Kazuo Ishiguro

Günden Kalanlar

ROMAN

Çeviren: Şebnem Susam-Saraeva

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

Günden Kalanlar

Kazuo Ishiguro

Çeviren: Şebnem Susam-Saraeva

Yapı Kredi Yayınları

Yapı Kredi Yayınları - 4394
Edebiyat - 1239

Günden Kalanlar / Kazuo Ishiguro
Özgün adı: Remains of the Day
Çeviren: Şebnem Susam-Saraeva

Kitap editörü: Berna Akkıyal
Düzelti: Kadriye Vural

Kapak tasarımı: Nahide Dikel
Grafik uygulama: Akgül Yıldız

1. Baskı, Mayıs 2015, İstanbul

E-kitap:
1. Sürüm, Ekim 2015
Mayıs 2015 tarihli 1. baskısı esas alınarak hazırlanmıştır.

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2013
Sertifika No: 12334
Copyright © Kazuo Ishiguro, 1986

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430
İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) - Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

Kazuo Ishiguro, 1954'te Japonya'nın Nagasaki şehrinde doğdu. Eğitimini, babasının Ulusal Oşinografi Enstitüsü'nde çalışmaya başlaması üzerine beş yaşındayken ailesiyle birlikte geldiği İngiltere'de tamamladı. Kent Üniversitesi'nde İngilizce ve felsefe eğitimi aldı. Mezun olduktan sonra Londra'da sosyal hizmetler görevlisi olarak çalışmaya başladı. East Anglia Üniversitesi'nde Malcolm Bradbury'den yaratıcı yazarlık eğitimi aldı ve yazarlık kariyerinin ilk dönemlerindeki akıl hocası Angela Carter'la tanıştı. 1981'de üç kısa hikâyesi yayımlandı ve Kazuo Ishiguro o tarihten beri sadece yazarlık yapıyor. 1982'de ilk romanı *Uzak Tepeler* (çev. Pınar Besen, YKY, 2012) yayımlandı ve Winifred Holtby Memorial Ödülü'nü kazandı. 1983'te *Granta* dergisi tarafından en iyi genç İngiliz yazarları arasında gösterildi. 1986'da yayımlanan ikinci romanı *Değişen Dünyada Bir Sanatçı*'yla (çev. Suat Ertüzün, 2008) Whitbread Book of the Year Ödülü'nü aldı, Booker Ödülü'ne aday gösterildi. 1989'da yayımlanan üçüncü romanı *Günden Kalanlar* (çev. Şebnem Susam-Saraeva, YKY, 2015), Booker Ödülü'nü kazandı ve 1993'te James Ivory tarafından filme alındı. 1995'te Cheltenham Ödülü'nü alan romanı *Avunamayanlar* (çev. Roza Hakmen, YKY, 2009), 2000'de Booker Ödülü'ne ve Whitbread Ödülü'ne aday olan *Öksüzlüğümüz* (çev. Yasemin Ortwein, YKY, 2014) yayımlandı. *Beni Asla Bırakma* (çev. Mine Haydaroğlu, YKY, 2007), yayımlandığı yıl (2005) *Time* tarafından İngilizce yazılmış en iyi 100 roman listesinde gösterildi, Alex Ödülü'nü aldı ve National Book Critics Circle Ödülü'ne aday oldu. 2005'te *The Saddest Music in the World* adlı ilk uzun metraj sinema filmi senaryosunu tamamladı, ilk öykü kitabı *Noktürnler: Müziğe ve Geceye Dair Öyküler* (çev. Zeynep Erkut, 2011) 2009'da

yayımlandı. Son romanı *Gömülü Dev* (çev. Roza Hakmen, YKY, 2015) yılın en büyük edebiyat olaylarından biri olarak kabul edildi. Romanları otuzdan fazla dile çevrilen Kazuo Ishiguro, karısı ve kızıyla birlikte Londra'da yaşamaktadır.

Şebnem Susam-Saraeva, Edinburgh Üniversitesi'nde çeviribilim alanında doçent olarak çalışmaktadır. 2010 yılında *Doğal Doğuma Doğru - 20 Anneden Normal Doğum Hikâyesi* (Kuraldışı) başlıklı kitabı yayımlamıştır.

Bayan Lenore Marshall'ın anısına

Öndeyiş:
Temmuz 1956
Darlington Malikânesi

Birkaç gündür aklımı kurcalayıp duran geziyi gerçekleştirme olasılığım gitgide artıyor. Bay Farraday'in Ford'uyla tek başıma çıkacağım bir gezi bu; tasarladığım kadarıyla, İngiltere'nin en güzel kırlık yörelerini aşıp güneybatı kıyılarına kadar sürecek, böylece Darlington Malikânesi'nden beş altı gün kadar uzak kalmama neden olacak bir yolculuk. İşin doğrusu, bu tasarı, on beş gün kadar önce bir öğle sonrası, ben kitaplıkta portrelerin tozunu almakla uğraşırken Bay Farraday'in ortaya koyduğu pek nazik bir öneriden doğdu. Aslında anımsadığım kadarıyla işverenim, elinde herhalde raflara geri konmasını istediği birkaç cilt kitapla içeri girdiğinde, seyyar merdivenin tepesinde durmuş, Vikont Wetherby'nin portresini fırçalıyordum. Bay Farraday, hazır beni görmüşken Ağustos'la Eylül arasında beş haftalık bir süre için Birleşik Devletler'e dönme kararını az önce kesinleştirdiğini bildirdi. Bu haberi verdikten sonra da ciltleri masaya bıraktı, kanepeye yerleşip bacaklarını uzattı. Başım kaldırıp bana baktı ve şöyle dedi:

"Doğrusu, Stevens, yokluğum sırasında evde kapanıp kalmanı istemiyorum. Arabayı alıp birkaç günlüğüne bir yerlere gitsene.

Tatile ihtiyacın var gibi."

Damdan düşer gibi gelen bu öneriyi nasıl yanıtlayacağımı pek bilemedim önce. İnce düşüncesinden ötürü kendisine teşekkür ettiğimi anımsıyorum, ama galiba çok kesin bir şey söylemedim ki işverenim konuşmasını sürdürdü:

"Çok ciddiyim, Stevens. Tatile çıkman gerektiğini düşünüyorum. Benzinin benden. Sizler, hizmet vereceksiniz diye bu koca evlerde kapanıp kalıyorsunuz, şu güzel ülkenizi ne zaman gezip göreceksiniz?"

Bu, işverenimin bana bu tür bir soruyu ilk kez yöneltişi değildi; aslında bu durum onu sahiden rahatsız eden bir şey gibiydi. Bu defa, merdivenin tepesinde dikilip dururken sorusuna yanıt sayılabilecek bir şey buldum sonunda: Bizim meslektekiler, kırlarda dolaşmak, resimlere konu olabilecek güzellikte yerler gezmek açısından ülkeyi fazlaca görmüş sayılmazdık belki; ama aslında bu toprağın en önemli hanımefendi ve beyefendilerinin bir araya geldiği evlerde yaşadığımız için İngiltere'yi pek çok insandan daha fazla "görmüş" sayılırız. Pek tabii ki bu görüşü, Bay Farraday'e küstah gelebilecek bir söyleve girişmeden dile getiremezdim. Bu yüzden şöyle demekle yetindim:

"İngiltere'de en iyi ne varsa, yıllardır işte bu duvarların arasında görmek ayrıcalığına sahip oldum, efendim."

Bay Farraday dediğimi anlamadı herhalde, sözüne devam etti: "Ciddi söylüyorum, Stevens. Bir adamın kendi ülkesini gezip görememesi hiç doğru değil. Sen beni dinle, birkaç günlüğüne çık bu evden, gez biraz."

Tahmin edebileceğiniz gibi, o öğleden sonra Bay Farraday'in önerisini pek de ciddiye almadım; Amerikalı bir beyefendinin, İngiltere'de genelde neyin yapılıp neyin yapılmadığına aşina olmayışının yeni bir örneği olarak baktım buna. Sonraki günlerde aynı öneriye karşı tutumumun değişmesi, güneybatı kıyılarına

yolculuk düşüncesine aklımın gitgide yatması, ne yalan söylemeli, Bayan Kenton'ın mektubuna bağlanabilir elbette; yılbaşı kartlarını saymazsanız neredeyse yedi yıldan sonra gelen ilk mektubuna. Ama bununla ne demek istediğimi hemen açıklamama izin verin. Söylemeye çalıştığım şey şu: Bayan Kenton'ın mektubu, Darlington Malikânesi'ndeki çalışma düzeniyle ilgili birtakım fikirler doğurmuştu bende. İşverenimin içten önerisini yeniden değerlendirmeme yol açan da, mesleğimle ilgili bir süredir kafamı kurcalayıp duran bu tür konular oldu. Yine de bunu biraz daha açayım.

İşin doğrusu, son birkaç ay boyunca görevlerimi yerine getirirken ufak tefek birkaç hata işledim. Bunların hepsinin de kendi başlarına oldukça önemsiz hatalar olduğunu belirtmem gerek. Yine de, bu tür hatalar yapmaya alışkın olmayan birinin böyle bir gelişmeden az da olsa tedirginlik duymasını anlayışla karşılarsınız herhalde. Önce, sorunun kaynakları üzerine beni telaşa düşüren türlü kuramlar geliştirmeye başladım. Bu gibi durumlarda sık sık görüldüğü gibi, apaçık ortada duran gerçeğe karşı körleşmiştim ben de; Bayan Kenton'ın mektubu üzerinde kafa yormam, gözlerimi bu basit gerçeğe açıncaya kadar. Son aylarda ortaya çıkan bu ufak tefek hataların tek nedeni, yanlış düzenlenmiş bir görev dağılım çizelgesiydi, hepsi bu.

İşbölümü yaparken elden gelen özeni göstermek her başuşağın sorumluluğudur kuşkusuz. Bir başuşağın baştan savma yaptığı görev dağılımı ne çok kavgaya, haksız yere suçlanmaya, gereksiz yere işten çıkarmaya, gelecek için umut veren kaç kişinin meslek yaşamının yarım kalmasına yol açmıştır kim bilir? Görev dağılımını gerektiği gibi yapma yeteneğinin usta başuşakların becerileri arasında en önemlisi olduğunu söyleyenlere katılıyorum. Ben de yıllardır pek çok görev dağılım çizelgesi hazırladım; çok azının düzeltme gerektirdiğini söylersem haksız yere öğünmüş

olmam herhalde. Yine de şu son yaptığım işbölümü hatalıysa, bunun suçu elbette benden başkasında aranamaz. Ancak bu kez görevimin son derece güç olduğunu belirtmek de yerinde olacak.

Durum şuydu: Bu evi, yapımından iki yüzyıl sonra Darlington ailesinin elinden alan işlemler tamamlandığında Bay Farraday eve hemen yerleşmeyeceğini bildirmişti. Birleşik Devletler'deki işlerini halletmek için dört ay daha buradan uzak kalacaktı. Ancak bu sırada selefinin hizmetlilerinin Darlington Malikânesi'nden ayrılmamasını özellikle rica etmişti, çünkü bu hizmetlilerin büyük övgüsünü duymuştu. Söz ettiği bu "ekip", işlemlere kadar ve işlemler sırasında evin idare edilebilmesi için Lord Darlington'ın akrabalarınca elde tutulan altı kişilik bir temel kadrodan ibaretti elbette; alım tamamlanır tamamlanmaz da Bay Farraday'in, Bayan Clements dışında herkesin başka bir iş aramak üzere dağılmasını önlemek için yapabileceği pek bir şey yoktu maalesef. Bu durumdan duyduğum üzüntüyü iletmek amacıyla yeni işverenime yazdığımda Amerika'dan gelen yanıtta "eski, büyük bir İngiliz evine yaraşır" yeni bir ekip kurma talimatı aldım. Ama siz de bilirsiniz, bugünlerde içinize sinecek niteliklere sahip bir hizmetli bulmak hiç kolay değil. Bayan Clements'in önerisi üzerine işe aldığım Rosemary ve Agnes'tan hoşnut kaldıysam da, Bay Farraday'in geçen yılın baharında kıyılarımıza gerçekleştirdiği kısa ziyaret sırasındaki o ilk iş görüşmemize kadar daha fazla bir ilerleme kaydedememiştim. Bay Farraday ilk kez o gün, Darlington Malikânesi'nin garipsenecek kadar çıplak kalmış çalışma odasında elimi sıktı, ama o sıralar birbirimize pek de yabancı sayılmazdık: Yeni işverenim, personel sorununun yanı sıra, sahip olduğumu söyleyebileceğim kimi niteliklerime başka fırsatlarda da başvurmuştu; bu nitelikleri güvenilir bulduğunu da söyleyebilirim. Böylece benim işinin ehli biri olduğumu, bana güvenebileceğini çabucak anladı; görüşmemizin sonunda da, o

buraya yerleşinceye kadar yapılacak bütün hazırlıkların giderlerinin karşılığı olarak hiç azımsanmayacak bir miktar paranın idaresini bana bıraktı. Her neyse, diyeceğim şuydu, bu konuşma sırasında son zamanlarda nitelikli hizmetli bulup toparlamanın güçlüğünü dile getirdiğimde Bay Farraday bir an düşündü, sonra benden bir ricada bulundu. Evin, şu anki dört kişi tarafından –yani Bayan Clements, iki genç kız ve benden oluşan ekiple– çekip çevrilmesini sağlayacak bir görev dağılım çizelgesi, onun deyişiyle "uşak nöbet listesi gibi bir şey", hazırlamak için elimden geleni yapmamı istedi. Bunun evin kimi bölümlerini "örtü altına" sokmak anlamına geleceğinin farkındaydı, ama bu tür kayıpların en aza indirilmesini sağlamak için bütün deneyimimi ve uzmanlığımı kullanabilir miydim acaba? Emrimde on yedi kişilik bir ekibin bulunduğu günler anımsandığında, ayrıca pek de eski sayılmayacak bir zamanda burada, Darlington Malikânesi'nde yirmi sekiz kişilik bir ekibin çalıştığı düşünüldüğünde, aynı evin dört kişiyle çekip çevrilmesini sağlayacak bir düzen kurma fikri cesaret kırıcıydı elbette. Azmimi yitirmemek için elimden geleni yaptım; ama kuşkumu biraz ele vermiş olmalıyım ki Bay Farraday gerek görülürse fazladan hizmetli tutulabileceğini de güvence verircesine ekledi. Yine de "işi dört kişiyle kıvırabilirsem" müteşekkir kalacaktı.

Kuşkusuz pek çoğumuz gibi ben de alışılmış uygulamaları değiştirmeye gönülsüzdüm. Ama kimileri gibi geleneğe körü körüne bağlanıp kalmakta da bir erdem görmüyorum. Bu merkezi ısıtma sistemleri ve elektrik çağında bir önceki kuşağın gerek duyduğu sayıda insan çalıştırmak anlamsız. Aslında salt geleneklere bağlılık adına gereksiz sayıda insan çalıştırmanın, ki çalışanlara sağlıksız miktarda boş zaman kalmasına yol açacak bir şeydir bu, mesleğimizdeki ölçütlerde görülen hızlı düşüşte önemli bir rol oynadığını düşünüyordum bir süredir. Ayrıca Bay

Farraday, Darlington Malikânesi'nde eskiden sık sık tanık olunan büyük toplantıları pek ender düzenlemeyi tasarladığını da açıkça belirtmişti. Bunun üzerine Bay Farraday'in verdiği görevi yerine getirmek için kolları sıvadım. Görev dağılımı üzerinde saatler harcadım; günlük işlerimi yaparken ya da odama çekildikten sonra yatağıma uzandığımda en az bir o kadar saati de bu konuyu düşünmekle geçirdim. Ne zaman bir şeyler bulduğum kanısına varsam, o bulduğum şeyin yanlış bir yanının olup olmadığını uzun uzun araştırıyor, düşüncemi her açıdan inceliyordum. Sonunda belki tam Bay Farraday'in dilediği gibi değilse bile bence insani açıdan uygulanabilir olan en iyi işbölümünü yaptım. Buna göre evin gösterişli bölümlerinin hemen hemen hepsi açık kalabilecekti; arka koridor, iki kiler ve eski çamaşırhane de dahil olmak üzere uşaklara ayrılan bölüm ile ikinci kattaki konuk odalarında bulunan eşyaların üzeri örtülecek, böylece geriye zemin kattaki belli başlı odalarla çok sayıda konuk odası kalacaktı. Kabul etmek gerekir ki bizim şu anki dört kişilik ekibimizin bu programın üstesinden gelebilmesi için gündelikçi birkaç hizmetliyle desteklenmesi gerekiyordu; bu yüzden hazırladığım görev dağılım çizelgesi kışın haftada bir, yazınsa iki kere gelecek bir bahçıvanla haftada ikişer kere gelecek iki temizlikçiyi de içeriyordu. Bu dağılım, dört yatılı hizmetlinin her birinin alışılagelmiş görev düzenlerinde köklü bir değişiklik anlamına gelecekti. Kanımca iki genç kız bu değişikliklere uyum sağlamakta güçlük çekmeyeceklerdi, ama Bayan Clements'in katlanması gereken yeni koşulları hafifletmek için elimden geleni yaptım; o kadar ki ancak açık görüşlü bir başuşağın yerine getireceği birtakım görevleri de kendim üstlenmek durumunda kaldım.

Şimdi bile, bunun kötü bir işbölümü olduğunu söylemeye dilim varmıyor; her şeye karşın, dört kişilik bir ekibin umulmadık çapta bir işin altından kalkmasını olası kılıyordu. Ama kuşkusuz

kabul edersiniz ki en iyi görev dağılım çizelgeleri, bir hizmetlinin hastalandığı ya da herhangi bir gerekçeyle işini yapamadığı günler için yeterince hata payı bırakan çizelgelerdir. Elbette bu özel durumda benden beklenen iş biraz olağandışıydı; yine de bu "payları" olabildiğince hesaba katmaya çalıştım. Bayan Clements'in ya da kızların alışılagelmiş sınırların ötesinde görevler üstlenmelerinin yanı sıra bir de yüklerinin büyük ölçüde arttığını hissetmeleri bu işbölümüne karşı çıkmalarına neden olabilirdi, bunu özellikle dikkate alıyordum. Görev dağılımıyla uğraştığım o günlerde, bu "daha esnek" rollere uyum göstermeye karşı dirençleri bir kez kırıldıktan sonra, yeni çalışma düzenini gayrete getirici, hatta yüklerini hafifletici bulmalarını sağlamak için epey düşünüp taşındım.

Yine de ne yazık ki, Bayan Clements ile kızların desteğini kazanma kaygısı içindeyken kendi sınırlarımı aynı eli sıkılıkla belirleyemedim belki; bu tür konulardaki deneyimim ve sürekli sakınımlılığım her ne kadar kendime gerçekte baş edebileceğimden daha fazla iş yüklememi önlediyse de, yanılma payı bırakmayı biraz ihmal etmiş olabilirim. Bu gafletin şu birkaç ay boyunca kendini bu önemsiz ama anlamlı belirtilerle açığa vurması şaşırtıcı değil o yüzden. Sonuçta, bu sorunun pek de karmaşık olmadığı kanısındayım: Yapabileceğimden fazla iş yüklenmiştim, o kadar.

Görev dağılım çizelgesindeki böylesine bariz bir hatanın gözümden bunca zaman kaçmış olmasına şaşırabilirsiniz, ama üzerinde belirli bir süre kafa yorduğunuz konularda bunun sık sık yaşandığını da kabul edersiniz. Herhangi bir dış etken sizi oldukça tesadüfi bir şekilde uyarmadıkça, aklınız başınıza gelmez. Bu durumda da aynı şey geçerliydi; beni işbölümünü yeniden gözden geçirmeye zorlayan şey, Bayan Kenton'ın uzun ve nispeten alakasız paragraflarının yanı sıra, Darlington Malikânesi'ne duyduğu apaçık bir özlemle geri dönme arzusunun –ki bundan

oldukça eminim– belirgin ipuçlarını içeren o mektubu oldu. Fazladan bir hizmetlinin burada ne kadar önemli bir rol oynayabileceğini ancak o zaman fark ettim; gerçekten de son zamanlardaki bütün sıkıntılarımın özünde bu eksiklik yatıyordu. Bu eve derin bağlılığı ve bugünlerde bulunması neredeyse olanaksız hale gelen örnek mesleki becerileriyle Bayan Kenton'ın, Darlington Malikânesi için tatmin edici bir görev dağılımı yapabilmemi olanaklı kılacak tek etken olduğu, düşündükçe daha da açıklık kazandı benim için.

Durumu bu şekilde değerlendirince, Bay Farraday'in birkaç gün önceki nazik önerisini yeniden düşünmeye başladım. Niyetlendiğim araba gezisinin mesleğime yönelik iyi bir amaca hizmet edebileceği fikri aklıma yatmıştı; güneybatı kıyılarına gider, geçerken Bayan Kenton'a uğrar, böylece çalışmak üzere Darlington Malikânesi'ne geri dönmeyi isteyip istemediğini ilk ağızdan araştırabilirdim. Şunu belirtmem gerek, Bayan Kenton'ın mektubunu birkaç kez okudum, ondan gelen bu ipuçlarının benim hayal ürünüm olmasına olanak yok.

Her şeye karşın bu konuyu Bay Farraday'e yeniden açmadan önce birkaç gün bekledim. Ne de olsa daha ileri gitmeden önce açıklığa kavuşturma gerekliliğini duyduğum çeşitli noktalar vardı. Örneğin harcamalar sorunu. "Benzinin benden," diyen işverenimin cömert önerisini göz önüne alsam bile, böyle bir gezinin harcamaları, yatacak yer, yemek ve yol boyunca atıştıracağım ufak tefek şeyleri de düşünürsek hayret verici bir yekûn tutabilirdi. Sonra böyle bir yolculuk için uygun giysi türünün ne olduğu, yeni bir takım elbise almaya gerek olup olmadığı sorunu vardı. Yıllar boyunca gerek Lord Darlington'ın gerek bu evde gördükleri hizmetten hoşnut kalan pek çok konuğun incelik göstererek bana verdikleri kusursuz birkaç takım elbisem var. Bu giysilerin çoğunun, niyetlendiğim gezi için pek resmi ya da bugün

için biraz modası geçmiş sayılabileceğinden endişeliyim. Ama 1931 ya da 1932'de Sir Edward Blair'in verdiği bir gündelik giysi var ki –şu anda bile hemen hemen yepyeni, üstüme tastamam oturuyor– geceleyeceğim herhangi bir konukevinin dinlenme ya da yemek salonunda akşam için uygun olacağına inanıyorum. Ancak tek eksiğim, yolculuğa uygun giysiler, yani araba sürerken üstümde bulunması gereken kıyafet; savaş sırasında genç Lord Chalmers'ın verdiği, bana epey küçük gelen, ama renk açısından en uygunu sayılabilecek takımı giymek zorunda kalabilirim elbette. Neyse, sonunda birikmiş paramın, yapacağım bütün harcamaları karşılamanın yanı sıra yeni bir takım elbise almaya da yeteceği kanaatine vardım. Bu konuda yersiz bir kibirlilik gösterdiğimi düşünmezsiniz umarım; sorun şu ki, Darlington Malikânesi'nde çalıştığımı söylemek zorunda kalıp kalmayacağımı bilemiyorum; bu gibi bir durumda konumuma yaraşır bir tarzda giyinmiş olmam önemli.

Bu süre boyunca pek çok dakikamı karayolu haritasını incelemekle ve Bayan Jane Symons'ın *İngiltere'nin Harikaları* adlı yapıtının ilgili ciltlerini dikkatle okumakla geçirdim. Bayan Symons'ın kitaplarını hiç bilmiyorsanız –her biri Britanya Adaları'nın bir bölgesini anlatan yedi ciltlik bir dizi– okumanızı hararetle salık veririm. Otuzlu yıllarda yazılmışlar ama pek çok bilgi günümüzde hâlâ geçerli; Alman bombalarının topraklarımızı o kadar da değiştirdiğini sanmıyorum. Savaş öncesinde Bayan Symons bu evin gedikli konuklarındandı; doğrusu, hiç esirgemediği kibar teşekkürleri sayesinde malikâne çalışanları arasında en çok sevilen konuklardandı. İşte o günlerde, hanımefendiye duyduğum doğal hayranlığın etkisiyle, ender de olsa boş bir an bulduğumda kitaplığa gidip onun kitaplarını incelemeye başlamıştım. Aslında Bayan Kenton'ın 1936'da bizden ayrılıp Cornwall'a gidişinden sonra, o yöreleri hiç bilmediğim için, Bayan Symons'ın yapıtının

üçüncü cildine sık sık göz atmıştım: Devon ile Cornwall'ın güzelliklerinin, o bölgenin fotoğraflarıyla, çeşitli ressamların –düş gücümü fotoğraflardan daha da çok harekete geçiren– çizimleriyle betimlendiği cilde. Bu sayede Bayan Kenton'ın evlenip gittiği yerin neye benzediği konusunda biraz bilgi edinebilmiştim. Ama dediğim gibi bütün bunlar otuzlu yıllarda kaldı; Bayan Symons'ın yapıtının ülkenin dört bucağındaki evlerde elden ele dolaştırıldığı günlerde. O kitaplara yıllardır bakmamıştım, ta ki şu son gelişmeler bana Devon ile Cornwall cildini raftan bir kez daha indirtinceye kadar. O olağanüstü betimlemeleri, resimleri baştan başa gözden geçirdim; bu yöreye bir yolculuk yapacağımı düşündükçe artan heyecanımı belki şimdi anlayabilirsiniz.

Sonunda konuyu Bay Farraday'e yeniden açmak dışında yapılacak pek bir şey kalmamış gibiydi. On beş gün önceki önerisinin o an aklına esmiş bir şey olabileceği, bu düşünceye artık pek yüz vermeyebileceği aklımdaydı elbette. Ama aylar boyunca gözlediğim kadarıyla Bay Farraday bir işverende bulunabilecek o en can sıkıcı özelliğe, tutarsızlığa yatkın beyefendilerden değildi. Niyetlendiğim araba gezisini aynı hevesle desteklememesi için hiçbir neden yoktu; ayrıca, o çok düşünceli önerisini, "Benzinin benden," sözünü yinelememesi için de. Bununla birlikte konuyu açmak için en elverişli anı dikkatle seçmeye çalıştım; çünkü dediğim gibi, Bay Farraday'in tutarlılığından bir an bile kuşkuya düşmesem de, bu konuyu aklının karışık olduğu bir sırada ortaya atmam doğru olmazdı. Bu koşullarda ağzından çıkabilecek olumsuz bir yanıt, işverenimin bu konudaki gerçek duygularını yansıtmayabilirdi; ama bir kez geri çevrildikten sonra ağzımı bir daha kolay kolay açamazdım. Bu nedenle uygun bir vakti seçmem gerekiyordu.

Günün en müsait anının, konuk odasına ikindi çayını götürdüğüm zaman olduğuna karar verdim. O saatte Bay Farraday

çimenlik tepelerdeki kısa yürüyüşünden henüz dönmüş olurdu ve akşamları yaptığı gibi okumaya ya da yazmaya nadiren dalardı. İkindi çayını getirdiğimde Bay Farraday genellikle okumakta olduğu kitap ya da dergiyi kapatır, sanki benimle sohbet etme beklentisiyle kalkıp pencerenin önünde gerinmeye başlardı.

Zamanlamam yerindeymiş aslında; durumun anlatacağım biçimde gelişmesi bambaşka bir yargı hatasına bağlanılabilir ancak. Demek istediğim, günün bu saatinde Bay Farraday'in hoşlandığı şeyin kaygısız, neşeli bir sohbet olduğunu yeterince hesaba katmamışım. Dün öğleden sonra çayını götürdüğüm sırada bu ruh halinde olacağını tahmin etseydim, yani böyle zamanlarda genellikle benimle şakalaşma eğiliminde olduğunu görseydim, Bayan Kenton'ın adını ağzıma almamamın çok daha akıllıca olacağını da bilirdim. Ama elbette işverenimin cömert bir armağanı olan bir şey için izin isterken bu isteğimin ardında mesleğimle ilgili geçerli bir neden yattığını kendisine sezdirmek de istiyordum. Araba gezim için güneybatı kıyılarını yeğleme nedenlerimi sıralarken Bayan Symons'ın kitabında vurgulanan çekici ayrıntılardan söz etmekle yetinmek yerine, Darlington Malikânesi'nin eski kâhyalarından birinin de o yörede oturduğunu söylemek gafletinde bulundum. Galiba niyetim Bay Farraday'e, böylece evdeki ufak tefek sorunlara kesin çözümü getirebilecek bir olasılığı araştırabileceğimi açıklamaktı. Ama sözlerime devam etmenin ne kadar yakışıksız kaçacağını ancak Bayan Kenton'ın adı ağzımdan çıktıktan sonra fark edebildim. Bayan Kenton'ın buradaki ekibe katılmak isteyip istemediğinden tam anlamıyla emin olamamam bir yana, Bay Farraday'le bir yılı aşkın bir süre önceki o ilk görüşmeden bu yana fazladan hizmetli çalıştırma konusunu yeniden açmamıştım bile. Darlington Malikânesi'nin geleceğiyle ilgili düşüncelerimi yüksek sesle dile getirmeyi sürdürmek, haddini bilmezlik olacaktı. Galiba o anda susuverince

biraz zor bir duruma düştüm. Her halükârda, Bay Farraday bu fırsatı kaçırmadı, biraz düşündükten sonra dudaklarında geniş bir gülümsemeyle şunları söyledi:

"Vay, vay, vay, Stevens! Bir hanım arkadaş ha! Hem de bu yaşta!"

Bu çok utanç verici bir durumdu, Lord Darlington'ın bir hizmetliyi asla düşürmeyeceği bir durum. Niyetim Bay Farraday'i kötülemek değil, asla; her şeyden önce Amerikalı bir beyefendi o, davranış biçimi oldukça farklı. Hiçbir kötü niyet taşımadığına şüphe yok; ama bu durumun beni ne kadar rahatsız ettiğini de kabul edersiniz.

"Senin böyle çapkın olduğun hiç aklıma gelmezdi, Stevens," diye sürdürdü sözlerini. "Böyle şeyler insanı dinç tutuyor herhalde. Yine de bu tür şaibeli görüşmeler için sana yardım ediyor olmam doğru mu, gerçekten bilemiyorum."

Bu durum karşısında ilk tepkim işverenimin bana atfettiği bu tür niyetleri hemen ve tamamen yadsıma isteği oldu elbette, ama böyle davranmanın Bay Farraday'in oltasına takılmaktan başka bir işe yaramayacağını, durumu yalnızca daha da utanç verici kılacağını tam zamanında fark ettim. Bu yüzden, oracıkta beceriksizce dikilip işverenimin araba gezisine çıkmam için izin vermesini bekledim.

Bu dakikalar benim için utanç vericiydi, yine de asla kırıcı biri olmayan Bay Farraday'i herhangi bir biçimde suçluyor görünmek istemem. Eminim ki Birleşik Devletler'de işverenle hizmetli arasında iyi, dostça bir anlayışın işareti olan bu tür takılmalardan hoşlanıyordu ve bu sevecen şakalaşmaya kendini kaptırmıştı. Aslında daha gerçekçi bir bakış açısından ele alırsak, yeni işverenimin bu tür takılmalarının, geçen aylar boyunca ilişkimizi büyük ölçüde belirlediğini söylemem gerek; ama doğrusu, ona nasıl yanıt vereceğim konusunda biraz kararsız kalıyorum. Bay

Farraday'in yanında çalışmaya başladığım ilk günlerde, söylediği birtakım şeylerden ötürü bir iki kez epey şaşkınlığa düşmüştüm. Bir keresinde evimize gelmesi beklenen bir beyefendiye eşinin de eşlik edip etmeyeceğini sorduğumda şu yanıtı vermişti:

"O kadın gelirse vay halimize. Belki sen bizi ondan kurtarabilirsin, Stevens. Bay Morgan'ın çiftliğinin oralardaki ahırlardan birine götürürsün. Samanların içinde eğlendirirsin. Belki tam senin tipindir."

İşverenimin ne dediğini anlamadım başta. Sonra bir tür şaka yaptığını fark ettim, uygun düşecek biçimde gülümsemeye çabaladım, ama herhalde duyduğum –dehşetin değilse bile– hayretin izleri yüzümden okunuyordu.

Ama sonraki günlerde işverenimin bu tür sözleriyle şaşkınlığa düşmemeyi öğrenmeye başladım; sesinde ne zaman o takılma tonunu sezsem uygun düşecek biçimde gülümsüyordum. Yine de, bu gibi durumlarda benden ne beklendiğinden tam olarak emin olamadım hiç. Belki yürekten kahkahalar atmam bekleniyordu ya da benim de bir şeyler söylemem. İkinci olasılık son aylarda beni bayağı kaygılandırdı; bu konuda hâlâ da kararsızım. Bir hizmetlinin şakalar yapması, Amerika'da iyi hizmet denen şeyin bir parçası olabilir pekâlâ. Yakındaki Ploughman's Arms birahanesinin sahibi Bay Simpson'ın söylediği bir şeyi anımsıyorum: Amerikalı bir barmen olsaymış, bizimle böyle dostça ama hep nazik tavrıyla sohbet etmek yerine müşterilerinin kendisinden beklediği rolü oynar, kusurlarımıza, zayıflıklarımıza kaba dokundurmalarla bize saldırır, bize 'sarhoş herifler' falan dermiş. Ayrıca birkaç yıl önce Sir Reginald Mauvis'in oda uşaklığı göreviyle Amerika'ya yolculuk eden Bay Rayne'in anlattıklarını da anımsıyorum. New York'lu bir taksi şoförü müşterisiyle öyle bir biçimde konuşuyormuş ki, Londra'da olsa, adamın yaka paça en yakın karakola götürülmesiyle değilse bile, en azından gürültülü

bir kavgayla sonuçlanırmış.

Belki de işverenim takılmalarına benzeri biçimde yanıt vermemi bekliyor, böyle yapamamamı savsaklama sayıyor. Dediğim gibi bu beni epey kaygılandıran bir konu. Ama doğrusu bu takılma işi, benim seve seve yerine getirebileceğim bir görev değil. İşinizi, hizmet alanınızın içinde yer alması alışılagelmemiş görevleri de içerecek biçimde değişen zamana uyarlamak iyi bir şey kuşkusuz, ama şakalaşma bambaşka bir mesele. Bir kere, insan belirli bir anda kendisinden beklenen şeyin şaka türünden bir yanıt olduğunu nasıl bilebilir? Şakacı bir söz söyleyip de o sözün son derece yakışıksız kaçtığını ancak ağızdan çıktıktan sonra fark etmenin ne büyük bir felaket olacağını düşünmeye bile gerek yok.

Yine de kısa süre önce bir sabah, beklenen türden bir yanıt vermeyi denemek için gerekli cesareti toplamıştım. Kahvaltı salonuna Bay Farraday'in kahvesini getirmiştim ki kendisi bana şöyle dedi:

"Bu sabah karga gibi gaklayıp duran sen değildin herhalde, öyle değil mi Stevens?"

Anladığım kadarıyla işverenim, sabahın köründe bağıra çağıra evin önünden geçerek hurda demir toplayan Çingene çiftten söz ediyordu. Ben de daha o sabah, işverenimin bu tür şakalarına karşılık vermemin beklenip beklenmediğini düşünüp durmuş, yanıt vermedeki sürekli başarısızlığımı nasıl değerlendirdiğini merak etmiştim. Bu yüzden nükteli bir yanıt aramaya koyuldum; durumu yanlış değerlendirmiş olsam bile yine de kırıcı olmayacağına güvendiğim zararsız bir söz. Bir iki saniye sonra şu yanıtı verdim:

"Ben olsam karga değil de kırlangıç derdim, efendim. Göçebelik açısından yani." Bunun ardından şaka yaptığımı açıkça belli etmek için uygun düşeceği gibi çekingence gülümsedim; Bay Farraday'in duyabileceği neşeyi gereksiz bir saygıdan ötürü

dizginlemesini istemezdim.

Ama Bay Farraday yalnızca başını kaldırıp bana baktı: "Efendim Stevens, ne dedin?.." dedi.

Bu sabah eve uğrayanların Çingene olduklarını bilmeyen birinin bu nüktemi kolay kolay anlayamayacağı işte ancak o zaman aklıma geldi. Durumu daha fazla devam ettirmekte bir yarar göremedim; konuyu burada kapatmanın en iyisi olacağına karar verdim, acil olarak ilgilenmem gereken bir şeyi anımsamış gibi izin istedim, ardımdan şaşkın şaşkın bakan işverenimi yalnız bırakıp odadan çıktım.

Belki de benden beklenen yepyeni bir görev diyebileceğim bu konuda çok cesaret kırıcı bir başlangıç yapmış oldum; o kadar ki bir daha herhangi bir girişimde bulunmadığımı itiraf etmeliyim. Ancak Bay Farraday'in takılmalarına verdiğim yanıtlardan hiç hoşnut kalmadığı duygusundan da bir türlü kurtulamıyorum. Gerçekten de son zamanlarda artan ısrarı, kendisine benzer biçimde yanıt vermem için beni daha da sıkıştırma çabası bile olabilir. Çingenelerle ilgili o ilk denemeden sonra bu tür başka nükteleri yeterince çabuk bulup çıkaramadım zaten.

Bu gibi güçlükler şu günlerde insanın aklını gitgide daha çok kurcalıyor, çünkü eskiden olduğu gibi görüşlerimizi meslektaşlarımızla tartışıp onlara akıl danışmak olanağına sahip değiliz artık. Pek de uzun olmayan bir zamana kadar, görevlerimiz konusunda böyle belirsizlikler ortaya çıktığında, kısa bir süre içinde görüşlerine saygı duyduğumuz bir meslektaşın işvereniyle birlikte malikâneye geleceğini, konuyu onunla tartışmak için bol bol zamanımızın olacağını bilmenin rahatlığına sahiptik. Kuşkusuz Lord Darlington zamanında hanımefendilerin, beyefendilerin sık sık uğrayıp günlerce kaldıkları dönemde, konuk meslektaşlarla sağlam bir mutabakata varmak olasıydı. Gerçekten de o civcivli günlerde, bu mesleğin İngiltere'deki en yetkin isimlerinden bazıları

uşak salonumuzda ateşin karşısında toplanıp gece geç saatlere kadar sohbet ederlerdi. Şunu da söyleyeyim, o akşamlardan birinde uşak salonumuza gelecek olsaydınız yalnızca dedikodu duymakla kalmaz, büyük olasılıkla, üst kattaki işverenlerimizi uğraştıran önemli sorunlar ya da gazetelerde yer alan önemli konular üzerine tartışmalara da tanık olurdunuz. Pek tabii ki, bütün meslektaşların bir araya geldiklerinde yapmayı âdet edindikleri gibi, biz de işimizin her yönünü tartışırdık. Elbette kimi zaman şiddetli anlaşmazlıklar yaşanırdı, ama çoğu zaman konuşmalara karşılıklı saygı egemendi. Gedikli konuklar arasında Sir James Chambers'ın oda ve başuşağı Bay Harry Graham ile Bay Sydney Dickenson'ın oda uşağı Bay John Donalds gibilerin de bulunduğunu söylersem, o akşamların havası üzerine size daha iyi bir fikir verebilirim, sanırım. Belki aynı derecede seçkin olmayan, ama hayat dolu kişilikleriyle her ziyareti anımsanır kılan başkaları da vardı. Örneğin, Bay John Campbell'ın oda ve başuşağı olan ve tanınmış beyefendilerin taklitlerini yapmakla ün salmış Bay Wilkinson; Easterly Konağı'ndan Bay Davidson, tartışmalardaki ateşliliği kimi zaman bir yabancıya ürkütücü gelebilirdi belki, ama diğer zamanlardaki sade inceliğiyle kendini bir o kadar da sevdirirdi; sonra Bay Herman vardı, Bay John Henry Peters'ın oda uşağı, aşırı görüşlerine tepki göstermemek mümkün değildi, ama Yorkshire'lı sevimliliğiyle göbeğini hoplatarak güldüğünde ona hemen kanınız kaynardı. Ve daha niceleri. Yaklaşımlarımızda ufak tefek farklılıklar olsa da, o günlerde mesleğimizde gerçek bir dayanışma vardı. Hepimiz özümüzde aynı hamurdan yoğrulmuştuk denebilir. Bugünkü gibi değildi; bugün buraya konuk gelen işverenine eşlik eden hizmetliler futbol maçlarından başka konuşacak pek bir konu bulamayan, akşamı uşak salonundaki ateşin başında geçirmektense Ploughman's Arms'ta –ya da galiba son günlerde daha çok tutulan

Star Inn'de– içmeyi yeğleyen yeniyetmeler oluyor genellikle.

Az önce Sir James Chambers'ın oda ve başuşağı Bay Graham'den söz ettim. İki ay kadar önce, Sir James'in Darlington Malikânesi'ni ziyaret edeceğini öğrenme mutluluğuna erişmiştim. Bu ziyareti iple çekmemin nedeni yalnızca Lord Darlington'ın devrine benzer günlerin artık çok ender yaşanması değildi –Bay Farraday'in çevresi doğaldır ki Lord hazretlerininkinden oldukça farklı– Bay Graham'in de eskisi gibi Sir James'e eşlik edeceğini düşünüyordum. Şu şakalaşma meselesine dair görüşünü almayı tasarlıyordum. Ziyaretten bir gün önce Sir James'in yalnız geleceğini öğrendiğimde hem şaşırdım hem de düş kırıklığına uğradım. Dahası Sir James'in konukluğu sırasında Bay Graham'in artık onun hizmetinde olmadığını, hatta Sir James'in artık tam gün hizmetli çalıştırmadığını anladım. Bay Graham'in nerelerde olduğunu öğrenebilmeyi isterdim, birbirimizi pek iyi tanımıyorduk belki ama görüştüğümüz zamanlarda iyi anlaşıyorduk diyebilirim. Ancak bilgi edinebileceğim bir fırsat çıkmadı. Epey düş kırıklığına uğradığımı söylemem gerek; şu şaka konusunu onunla konuşmak isterdim.

Neyse, asıl konuya döneyim. Dediğim gibi, dün öğleden sonra konuk odasında Bay Farraday şakalarını sürdürürken öylece dikilerek birkaç dakika rahatsızlık çekmek zorunda kaldım. Yolculuk izninin çıkıp çıkmayacağını bekleyerek her zamanki hafif gülümsememle yanıtladım onu; neşeli sohbetine bir şekilde katıldığımı belirtmeye yetecek kadar. Umduğum gibi, nazik iznini pek fazla geciktirmeden verdi; dahası cömert önerisini, "Benzinin benden"i de anımsayıp yineleme nezaketini gösterdi Bay Farraday.

O halde bu yolculuğa çıkmamam için pek bir neden kalmadı. Bayan Kenton'a yazıp kendisine uğrayacağımı bildirmem gerek kuşkusuz; giysi meselesini de halletmeliyim. Yokluğum sırasında

evin düzeniyle ilgili yaşanabilecek sorunlar da çözülmeli. Ama her şey bir yana, bu yolculuğa çıkmamam için geçerli hiçbir neden göremiyorum artık.

İlk Gün - Akşam
Salisbury

Bu gece Salisbury kentinde bir pansiyonda kalıyorum. Gezimin ilk gününü tamamladım; genel olarak oldukça hoşnut hissettiğimi söylemeliyim. Bu sabah, düşündüğümden neredeyse bir saat geç çıktım yola. Oysa saat sekizden önce bavulumu toplamış, gerekli bütün eşyaları Ford'a yerleştirmiştim. Bayan Clements ile kızlar da bir haftalığına izin aldıklarından, ben yola çıkar çıkmaz Darlington Malikânesi'nin bu yüzyıl boyunca ilk kez, belki de inşa edildiği günden beri ilk kez boş kalacağı fikri aklımdan çıkmıyordu. Bu nedenle tuhaf bir duyguya kapıldığımı söylersem, evi birkaç kez dolanıp her şeyin yolunda olup olmadığını tekrar tekrar denetleyerek ayrılışımı geciktirmemin sebebini açıklayabilirim belki.

En sonunda yola koyulduğumda duyduklarımı dile getirebilmem çok güç. İlk yirmi yirmi beş dakika içinde ne bir heyecana kapıldım, ne de herhangi bir beklentim oldu diyebilirim. Gitgide evden uzaklaşmama karşın kendimi hâlâ en azından göz aşinalığım olan bir çevrede bulmamdan kaynaklanıyordu bu kuşkusuz. Evdeki sorumluluklarım beni kısıtladığından, bugüne kadar çok az yolculuk ettiğimi düşünmüştüm hep; yine de insan zaman zaman işiyle ilgili şu ya da bu nedenden ötürü değişik yerlere gidebiliyor. Görünüşe bakılırsa ben de bu komşu yöreleri

sandığımdan daha iyi tanıyormuşum; çünkü, dediğim gibi, güneşli bir gökyüzü altında Berkshire il sınırına doğru yol alırken çevremi saran kırların bu denli tanıdık gelmesi beni şaşırtıp durdu.

Derken manzara yavaş yavaş yabancı gelmeye başladı; böylece daha önceki bütün sınırların ötesine geçtiğimi anladım. Engine yelken açan bir gemide yol alan insanların karanın gözden yittiği anla ilgili izlenimlerini dinlemiştim bir zamanlar. Bu anı tanımlarken sık sık sözünü ettikleri baş döndürücü bir sevinçle karışık tedirginliğin, çevremdeki manzara gitgide değişirken Ford'un içinde duyduklarıma çok benzer bir şey olduğunu kestirebiliyorum. Bir dönemeci dönüp de tepenin eteği boyunca kıvrılarak uzanıp giden yola çıktıktan sonra ben de böyle bir hisse kapıldım. Sol yanımda dimdik inen bir yamaç bulunduğunu seziyor, ama yolun kıyısına sıralanmış ağaçların sık yaprakları yüzünden aşağısını göremiyordum. Darlington Malikânesi'ni artık gerçekten ardımda bıraktığım duygusu gelip geçti içimden; itiraf edeyim, hafif bir ürküntü duydum; belki de doğru yoldan gitmediğim, büsbütün yanlış bir yönde, hızla ıssızlığa doğru ilerlediğim duygusuyla artan bir ürküntü. Yalnızca bir an sürdü bu, ama yavaşlamama da neden oldu. Doğru yolda olduğuma güven getirdikten sonra bile, durumu değerlendirmek için arabayı bir süre durdurmam gerektiği kanısına vardım ve öyle de yaptım.

İnip biraz bacaklarımı açmaya karar verdim. Yürümeye başlayınca, bir tepenin yamacına gelip tünediğim duygusu daha da güçlendi. Yolun bir yanında sık çalılarla bodur ağaçlar sarp bir yamaca doğru yükseliyordu, öbür yanda da dallarla yapraklar arasından uzaktaki kırları hayal meyal görebiliyordum.

Galiba çevreyi daha iyi görebileceğim bir yer bulmak umuduyla ağaçların arasından baka baka biraz ilerlemiştim ki birinin ardımdan seslendiğini duydum. O ana kadar orada yalnız olduğumu sanıyordum kuşkusuz, şaşkınlıkla arkama döndüm.

Yolun öte yanında, az ileride dimdik tırmanıp çalıların arasında gözden kaybolan bir patika vardı. Bu patikanın başlangıcını gösteren irice bir taşın üzerinde, zayıf, ak saçlı, kumaş kasketli bir adam oturmuş pipo içiyordu. Yeniden seslendi bana, söylediklerini pek çıkaramadıysam da yanına gitmem için işaret ettiğini görebildim. Bir an serserinin biri sandım onu, ama sonra, yalnızca temiz havanın ve yaz güneşinin tadını çıkaran civardan biri olduğunu anlayınca, isteğine uymamak için bir neden göremedim.

"Merak ettim de, bayım," dedi ben yaklaşırken, "bacaklarınızın ne kadar güçlü olduğunu."

"Affedersiniz, anlayamadım."

Adam patikayı gösterdi. "Şuraya çıkmak sağlam bir çift bacakla sağlam bir çift ciğer ister. Bende ikisi de yok, o yüzden şuracıkta oturuyorum işte. Ama halim daha iyi olaydı, orda, yukarıda oturuyor olurdum. Küçük, güzel bir açıklık var yukarıda, oturacak yer de var, her şey ayağınızın altında. İngiltere'nin hiçbir yerinde bundan daha güzel manzara bulamazsınız."

"Dediğiniz doğruysa," dedim, "burada kalmayı yeğlerim. Yol boyunca eşsiz manzaralar görmeyi umduğum bir araba gezisine henüz çıkmış bulunuyorum. Daha yolculuğa doğru dürüst başlamadan en iyisini görüvermek biraz zamansız kaçacaktır."

Beni anlamamış olmalı ki sözlerini yineledi: "Bütün İngiltere'de bundan daha güzel bir manzara göremezsiniz. Ama dediğim gibi, sağlam bir çift bacakla sağlam bir çift ciğer gerek." Sonra ekledi: "Yaşınıza göre iyi durumda olduğunuzu da görebiliyorum, bayım. Oraya çıkabilirsiniz bence, zorlanmazsınız. Aslında güzel bir günde ben bile becerebilirim!"

Dik ve oldukça engebeli görünen yola şöyle bir baktım.

"İnanın, bayım, yukarı çıkmazsanız pişman olacaksınız. Kim bilir? Bakarsınız birkaç yıl daha geçer, her şey için artık çok geç

olur.” Kaba bir kahkaha attı. “Henüz çıkabiliyorken çıksanız iyi edersiniz.”

Şimdi düşünüyorum da, adam bunu yalnızca takılmak amacıyla söylemiş olabilir; yani şaka niyetine. Ama bu sabah, bu sözleri oldukça nahoş bulduğumu belirtmem gerek; yukarı tırmanmaya koyulmamın nedeni de imalarının ne kadar aptalca olduğunu ona gösterme dürtüsü olmalı herhalde.

Her neyse, şimdi böyle yapmış olduğuma çok memnunum. Kuşkusuz epey yorucu bir yürüyüştü. Yine de bana aşırı bir güçlük çıkarmadığını söyleyebilirim. Yol, yamaç boyunca kıvrıla kıvrıla yüz metre kadar yükseliyor, sonunda küçük bir düzlüğe varıyordu; kuşkusuz adamın söz ettiği yere. Burada oturabileceğiniz bir sıra çıkıyor karşınıza ve çevredeki kırların kilometrelerce uzanan gerçekten de olağanüstü güzel manzarası.

İlk gördüğüm, ta uzaklara kadar art arda sürüp giden tarlalardı. Toprak usul usul yükselip alçalıyordu, tarlaların kıyılarına çitler çekilmiş, ağaçlar dikilmişti. Uzaktaki kimi tarlalarda, koyun olduklarını tahmin ettiğim noktacıklar vardı. Sağımda, neredeyse ufuk çizgisinde, bir kilisenin sivri kulesini görür gibi oldum.

Orada öylece dalıp gitmek gerçekten de güzeldi; çevremde yaza özgü o sesler, yüzümde hafif bir esinti. Önümde uzanan yolculuğa uygun bir ruh haline galiba ilk kez o an, o manzarayı seyrederken girmeye başladım. İleriki günlerde beni beklediğini bildiğim pek çok ilginç deneyime dair ilk sağlıklı, coşkulu umudu o an duydum içimde. Aslında, bu yolculukta üstlendiğim mesleğimle ilgili tek vazife karşısında cesaretimin kırılmasını önleyecek yeni bir kararlılığa da o anda ulaştım; Bayan Kenton’la ve malikânedeki çalışma düzeninde karşılaştığımız sorunlarla ilgili vazifeden söz ediyorum.

Ama bütün bunlar sabahleyin yaşandı. Bu akşam, Salisbury’nin merkezinden pek uzak olmayan bir sokaktaki bu

rahat pansiyona yerleşmiş durumdayım. Gösterişsiz bir yer sayılır, ama tertemiz; bana yeter de artar bile. Kırk yaşlarındaki ev sahibesi, Bay Farraday'in Ford'undan, üzerimdeki giysinin kalitesinden ötürü beni epey saygıdeğer bir konuk olarak görüyor galiba. Bugün öğleden sonra –Salisbury'ye saat üç buçuk dolaylarında vardım– kayıt defterine adresimi "Darlington Malikânesi" olarak yazdığımda telaşla yüzüme baktığını gördüm. Ritz ya da Dorchester gibi yerlere alışık bir beyefendi olduğumu, odamı görünce pansiyondan hışımla çıkıp gideceğimi sanıyordu kuşkusuz. Ön taraftaki çift kişilik bir odanın boş olduğunu söyledi, ama beni orada tek kişilik oda fiyatına konuk edecekti.

Ardından bu odaya alındım; günün o saatinde güneş duvar kâğıdındaki çiçek desenlerini hoş bir biçimde aydınlatıyordu. İki yatağın bulunduğu odanın sokağa bakan oldukça geniş bir çift de penceresi var. Banyonun yerini sorduğumda kadıncağız çekingen bir sesle, koridorda, odamın karşısındaki kapı olduğunu ama akşam yemeğinden sonraya kadar sıcak su sunamadıklarını söyledi. Kendisinden bir fincan çay istedim, o çıkınca da odayı biraz daha inceledim. Yataklar tertemizdi, özene bezene yapılmıştı. Köşedeki leğen de pek temizdi. Pencereden bakıldığında, sokağın tam karşısında, vitrininde çeşit çeşit çöreklerin sergilendiği bir fırınla, bir eczane ve bir berber dükkânı görülüyordu. Daha ilerdeyse yol kemerli bir köprüyü aşıp daha kırlık bir bölgeye çıkıyordu. Leğendeki soğuk suyla elimi yüzümü yıkadıktan sonra pencerelerden birinin yanında duran tahta arkalıklı iskemleye yerleşip çayımı bekledim.

Pansiyondan çıkıp Salisbury sokaklarına çıktığımda saat dördü biraz geçmişti. Sokakların genişliği kente benzersiz bir ferahlık katıyordu. Ilık güneşin altında birkaç saat gezinmeye karar verdim. Böylece bu şehrin, içinde pek çok güzellik gizleyen şehirlerden biri olduğunu keşfettim; ön cepheleri ahşap, eski ve

güzel evlerin önlerinden yürüyor ya da şehrin içinden akıp giden derelerin üzerlerindeki ufak, taş köprülerden geçiyordum. Bayan Symons'ın kitabında bol bol övdüğü o güzel katedrali ziyaret etmeyi de unutmadım kuşkusuz. Bu görkemli yapıyı bulmak hiç de güç değildi; Salisbury'de ne yöne giderseniz gidin, heybetli çan kulesini görebiliyorsunuz. Akşam pansiyona dönerken de birçok kez dönüp baktım, her seferinde kulenin ardında batan güneşin yeni bir görünümüyle karşılaştım.

Yine de bu gece, bu odanın sessizliğinde oturmuş düşünürken yolculuğun ilk gününden aklımda asıl yer eden şeyin ne Salisbury Katedrali ne de bu şehrin öteki büyüleyici görüntüleri değil de, sabahleyin karşılaştığım, İngiliz kırlarının inişli çıkışlı uzayıp giden o olağanüstü güzel manzarası olduğunu anlıyorum. Başka ülkeler bundan daha göz alıcı manzaralar sunabilir elbette. Ansiklopedilerde, *National Geographic* dergisinde dünyanın çeşitli yörelerinin soluk kesici fotoğraflarını gördüğüm oldu; harikulade kanyonlar, çağlayanlar, vahşi bir güzelliğe sahip dağlar… Bu tür şeyleri kendi gözlerimle görme fırsatım hiç olmadı elbette. Buna karşın şunu kesinlikle ileri sürebilirim: İngiliz manzaralarının, bu sabah gördüğüm gibi en güzellerinde, başka ülkelerin manzaralarında –ilk bakışta ne kadar çarpıcı olurlarsa olsunlar– asla bulunmayan bir nitelik vardır. Bu öyle bir şeydir ki, nesnel bir gözlemcide İngiliz manzaralarının dünyanın en tatmin edici manzaraları olduğu izlenimini bırakır; bu nitelik, belki de en iyi biçimde, "büyüklük" sözcüğüyle özetlenebilir. Doğrusu sabahleyin o yüksek düzlükte durmuş, önümde uzanan arazilere bakarken, ender duyulan ama yanlış algılanması da olanaksız olan o duyguyu, büyüklüğün huzurunda olma duygusunu tam anlamıyla tattım. Biz topraklarımıza *Büyük* Britanya diyoruz. Bunun biraz kibirli bir sıfat olduğuna inananlar vardır. Ama ülkemizin salt manzarası bile bu azametli sıfatın kullanılmasını

haklı çıkaracaktır demeye cüret edebilirim.

Peki ama bu "büyüklük" denen şey nedir aslında? Nerededir, neye bağlıdır? Benim aklımın ve görgümün böyle bir soruyu yanıtlamaya kâfi gelmeyeceğinin farkındayım kuşkusuz, ama yine de bir görüş ileri sürmek zorunda kalsam şöyle derdim: Bizim toprağımızın güzelliğini ayrıcalıklı kılan şey, tam da bu apaçık çarpıcılığın ya da göz alıcılığın *yokluğudur.* Önemli olan, o güzelliğin dinginliğidir; aşırıya kaçmaması, ölçülü oluşudur. Toprak, güzelliğinden, büyüklüğünden haberdardır sanki, bunu avaz avaz haykırmaya gerek duymaz. Afrika ve Amerika gibi yerlerde gözlerinizin önüne serilen manzaralar çok daha soluk kesici olabilir, ama eminim ki bunlar, yakışıksız gösterişlilikleri yüzünden nesnel bir gözlemciye daha bayağı geleceklerdir.

Bu konu, bizim meslekte yıllar boyu pek çok tartışmaya neden olan şu soruyla tam bir benzerlik gösteriyor: 'Büyük' başuşak nedir? Günün sonunda, uşaklar salonundaki ateşin başında bu konu üzerine keyifli tartışmalarla pek çok saat geçirirdik. Dikkatinizi çekmiştir, büyük başuşak "kim" değil, "ne" diye soruyorum; çünkü aslında, bizim kuşakta ölçütleri koyan insanların kim oldukları konusunda ciddi hiçbir anlaşmazlık yoktu. Charville Konağı'ndan Bay Marshall, Bridewood'dan Bay Lane gibilerinden söz ediyorum. Bu tür insanlarla karşılaşma ayrıcalığına sahip olduysanız, söz ettiğim bu niteliği taşıdıklarını hemen anlamışsınızdır. Ama bu niteliğin tam olarak ne olduğunu tanımlamanın pek kolay olmadığını söylediğimde de ne demek istediğimi bilirsiniz kuşkusuz.

Hazır sözü açılmışken, şimdi düşünüyorum da, büyük başuşakların kimler oldukları konusunda hiç anlaşmazlık yoktu demek pek de doğru olmaz. Bu gibi konularda bilinçli, nitelikli meslek erbabı arasında ciddi bir anlaşmazlık yoktu demek daha doğru olur. Darlington Malikânesi'nin uşak salonu da bütün öteki

evlerdekiler gibi kapılarını çeşitli zekâ ve anlayış derecelerinde hizmetlilere açık tutmak zorundaydı. Bu nedenle bir hizmetlinin – ne yazık ki zaman zaman da kendi çalışanlarımdan birinin– örneğin Bay Jack Neighbours gibilerini göklere çıkardığını duyduğum zamanlarda dudaklarımı ısırıp sustuğumu anımsıyorum.

Bay Jack Neighbours'a karşı hiçbir düşmanlığım yok. Zaten öğrendiğime göre savaşta ölmüş ne yazık ki. Onun adını vermemin nedeni, yalnızca bu duruma iyi bir örnek olması. Kendisi, bin dokuz yüz otuzların ortalarında iki üç yıl boyunca, ülkenin neredeyse bütün uşak salonlarında ocak başı sohbetlerinin baş konusu olmuştu. Dediğim gibi, Darlington Malikânesi'ne konuk olan hizmetliler Bay Neighbours'ın başarılarına ilişkin en son haberleri mutlaka iletirlerdi; öyle ki, benimle Bay Graham gibileri onunla ilgili bitip tükenmez öyküler dinlemenin sıkıntısını paylaşmak zorunda kalırdık. Ama en kötüsü de, bu tür her öykünün sonunda, başka zamanlarda gayet aklı başında davranan hizmetlilerin hayretle başlarını sallamaları, "Şu Bay Neighbours yok mu, gerçekten de en iyisi o," türünden sözler söylemeleriydi.

Bay Neighbours'ın iyi bir örgütleme becerisine sahip olduğundan kuşkum yok; anladığım kadarıyla birtakım büyük etkinlikler düzenlemiş; hepsi de çarpıcı işlermiş. Yine de kendisi büyük başuşak düzeyine hiçbir aşamada, asla yaklaşamadı. Bunu, ününün doruğundayken de söyleyebilirdim size, tıpkı zirvede kaldığı birkaç yılın ardından gelen düşüşünü önceden kestirdiğim gibi.

Kendi kuşağının en iyisi diye dillerde dolaşan bir başuşağın bu ünü hiç de hak etmediğinin kısa bir süre içinde açıkça kanıtlanması akıl alacak şey midir? Yine de bir zamanlar onu övgülere boğan hizmetliler, yeni birine methiyeler düzmeye öylesine dalarlar ki durup kendi muhakeme yeteneklerini değerlendirmeye fırsat

bulamazlar. Uşak salonlarında sık rastlanan bu tür sohbetlerin konusu, seçkin bir aile tarafından işe alınarak birdenbire ön saflara geçen, belki iki üç büyük etkinliği az çok başarıyla atlatabilmeyi becermiş bir başuşak olur hep. İşte o zaman, ülkenin dört bir yanındaki bütün uşak salonlarında, falan ya da feşmekân önemli kişinin ona ilgi gösterdiği ya da en saygın evlerin onun hizmetinden yararlanmak için yüksek maaşlar önererek çılgınca rekabete giriştikleri türünden söylentiler dillerde dolaşmaya başlar. Daha birkaç yıl geçmeden ne olur peki? Aynı dillere destan kişi bir hatadan sorumlu tutulmuş ya da başka bir nedenden ötürü işvereninin gözünden düşmüştür. Ün salmaya geldiği evden ayrılır, bir daha da adı sanı duyulmaz. Öte yandan dedikoducular tapacak yeni birini bulurlar derhal. Gözlemlerime göre bunun en büyük suçlusu konuk oda uşaklarıdır; kendileri bir an önce başuşaklığa yükselme hevesinde oldukları için. İzinden gidilmesi gerekenin şu ya da bu kişi olduğunda direten ya da yeni bir kahramanın meslekle ilgili konular üzerinde yürüttüğü söylenen görüşlerini yineleyip duran onlar olur ekseriyetle.

Ama hemen ekleyeyim, bu tür bir budalalığa bulaşmayı akıllarının ucundan geçirmeyen birçok oda uşağı da var kuşkusuz; aslında bunlar en basiretli meslek adamlarıdır. Bizim uşak salonumuzda ikisi üçü bir araya geldi mi –artık ne yazık ki kendisinden haber alamadığım Bay Graham gibilerinin düzeyinde olanlardan söz ediyorum– mesleğimizin her yönü üzerinde en ufuk açıcı, en zekice tartışmaları yürütürdük. Aslında o akşamlar, o günlerden kalan en güzel anılarım arasında yer alır.

Bizi gerçekten ilgilendiren soruya geri döneyim; mesleğimiz konusunda herhangi bir temel anlayıştan yoksun kişilerin, gevezelikleriyle akşamlarımızı zehirlenmedikleri zamanlarda tartışmaktan en çok zevk aldığımız soruya, 'Büyük başuşak *nedir?*' sorusuna.

Konunun yıllar boyu doğurduğu onca tartışmaya karşın, bildiğim kadarıyla, meslektaşlarımız arasında bu soruya resmi bir yanıt verme girişiminde bulunanların sayısı çok az. Akla gelen tek örnek, Hayes Derneği'nin üyelik için ölçütler ortaya koyma girişimi. Hayes Derneği'ni duymamış olabilirsiniz, bugünlerde bahsi pek geçmiyor. Ama bu derneğin, yirmilerde ve otuzların başlarında Londra ve çevresinde hatırı sayılır bir itibarı vardı. Aslında pek çok kişi bu itibarın gereğinden fazla arttığının farkındaydı ve galiba 1932 ya da 1933'te kapanmak zorunda kaldığında kimse yazık oldu demedi.

Hayes Derneği, üyeliğe "yalnızca birinci sınıf" başuşakları kabul ettiğini ileri sürüyordu. Zamanla kazandığı güç ve saygınlığın en büyük kaynağı, gelip geçici benzeri kuruluşların tersine üye sayısını son derece kısıtlı tutmayı başarması, böylece bu iddiasını inanılır kılabilmesiydi. Üye sayısının hiçbir zaman otuzun üstüne çıkmadığı, çoğu zaman dokuz ya da on civarında kaldığı söyleniyordu. Bu söylentilerin yanı sıra, Hayes Derneği'nin kapalı kutu diyebileceğimiz yapısı, bir süreliğine esrarlı ve etkili bir havaya bürünmesini sağlamıştı. Bu da mesleğimizle ilgili konularda ara sıra yayımladıkları bildirilerin taş tabletlere kazılı yasalarmışçasına kabul görmesine yarıyordu.

Derneğin, açıklama yapmamakta uzun süre direttiği tek bir konu vardı: Kendi üyelik ölçütlerinin ne olduğu. Bu ölçütlerin dile getirilmesi konusundaki baskı gitgide arttı ve dernek sonunda üç ayda bir yayımlanan *Beyefendi'nin Beyefendisi* adlı dergiye gönderilen birtakım mektuplara yanıt olarak, üyelik için önkoşullardan birinin "adayın seçkin bir eve bağlı olması gerekliliği" olduğunu bildirdi. "Kuşkusuz yine de," diyordu dernek, "bunun, bütün koşulları tek başına yerine getirdiğini söylemek kesinlikle mümkün değildir." Ayrıca, derneğin iş adamlarının ya da "yeni zenginlerin" evlerini "seçkin" saymadığı

da açıkça belirtilmişti. Kanımca, derneğin mesleğimizin ölçütlerini dilediği gibi belirlemekte hatırı sayılır bir söz sahibi olmasını büyük ölçüde engelleyen de bu modası geçmiş düşünce biçimiydi. Sonraki günlerde, dergide yayımlanan başka bazı mektuplara yanıt olarak dernek, kusursuz nitelikler taşıyan kimi başuşakların iş adamlarının evlerinde de bulunabileceklerini ileri süren kimi okurların görüşlerini kabul ettiklerini söyleyerek bu tutumunu düzelttiyse de, şunu da eklemeyi ihmal etmedi: "*Gerçek* hanımefendilerle beyefendilerin fazla oyalanmadan bu kişileri hizmetlerine alacakları da unutulmamalıdır." Dernek, "gerçek hanımefendilerle beyefendilerin" seçimlerinin herkese yol göstermesi gerektiğini ileri sürüyordu, yoksa, "Bir de bakmışsınız, Bolşevik Rusya'nın âdetlerini benimsemişiz." Bu, tartışmaları daha da kızıştırdı; yığılan mektupların baskısı derneği üyelik ölçütleri konusunda daha doyurucu bir açıklamada bulunması için sıkıştırıyordu. Sonunda dergide basılan kısa bir mektupta şunlar açıklandı: Derneğin görüşüne göre –sözcüğü sözcüğüne anımsamaya çalışacağım–, "En önemli ölçüt, başvuran kişinin konumuna yaraşır vakarıdır. Bu açıdan yetersiz kaldığı görülen aday, başarı düzeyi ne olursa olsun, gerekli koşulları yerine getirmiş sayılamaz."

Hayes Derneği'ne pek sıcak bakmamama karşın en azından bu özel açıklamanın önemli bir gerçeğe dayandığı inancındayım. 'Büyük' başuşak oldukları konusunda düşünce birliğine vardığımız kişilere, diyelim ki Bay Marshall ya da Bay Lane'e bakıldığında, onları salt işini çok iyi bilen başuşaklardan ayıran şeyin en yakın karşılığının bu "vakar" sözcüğü olduğu görülüyor.

Bu da tabii ki başka bir soruyu beraberinde getiriyor: Bu "vakar" denen şey neden oluşur, neleri kapsar? İşte, Bay Graham gibilerle aramızdaki en ilginç tartışmalardan çoğu bu noktada başlıyordu. Bay Graham, bu kavramın kadın güzelliği gibi bir şey

olduğu görüşünü savunurdu hep; bu yüzden de çözümlemeye kalkışmak anlamsızdı. Bense tam tersine, böyle bir kıyaslamanın Bay Marshall gibilerin "vakar"ının değerini alçaltabileceği görüşündeydim. Dahası, Bay Graham'in benzetmesine karşı çıkmamın asıl nedeni, insanın ya sahip olduğu ya da asla sahip olamayacağı bir şeyi çağrıştırmasıydı. Birisi gözle görünür biçimde vakur değilse, bu niteliğin peşinden koşması, çirkin bir kadının kendini güzelleştirmeye çalışması kadar nafileydi. Başuşakların çoğu, bu rütbeye erişmek için gerekli yetiye sahip olmadıklarını gün gelir pekâlâ fark edebilirler; ama ben yine de "vakar"ın, insanın bütün meslek yaşamı boyunca hedef edinebileceği bir şey olduğuna canı gönülden inanıyorum. Bu niteliğe sahip olan Bay Marshall gibi "büyük" başuşaklar, eminim ki yıllarca kendi kendilerini eğiterek, edindikleri deneyimi özümseyerek kazanmışlardır onu. İşte bu yüzden Bay Graham'inki gibi bir tutumu benimsemek, bir anlamda mesleki açıdan yenilgiyi kabullenmek sayılırdı bence.

Her neyse, Bay Graham'in inançsız tavrına karşın, bu kavramın terkibine parmak basmaya çalışarak geçirdiğimiz pek çok akşam anımsıyorum. Hiçbir zaman uzlaşamadık, ama şunu da diyebilirim ki bu tür tartışmalar sırasında bu konuda oldukça sağlıklı görüşler geliştirebildim. Bunlar aşağı yukarı bugün de hâlâ taşıdığım görüşler. İzniniz olursa burada "vakar"ın benim görüşüme göre ne olduğunu anlatmaya çalışacağım şimdi.

Charleville Konağı'ndan Bay Marshall ile Bridewood'dan Bay Lane'in son zamanların en iyi başuşakları olduklarına karşı çıkmazsınız herhalde. Belki Branbury Şatosu'ndan Bay Henderson'ın da bu az bulunur nitelikte uşaklar sınıfına sokulabileceğini kabul edersiniz. Ama benim babamın da pek çok açıdan bu insanlarla aynı sınıfa sokulabileceğini, onun meslek yaşamının "vakar"ın bir tanımını bulmak için hep dikkatle

incelediğim bir yaşam olduğunu söylersem, belki de yalnızca taraf tuttuğumu düşünürsünüz. Oysa babamın, Loughborough Konağı'nda mesleğinin doruğundayken bu kavramın somut örneği olduğuna dair sarsılmaz bir inanç taşıyorum.

Konuya nesnel bir açıdan yaklaşıldığında, babamın büyük bir başuşaktan beklenebilecek çeşitli niteliklerden genel olarak yoksun olduğu sonucuna varılabilir, bunun farkındayım. Ama onda var olmayan bu niteliklerin her zaman yüzeysel, işin süsü sayılacak nitelikler olduğunu, kuşkusuz pastanın üzerindeki krema kadar çekici göründüklerini, ama aslında hiç de işin özüne bağlı nitelikler olmadıklarını savunacağım. Güzel bir aksan ve dile hâkimiyetten, şahinle avcılık ya da semender çiftleştirmek gibi geniş bir yelpazeye yayılan konularda genel bilgi sahibi olmaktan söz ediyorum. Bunlar babamın sahip olmakla övünebileceği nitelikler olmadı hiç. Dahası babamın, bu gibi niteliklerin bir başuşakta bulunmasının istenmesi bir yana, uygun bile görülmediği bir dönemde meslek yaşamına başlamış o eski kuşaktan olduğu da unutulmamalıdır. Belagat ve genel kültür saplantılarının, büyük olasılıkla Bay Marshall'ın izinden giderken onun büyüklüğüne öykünmeye çalışan daha küçük adamların yüzeysellikle özü birbirine karıştırmaları sonucu, bizim kuşakla birlikte ortaya çıktığı görülecektir. Bizim kuşağın bu gibi "ıvır zıvırlara" fazlaca kafa yorduğunu düşünüyorum; işin temelini kavramaya çalışmak yerine aksan ve dil hâkimiyeti alıştırmalarına ne çok zaman ve emek verilmiş, "Bilginizi Sınayın" ciltlerini ve ansiklopedileri devirmeye kaç saat harcanmıştır, kim bilir?

Bu konuda sorumluluk eninde sonunda bize düşer, kesinlikle bunu yadsımaya kalkışmamalıyız, ama şu da belirtilmelidir ki kimi işverenler bu tür akımları körüklemek için ellerinden geleni yapıyorlar. Bunu söylemekten üzüntü duyuyorum, ama son zamanlarda bazı aileler, hem de kimileri en soylu geçmişlere sahip

aileler, adeta birbirleriyle rekabete girmiş gibi bir tutum sergileyerek, bir başuşağın böylesi önemsiz becerilerdeki ustalığıyla konuklarına "gösteriş" yapmaktan alamıyorlar kendilerini. Bu evlerde düzenlenen partilerde başuşağın bir tür gösteri maymunu gibi sergilendiğini duydum kaç kez. Üzüntüyle anılacak, kendi gözlerimle tanık olduğum bir olayda da, konukların zili çalıp başuşağı çağırmaları, ona, söz gelimi falan yılda Derby at yarışlarında kimin birinci geldiği yolunda gelişigüzel sorular yöneltmeleri eğlence haline getirilmişti.

Neyse ki babam, dediğim gibi, mesleki değerlerimiz konusunda böylesine bir kafa karışıklığının yaşanmadığı bir kuşağa mensuptu. Dil hâkimiyeti ve genel kültürü ne kadar sınırlı olursa olsun, bir evin nasıl çekip çevrileceği konusunda bilinmesi gereken her şeyi bilmekle kalmadığını, mesleğinin doruğundayken, Hayes Derneği'nin tanımladığı gibi "konumuna yaraşır vakara" eriştiğini de ileri sürebilirim. O halde babamı böyle seçkin kıldığına inandığım şeyi size tarif etmeye çalışırsam, "vakar"ın ne olduğu konusundaki düşüncelerimi de aktarabilirim.

Babamın yıllarca yinelemekten zevk aldığı bir hikâye vardı. Daha çocukluğumda konuklara anlatırken dinlediğimi anımsıyorum; sonraları uşak olarak onun gözetiminde çalışmaya başladığımda da dinlemiştim. Başuşak unvanıyla ilk görevimi üstlendikten sonra –Oxfordshire, Allshot'taki nispeten küçük evlerinde Bay ve Bayan Muggeridge'e hizmet edecektim– kendisini ilk defa ziyarete gittiğimde de anlatmıştı. Besbelli bu hikâye babam için derin bir anlam taşıyordu. Babamın kuşağı bizimki gibi tartışmaya, çözümlemeye alışkın bir kuşak değildi; bu yüzden, bence bu hikâyeyi yineleyip durduğu zamanlar, babamın, mesleği üzerine eleştirel düşünmeye en çok yaklaştığı zamanlardı. Bu açıdan, bu hikâye onun düşünüş biçimi üzerine önemli bir ipucu veriyor.

Hikâye, işvereniyle birlikte Hindistan'a gitmiş, İngiltere'de sunduğu yüksek düzeydeki hizmeti oradaki yerli hizmetlilerle birlikte tutturmayı başararak yıllarca çalışmış bir başuşakla ilgili gerçek bir hikâyeymiş. Bu başuşak bir akşamüzeri, herhalde akşam yemeği için her şeyin hazır olup olmadığını denetlemek üzere yemek odasına girdiğinde, masanın altında kıvrılıp yatan bir kaplan görmüş. Kapıyı kapatmayı unutmadan usulca oradan çıkmış, işvereninin birkaç konukla birlikte çay içtiği konuk odasına doğru sakin sakin ilerlemiş. Kibarca öksürerek işvereninin dikkatini çektikten sonra eğilip kulağına fısıldamış: "Özür dilerim efendim, ama yemek odasında bir kaplan var. Tüfeğin kullanılmasına izin verir miydiniz acaba?"

İşverenle konukları, birkaç dakika sonra üç el ateş edildiğini duymuşlar. Başuşak çayları tazelemek üzere yeniden konuk odasına girdiğinde işveren her şeyin yolunda olup olmadığını sormuş.

"Her şey yolunda, efendim, siz hiç endişelenmeyin," diye yanıtlamış onu başuşak. "Sofra her zamanki saatte hazır olacak, o zamana kadar da az önce olup bitenlerden geriye gözle görünür hiçbir iz kalmayacağını bildirmekten memnuniyet duyarım."

Babam bu son sözü, "O zamana kadar da az önce olup bitenlerden geriye gözle görünür hiçbir iz kalmayacak," sözünü gülerek yineler, hayranlıkla başını sallardı. Ne başuşağın adını biliyordu ne de onu tanıyan birini görmüşlüğü vardı, ama olayın tastamam anlattığı gibi gerçekleştiğinde diretirdi hep. Her neyse, hikâyenin gerçek olup olmadığının pek önemi yok; kuşkusuz önemli olan, babamın idealleriyle ilgili neleri açığa çıkardığı. Ancak şimdi, geriye dönüp de onun meslek yaşamına baktığımda görüyorum ki babam yıllar boyunca hikâyesindeki o başuşak *olmaya* çabalamış daima. Bence meslek yaşamının doruğundayken bu arzusuna erişti de. Elbette yemek masasının altında yatan bir

kaplanla karşılaşma fırsatını hiç bulamadı, ama kendisiyle ilgili bütün bildiklerimi ya da duyduklarımı toparladığımda, hikâyesindeki başuşakta öylesi hayranlık duyduğu niteliği kendisinin de bol bol sergilediği pek çok olay geliyor aklıma.

Buna bir örnek, Lord Darlington zamanında Darlington Malikânesi'ne ara sıra konuk olan, Charles ve Redding Şirketi'nden Bay David Charles tarafından aktarılmıştı. Bir akşam odasında kendisine yardım ederken, Bay Charles bana yıllar önce Loughborough Konağı'nda babamla karşılaştığını söylemişti; babamın mesleğinin en verimli çağında, on beş yıl hizmet ettiği sanayici Bay John Silvers'ın evinde. Bay Charles, bu ziyaret sırasında gerçekleşen bir olay dolayısıyla babamı çok iyi hatırlıyordu.

Şimdi duyduğu utanca ve pişmanlığa karşın, Bay Charles o gün iki konukla birlikte içkiyi biraz fazla kaçırmış; kimi çevrelerde hâlâ anımsanabilecekleri için bu beyefendilere yalnızca Bay Smith ve Bay Jones diyeceğim. Akşamüzerine doğru bir saat kadar içtikten sonra bu iki bey, çevre köylerde bir araba gezisine çıkmak istediklerine karar vermişler. O günlerde arabayla gezmek hâlâ bir yenilik sayılırdı. Kendilerine eşlik etmesi için Bay Charles'ı ikna etmişler, o gün şoför izinli olduğundan arabayı sürmesi için de babamı çağırmışlar.

Bay Smith ve Bay Jones, erişkin yaşta olmalarına karşın, yol boyu liseli çocuklar gibi davranmaya başlamışlar; kaba saba şarkılar söyleyip dışarıda gördükleri her şey üzerine daha da kaba saba yorumlarda bulunuyorlarmış. Derken, bu baylar haritaya bakmışlar ve bu yörede Morphy, Saltash ve Brigoon adlarında üç köy bulunduğunu keşfetmişler. Adların doğruluğundan tam emin değilim, ama sorun şu ki, bunlar Bay Smith ile Bay Jones'a müzikal gösterisindeki Murphy, Saltman ve Kedi Brigid'i anımsatmış; bu müzikali duymuşsunuzdur belki. Beyefendiler bu

tuhaf rastlantıyı fark edince, söz konusu üç köyü ziyaret etme hevesine kapılmışlar; güya müzikal sanatçılarının onuruna. Bay Charles'ın dediğine göre, babam bunun üzerine arabayı ilk köye sürmüş, tam ikincisine girmek üzereymiş ki Bay Smith ya da Bay Jones, köyün Brigoon olduğunu görmüş; yani sıraya göre ikinci değil de üçüncü köy. Köylerin "sırasıyla" görülebilmesi için, babamdan arabayı hemen geri döndürmesini istemişler öfkeyle. Bu, yolun epey bir bölümünü iki kez gidip gelmeyi gerektirse de, Bay Charles'ın dediğine göre, babam bunu tamamen makul bir istekmişçesine kabul etmiş, kusursuz bir nezaketle yol almayı sürdürmüş.

Ama Bay Smith ile Bay Jones'un ilgisi babama yönelmiş bir kez; kuşkusuz dışarıdaki görüntünün onlara sunabileceği şeylerden de sıkıldıklarından, babamın "hatası"yla ilgili hiç de hoş olmayan şeyler söyleyip eğlenmeye başlamışlar. Babamın, en küçük bir rahatsızlık ya da kızgınlık belirtisi göstermeden, bir yandan gayet vakur, bir yandan da emre amade olmaya hazır, öyle kusursuz bir denge sergileyerek yola devam edişine şaşakaldığını anımsıyordu Bay Charles. Ama babamın dinginliğini sürdürmesine izin verilmemiş. Bu iki beyefendi, ona hakaretler yağdırmaktan sıkıldıklarında ev sahiplerini, yani babamın işvereni Bay John Silvers'ı çekiştirmeye başlamışlar. Gitgide daha alçaltıcı, daha haince sözler çıkıyormuş ağızlarından, öyle ki Bay Charles, böyle konuşmanın kötü bir şey olduğu uyarısıyla araya girme zorunluluğu duymuş; en azından kendisi öyle diyor. Ama bu görüşe öyle şiddetle karşı çıkılmış ki Bay Charles beyefendilerin ilgisinin bir sonraki odağı haline gelmekten duyduğu kaygının ötesinde, kendini fiziksel saldırı tehlikesi altında görmüş. Derken babam, işverenine yapılan apaçık, iğrenç bir iğnelemeyi duyunca arabayı birdenbire durdurmuş. Bay Charles'ı bu kadar derinden etkileyen de, işte bundan sonra olup bitenlermiş.

Arabanın arka kapısı açılmış, babam oracıkta, araçtan bir iki adım uzakta durmuş, bakışlarını içeri dikmiş. Bay Charles'ın anlattığına göre, her üç yolcu da babamın nasıl heybetli bir fiziki güce sahip olduğunun farkına vararak yerlerine çakılıp kalmışlar sanki. Gerçekten de babam bir doksan boyunda bir adamdı, insana güven veren yüzü, uysallığa eğilimli olduğunu bilseniz bile, başka açılardan incelendiğinde son derece göz korkutucu görünebilirdi. Bay Charles'ın dediğine göre babam belirgin bir öfke göstermemiş hiç. Sanki yalnızca kapıyı açmış, öylece bekliyormuş. Yine de üzerlerinde dikilip duran bu azametli karaltıda hem öyle güçlü bir azar hem de öyle bir karşı konulmazlık varmış ki Bay Charles'ın iki sarhoş arkadaşı, elma çalarken bahçıvana yakalanan küçük çocuklar gibi sinivermişler.

Babam orada birkaç dakika daha öylece durmuş; tek söz etmeden, yalnızca kapıyı açık tutarak. Sonunda ya Bay Smith ya da Bay Jones ağzını açmış: "Yola devam etmiyor muyuz?"

Babam yanıtlamamış; sessizce durmaya devam etmiş. Ne arabadan inmelerini istemiş, ne de isteği ya da niyetiyle ilgili bir ipucu vermiş. O gün nasıl göründüğünü gözümde gayet güzel canlandırabiliyorum: Arabanın kapısıyla çerçevelenmiş koyu renk giysili haşin gövdesi, ardındaki Hertfordshire manzarasının yumuşaklığını siliveriyor. Bay Charles'ın anımsadığına göre garip bir biçimde sinir bozucu gelen bu dakikalarda, az önceki davranışlarda payı bulunmamasına karşın, kendisi de suçluluk duygusuna gömülmüş. Sessizlik bitmek tükenmek bilmemiş, ta ki Bay Smith ya da Bay Jones şunu mırıldanacak gücü kendinde bulana kadar: "Galiba biraz uygunsuz bir biçimde konuşuyorduk. Bir daha olmayacak."

Babam bunu bir an düşünüp değerlendirmiş, sonra direksiyonun başına geçip kapıyı usulca kapamış ve üç köylük geziyi sürdürmüş. Bay Charles'ın söylediğine göre gezi neredeyse

mutlak bir sessizlik içinde tamamlanmış.

Bu olayı anımsayınca babamın meslek yaşamında yaklaşık aynı dönemlere rastlayan, belki de onun sahip olduğu bu özel niteliği daha da etkileyici bir biçimde sergileyen başka bir olay geliyor aklıma. Burada şunu açıklamam gerek; biz iki erkek kardeştik; ağabeyim Leonard, ben daha çocukken, Güney Afrika Savaşı'nda öldü. Doğaldır ki, onun ölümü babamı derinden sarstı, ama işleri daha da kötüleştiren bir şey vardı. Bir babanın bu tür bir durumda bulabileceği avuntu –yani oğlunun, yaşamını krallık ve ülke uğruna zaferle noktaladığı inancı– abimin herkesçe bilinen, yüz karası bir manevrada can vermiş olmasıyla lekeleniyordu. Manevranın sivil Boer yerleşim bölgelerine karşı girişilmiş, İngiliz tarzına tam anlamıyla ters düşen bir saldırı olduğu savları bir yana, en temel askeri önlemlerin bile alınmadığı, pek çok ihmalle sorumsuzca komuta edildiği yolunda yadsınmaz kanıtlar mevcuttu. Ölenler –abim de dahil olmak üzere– boş yere ölmüşlerdi. Anlatmak üzere olduğum şey dikkate alınırsa, manevra konusunda daha kesin açıklama yapmak benim için pek de uygun kaçmayacaktır; aslında zamanında epey gürültü kopardığını söyler, bölgedeki çarpışmaların genel olarak üzerine çektiği şimşeklere önemli bir katkıda bulunduğunu da belirtirsem, hangisinden söz ettiğimi pekâlâ kestirebilirsiniz. Söz konusu generalin görevden alınması, hatta Divanı Harbe çıkarılması istenmişti, ama ordu onu savundu, generalin seferi tamamlamasına izin verildi. Daha az bilinen bir şey varsa, o da Güney Afrika çarpışmalarının sonunda bu generalin sessiz sedasız emekliye ayrıldığı, sonradan ticarete atıldığı. Güney Afrika'dan gemiyle mal getirttiğidir. Bunu anlatıyorum, çünkü çarpışmadan on yıl kadar sonra, yani matem yaraları yalnızca görünürde kapanmışken, Bay John Silvers babamı çalışma odasına çağırmış ve bu kişinin –kendisine yalnızca "General" diyeceğim– kârlı bir ticari

anlaşmanın temellerini atmayı umdukları bir partiye katılmak üzere birkaç günlüğüne eve konuk olmasının beklendiğini bildirmiş. Ama Bay Silvers, bu ziyaretin babam için taşıyacağı önemi unutmamış, bu yüzden General'in konukluğu boyunca babamın birkaç günlüğüne izin almasını önermek için çağırtmış onu.

Babamın General'e karşı duyduğu şey kuşkusuz katıksız bir nefretti; ama işvereninin o anki maddi beklentilerinin bu partinin aksaksız yürümesine bağlı olduğunu da anlamış. On sekiz kadar konuğun geleceği de dikkate alınırsa, hiç de önemsiz bir toplantı sayılmazmış bu. Bu yüzden babam, duygularının hesaba katılmasından dolayı çok teşekkür etmiş ve Bay Silvers'a, hizmetin her zamanki seviyede sunulacağına dair teminat vermiş.

Oysa, babamın çilesi tahmin edileceğinden de büyükmüş. Öncelikle, General'le karşılaşmanın içinde biraz saygı ya da anlayış doğurup kötü duygularını hafifleteceğine dair bir umudu vardıysa da boşa çıkmış. General incelikten yoksun, iri kıyım, çirkin bir adammış, konuşmalarına askeri benzetmeler serpiştirme hevesi göze çarpıyormuş. Daha da kötüsü, beyefendinin her zamanki adamı hastalandığı için yanında oda uşağı getirmediği haber verilmiş. Bu nazik bir durummuş; zira konuklardan biri daha uşaksız geldiğinden, hangi konuğa başuşağın, hangisine başuşak yardımcısının hizmet edeceği sorunu çıkmış ortaya. Babam işvereninin içinde bulunduğu durumu değerlendirerek hemen General'i almaya gönüllü olmuş ve tiksindiği bu adamla dört gün boyunca içli dışlı olmaya katlanmış. Bu arada General, babamın duygularından tamamen habersiz olduğundan, askeri başarıları üzerine hikâyeler sıralama fırsatını kaçırmamış; kuşkusuz pek çok askerin odalarının mahremiyetinde oda uşaklarına anlattıkları gibi. Bütün bunlara karşın, babam duygularını öyle iyi gizlemiş, görevlerini öyle ustaca yerine getirmiş ki General ayrılırken

başuşağın kusursuzluğundan ötürü Bay John Silvers'ı açıkça kutlamış, hayranlığının kanıtı olarak alışılmışın üzerinde yüklü bir miktar bahşiş bırakmış; babamsa, hiç duraksamadan, bu paranın bir hayır kurumuna bağışlanmasını istemiş.

Babamın, meslek yaşamından seçip aldığım, her ikisini de tanıklara doğrulattığım ve gerçekliğinden emin olduğum bu iki olayda Hayes Derneği'nin deyişiyle "konumuna yaraşır vakarı" göstermekle kalmadığını, bunun canlı bir örneği olduğunu kabul edersiniz umarım. Babamın bu gibi anlarda gösterdiği niteliklerle, Bay Jack Neighbours gibi birinin en başarılı gösterileri arasındaki fark dikkate alındığında "büyük" bir başuşakla salt yetenekli olanı arasındaki ayrımın açıkça görülebileceğine inanıyorum. Babamın, yemek masasının altında bir kaplan bulduğunda telaşa kapılmayan başuşağın hikâyesini neden bu kadar çok sevdiğini de daha iyi anlayabiliriz şimdi; babam, bu hikâyenin bir yerlerinde "vakar"ın özünün yattığını içgüdüsel olarak biliyordu. Şunu da belirteyim: "Vakar" bir başuşağın sahip olduğu mesleki duruşu terk etmeme becerisine derinden bağlıdır. Yetersiz başuşaklar mesleki varlıklarını en küçük bir kışkırtmada kişisel olan için terk edeceklerdir. Bu gibi insanlar için başuşak olmak, pantomim oynamak gibi bir şeydir; küçük bir fiske, hafif bir tökezleme maskenin düşmesine, altındaki oyuncunun ortaya çıkmasına yeter. Büyük başuşakları büyük yapan, mesleki rollerine sonuna kadar bağlı kalma becerileridir; ne kadar şaşırtıcı, dehşet verici ya da sinirlendirici olursa olsun dış etkenler onları sarsmayacaktır. Kibar bir beyefendi kıyafetini üzerinde nasıl taşırsa, onlar da meslek adamlıklarını öyle taşırlar: Kabadayıların ya da koşulların bu giysiyi herkesin gözü önünde yırtıp atmasına izin vermezler; ancak kendi diledikleri zaman sıyırıp atarlar onu, bu da ancak tam anlamıyla yalnız oldukları zaman mümkündür. Bu, dediğim gibi, bir "vakar" meselesidir.

Başuşakların, gerçek anlamda yalnızca İngiltere'de bulunduğu söylenir kimi zaman. Başka ülkelerde, her ne ad kullanılırsa kullanılsın, yalnızca uşaklar vardır. Bunun doğru olduğuna inanıyorum. Avrupalılar başuşak olamazlar, çünkü salt İngiliz ırkının sahip olduğu bir nitelikten, duygularını dizginleme becerisinden soyca yoksundurlar. Avrupa'nın anakara sakinleri – kuşkusuz kabul edeceğiniz gibi, genellikle de Keltler– çoğunlukla şiddetli heyecan anlarında kendilerini denetleyemezler, bu yüzden de mesleğin gerektirdiği davranış tarzını, fazla sınayıcı olmayan durumlar dışında hiçbir zaman koruyamazlar. İlk benzetmeme geri dönersem –bunu böyle kaba bir biçimde dile getirdiğim için bağışlayın beni– en küçük bir kışkırtmada ceketini, gömleğini yırtıp bağıra çağıra oradan oraya koşturacak biri gibidirler. Başka bir deyişle "vakar" bu gibi insanların erişemeyecekleri bir noktadır. Biz İngilizler bu bakımdan yabancıların yanında önemli bir ayrıcalığa sahibiz; işte bu yüzdendir ki aklınıza büyük bir başuşak geldi mi, bu kişi, neredeyse başuşaklığın tanımı gereği, İngiliz olmaya yazgılıdır.

Kuşkusuz, buna karşı çıkabilirsiniz; ocak başındaki o güzel tartışmalarda ne zaman böyle konuşsam Bay Graham'in karşı çıktığı gibi. Söylediklerimde haklıysam, böyle bir başuşağın büyüklüğünün ancak çetin bir denemeden geçtiği takdirde anlaşılabileceğini söyleyebilirsiniz. Oysa şu bir gerçek ki, Bay Marshall ya da Bay Lane gibi insanların büyüklüğünü kabul ediyoruz, ama hemen hemen hiçbirimiz onları bu gibi koşullar altında gözlemlediğimizi ileri süremeyiz. Bay Graham'in bu noktada haklı olduğunu kabul etmem gerek; buna karşılık söyleyebileceğim tek şey şu: İnsan bizim meslekte yeterince uzun çalıştı mı, bir kişiyi zor durumda görmesine gerek kalmadan da o kişinin meslek adamlığının boyutlarını sezgileriyle kestirebilir. Gerçekten de büyük bir başuşakla karşılaşma şansına sahip olan

biri için, değil herhangi bir kuşkunun dürtüsüyle onun bir "deneme"den geçmesini istemek, böylesine yetkinlikle ortaya konan bir mesleki beceriyi alaşağı edecek herhangi bir koşulu hayal etmek bile olanaksızdır. Yıllar önceki o pazar öğle sonrasında, alkolün yarattığı kalın sisi bile delip geçerek babamın yolcularının utanç dolu bir sessizliğe gömülmesine yol açan şeyin bu tür bir kavrayış olduğundan eminim. İnsan, İngiltere'ye has kır manzaralarının bu sabah gördüğüm kadar güzeli karşısında ne hissediyorsa, bu gibi insanların yanındayken de onu hisseder: Onlarla karşılaşınca büyüklüğün huzurunda olduğunu *anlayıverir* birden.

Büyüklüğü benim gibi çözümlemeye çalışmanın nafile bir uğraş olduğunu ileri sürenler olacaktır, bunun farkındayım. "Ya vardır ya yoktur insanda, hemen anlaşılır," derdi Bay Graham, "bunun ötesinde söyleyebileceğiniz pek bir şey yoktur." Ama bence bize düşen görev, yenilgiyi bu kadar kabullenmemek. Bu konular üzerinde derin derin düşünmek hepimiz için mesleğimizin gerektirdiği bir sorumluluk kuşkusuz; böylece her birimiz kendi adımıza bu "vakar"ı elde etmek için daha çok çaba gösterebiliriz.

İkinci Gün - Sabah
Salisbury

Yabancı yataklarla aram pek iyi değildir; kısa, huzursuz bir uykunun ardından bir saat kadar önce uyandım. Gün daha ağarmamıştı; önümde, direksiyon başında geçireceğim koca bir günün uzandığını bildiğimden yeniden uykuya dalmaya çalıştım. İşe yaramadı. Sonunda kalkmaya karar verdiğimde hava hâlâ o kadar karanlıktı ki köşedeki leğende tıraş olabilmek için lambayı yakmak zorunda kaldım. İşim bitip lambayı söndürdüğümdeyse perdelerden günün ilk ışıkları süzülüyordu.

Perdeleri araladığımda dışarıdaki aydınlığın yine de hâlâ çok soluk olduğunu gördüm; karşıdaki fırınla eczaneyi seçmemi güçleştiren belli belirsiz bir sis vardı. Kemerli ufak köprüye doğru baktığımdaysa ırmaktan kalkan ve köprünün ayaklarından birini tamamen gizleyen sisi görebiliyordum. Sokakta in cin top oynuyordu, uzaklarda bir yerlerde yankılanan çekiç sesleriyle evin arka tarafındaki bir odadan ara sıra gelen öksürük sesi dışında çıt çıkmıyordu. Belli ki ev sahibesi daha kalkmamıştı; demek, söylediği saatten, yani saat yedi buçuktan önce kahvaltı verilmeyecekti.

Şimdi, dünyanın uyanmasını beklediğim bu sessiz dakikalarda, Bayan Kenton'ın mektubundan kimi bölümleri aklımda evirip çevirmeye dalıyorum elimde olmadan. Hazır sözü açılmışken,

kendisinden "Bayan Kenton" adıyla söz edişimin nedenini şimdiye kadar açıklamış olmalıydım. 'Bayan Kenton' aslında 'Bayan Benn'dir, hem de son yirmi yıldır. Ancak onu yalnızca bekârlık yıllarında yakından tanıdığım ve Bayan Benn olmak üzere güneybatı kıyılarına gitti gideli bir kez bile görmediğim için, kendisini ilk tanıdığım zamanlarda olduğu şekilde, aradan geçen yıllar boyunca aklımda hangi adla kaldıysa o adla anmak gibi uygunsuz bir tavır sergilememi bağışlarsınız belki. Elbette mektubu da, onu "Bayan Kenton" adıyla düşünmeyi sürdürmem için bir neden daha verdi; çünkü anladığım kadarıyla evliliği ne yazık ki sona ermek üzere. Mektup bu konunun ayrıntılarına fazla girmiyor, bunu beklemezdim zaten; ama Bayan Kenton, Bay Benn'in Helston'daki evinden taşınarak ilk adımı attığını ve şimdi yakınlardaki Little Compton köyünde bir tanıdığının yanında kaldığını açıkça belirtiyor.

Evliliğinin hüsranla sonuçlanıyor olması elbette üzücü. Şimdi, ta eski günlerde verdiği, şimdi onu orta yaşın karanlığında böyle yalnız ve kederli bırakıveren kararları pişmanlıkla anıyordur kuşkusuz. Böyle bir ruh hali içindeyken, Darlington Malikânesi'ne geri dönme düşüncesinin onun için büyük bir avuntu olacağı kolaylıkla anlaşılabilir. Doğrusunu söylemek gerekirse, geri dönme isteği mektubun hiçbir yerinde açık açık dile getirilmiyor; ama bu istek, Darlington Malikânesi'nde geçirdiği günlere duyduğu özlemle dopdolu satırlarının genel havasına, herhangi bir yanlış anlamaya yer bırakmayacak biçimde sinmiş. Bayan Kenton bu aşamada geri dönerek o yitik yılları geri kazanabileceğini umamaz kuşkusuz; buluştuğumuzda ilk işim onu bu konuda uyarmak olacak. Her şeyin ne kadar değiştiğini vurgulamam gerekecek; emrimiz altındaki kalabalık bir ekiple çalıştığımız günleri büyük olasılıkla artık hiç göremeyeceğimizi de. Ama Bayan Kenton zeki bir kadındır, kendi de farkındadır

bunların. Aslında her şey bir yana, geri dönüp emeklilik yaşı gelinceye kadar Darlington Malikânesi'nde hizmet verme düşüncesinin, boşa harcanmışlık duygusunun egemen olmaya başladığı bir hayata gerçek bir avuntu sunmaması için hiçbir neden göremiyorum.

Hem mesleğim açısından baktığımda, şu sıralar Darlington Malikânesi'nde bizi rahatsız eden soruna en kusursuz çözümü, bunca yıllık aradan sonra bile yine Bayan Kenton'ın getireceği apaçık ortada. Buna "sorun" demekle belki işi büyütüyorum aslında. Sonuçta birtakım ufak tefek hatalarımdan söz ediyorum, şu anda yapmaya çalıştığım da "sorunları", gerçekten sorun haline gelmeden önce davranıp ortaya koymak yalnızca. Bu önemsiz hataların başlangıçta beni biraz kaygılandırdığı doğru, ama bunların, personel sayısındaki yetersizliğin belirtileri olduğunu teşhis eder etmez, bu konu üzerinde daha fazla düşünmekten kaçındım. Dediğim gibi, Bayan Kenton'ın gelişi bunlara kesin bir çözüm getirecekti.

Neyse, mektuba dönelim. Bayan Kenton'ın anlattıklarında, şu anki durumunun kendisinde yarattığı belirgin umutsuzluk ara sıra su yüzüne çıkıyor; bu epey kaygı verici. Örneğin bir cümlesine şöyle başlamış: "Yaşamımın bundan sonraki bölümünü yararlı bir biçimde değerlendirebilmek için ne yapmam gerektiğini hiç bilmiyor olsam da…" Yine başka bir yerde şöyle yazıyor: "Yaşamımın geri kalanı bir boşluk olarak uzanıyor önümde." Yine de dediğim gibi, mektubun havası genel olarak geçmişe dönük özlem. Örneğin bir yerde şöyle diyor:

"Bu olay Alice White'ı anımsattı bana. Siz de anımsıyor musunuz onu? Aslında unutmuş olabileceğinize inanmam. Yalnızca onun uydurabileceği o sesli harfler ve bir eşi daha bulunamayacak derecede bozuk cümleler hâlâ kulaklarımda! Şimdi nerelerde o, haberiniz var mı?"

Doğrusu haberim yoktu; insanı deli eden ama sonunda da en vefalılarından biri çıkan o hizmetçiyi anımsamak hoştu yine de. Mektubun başka bir yerinde Bayan Kenton şöyle yazmış:

"İkinci kat yatak odalarının avluya ve uzaktaki yemyeşil tepelere bakan manzarası öyle hoşuma giderdi ki! Hâlâ öyle güzel mi oraları? Yaz akşamları o manzarada sihirli bir şey vardı sanki; pek çok değerli dakikayı pencere önünde büyülenip kalarak harcadığımı itiraf etmeliyim."

Sonra ekliyor:

"Bu size acı veren bir anıysa bağışlayın beni, ama babanızın, kameriyenin önünde, sanki yere düşürdüğü değerli bir taşı ararmış gibi toprağa baka baka bir aşağı bir yukarı gidip gelişini izlediğimiz o akşamı asla unutmayacağım."

Otuz yıllık bu anının bende olduğu gibi Bayan Kenton'da da böylesine iz bıraktığını öğrenmek beni oldukça sarstı. Söz ettiği o yaz akşamlarından birine ait olmalı bu anı, çünkü ikinci kat sahanlığına çıktığımda yatak odalarının aralık kapılarından sızarak önümde uzanan koridorun kasvetini kıran günün son turuncu ışıkları şimdi bile gözümün önünde. Odaların önünden geçerken birinin kapı aralığından baktığımda içeride, pencerenin önünde duran bir karaltı görmüştüm. Bayan Kenton'dı bu, dönüp hafifçe seslenmişti bana: "Bay Stevens, bir dakika buraya gelir misiniz?" Ben içeri girerken yine pencereye dönmüştü. Aşağıda, avluya akkavakların gölgeleri düşüyordu. Babam sağda, avlunun kameriyeye doğru hafifçe yükseldiği yerdeydi; dalgın dalgın, yavaş yavaş adımlıyordu çevresini; gerçekten de tam Bayan Kenton'ın dediği gibi, "yere düşürdüğü değerli bir taşı arar gibi"ydi.

Bu anının belleğimden silinmemesinin pek haklı nedenleri var; bunları açıklamak isterim. Dahası, şimdi düşünüyorum da, Darlington Malikânesi'ndeki ilk günlerinde Bayan Kenton ile

babam arasındaki ilişkinin belli birtakım yönleri dikkate alındığında, bu anın onda da derin bir iz bırakmış olması belki o kadar da şaşılacak bir şey değil.

Bayan Kenton ile babam, eve aşağı yukarı aynı zamanda gelmişlerdi –yani 1922 baharında. Eski kâhyayla başuşak yardımcısı evlenip işi bırakmaya karar verdiklerinden, aynı anda hem kâhya hem de başuşak yardımcısı açığı ortaya çıkmıştı. Bu tür ilişkileri bir evdeki iş düzeni açısından ciddi bir tehlike olarak görmüşümdür hep. O zamandan beri aynı nedenle sayısız hizmetli yitirdim. Hizmetçilerle uşaklar arasında bu gibi olayların yaşanması elbette beklenmelidir, iyi bir başuşak tasarılarını yaparken bunu hep hesaba katmalıdır da. Ama bu tür evliliklerin daha üst kademe hizmetliler arasında gerçekleşmesi mesleğimizi son derece olumsuz etkiler. Çalışanlardan iki kişi birbirine âşık olur ve evlenmeye karar verirlerse onları suçlamak yersiz olacaktır kuşkusuz; ama beni asıl rahatsız eden şey, mesleklerine içten bir bağlılık duymayan, gönül serüvenleri peşinde bir işten ötekine koşan insanlardır; bu konuda özellikle kâhyaları suçlu buluyorum. Böyle kişiler, mesleki haysiyetimize gölge düşürürler.

Ama hemen belirteyim, bunları söylerken Bayan Kenton asla yok aklımda. O da benim ekibimden evlenmek üzere ayrıldı elbette, ama yanımda kâhya olarak çalıştığı süre boyunca kendini yalnızca işine adamış, herhangi bir dış etkenin meslek önceliklerini zedelemesine asla izin vermemiştir.

Neyse, yine konudan uzaklaştım. Aynı anda hem bir kâhya hem de bir başuşak yardımcısı açığının ortaya çıktığını ve Bayan Kenton'ın –hiç unutmam, pek sık rastlanmayacak kadar iyi tavsiye mektuplarıyla işe başvurmuştu– kâhyalık görevini üstlendiğini anlatıyordum. Hemen hemen aynı zamanlarda, babam da iş ve kalacak yer sıkıntısına düşmüştü; işvereni Bay John Silvers'ın ölümüyle Loughborough Konağı'ndaki saygın görevi

sona ermişti. Hâlâ en üst düzeyde bir meslek adamıydı kuşkusuz, ama artık yetmişini aşmıştı, eklem yangısıyla daha başka birçok rahatsızlık da onu yıpratmıştı. İş arayan, mesleğinde son derece uzmanlaşmış daha genç kuşaktan başuşaklarla baş edip edemeyeceği belli değildi. Bu açıdan bakılınca, babamdan, engin deneyim ve saygınlığını bundan böyle Darlington Malikânesi'ne sunmasını istemek akla uygun bir çözüm gibi gelmişti bana.

Babamla Bayan Kenton'ın malikâne çalışanlarının arasına katılmalarından kısa bir süre sonra, bir sabah yaşanan bir olayı anımsıyorum. Çalışma odamda masama oturmuş notlarımı incelerken, kapıya vurulduğunu duydum. Daha girin demeden kapının açıldığını ve içeri Bayan Kenton'ın girdiğini görünce biraz şaşırdığımı anımsıyorum. Elinde çiçek dolu büyük bir vazo vardı ve gülümseyerek şöyle demişti:

"Bay Stevens, bunların odanızı biraz olsun renklendireceğini düşündüm."

"Anlayamadım, Bayan Kenton, ne dediniz?"

"Odanızın bu kadar soğuk ve karanlık olması çok kötü, Bay Stevens, hele dışarısı böyle günlük güneşlikken. Bunlar ortalığı biraz şenlendirir diye düşündüm."

"Çok naziksiniz, Bayan Kenton."

"Burası daha fazla ışık alsa iyi olurmuş. Duvarlar da biraz rutubetli, öyle değil mi, Bay Stevens?"

"Bence yalnızca buğu yapmış, Bayan Kenton," diyerek hesaplarıma geri döndüm.

Vazoyu masaya, önüme koydu, sonra yeniden etrafına bakındı: "Dilerseniz, Bay Stevens," dedi, "biraz daha çiçek kesip getirebilirim."

"Bayan Kenton, gösterdiğiniz nezaket için çok teşekkür ederim. Ama bu odada eğlenceye yer yoktur. Dikkatimi dağıtacak şeyleri en aza indirmeyi tercih ediyorum."

“Ama Bay Stevens, kuşkusuz odanızı böyle çırçıplak ve renkten yoksun bırakmanıza hiç gerek yok.”

“Bu oda bu haliyle şimdiye kadar mükemmel bir şekilde işimi gördü, Bayan Kenton, ama düşüncelerinizi de takdir ediyorum. Aslında, hazır buraya gelmişken, size açmak istediğim bir konu var.”

“Ah, sahi mi, Bay Stevens?”

“Evet, Bayan Kenton, ufak bir mesele. Dün mutfağın önünden geçerken William diye birine seslendiğinizi duydum.”

“Öyle mi, Bay Stevens?”

“Öyle, Bayan Kenton. Art arda ‘William’ı çağırdığınızı duydum. Bu adla kime seslendiğinizi sorabilir miyim acaba?”

“Tabii ki babanıza seslenmişimdir, Bay Stevens. Bildiğim kadarıyla bu evde başka William yok.”

“Kolayca işlenebilecek bir hata,” dedim, hafifçe gülümseyerek. Babama bundan böyle ‘Bay Stevens’ diye seslenmenizi rica edebilir miyim, Bayan Kenton? Kendisinden üçüncü bir kişiye söz ediyorsanız, o zaman da benden ayırt etmek için ‘Baba Bay Stevens’ diyebilirsiniz. Çok teşekkürler, Bayan Kenton.”

Sözlerimi tamamlayıp kâğıtlarıma geri döndüm, ama Bayan Kenton odamdan çıkmayarak beni şaşırttı. “Özür dilerim, Bay Stevens,” dedi az sonra.

“Evet, Bayan Kenton?”

“Ne yazık ki ne demek istediğinizi pek anlayamadım. Bugüne kadar yanımda çalışanlara adlarıyla seslendim hep, bu evde farklı davranmak için de bir neden göremiyorum.”

“Hoş görülebilecek bir hata, Bayan Kenton. Ancak biraz düşünüp durumu değerlendirirseniz, sizin gibi birinin babam gibi biriyle onun “üstüymüş” gibi konuşmasındaki uygunsuzluğu fark edersiniz.”

“Sözü nereye getirmek istediğinizden hâlâ pek emin değilim,

Bay Stevens. Benim gibi biri diyorsunuz, ama bildiğim kadarıyla ben bu evin kâhyasıyım, babanızsa başuşak yardımcısı."

"Dediğiniz gibi, babamın unvanı başuşak yardımcısı. Ama gözlem yeteneğinizle, onun aslında bunun ötesinde biri olduğunu çoktan fark etmiş olmalıydınız. Hem de çok çok ötesinde biri."

"Kuşkusuz son derece kötü bir gözlemciyim, Bay Stevens. Tek görebildiğim, babanızın usta bir başuşak yardımcısı olduğu; kendisine de buna uygun düşen biçimde seslendim. Benim gibi biri tarafından böyle çağrılmak onu gerçekten de pek gücendirmiş olmalı."

"Bayan Kenton, ses tonunuzdan açıkça anlaşılıyor ki babamı hiç dikkatle izlememişsiniz. İzlemiş olsaydınız, sizin yaşınız ve konumunuzdaki birinin ona 'Willliam' demesinin ne kadar yakışıksız kaçtığını kendiliğinden anlardınız."

"Bay Stevens, kâhyalık geçmişim uzun yıllara dayanmıyor olabilir, ama bu göreve geldim geleli yeteneklerim konusunda çok cömert övgüler aldığımı söyleyebilirim."

"Yeteneklerinizden bir an bile kuşkuya düşmedim, Bayan Kenton. Ama babamın, kendisinden hazine değerinde bilgi edinebileceğiniz, ender bulunur biri olduğunu gösterecek yüzlerce şey bulabilirdiniz; daha iyi bir gözlemci olsaydınız, elbette."

"Öğütleriniz için size çok teşekkür ederim, Bay Stevens. Şu halde, babanızı izleyerek öğrenebileceğim bu olağanüstü şeylerin neler olduğunu siz anlatır mıydınız bana?"

"Gözleri olan herkes için bunun apaçık ortada olduğunu düşünüyorum, Bayan Kenton."

"Benim özellikle bu açıdan yetersiz kaldığımı zaten kabul ettik, değil mi?"

"Bayan Kenton, daha bu yaşta kusursuzluğa eriştiğiniz inancındaysanız, ileride hiç kuşkusuz ulaşabileceğiniz mertebelere asla ulaşamayacaksınız. Şunu belirteyim örneğin, neyin nereye ait

olduğundan, hangi eşyanın ne gibi durumlarda kullanılacağından hâlâ pek emin değilsiniz.”

Bu, Bayan Kenton’ın yelkenleri biraz olsun suya indirmesini sağladı. Keyfi epeyce kaçmıştı. Sonra şöyle dedi:

“Buradaki ilk günlerimde biraz güçlük çektim elbette, ama bu çok doğal.”

“Ah, Bayan Kenton, gördünüz mü bakın! Bu eve sizden ancak bir hafta sonra gelen babamı gözlemiş olsaydınız, evle ilgili bilgisinin kusursuz olduğunu, bunun neredeyse Darlington Malikânesi’ne ayak bastığı andan beri böyle olduğunu görecektiniz.”

Bayan Kenton biraz düşündü, sonra asık bir suratla şunu söyledi:

“Baba Bay Stevens’ın işini çok iyi yaptığına eminim, ama sizi temin ederim, Bay Stevens, ben de kendi işimi iyi yaparım. Babanızı bundan böyle soyadıyla çağırmayı unutmayacağım. Şimdi izninizle.”

Bayan Kenton bu ziyaretten sonra bir daha odama çiçek getirmeye kalkışmadı; kendini canla başla işine vererek eve gitgide daha çok uyum sağladığını da hoşnutlukla gözledim. Dahası görevini çok ciddiye alan bir kâhya olduğu belliydi, genç yaşına karşın çalışanların saygısını kazanmakta hiç güçlük çekmiyordu.

Babama artık “Bay Stevens” diye seslendiğini de fark ettim. Ancak, galiba odamdaki konuşmadan iki hafta kadar sonra bir akşamüzeriydi, ben kitaplıkta bir işle uğraşırken Bayan Kenton içeri girdi ve şöyle dedi:

“Özür dilerim, Bay Stevens, ama eğer faraşınızı arıyorsanız dışarıda, holde duruyor.”

“Efendim, Bayan Kenton?”

“Faraşınız, Bay Stevens. Dışarıda bırakmışsınız, getireyim mi?”

“Bayan Kenton, faraş kullanmıyordum ki ben…”

“Ah, o halde bağışlayın beni, Bay Stevens. Faraşı kullandığınızı, sonra da holde bıraktığınızı sandım. Rahatsız ettiğim için özür dilerim.”

Gitmeye davrandı, ama kapıda durdu.

“Size kendim getirirdim, Bay Stevens, ama hemen yukarı çıkmam gerek. Umarım orada unutmazsınız.”

“Elbette, Bayan Kenton. Uyarınız için teşekkür ederim.”

“Bir şey değil, Bay Stevens.”

Ayak seslerinin holü geçip ana merdivenleri çıkmaya başlamasını bekledim, sonra kapıya gittim. Kitaplık kapısından bakınca, giriş holünden evin ana kapılarına kadar olan bölüm kesintisiz görülür. Bu bölümün en göze çarpan yerinde, hep boş ve pırıl pırıl cilalı olan zeminin tam ortasında Bayan Kenton’ın sözünü ettiği faraş duruyordu.

Önemsiz ama can sıkıcı bir hata saydım bunu; faraş, yalnızca zemin kat holüne açılan beş kapıdan değil, merdivenlerden ve ilk kat balkonundan da görünüyordu. Holü geçip o sinir bozucu nesneyi elime almıştım ki bunun ne anlama geldiğini anlayıverdim: Babam yarım saat kadar önce holü süpürmüştü. Böyle bir hatayı babama yüklemek ilk anda zor geldi bana. Ama sonra bu kadar önemsiz sürçmelerin herkesin başına gelebileceğini anımsattım kendime; kızgınlığım da, bu küçücük olay yüzünden gereksiz yere ortalığı karıştıran Bayan Kenton’a yöneldi hemen.

Derken, aradan daha bir hafta bile geçmeden, mutfaktan çıkmış arka koridorda yürüyordum ki Bayan Kenton odasından çıktı, besbelli prova edip durduğu bir beyana girişti. Yanımda çalışanların işledikleri hatalara sürekli dikkat çekmekten ne kadar rahatsızlık duysa da, kendisiyle bir ekip çalışması sürdürmek zorundaymışız; ben de onun yanında çalışan bayan hizmetlilerin bir hatasını görürsem aynı şekilde davranmaktan

çekinmemeliymişim. Sonra, yemek odası için çıkarılıp sofraya dizilen gümüş takımlarda göze batacak derecede cila izleri bulunduğunu belirterek sözlerini sürdürdü. Çatallardan birinin ucu kapkaraymış. Uyarısı için kendisine teşekkür ettim, o da odasına çekildi. Gümüş cilalama işinin babamın sorumluluklarından biri olduğunu, kendisinin bu görevden büyük gurur duyduğunu anımsatması gereksizdi elbette.

Şu an anımsayamadığım böyle ufak tefek pek çok şey olmuştur herhalde. Yine de, işlerin patlama noktasına vardığı günü hiç unutmuyorum. Bulutlu, çisil çisil yağmurlu bir gündü, bilardo odasında Lord Darlington'ın spor müsabakalarında kazandığı kupalarla uğraşıyordum. Bayan Kenton içeri girip kapıdan seslendi:

"Bay Stevens, dışarıda beni şaşırtan bir şey gördüm az önce."

"Neymiş o, Bayan Kenton?"

"Üst kat sahanlığında duran porselen Çinli heykelinin bu kapının yanındakiyle değiştirilmesi lord hazretlerinin isteği miydi acaba?"

"Çinli heykeli mi?"

"Evet, Bay Stevens. Her zaman sahanlıkta duran Çinli şimdi bu kapının yanında."

"Bayan Kenton, galiba biraz kafanız karışmış."

"Hiç sanmam, Bay Stevens. Bir evde eşyaların nereye ait olduklarını bilmeyi görevim sayarım. Herhalde biri Çinlileri parlatmış, sonra da yanlış yerlere yerleştirmiş. Kuşkunuz varsa, Bay Stevens, bir saniye dışarı çıkıp kendiniz görmek istersiniz belki."

"Şu anda işim var, Bayan Kenton."

"Söylediklerime inanmışa benzemiyorsunuz, Bay Stevens. Bu yüzden şu kapının önüne çıkıp kendiniz görün diyorum."

"Bayan Kenton, şu anda işim var, konuyla az sonra

ilgilenirim. Nasılsa pek acil bir şey değil."

"O halde yanılmadığımı kabul ediyorsunuz, Bay Stevens."

"Konuyla ilgilenme fırsatı buluncaya kadar hiçbir şeyi kabul etmiyorum, Bayan Kenton. Ancak şimdi işim var."

Görevime geri döndüm, ama Bayan Kenton kapıda dikilmiş bana bakıyordu. Sonunda şöyle dedi:

"Görüyorum ki işiniz az sonra bitecek, Bay Stevens. Sizi dışarıda bekleyeceğim, böylece buradan çıktığınızda bu işi sonuçlandırabiliriz."

"Bayan Kenton, bence bu konuda gereksiz yere ısrar ediyorsunuz."

Ama Bayan Kenton çıkmıştı bile. Dışarıdan ara sıra gelen bir ayak sesi ya da başka bir gürültü onun hâlâ orada, kapının önünde beklediğini bana anımsatmaya yetiyordu. Durumunun gülünçlüğünü fark eder de gider diye düşünerek bilardo odasında yapılacak başka işlerle oyalanmaya karar verdim. Fakat biraz zaman geçtikten ve o anda yanımda bulunan malzemelerle yapabileceğim işleri bitirdikten sonra hâlâ dışarıda olduğunu anladım. Bu çocukça davranışlar yüzünden daha fazla zaman harcamamaya karar verdim ve bahçeye açılan cam kapıdan çıkmaya niyetlendim. Bunun sakıncalarından biri hava durumuydu –dışarısı çamur içindeydi, her yerde su birikintileri vardı– ayrıca kapıları içeriden sürgülemek için bilardo odasına eninde sonunda geri dönmem gerekecekti. Böylece en doğru taktiğin odadan hızlı adımlarla fırlayıp çıkmak olduğuna karar verdim. Böyle bir yürüyüşe en rahat başlayabileceğim yere doğru elimden geldiğince sessiz sedasız ilerledim; taşıdığım araç gereci sıkı sıkı kavrayıp kendimi kapıdan dışarı atmayı ve biraz boş bulunan Bayan Kenton kendini toparlayıncaya kadar koridor boyunca birkaç adım atmayı başardım. Ancak Bayan Kenton kendini oldukça çabuk toparladı; birkaç saniye sonra ardımdan

yetişmiş, yolumu keserek önüme dikilmişti bile.

"Bay Stevens, bu Çinlinin burada olmaması gerek, öyle değil mi?"

"Bayan Kenton, çok işim var. Bütün gün koridorlarda dikilip durmaktan daha iyi bir uğraşınız bulunmamasına şaşırdım doğrusu."

"Bay Stevens, bu Çinli doğru olanı mı, değil mi?"

"Bayan Kenton, sesinizi yükseltmeyin, rica ederim."

"Ben de, Bay Stevens, arkanıza dönüp o Çinliye bakmanızı rica ediyorum."

"Bayan Kenton, lütfen yavaş konuşun. Alt kattaki hizmetliler bizim hangisi doğru, hangisi yanlış Çinli diye bağırıp çağırdığımızı duyarlarsa ne düşünürler?"

"İşin doğrusu, Bay Stevens, bu evdeki Çinli heykellerinin hepsi bir süredir toz içindeydi! Şimdi de hepsi yanlış yerlerde!"

"Bayan Kenton, gülünç duruma düşüyorsunuz. Artık geçmeme izin verirseniz…"

"Bay Stevens, dönüp arkanızdaki Çinliye bakar mısınız lütfen?"

"Bu sizin için bu kadar önemliyse, Bayan Kenton, arkamdaki Çinlinin pekâlâ da yanlış yerleştirilmiş olabileceğini kabul ederim. Ama hataların bu en önemsiziyle böyle uğraşmanız beni epey düş kırıklığına uğrattı doğrusu."

"Bu hatalar kendi içlerinde önemsiz olabilir, Bay Stevens, ama onların asıl önemini kendiniz görmelisiniz."

"Bayan Kenton, sizi anlamıyorum. Artık bırakın da gideyim."

"Gerçek şu ki, Bay Stevens, babanıza onun yaşındaki birinin baş edebileceğinden çok daha fazlası emanet edilmiş."

"Bayan Kenton, belli ki ne söylediğinizin farkında değilsiniz."

"Babanız bir zamanlar çok iyi bir başuşaktı belki, Bay Stevens, ama artık eski formunda değil. 'Önemsiz hatalar' diye

nitelendirdiğiniz şeyler aslında bunun habercisi; onları dikkate almazsanız, çok sürmeyecek, babanız daha büyük çapta bir hata işleyecektir."

"Bayan Kenton, saçma sapan konuşuyorsunuz."

"Özür dilerim, Bay Stevens, ama devam etmem gerek. Babanızın omuzlarından alınması gereken birçok görev bulunduğuna inanıyorum. Öncelikle, artık ağır yüklü tepsileri taşıması istenmemeli. Bunları yemek odasına götürürken ellerinin ne kadar titrediğini görmek insanı dehşete düşürüyor. Tepsinin ellerinden kurtulup bir hanımefendi ya da beyefendinin kucağına devrilmesi hiç kuşkusuz an meselesi. Dahası, Bay Stevens, bunu söylemek istemezdim, ama babanızın burnunu da fark ettim."

"Öyle mi, Bayan Kenton?"

"Bunu söylemek beni çok üzüyor ama evet, öyle, Bay Stevens. Önceki akşam, babanızı elinde tepsiyle yemek odasına doğru yavaş yavaş ilerlerken izledim ve ne yazık ki çorba kâselerinin hemen üzerinde, burnunun ucunda sallanıp duran irice bir damlayı da açıkça gördüm. Böyle bir servisin iştah açıcı olacağını hiç sanmam."

Yine de şimdi, bu konuda biraz daha düşününce, Bayan Kenton'ın o gün bu kadar da ağır konuşup konuşmadığından emin olamıyorum. Sonraları, yıllarca birlikte çalışmanın getirdiği yakınlık sonucu düşüncelerimizi açık açık dile getirmeye başlamıştık kuşkusuz, ama anımsadığım o öğle sonrası, ilişkimizin henüz erken bir dönemiydi ve ben Bayan Kenton'ın bile bu kadar cüretkâr olabileceğini sanmıyorum. "Bu hatalar kendi içlerinde önemsiz olabilir, ama onların asıl önemini kendiniz görmelisiniz," gibi sözler söyleyecek kadar ileri gitmiş olabileceğinden pek emin değilim. Aslında şimdi düşününce, bu sözü Lord Darlington'ın söylemiş olabileceği duygusuna kapıldım; Bayan Kenton'la bilardo odasının önünde geçen tartışmadan iki ay kadar sonra, beni

çalışma odasına çağırdığı zaman. O sıralarda babamın durumu, düşüşünün ardından hatırı sayılır derecede değişmişti.

Çalışma odasının kapısı ana merdivenlerden inerken karşınıza çıkan kapıdır. Bugün bu kapının yanında Bay Farraday'in değerli eşyalarının sergilendiği cam bir dolap var, ama Lord Darlington zamanında orada bir kitaplık dururdu; raflarında, eksiksiz bir *Britannica* seti de dahil olmak üzere pek çok ansiklopedi diziliydi. Ben merdivenden inerken bu rafların önünde durup ansiklopedilerin kapaklarını incelemek Lord Darlington'ın bir taktiğiydi; kimi zaman bunun rastlantısal bir karşılaşma olduğu izlenimini pekiştirmek için raftan bir cilt çekip alır, ben inişimi tamamlayıncaya kadar kendini tam anlamıyla okumaya vermiş görünürdü. Yanından geçerken de, "Ha, Stevens," derdi, "sana söylemek istediğim bir şey vardı." Böylece, sözde elinde açık tuttuğu cilde dalmış gibi çalışma odasına yönelirdi. Lord Darlington'ı böyle bir tutum takınmaya iten şey, söz etmek üzere olduğu konudan duyduğu rahatsızlıktı hep; çalışma odasının kapıları ardımızdan kapandıktan sonra gidip pencerenin yanında durur, konuşmamız boyunca ansiklopediye bakıyor gibi yapardı.

Hazır sözü açılmışken, şu anda anlattığım şey, Lord Darlington'ın aslında ne kadar utangaç ve alçakgönüllü biri olduğunu vurgulamak için size aktarabileceğim pek çok olaydan yalnızca biri. Son yıllarda lord hazretleri ve onun önemli olaylarda oynadığı roller üzerine saçma sapan bir sürü şey söylendi, yazıldı. Gerçeklerden tümüyle uzak birtakım söylentilerde, onu harekete geçiren şeyin bencillik ya da en azından kibir olduğu ileri sürüldü. Oysa hiçbir sav gerçeklerden bu kadar uzak olamaz. Gelişen olaylar sonucunda kamunun gözünde bu derece ileri konumlara gelmek Lord Darlington'ın karakterine tamamen aykırıydı ve şunu inanarak söyleyebilirim ki lord hazretleri ancak ve ancak derin bir ahlaki vazife bilinci sayesinde bu çekingen yanının üstesinden

gelebiliyordu. Bugünlerde kendisi hakkında ne söylenirse söylensin –ki dediğim gibi bunların çoğu saçma sapan şeyler– aslında gerçekten iyi yürekli, tepeden tırnağa bir beyefendi denebilecek, mesleğimin en iyi yıllarını adamış olmaktan büyük gurur duyduğum biri olduğunu söyleyebilirim.

Sözünü ettiğim o öğleden sonra lord hazretleri henüz elli beş yaşlarındaydı; ama anımsadığım kadarıyla saçları bembeyaz olmuştu bile. İnce uzun gövdesi, son yıllarında iyice artacak olan kambur duruşunun belirtilerini daha o zamandan taşıyordu. Başını ansiklopediden ancak bir an kaldırıp bana baktı ve şunu sordu:

"Baban daha iyice mi, Stevens?"

"Tam olarak iyileştiğini söylemekten memnunluk duyarım efendim."

"Sevindim bunu duyduğuma, çok sevindim gerçekten."

"Sağ olun efendim."

"Bak, Stevens, hiç… yani… hiçbir belirti var mı? Yani baban yükünün biraz olsun hafifletilmesini istiyor olabilir mi, bunu bize gösterecek *işaretler* mevcut mu? Düşmesinden başka yani."

"Dediğim gibi efendim, babam tam olarak iyileşmiş görünüyor ve benim inancıma göre hâlâ hatırı sayılır bir güveni hak etmektedir. Son zamanlarda yerine getirdiği görevlerde bir iki hatanın göze çarptığı doğru, ama bunlar her açıdan pek önemsiz şeyler."

"Ama hiçbirimiz bu tür bir şeyin yinelendiğini görmek istemeyiz, öyle değil mi? Yani babanın yere yığılması falan."

"Elbette hayır, efendim."

"Pek tabii ki bu dışarıda, avluda olabiliyorsa her yerde olabilir. Hem de her an."

"Evet, efendim."

"Örneğin, baban masadaki konuklara yemek servisi yaparken de olabilir."

"Olabilir, efendim."

"Bak Stevens, ilk temsilcilerin gelmesine on beş günden az zaman kaldı."

"Hazırlıklarımız tamam, efendim."

"O günden sonra bu evin içinde olup bitecek her şeyin kayda değer sonuçları olabilir."

"Evet efendim."

"*Kayda değer* sonuçlar, diyorum Stevens. Avrupa'nın genel gidişini etkileyebilecek şeyler. Burada hazır bulunacak kişiler göz önüne alındığında abarttığımı sanmıyorum."

"Abartmıyorsunuz, efendim."

"Önceden önlenebilecek tehlikelere atılmanın hiç sırası değil."

"Haklısınız, efendim."

"Bak Stevens, babanın bizden ayrılması söz konusu değil. Senden yalnızca onun görevlerini gözden geçirmeni istiyorum." Galiba işte o zaman söyledi lord hazretleri bunu, yine elindeki cilde bakıp parmağını beceriksizce bir başlıkta gezdirirken. "Bu hatalar kendi içlerinde önemsiz olabilir, Stevens, ama onların yol açabilecekleri daha ciddi sorunları anlamalısın. Babana gözü kapalı güvenebileceğimiz günler geride kalıyor artık. Yaklaşan toplantının başarısını tehlikeye sokabilecek bir hata işleyeceği herhangi bir görevi üstlenmesi istenmemeli."

"Haklısınız, efendim. Sizi çok iyi anlıyorum."

"Güzel. Öyleyse git bir düşün bunu, Stevens."

Şunu belirtmem gerek ki bir hafta kadar önce babamın düşüşüne Lord Darlington tanık olmuştu. Lord hazretleri kameriyede genç bir hanımefendiyle beyefendiyi ağırlıyordu; babamın, elinde dört gözle beklenen, dolu bir tepsiyle yaklaşmasını izlemişti. Avlu, kameriyeden birkaç metre ötede hafifçe yükselmeye başlar; o günlerde, bugün de olduğu gibi, bu eğimli çimenliğe basamak görevi gören dört tane büyük, yassı

taştan çıkılıyordu. Babam işte bu basamakların yakınlarında düştü, tepside ne varsa –çaydanlık, fincanlar, tabaklar, sandviçler, kekler– hepsi basamakların üstündeki çimenliğe saçıldı. Ben haberi alıp da dışarı çıktığımda lord hazretleriyle konukları babamı çoktan yere yatırmışlardı; kameriyeden alınan bir minderle bir kilim, yastıkla yorgan olarak kullanılmıştı. Babam baygındı, yüzü de tuhaf, kül gibi bir renk almıştı. Doktor Meredith'e haber yollanmıştı bile, ama lord hazretleri babamın doktor gelmeden önce güneşin alnından çekilmesi gerektiği görüşündeydi. Hemen bir tekerlekli sandalye getirildi ve babam zar zor eve taşındı. Doktor Meredith malikâneye vardığında epeyce kendine gelmişti. Doktor, babamın belki de "kendini fazlaca yorduğu" anlamına gelecek bir şeyler söyleyip gitti.

Bütün bu olup bitenlerin babam için büyük bir utanç kaynağı olduğu belliydi. Bu nedenle Lord Darlington'ın çalışma odasındaki bu konuşmaya kadar kendini işine her zamankinden de fazla adamıştı. Bu yüzden, sorumluluklarına getirilecek kısıtlamaların kendisine açılması hiç de basit bir mesele sayılamazdı. Dahası işi daha da zorlaştıran bir şey vardı: Birkaç yıldır, kaynağını hiçbir zaman derinliğine araştıramadığım bir nedenden ötürü, babamla gitgide daha az konuşur olmuştuk. O kadar ki Darlington Malikânesi'ne gelişinden sonra, işle ilgili bilgileri iletmek için gereken kısa konuşmalar bile karşılıklı bir mahcubiyet içinde geçiyordu.

Sonunda en iyisinin, konuyu babam odasında yalnızken açmak olacağına karar verdim. Böylece ben çıkar çıkmaz durumu üzerinde tek başına düşünmeye fırsatı olacaktı. Babam, ancak sabah hemen uyandıktan sonra, bir de gece yatmadan hemen önce odasında bulunurdu. İlkini seçtim ve bir sabah erkenden çatı katının uşaklara ayrılmış bölümündeki küçük odasına çıktım, kapıya usulca vurdum.

Bu olay öncesinde babamın odasına girmemi gerektirecek pek bir şey olmamıştı; bu yüzden odanın ufaklığı ve boşluğu beni bir kez daha sarstı o gün. Hapishane hücresine adım atmış gibi olduğumu anımsıyorum; bu, odanın darlığının ya da duvarların çıplaklığının yanı sıra seher vaktinin solgun ışığıyla da ilgili olabilir elbette. Babam tıraş olmuş, üniformasını giymiş, perdeleri açıp yatağın kıyısına ilişmişti, güneşin doğuşunu izliyordu anlaşılan. Göğü izliyor olmalıydı; çünkü ufacık penceresinden gökyüzü dışında görünen tek şey, çatı kiremitleriyle yağmur oluklarıydı. Yatağının yanındaki gaz lambasını söndürmüştü; çürük merdivenlerde yolumu aydınlatsın diye yanıma aldığım lambaya hoşnutsuzlukla baktığını görünce fitili hemen kıstım. Böylece odaya giren solgun ışığın etkisi daha da güçlendi, babamın sert, kırışıklarla dolu, insanda hâlâ saygıyla karışık bir korku uyandıran hatları aydınlandı.

"Ah," dedim, hafifçe gülerek, "sizi ayakta, güne başlamaya hazır bulacağımı tahmin etmeliydim."

Beni soğuk soğuk süzdü. "Üç saattir uyanığım."

"Umarım eklem ağrıları yüzünden uykusuzluk çekmiyorsunuzdur."

"Uykumu alıyorum."

Odadaki tek sandalyeye doğru uzandı, iki elini de bu ufak tahta iskemlenin arkalığına dayayarak ayağa kalktı. Onu önümde dikilir görünce iki büklüm duruşunun ne derece hastalıktan ne derece odanın eğimli tavanına uyum sağlama alışkanlığından ileri geldiğini kestiremedim.

"Size bir şey söylemeye geldim, baba."

"Söyle, ama kısa ve öz olsun. Bütün sabahımı seninle gevezelik ederek geçiremem."

"Öyleyse doğrudan konuya gireceğim."

"Doğrudan gir ve çabuk bitir. Bazılarımızın işi gücü var."

“Pekâlâ, kısa ve öz konuşmamı istediğinize göre, isteğinize uymak için elimden geleni yapacağım. Gerçek şu ki gitgide güçten düşüyorsunuz. O kadar ki, bir başuşak yardımcısının yerine getirmesi gereken görevler bile sınırlarınızı aşıyor artık. Lord hazretleri –aslında ben de kendisiyle aynı görüşteyim– üstlenmiş bulunduğunuz görevleri yerine getirmeyi sürdürmeniz halinde, bu evdeki işlerin aksaksız yürütülmesini tehlikeye düşüreceğiniz, özellikle de gelecek hafta gerçekleşecek önemli uluslararası toplantı için sürekli bir tehdit oluşturacağınız görüşündeler.”

Alacakaranlıkta babamın yüzünde herhangi bir his okunmuyordu.

“En önemlisi,” diye sürdürdüm sözlerimi, “bundan böyle konuklar olsun olmasın, sizden yemek servisi yapmanızın istenmemesi gerektiği kanısındalar.”

“Tam elli dört yıldır yemeği her gün ben sundum,” dedi babam, sesi gayet sakindi.

“Ayrıca hiçbir zaman, birkaç adım öteye bile ağır yüklü tepsi taşımamanıza karar verildi. Bu sınırlamaları göz önüne alarak, az ve öz konuşmaya verdiğiniz kıymeti de bildiğimden, bugünden sonra yerine getirmeniz beklenen görevlerin bir listesini çıkardım.”

Elimdeki kâğıdı onun eline tutuşturmak istemediğimden, yatağın ucuna bıraktım. Babam bir kâğıda bir bana baktı. Yüzü hâlâ donuktu, iskemlenin arkalığındaki elleri de son derece dingin duruyordu. Beli bükük olsa da, fiziki varlığının olanca gücünü hissetmemek olanaksızdı; bir zamanlar bir arabanın arkasında oturan o iki içkili beyefendiyi ayıltabilen varlığın ta kendisi. Sonunda şöyle dedi:

“O gün o eğri büğrü basamaklar yüzünden düştüm. Başkasının başına da aynı şey gelmeden Seamus’a düzelttirmeli onları.”

“Haklısınız. Yine de bu kâğıdı inceleyeceksiniz, değil mi?”

“Seamus’a yaptırtmalı o basamakları. Hem de o beyefendiler

Avrupa'dan gelmeden önce."

"Haklısınız. İyi günler, baba."

Bayan Kenton'ın mektubunda söz ettiği yaz akşamı, bu konuşmadan çok kısa bir süre sonraydı, aslında aynı günün akşamı bile olabilir. Evin en üst katına, konuk odalarının açıldığı koridora ne amaçla çıkmıştım anımsamıyorum. Ama, galiba daha önce de söylediğim gibi, açık kapılardan günün son ışıklarının süzülüşü, turuncu kızıl huzmeler halinde koridora düşüşü capcanlı gözümün önünde. Bu boş odaların önünden geçerken içlerinden birinde, pencerenin önünde bir gölge gibi duran Bayan Kenton bana seslenmişti.

Şimdi düşündüğümde, Bayan Kenton'ın Darlington Malikânesi'ndeki ilk günlerinde babamla ilgili konularda benimle nasıl bir üslupla konuştuğunu anımsayınca, o akşamın anısını bunca yıldır içinde taşımış olmasında şaşıracak bir şey bulamıyorum. Biz pencerede durmuş, aşağıda gezinen babamı izlerken biraz suçluluk duyuyordu kuşkusuz. Avlunun büyük bölümünü kavakların gölgesi kaplamıştı, ama güneş çimenliğin kameriyeye doğru yükselen o uzak köşesini hâlâ aydınlatıyordu. Babam dört taş basamağın yanında duruyordu, derin düşüncelere dalmış gibiydi. Saçları rüzgârda hafif hafif uçuşuyordu. Yavaş yavaş basamakları çıktı. Yukarı ulaşınca geri döndü, aşağı indi, bu kez biraz daha hızlıca yürümüştü. Yeniden döndü, önündeki basamakları uzun uzadıya ölçüp biçercesine birkaç saniye kımıldamadan durdu. Sonunda bütün dikkatini vererek bir daha tırmandı. Bu kez çimenlikte yürümeye devam etti, neredeyse kameriyeye kadar, sonra döndü, gözlerini yerden hiç ayırmadan ağır ağır geri geldi. Aslında o anki halini Bayan Kenton'ın mektubunda dile getirdiğinden daha iyi tanımlayamayacağım; gerçekten de "yere düşürdüğü değerli bir taşı arar gibi"ydi.

Anılarla oyalanıp duruyorum, bu belki de biraz abes. Ne de olsa bu yolculuk İngiliz kıyılarının görkemini doya doya izlemem için ender bulunacak bir fırsat; düşüncelerimin gereksiz yere dağılmasına göz yumarsam sonradan çok pişman olacağımı biliyorum. Gerçekten de, bu kente gelirken yaptığım yolculukla ilgili hiçbir şey kaydetmediğimi fark ettim; yolculuğun başında, yamaçtaki yolda verdiğim moladan kısaca söz etmiştim, o kadar. Dünkü geziden ne kadar zevk aldığım düşünülürse, bu bir kayıp aslında.

Buraya, yani Salisbury'ye kadar olan yolculuğu hayli özenle planlamış, anayollardan neredeyse hep kaçınmıştım. Güzergâhım kimilerine gereksiz derecede dolambaçlı görünebilir, ama Bayan J. Symons'ın o eşsiz kitaplarında salık verdiği yerlerin pek çoğunu kapsayan bir güzergâh bu. Seçtiğim yollardan çok hoşnut kaldığımı da belirtmem gerek. Çoğu zaman tarlaların arasında, çayırların hoş kokusu içinde yol alıyordum. Önünden geçtiğim bir derenin ya da vadinin hakkını verebilmek için Ford'u yavaşlatıyor, ağır ağır ilerliyordum. Yine de, anımsadığım kadarıyla Salisbury'ye epeyce yaklaşıncaya kadar arabadan bir daha inmedim.

Uzun, düz bir yoldan geçiyordum o sırada, iki yanımda uzayıp giden geniş çayırlar vardı. Arazi o noktada dümdüz bir açıklık haline gelmişti, ne yöne bakarsam bakayım oldukça geniş bir alanı görebiliyordum. Salisbury Katedrali'nin çan kulesi de ufukta belirmişti. Bir dinginlik kaplamıştı içimi, herhalde bu yüzden yine yavaşlamıştım, saatte en fazla yirmi kilometreyle gidiyordum. Bu pek de iyi oldu, çünkü sallana sallana karşıdan karşıya geçen bir tavuğun önüme çıktığını tam zamanında gördüm. Hayvancağıza ancak bir iki karış kala durdurabildim Ford'u, o da buna karşılık gezintisine ara verdi, yolun ortasında, burnumun dibinde durdu. Bir an sonra hâlâ kıpırdamadığını görünce kornaya bastım, ama bunun da tek sonucu hayvanın yerdeki bir şeyleri

gagalamaya başlaması oldu. Sabrım taşmaya başladığından arabadan inmeye davrandım; bir kadının bağırdığını duyduğumda tek ayağım hâlâ şoför mahallindeydi.

"Ah, çok çok özür dilerim, efendim!"

Etrafıma bakınınca az önce yolun hemen kıyısındaki bir çiftlik evinin önünden geçmiş olduğumu gördüm; kuşkusuz kornayı duymuş olan, önlüklü genç bir kadın koşarak geliyordu o taraftan. Yanımdan geçti, tavuğun üzerine atılıp onu kucaklayıverdi, benden yeniden özür dilerken hayvanı pışpışlamaya başladı. Tavuğuna hiçbir zarar gelmediğine onu ikna edince şöyle dedi:

"Durduğunuz ve zavallı Nellie'yi çiğneyip geçmediğiniz için çok teşekkür ederim. İyi kızdır, görüp göreceğiniz en kocaman yumurtaları verir bize. Durmanız büyük incelik. Hem herhalde aceleniz de vardı."

"Pek sayılmaz," dedim gülümseyerek. "Yıllardır ilk kez tatile çıkabiliyorum ve itiraf etmeliyim ki oldukça hoşuma gidiyor, sırf keyif için araba sürmek."

"Ah, ne güzel efendim. Salisbury'ye gidiyorsunuz herhalde."

"Evet. Şu uzaktaki Salisbury Katedrali, öyle değil mi? Muhteşem bir bina olduğunu duymuştum."

"Öyledir efendim, çok güzeldir. Doğrusunu söylemek gerekirse, ben kendim Salisbury'ye pek sık gitmem, bu yüzden orasının yakından ne menem bir şey olduğunu bilemeyeceğim. Yine de efendim, çan kulesini hep görürüz buradan. Kimi günler, fazla sis olduğunda, kule bütün bütün yok olur sanki. Ama işte siz de görüyorsunuz, bunun gibi pırıl pırıl bir günde güzel bir görüntüdür."

"Çok hoş gerçekten."

"Nellie'mizi ezip geçmediğiniz için çok teşekkür ederim, efendim. Üç yıl önce bir kaplumbağamız aynen böyle, hem de tam aynı yerde çiğnendi. Hepimiz pek yanmıştık ardından."

"Çok yazık olmuş," dedim üzüntüyle.

"Ah, öyle oldu efendim. Kimileri, biz çiftlik insanlarının hayvanların yaralanmasını ya da ölmesini kanıksadığımızı söyler, ama bu doğru değil. Küçük oğlum günlerce ağlamıştı. Nellie'yi görünce durmanız büyük incelik efendim. Hazır arabadan inmişken bir fincan çay içmeye buyurmaz mıydınız, pek sevinirdik. Çaydan sonra devam ederdiniz yolunuza."

"Çok naziksiniz ama gerçekten de yola devam etmem gerektiği kanısındayım. Salisbury'ye vardığımda kentin güzelliklerine bir göz atacak kadar zamanım olsun istiyorum."

"Haklısınız efendim. Tekrar teşekkürler."

Yeniden yola koyuldum. Her nedense, belki de başka çiftlik hayvanlarının yoluma çıkacağını düşündüğüm için, önceki gibi yavaş sürüyordum. Bu küçük karşılaşmada beni keyiflendiren bir şeyler olduğunu itiraf etmeliyim; benim gösterdiğim ve teşekkürle karşılanan basit bir incelik, karşılığında bana gösterilen basit incelik, gelecek günlerde beni bekleyen girişim açısından içimi son derece hafifletti her nasılsa. Buraya, Salisbury'ye doğru ilerlerken işte böyle bir ruh hali içindeydim.

Ama babam konusundaki sözlerime kısaca dönmem gerekiyor sanırım; çünkü biraz önce, güçten düşmesi konusunda ona karşı biraz duyarsız davrandığım izlenimini vermiş olabileceğim geldi aklıma. Aslında soruna benim yaptığım gibi yaklaşmaktan başka yapacak bir şey yoktu pek; o günlerin koşullarını tam olarak aktardığımda bana katılacağınıza eminim. Demek istediğim şu: Darlington Malikânesi'nde gerçekleşecek olan ve büyük önem taşıyan uluslararası toplantı gitgide yaklaşıyor, hoşgörüye ya da "sözü ağzında gevelemeye" pek yer bırakmıyordu. Dahası, şu da anımsatılmalı, Darlington Malikânesi'nde bu tarihi izleyen on on beş yıl boyunca eşit ağırlıkta başka pek çok olay gerçekleşecekse de, 1923 Martı'ndaki toplantı bunların ilkiydi. Tahmin

edilebileceği gibi, insan nispeten deneyimsiz oluyor, işi şansa bırakmak istemiyor pek. Gerçekten de o günlere dönüp baktığımda, bu toplantıyı birden çok nedenden ötürü bir dönüm noktası sayarım. Öncelikle, bu tarihi, meslek yaşamımda bir başuşak olarak rüştümü ispat ettiğim zaman olarak görüyorum galiba. İlle de "büyük" bir başuşak olduğumu düşündüm demek istemiyorum; ne olursa olsun, bu tür yargılara varmak bana düşmez. Ama herhangi biri, meslek yaşamım boyunca o önemli niteliğe, "vakar"a bir nebze olsun eriştiğimi ileri sürecek olursa, bu kişi, bu niteliğe sahip olabilecek güçte biri olduğumu ilk kez kanıtladığım zaman olarak 1923 Martı'ndaki o toplantıyı örnek gösterecektir. İnsanı, gelişimindeki önemli bir aşamada, yeteneklerinin sınırına, hatta daha da ötesine geçmeye zorlayan olaylardan biriydi bu; öyle ki o noktadan sonra kendimi değerlendirmek için yeni ölçütlerim oldu. Ayrıca, o toplantı şimdi açıklamak istediğim, oldukça farklı nedenlerden ötürü de unutulmaz kuşkusuz.

1923 yılındaki toplantı Lord Darlington'ın uzun süreli çalışmaları sonucunda gerçekleşmişti. Aslında geriye dönüp bakıldığında, lord hazretlerinin yaklaşık üç yıl boyunca adım adım bu noktaya doğru ilerlediği açıkça görülebilir. Anımsadığım kadarıyla barış antlaşması ilk başlarda, yani Dünya Savaşı'nın sonunda hazırlanırken, kendisini pek o kadar ilgilendirmemişti; işin doğrusu, sonradan ilgi duymasına yol açan şey de antlaşmayı incelemiş olması değil, Herr Karl-Heinz Bremann'la olan dostluğuydu.

Herr Bremann'ın Darlington Malikânesi'ne ilk ziyareti, savaştan çok kısa bir süre sonrasına rastlar; askeri üniforması hâlâ üzerindeydi o zaman. Lord Darlington'ın onunla yakın bir dostluk

kurduğu açıkça görülüyordu. Bu yakınlık beni hiç şaşırtmadı, Herr Bremann'ın pek nazik bir beyefendi olduğu ilk bakışta anlaşılıyordu çünkü. Bunu izleyen iki yıl boyunca Herr Bremann, Darlington Malikânesi'ne oldukça düzenli aralıklarla konuk oldu. Alman ordusundan ayrılmıştı artık, her ziyaretinde daha da çökmüş olduğunu dehşetle fark etmemek elde değildi. Zayıfladı, kıyafetleri giderek yoksullaştı. Gözlerine hiç de tekin olmayan bir bakış gelip yerleşti; hele en son ziyaretinde lord hazretlerinin varlığından, hatta kimi zaman kendisine seslenildiğinden bile habersiz, boşluğa dalıp gidiyordu. Neredeyse Herr Bremann'ın ciddi bir hastalığa yakalandığı sonucuna varacaktım ki lord hazretlerinin o günlerde söylediği birtakım sözlerden işin aslının başka türlü olduğunu anladım.

Lord Darlington Berlin ziyaretlerinin ilkini 1920 yılı sonlarına doğru gerçekleştirmiş olmalı; bu gezinin onu ne kadar derinden etkilediğini anımsıyorum. Dönüşünde, günlerce aklını kurcalayan bir şeyler olduğu belliydi. Bir defasında, gezisinden hoşnut kalıp kalmadığını sorduğumda yanıt olarak, "Üzücüydü, Stevens," dediğini anımsıyorum. "Son derece üzücüydü. Yenik bir düşmana böyle davranmakla saygınlığımızı yitiririz. Ülkemizin âdetlerine bütünüyle aykırı bu."

Ama bu konuyla ilgili olarak aklıma yer etmiş başka bir anı var. Eskiden ziyafet salonu olarak kullanılan odadaki büyük masa bugün yok artık; o geniş oda, yüksek ve görkemli tavanıyla Bay Farraday için bir tür galeri hizmeti görüyor şimdi. Oysa lord hazretleri zamanında o salona sık sık gerek duyulurdu. İçeriyi baştan başa dolduran uzun masaya otuzdan fazla konuk sığardı; bu ziyafet salonu o kadar genişti ki gerektiğinde mevcut masaya birkaç küçük masa daha eklenir, böylece elliye yakın konuk ağırlanabilirdi. Lord Darlington her günkü yemeklerini, bugün Bay Farraday'in de yaptığı gibi, ancak bir düzine kadar insanı

ağırlamaya elverişli, daha samimi bir havası olan yemek odasında yerdi elbette. Ama anımsamaya çalıştığım o kış gecesinde yemek odası şu an çıkaramadığım bir nedenden ötürü kapalıydı, Lord Darlington o uçsuz bucaksız ziyafet salonunda tek bir konukla birlikte yemek yiyordu; galiba konuk, lord hazretlerinin Dışişleri'nde çalıştığı günlerden bir arkadaşı olan Sir Richard Fox'tu. Kuşkusuz kabul edersiniz, yemek servisi yaparken masada yalnızca iki kişinin bulunması kadar güç bir durum yoktur. Ben tek bir kişiye hizmet etmeyi yeğlerim, bu kişi büsbütün yabancı biri olsa bile. İçlerinden biri kendi işvereniniz de olsa, yemekte iki kişi olduğu zaman sofraya hizmet ederken gerekli özeni göstermek ile orada yokmuş gibi davranmak arasındaki dengeyi sağlamak zordur; sürekli varlığınızın sohbeti engellediği kuşkusuna kapıldığınız bir durumdur.

O akşam odanın büyük bölümü karanlıktaydı. İki beyefendi, masanın üzerindeki mumlarla karşılarındaki şöminede çıtırdayan ateşten yansıyan ışıkların arasında masayı ortalayarak yan yana oturmuşlardı; karşı karşıya oturulmayacak kadar genişti masa. Varlığımın doğurabileceği herhangi bir rahatsızlığı en aza indirmek amacıyla her zamankinden çok daha uzak bir yerde, nispeten loş bir köşede durmaya karar vermiştim. Bu taktiğin bir sakıncası vardı elbette: Beyefendilere hizmet etmek için aydınlığa doğru her ilerleyişimde, adımlarım yüksek sesle uzayıp giden yankılar çıkarıyor, oraya gelmek üzere olduğuma gayet gösterişli bir biçimde dikkat çekiyordu. Ama o köşede kımıldamadan dururken de gövdemi ancak yarı yarıya görünür bir biçimde gizleyebiliyordum. İşte böylece, iki beyefendinin o sıra sıra boş sandalyelerin ortasında oturdukları yerden biraz uzakta, gölgelerin içinde dikilip dururken Lord Darlington'ın Herr Bremann'dan söz ettiğini duydum; her zamanki gibi sakin ve yumuşak çıkan sesi yüksek duvarlarda yankılanıyordu:

“O benim düşmanımdı,” diyordu, “ama bir beyefendi gibi davrandı hep. Birbirimizi topa tuttuğumuz altı ay süresince yine de birbirimize nezaket sınırları içinde davrandık. Görevini gereğince yerine getiren bir beyefendiydi, ona karşı hiçbir kin beslemiyorum. Ona dedim ki: ‘Bak, şimdi düşmanız ve seninle var gücümle savaşacağım. Ama bu berbat iş sona erdiğinde artık düşman kalmamız gerekmeyecek, o zaman gider birlikte bir kadeh içeriz.’ İşin berbat yanı, bu antlaşma beni yalancı çıkarıyor. Demek istediğim, savaş biter bitmez artık düşman olmayacağımızı söylemiştim ona. Ama şimdi yüzüne nasıl bakar, dediğimin doğru çıktığını söylerim?”

Aynı gecenin ilerleyen saatlerinde, lord hazretleri başını kederle sallayarak şöyle dedi: “Ben o savaşta dünyadaki adaleti korumak için çarpışmıştım. Alman ırkına karşı girişilmiş bir kan davasında yer aldığımı bilmiyordum.”

Bugün lord hazretleri için söylenen şeyleri duyduğumda, şu günlerde sık sık yapıldığı gibi, onun davranışlarının ardında yatan nedenler üzerine ortaya atılan tahminleri dinlediğimde, o bomboş ziyafet salonunda büyük bir içtenlikle söylediği bu sözleri anımsamaktan mutluluk duyuyorum. Sonraki yıllarda izlediği yolda ne gibi pürüzler çıkmış olursa olsun, ben onun bütün hareketlerinin temelinde “dünyada adalet”in galip geldiğini görme isteğinin yattığından asla kuşkuya düşmeyeceğim.

Herr Bremann’ın Hamburg ile Berlin arasında işleyen bir trende kendini vurduğu haberi o akşamdan kısa bir süre sonra ulaştı bize. Lord hazretleri çok sarsıldı elbette; Frau Bremann’a taziyelerini bildirmek ve gerekli yardımda bulunmak üzere hemen girişimde bulundu. Ancak günlerce süren, yardımcı olmak için benim de elimden geleni yaptığım bütün bu çabalara karşın, Herr Bremann’ın ailesinin nerede olduğunu öğrenemedi. Görünüşe göre Herr Bremann bir süredir evsiz barksızdı, ailesi de dağılmıştı.

Bu acı haberler gelmeseydi de, Lord Darlington bu yolu seçerdi, buna inanıyorum; yeryüzündeki adaletsizliğe ve ıstıraplara son verildiğini görme isteği yüreğinde öyle derin kök salmıştı ki başka türlü davranamazdı. Herr Bremann'ın ölümünü izleyen haftalarda lord hazretleri, Almanya'daki krize gitgide daha fazla zaman ayırmaya başladı. Ünlü ve sözü geçer insanlar evin gedikli konukları haline geldiler; anımsıyorum, Lord Daniels, Profesör Maynard Keynes ile tanınmış yazar H. G. Wells'in yanı sıra "gizli" kaydıyla geldikleri için burada adlarını vermemem gereken daha pek çok kişi, lord hazretleriyle saatler süren tartışmalara dalıyorlardı.

Kimi konukların kimlikleri gerçekten o kadar "gizli"ydi ki, evde çalışanların onların kim olduklarını öğrenmemesi, hatta bazı durumlarda onları bir an için bile görmemesi gerekiyordu; bunu güvenceye almam isteniyordu benden. Oysa Lord Darlington – bunu biraz da gurur ve minnetle söylüyorum– olan biteni benim gözlerim ve kulaklarımdan gizlemek için hiçbir çaba göstermemiştir. Birtakım önemli kişilerin kaç kez sözlerini yarıda kesip kaygıyla bana baktıklarını anımsıyorum; lord hazretleriyse yalnızca, "Ah, merak etmeyin. Stevens'ın önünde her şeyi söyleyebilirsiniz, sizi temin ederim," derdi.

Böylece Lord Darlington, Herr Bremann'ın ölümünden sonraki iki yıl içerisinde, o günlerde kendisinin en yakın müttefiki olan Sir David Cardinal'la birlikte, Almanya'daki durumun böyle sürmesine göz yumulmaması gerektiği görüşünü paylaşan kişileri bir araya getirerek geniş bir ittifak kurmayı başardı. Bu ittifak yalnızca İngilizlerle Almanlardan oluşmuyordu, aralarında Belçikalılar, Fransızlar, İtalyanlar ve İsviçreliler de vardı; diplomatlar ve üst düzey siyasetçiler, seçkin rahipler, emekli subaylar, yazarlar ve düşünürler. Kimileri, lord hazretleri gibi, Versailles'da adil davranılmadığına, sona ermiş bir savaş için bir

ulusu cezalandırmayı sürdürmenin ahlaka ters düştüğüne gönülden inanan beyefendilerdi. Ötekiler, belli ki Almanya ve Alman halkı için daha az kaygı duyuyorlardı, ama o ülkedeki ekonomik kargaşanın durdurulmaması halinde dehşet verici bir hızla bütün dünyaya yayılabileceği görüşündeydiler.

1922 yılı başlarında lord hazretleri, artık aklında açık seçik belirmiş bir hedefe doğru ilerliyordu: Burada, Darlington Malikânesi'nin çatısı altında, uluslararası düzeyde "gayriresmi" bir toplantı düzenleyecek ve önceden desteklerini kazandığı, sözü en çok geçen insanları bir araya getirecekti. Toplantının amacı, Versailles Antlaşmasının en acımasız koşullarının nasıl hafifletilebileceğinin tartışılmasıydı. Böyle bir toplantının anlamlı olması, gerekli ağırlığın sergilenmesine bağlıydı; uluslararası 'resmi' toplantılar üzerinde yönlendirici bir etkiye ancak o zaman kavuşabilirdi. Antlaşmayı yeniden incelemek amacıyla bu tür pek çok 'resmi' toplantı düzenlenmişti, ama bunlar daha fazla karışıklığa ve kırgınlığa yol açmaktan başka işe yaramamıştı. O zamanki Başbakanımız Sayın Lloyd George 1922 baharında İtalya'da büyük bir toplantı gerçekleştirilmesi için çağrıda bulunmuştu; başlangıçta lord hazretlerinin amacı, bu toplantıdan doyurucu bir sonuç çıkmasını güvence altına almak için Darlington Malikânesi'nde küçük bir toplantı düzenlemekti. Ancak Sir David'le birlikte harcadıkları onca çabaya karşın çalışmalarını bu tarihe kadar tamamlayamadılar. Başbakanımızın toplantısı yine kesin bir sonuca bağlanamayınca Lord Darlington bu kez, gelecek yıl İsviçre'de düzenlenmesi tasarlanan başka bir büyük toplantıyı kendine hedef edindi.

İşte bu sıralarda bir sabah, kahvaltı odasına kahvesini getirdiğimde, elindeki *The Times* gazetesini usançla katlayıp bana dönmüş, "Ah, şu Fransızlar," demişti. "Gerçekten, Stevens, çok ciddiyim. Şu Fransızlar…"

“Evet, efendim.”

“Bütün dünyaya karşı onlarla kol kola görünmemiz gerektiğini düşününce… Düşüncesi bile yetiyor, gidip iyice bir yıkanmak istiyor insan.”

“Evet, efendim.”

“Berlin’e son gidişimde Stevens, babamın eski dostu Baron Overath gelip, ‘Bunu niye yapıyorsunuz bize?’ diye sordu. ‘Böyle yaşamayı sürdüremeyiz artık, bunu göremiyor musunuz?’ Ona sorunun sefil Fransızlar olduğunu söylememek için zor tuttum kendimi. İngilizlerin davranış tarzı böyle değildir, demek istedim. Ama galiba böyle şeyleri kolay kolay yapamıyor insan. Sevgili müttefiklerimiz hakkında kötü konuşmamamız gerekiyor.”

Ama işte bu gerçek, Fransızların Almanya’yı Versailles Antlaşması’nın pençesinden kurtarmaya inatla yanaşmamaları, Darlington Malikânesi’ndeki toplantıya, ülkesinin dış siyasetinde sözü geçen bir Fransız beyefendinin de çağrılmasını kaçınılmaz kılıyordu. Lord hazretlerinin, böyle bir kişinin katılımı olmadan gerçekleşecek herhangi bir tartışmanın ancak kendimizi kandırmak olacağı görüşünü birçok kez dile getirdiğini duymuştum. Bunun üzerine Sir David’le birlikte hazırlıklarının bu son ve can alıcı aşamasına girdiler; art arda gelen düş kırıklıklarına karşın sarsılmayan kararlılık ve dirençlerine tanık olmak insana alçakgönüllülüğü öğretiyordu. Sayısız mektup ve telgraf gönderildi; bizzat lord hazretleri iki ay içinde üç kez Paris’e gittiler. Sonunda son derece ünlü bir Fransız –ona ‘Mösyö Dupont’ demekle yetineceğim– toplantıya çok sıkı bir “gizli”lik kaydıyla katılmayı kabul etti ve toplantı tarihi belirlendi. Yani o unutulmaz 1923 Baharı.

Bu tarih yaklaştıkça üzerimdeki baskısı gitgide artan

sorumluluklar, lord hazretlerinin omuzlarına dağ gibi yığılanlarla kıyaslanamasa bile, hiç de azımsanamayacak boyuttaydı. Gelenlerden herhangi biri Darlington Malikânesi'ndeki konukluğu sırasında yeterince rahat etmediği takdirde, bu durumun akıl almaz sonuçlar doğurabileceğinin fazlasıyla farkındaydım. Dahası, bu büyük olayla ilgili tasarılarımı, katılım sayısındaki belirsizlik yüzünden kesinleştirme imkânım da yoktu. Toplantı çok üst düzeyde gerçekleşeceğinden, katılanların sayısı yalnızca on sekiz pek seçkin beyefendi ve iki hanımefendiyle sınırlandırılmıştı –bir Alman kontes ve o zamanlar hâlâ Berlin'de oturan saygıdeğer Bayan Eleanor Austin–; ama konuklardan her biri sekreterler, oda uşakları ve tercümanlar getirecekti kuşkusuz; gelmesi beklenebilecek bu tür kişilerin kesin sayısını belirlemenin yolu yoktu. Ayrıca, kimi konukların toplantı için belirlenen günden daha önce gelecekleri de öğrenildi; böylece zemin hazırlamak, öteki konukların tutumlarını tartmak için yeterli zamanları olacaktı, ama kesin geliş tarihleri de belirsizdi. Hizmetlilerin yalnızca son derece sıkı çalışmaları, her an tetikte olmaları yetmiyor, bir de her zamankinden esnek davranmaları gerekiyordu. Aslında, dışarıdan ek hizmetli getirtmeden önümüzdeki bu büyük sınavı başarıyla atlatamayacağımızı düşündüm önce. Ancak bu, lord hazretlerinin evde olup bitenlerin dışarıya yayılacağından kaygı duymasına yol açmanın yanı sıra, herhangi bir hatanın çok pahalıya mal olacağı bir dönemde, tanımadığım kişilere bel bağlamamı da gerektirecekti. Bu koşullar altında önümüzdeki günler için hazırlanmaya koyuldum, herhalde bir general de savaşa böyle hazırlanır. Büyük bir dikkatle, her türlü olasılığı öngören özel bir işbölümü yaptım; en güçsüz noktalarımızın hangileri olduğunu inceledim, bu noktalardaki dayanaklarımızın çökmesi halinde başvurulabilecek yedek tasarılar geliştirmeye giriştim. Çalışanlara askeri usul "moral söylevi" bile

çektim; onları var güçleriyle çalışmaları gerektiğine, buna karşın ileriki günlerde bizi bekleyen görevleri yerine getirmekten büyük gurur duyacaklarına ikna etmek için. "Tarih bu çatının altında yazılabilir," dedim onlara. Benim abartılı sözlere eğilimli biri olmadığımı bildiklerinden, olağanüstü bir şeylerin beklendiğini hemen anladılar.

Babamın kameriyenin önünde düştüğü sıralarda –ilk konukların geleceği günden tam iki hafta önceydi bu– Darlington Malikânesi'nde esen havanın nasıl olduğunu biraz olsun anlamışsınızdır artık: "lafı ağzında geveleyip durma"nın pek yeri olmadığını söylerken ne demek istediğimi de. Babam, asla dolu tepsi taşımaması kaydıyla işinin verimliliğine getirilen kısıtlamaların üstesinden gelmenin yolunu çabuk buldu her nasılsa. Demliklerin, fincanların, tabakların çevresine alakasızca, ama her zaman düzgün bir biçimde yerleştirilmiş temizlik malzemeleri, bezler ve fırçalarla dolu, kimi zaman neredeyse seyyar satıcıların el arabalarına benzeyen bir servis masasını iten karaltısı evde tanıdık bir görüntü oluverdi. Elbette yemek servisi yapma görevinden feragat etmek zorunda kalmıştı, yine de o servis masası şaşırtıcı ağırlıkta bir işin altından kalkmasını sağlıyordu. Gerçekten de toplantı yaklaştıkça babamda inanılmaz bir değişim görülmeye başladı. Sanki doğaüstü bir güç onu ele geçirmiş, yirmi yıl gençleştirmişti; yüzünde son zamanlarda belirginleşen çöküklük büyük ölçüde azaldı ve babam kendini işine öyle büyük bir zindelikle vermeye başladı ki, herhangi bir yabancı, Darlington Malikânesi'nin koridorlarında servis masaları iten bir değil birçok adam olduğuna inanabilirdi.

Bayan Kenton'a gelince, o günlerde gitgide artan gerilimin onu da belirgin bir biçimde etkilediğini anımsıyor gibiyim. Örneğin, arka koridorda karşılaşmamız geldi aklıma. Darlington Malikânesi'nin hizmetli bölümünde bir çeşit bel kemiği hizmeti

gören ve hayli uzun olan bu arka koridor, gün ışığının pek az işleyebildiği, oldukça kasvetli bir yerdi. Güneşli bir günde bile öyle karanlık olurdu ki tünelde yürüdüğünüzü sanırdınız. Sözünü ettiğim o gün de Bayan Kenton'ı ahşap döşeme üzerinde bana doğru gelen ayak seslerinden tanımış olmasaydım, kimliğini ancak dış hatlarından çıkarabilirdim herhalde. Tahtaların üzerine bir ışık demetinin düştüğü ender noktalardan birinde durdum, "Ah, Bayan Kenton," dedim.

"Evet, Bay Stevens?"

"Bayan Kenton, üst kat yatak odalarının çarşaflarının öbür güne kadar hazır olması gerektiğine dikkatinizi çekebilir miyim?"

"Bu konuyla ilgileniyorum, Bay Stevens."

"Bunu duyduğuma çok sevindim. Aklıma gelmişti de."

Yoluma devam etmek üzereydim, ama Bayan Kenton yerinden kıpırdamadı. Derken bana doğru bir adım daha attı, üzerine bir ışık demeti düşünce yüzündeki kızgın ifadeyi görebildim.

"Ne yazık ki, Bay Stevens, şu anda son derece meşgulüm, harcayacak tek bir anım bile yok. Sizin besbelli sahip olduğunuz kadar boş zamanım olsaydı, böyle ortalıklarda dolanıp kusursuzca çekip çevirdiğiniz işleri *size* durmadan anımsatarak karşılık vermekten mutluluk duyardım."

"Bayan Kenton, böyle aksileşmenize hiç gerek yok. Yalnızca dikkatinizden kaçmadığına emin olma gereksinimi duydum."

"Bay Stevens, şu son iki gündür böyle bir gereksinimi dördüncü ya da beşinci duyuşunuz bu. Bu evde öylece gezinip insanları gereksiz yorumlarınızla rahatsız edebilecek kadar zamanınız olması çok garip."

"Bayan Kenton, boş zamanım olduğuna bir an bile inandıysanız, bu, deneyimsizliğinizin ne denli büyük olduğunun açık bir kanıtı sayılır. Böyle bir evdeki sorumlulukların boyutlarını

gelecek yıllarda daha iyi anlayacağınıza inanıyorum."

"Durmadan benim 'büyük deneyimsizliğimden' söz ediyorsunuz Bay Stevens, yine de işimde herhangi bir kusur bulamıyor gibisiniz. Bulsaydınız, hiç kuşkum yok, çoktan uzun uzun anlatırdınız bunu bana. Şimdi, uğraşmam gereken bir sürü şey var, beni böyle izleyip yolumu kesmemenizi rica edeceğim. Harcayacak zamanınız bu kadar çoksa biraz temiz hava alarak daha akıllıca değerlendirmenizi öneririm."

Sert adımlarla yanımdan geçip gitti. Konuyu daha fazla uzatmamanın en iyisi olacağına karar vererek yoluma devam ettim ben de. Neredeyse mutfak kapısına varmıştım ki, yaklaşan öfkeli ayak seslerinin gürültüsünü işittim yeniden.

"Aslında, Bay Stevens," diye seslendi, "bundan böyle benimle doğrudan konuşmamanızı rica edecektim sizden."

"Bayan Kenton, neler söylüyorsunuz siz?"

"Bana bildirmek istediğiniz bir şey olursa, bir haberci aracılığıyla iletmenizi istiyorum. Ya da not yazıp yollayabilirsiniz. Eminim iş ilişkimiz böylelikle çok daha kolaylaşır."

"Bayan Kenton…"

"Çok işim var, Bay Stevens. İletmek istediğiniz şey karışık bir şeyse yazılı bir not gönderin lütfen. Yoksa Martha ya da Dorothy'yle ya da erkek hizmetliler arasında yeterince güvenilir bulduğunuz biriyle iletebilirsiniz. Şimdi işime döneyim de, gezintinize devam edin." Bayan Kenton'ın davranışı sinir bozucuydu kuşkusuz, ama bu konu üzerinde fazlaca düşünmeye zaman bulamadım; çünkü tam o sırada konukların ilki geldi. Yurtdışından çağrılan temsilciler daha iki üç gün kadar beklenmiyordu ama lord hazretlerinin "ev sahibi takım" dediği üç beyefendi –Dışişleri'nden kimliğinin çok "gizli" tutulması kaydıyla gelen iki bakanla Sir David Cardinal– zemini

olabildiğince erken hazırlamak amacıyla önceden gelmişlerdi. Bu beylerin derin tartışmalara daldıkları odalara girip çıkarken olan biteni benden gizlemek için gösterilen çabanın her zamankinden de az olduğunu fark ediyordum; böylece ister istemez gelişmelerin bu aşamasıyla ilgili belirli bir izlenim edindim. Lord hazretleri ve meslektaşları beklenen konukların her biri üzerine birbirlerini ellerinden geldiğince bilgilendirmek kaygısındaydılar elbette, ama bütün konuşmalar genelde tek bir kişinin, Fransız beyefendi, Mösyö Dupont'un ilgi alanlarına yakın ya da uzak olabilecek şeyler üzerinde yoğunlaşıyordu. Hatta bir ara sigara odasına girdiğimde, beylerden birinin, "Avrupa'nın yazgısı, Dupont'u bu noktaya getirip getiremeyeceğimize bağlı olabilir," dediğini duydum.

Bu ilk tartışmalarının ortalarında bir zaman, lord hazretleri, o olağanüstü hafta boyunca meydana gelecek ve besbelli unutulmayacak bütün diğer olaylarla birlikte bugüne kadar belleğimde kalacak kadar sıradışı bir görev emanet etti bana. Lord Darlington'ın beni çağırdığı çalışma odasına girdiğimde, biraz sıkıntılı olduğunu hemen fark ettim. Masasına oturmuş, her zamanki gibi elinde kitap tutma numarasına başvurmuştu –bu defa *Kim Kimdir*'di elindeki–; bir sayfayı ileri geri çevirip duruyordu.

"Ha, Stevens," diyerek sahte bir soğukkanlılıkla söze başladı, ama nasıl sürdüreceğini bilemez halde olduğu belliydi. İlk fırsatta rahatsızlığını gidermeye hazır, öylece ayakta dikiliyordum. Lord hazretleri parmağını sayfada gezdirmeyi sürdürdü bir an, bir maddeyi iyice okumak için eğildi, sonra şöyle dedi:

"Stevens, senden bunu istemenin biraz usule aykırı bir şey olduğunun farkındayım."

"Buyurun, efendim."

"Maalesef şu ara kafam fena halde meşgul."

"Yardımcı olabilirsem sevinirim, efendim."

“Böyle bir şeyi ortaya attığım için özür dilerim, Stevens. Biliyorum, senin de işin başından aşkın. Ama nasıl edip de bu sorunu başımızdan savacağız, bilemiyorum doğrusu.”

Lord Darlington dikkatini *Kim Kimdir*’e çevirdiğinde bir an bekledim. Sonra başını kitaptan kaldırmadan, “Yaşamın gerçeklerinden haberdarsındır herhalde,” dedi.

“Efendim?”

“Yaşamın gerçekleri, Stevens. Kuşlar, arılar… Bilirsin, öyle değil mi?”

“Ne yazık ki sizi pek anlayamıyorum, efendim.”

“O halde açık konuşayım, Stevens. Sir David çok eski dostumdur. Bu toplantının düzenlenmesinde de büyük destek verdi bana. O olmasaydı Mösyö Dupont’un onayını alamazdık diyebilirim.”

“Biliyorum, efendim.”

“Gelgelelim Stevens, Sir David bazen bir tuhaftır, sen de fark etmişsindir belki. Oğlu Reginald’ı da yanında getirmiş. Sekreteri olarak. Çocuk nişanlı, yakında evlenecek.”

“Evet, efendim.”

“Sir David son beş yıldır oğlunu ‘yaşamın gerçekleri’ üzerine aydınlatma girişimlerinde bulunmuş. Delikanlı yirmi üçünde şimdi.”

“Evet, efendim.”

“Asıl konuya geleyim, Stevens. Ben bu gencin vaftiz babasıyım. Bu yüzden Sir David, Reginald’a ‘yaşamın gerçekleri’ni *benim* açıklamamı rica etti.”

“Öyle mi efendim?”

“Sir David bu işi yapmayı pek göze alamıyor, Reginald’ın düğün gününden önce de yapamayacağından kaygılanıyor.”

“Evet, efendim.”

“İşin doğrusu, Stevens, son derece meşgulüm. Sir David

biliyor olmalıydı, ama yine de benden bunu istedi." Lord hazretleri susup önündeki sayfayı incelemeyi sürdürdü.

"Doğru mu anladım efendim?" dedim, "Genç beyefendiye bu bilgiyi *benim* mi aktarmamı istiyorsunuz?"

"Senin için sakıncası yoksa, Stevens. Üzerimden büyük bir yük kalkmış olacak. Sir David her saat başı sıkıştırıp duruyor, konuştun mu konuşmadın mı, diye."

"Anlıyorum efendim. Bunca şeyin baskısı varken bir de bu, sinir bozucu olmalı."

"Elbette bu senin görev alanına girmiyor, Stevens."

"Elimden geleni yaparım efendim. Ancak bu tür bir bilgiyi aktarmak için uygun zamanı bulmakta güçlük çekebilirim."

"Bir denesen bile çok sevinirim, Stevens. Çok çok yardımcı olursun. Yalnız, bak, işi abartmaya gerek yok. Yalnızca temel gerçekleri ilet, yeter. Basit yaklaşım en iyisidir, bu da benden sana bir öğüt, Stevens."

"Pekâlâ, efendim. Elimden geleni yapacağım."

"Çok çok teşekkürler, Stevens. Gelişmelerden haberdar et beni."

Bu rica beni epey şaşırtmıştı elbette; başka zaman olsa üzerinde biraz kafa yorabileceğim bir sorun olabilirdi bu belki. Ama böyle sıkışık bir dönemde damdan düşercesine ortaya çıktığı için yok yere aklımı karıştırmasına göz yumamazdım; bu nedenle konuyu ilk fırsatta çözüme kavuşturmam gerektiğine karar verdim. Anımsadığım kadarıyla bu görev bana emanet edileli daha bir saat bile olmamıştı ki genç Bay Cardinal'ı kitaplıktaki yazı masalarından birinde tek başına oturmuş, birtakım belgelere gömülmüş buldum. Beyefendiye dikkatlice bakınca lord hazretlerinin –aslında babasının da– karşılaştığı güçlüğü

anlayabiliyordu insan. Lord Darlington'ın vaftiz oğlu ağırbaşlı, okumuş yazmış bir genç adama benziyordu, yüz hatlarında pek çok iyi nitelik görebiliyordunuz; fakat açmam gereken konu söz konusu olduğunda, daha kaygısız, hatta daha uçarı bir genci kesinlikle yeğlerdim. Ne olursa olsun bu meseleyi olabildiğince çabuk halletmeye kararlı olduğumdan kitaplığa girdim, Bay Cardinal'ın yazı masasının az ötesinde durarak hafifçe öksürdüm.

"Özür dilerim efendim, size iletmem gereken bir şey var."

Bay Cardinal kâğıtlardan başını kaldırıp hevesle, "Ah, öyle mi?" dedi. "Babamdan mı?"

"Evet efendim, öyle sayılır."

"Bir dakika."

Delikanlı, ayağının dibinde duran evrak çantasına uzandı, bir kalemle not defteri çıkardı. "Hazırım, Stevens, başla."

Yeniden öksürdüm, sesime becerebildiğimce ciddi bir hava vermeye çalıştım.

"Sir David şunu bilmenizi istiyor ki, efendim, beyefendilerle hanımefendiler pek çok temel açıdan birbirlerinden farklılar."

Bir sonraki cümlemi biçimlendirmeden önce biraz duraklamış olmalıyım ki Bay Cardinal içini çekti, "Bunun fazlasıyla farkındayım, Stevens," dedi. "Lütfen asıl konuya gelir misin?"

"Farkında mısınız efendim?"

"Babam her zaman hafife alıyor beni. Bu alanda kapsamlı bir okuma, araştırma yaptım."

"Öyle mi, efendim?"

"Son bir aydır bunun dışında hemen hiçbir şey düşünmedim ki!"

"Gerçekten mi, efendim? O halde belki de benim söyleyeceklerim biraz gereksiz kaçacak."

"Babam çok iyi bilgilendirildiğimden kesinlikle emin olabilir. Bu evrak çantası" –ayağıyla dürtükledi– "akla gelebilecek bütün

açılara değinen notlarla ağzına kadar dolu."

"Öyle mi, efendim?"

"Aklın alabileceği her türlü birleşimi inceden inceye düşündüğümü sanıyorum. Babama bu konuda güvence vermeni isterim."

"Pekâlâ, efendim."

Bay Cardinal biraz rahatlamış görünüyordu. Gözlerimi kaçırmaya çalıştığım evrak çantasına bir kez daha dokundu, "Bu çantayı neden hiç elimden bırakmadığımı merak ediyordun herhalde. İşte şimdi biliyorsun. Düşün bir, yanlış birinin eline geçse…"

"Çok uygunsuz kaçardı, efendim."

"Ancak," dedi yerinde birdenbire doğrularak, "babam, üzerinde düşünmem gereken yepyeni bir etken ortaya attıysa…"

"Sanmıyorum, efendim."

"Yok mu yani? Şu Dupont denen adamla ilgili yeni bir şeyler de mi yok?"

"Ne yazık ki yok, efendim."

Ardımda bıraktığımı sandığım bir işin aslında oracıkta, tam önümde dokunulmamış olarak durduğunu anlamaktan duyduğum hayal kırıklığını belli etmemek için elimden geleni yaptım. Tam yeni bir girişimde bulunmak üzere düşüncelerimi topluyordum ki delikanlı ayağa kalktı, evrak çantasını sıkıca kavrayarak, "Gidip biraz temiz hava alacağım," dedi. "Yardımların için sağ ol, Stevens."

Bay Cardinal'la arayı fazla soğutmadan görüşmek için hemen başka bir fırsat kollamak niyetindeydim, ama ne yazık ki böyle bir fırsat çabuk çıkmadı. Bunun bir nedeni, Amerikalı senatör Bay Lewis'in hemen o gün öğleden sonra, beklenenden iki gün kadar önce gelmesiydi. Aşağıda, odamda erzak listesini inceliyordum ki yukarıdan, avluya giren bir arabanın sesi geldi kulağıma. Yukarı

kata çıkmak için dışarı fırladığımda arka koridorda, son tartışmamıza sahne olan yerde, Bayan Kenton'la karşılaştım, belki daha önce takındığı çocukça tavrı sürdürmesi için onu yüreklendiren de bu şanssız rastlantı oldu; çünkü gelenin kim olduğunu sorduğumda yalnızca, "Acilse bir not gönderin lütfen, Bay Stevens," diyerek yanımdan geçip gitti. Bu, insanı çileden çıkaran bir şeydi kuşkusuz, ama hemen üst kata koşmak dışında yapabileceğim bir şey yoktu.

Bay Lewis'ten aklımda kalan şey, yüzünden pek eksilmeyen cana yakın bir gülümseme; bir de doğanın kilo açısından cömert davrandığı bir beyefendi olduğu. Erken gelmesi, hazırlıkları tamamlamak üzere bir iki gün daha baş başa kalacaklarını düşünen lord hazretleri ve çalışma arkadaşlarını belli ki biraz rahatsız etmişti. Ama Bay Lewis'in samimi, rahat hareketleri. Birleşik Devletler'in "her zaman adaletin yanında yer alacağı ve Versailles'da işlenen hataları itiraf etmekten çekinmeyeceği"ne dair yemek sırasında söylediği sözler, "ev sahibi takımın" güvenini kazanmasında etkili olmuş gibiydi. Yemek sırasında sohbet yavaş yavaş ama şaşmaz bir biçimde, Bay Lewis'in doğduğu Pennsylvania eyaletinin güzelliklerinden önümüzdeki toplantıya yöneldi; beyler purolarını yaktıkları sırada ortaya atılan birtakım tahminler, Bay Lewis'in gelişinden önce ortaya atılanlar kadar içtenlikliydi. Bir ara Bay Lewis şöyle dedi:

"Sizinle aynı düşüncedeyim beyler, Mösyö Dupont'umuzun sağı solu belli olmayabilir. Ama şunu söyleyeyim, onun için bir tek konuda bahse girebilirsiniz. Kesinlikle bahse girebileceğiniz tek bir şey var." Öne eğildi, sözlerini vurgulamak için purosunu sallayarak, "Dupont, Almanlardan nefret eder," dedi. "Savaştan önce de nefret ederdi, şimdiyse siz buradaki beylerin anlamakta güçlük çekeceği kadar derin bir nefret duyuyor onlara karşı." Bunu söyledikten sonra yeniden arkasına yaslandı, yeniden gülümsedi.

“Ama kabul edin beyler,” diye sürdürdü sözünü, “bir Fransız’ı Almanlardan nefret ettiği için suçlayamazsınız ya? Fransızların onlardan nefret etmek için yeterli nedeni var, öyle değil mi?”

Bay Lewis bakışlarını masadakilerin üzerinde gezdirirken odada hafif sıkıntılı bir hava esti. Derken Lord Darlington konuştu:

“Biraz öfke duyulması kaçınılmaz, çok doğal bu. Ama biz İngilizler de Almanlarla uzun ve zorlu bir savaştan çıktık.”

“Ama siz İngilizlerin farkı şu,” dedi Bay Lewis, “artık Almanlardan pek de nefret etmiyor gibisiniz. Oysa Fransızlara göre Almanlar Avrupa’daki uygarlığı yerle bir ettiler, onlara verilecek hiçbir ceza yeterince kötü sayılmaz. Amerika’da bize biraz mantıksız bir tutum gibi görünüyor bu, ama beni esas şaşırtan şey, nasıl oluyor da siz İngilizler Fransızların bu görüşünü paylaşmıyorsunuz? Ne de olsa, sizin de belirttiğiniz gibi, o savaşta İngilizler de çok şey yitirdi.”

Sıkıntılı bir sessizlikten sonra Sir David, biraz tereddütle şöyle dedi:

“Biz İngilizler böyle şeylere Fransızlardan daha farklı bakarız genelde, Bay Lewis.”

“Ah, bir tür mizaç farklılığı yani.” Bunu söylerken Bay Lewis’in gülümsemesi biraz daha yayıldı sanki. Kafasında pek çok şey aydınlanmış gibi kendi kendine başını salladı, purosundan bir nefes çekti. Sonradan olup bitenleri bildiğim için hafızam beni kandırıyor olabilir tabii, ama bu görünüşte sevimli Amerikalı beyefendide tuhaf bir şeyler, belki de ikiyüzlüce bir şeyler olduğunu ilk kez o an sezdiğime inanıyorum. Ama benim kuşkularım o anda uyandıysa bile, Lord Darlington bunları paylaşmıyordu besbelli, çünkü o bir iki saniyelik sıkıntılı sessizlikten sonra lord hazretleri bir karara varmış gibi söz aldı:

“Bay Lewis,” dedi, “açık konuşayım. İngiltere’de çoğumuz

Fransızların şu anki tutumunu namert buluyoruz. Siz bunu mizaç farklılığı olarak adlandırabilirsiniz pekâlâ, ama ben çok daha öte bir şeylerden söz ettiğimizi düşünüyorum. Bir anlaşmazlık bir kere çözümlendi mi, düşmandan böylesine nefret etmeye devam etmek yakışıksızdır. Bir adamı dize getirdinizse, iş orada bitmelidir. Onu bir de tekmelemeye kalkışmazsınız. Bize göre Fransızların tavrı gitgide barbarlaşıyor."

Bu sözler Bay Lewis'i hoşnut etmiş gibiydi. Katıldığını belirten bir şeyler mırıldandı, masanın üzerinde asılı kalmış yoğun puro dumanı arasından ev sahiplerine hoşnutlukla gülümsedi.

Ertesi sabah, birkaç konuğumuz daha beklenenden erken teşrif etti: Almanya'dan iki hanımefendi –her ne kadar birbirlerinden çok farklı çevrelerden geliyor olsalar da birlikte yolculuk etmişlerdi–; yanlarında oda hizmetçileri, uşaklar ve bir sürü sandık… Derken öğleden sonra, bir İtalyan beyefendi geldi, oda uşağı, sekreteri, bir "uzman" ve iki korumayla. Bu beyefendi acaba nasıl bir yere geldiğini sanıyordu, hiç bilmiyorum, ama bu iki iri yarı, sessiz sedasız adamın, İtalyan beyefendi evin içinde nereye giderse gitsin ondan birkaç adım ötede durup kuşkulu bakışlarla etrafı gözleyişlerini izlemek oldukça tuhaftı. Bu arada, sonraki günlerde anlaşıldığı üzere, bu korumaların çalışma düzenleri birinden birinin alışılmadık saatlerde yukarı çıkıp uyumasını gerektiriyordu, böylece en azından biri bütün gece görev başında kalabiliyordu. Bunu öğrendiğimde Bayan Kenton'ı haberdar etmeye çalıştım, ama benimle konuşmayı bir kez daha geri çevirdi; ben de işleri olabildiğince çabuk halletmek için bir not yazıp oda kapısının altından atmak zorunda kaldım.

Ertesi gün, pek çok konuk daha geldi. Toplantının başlamasına daha iki gün olmasına karşın, Darlington Malikânesi, odalarda oturup konuşan ya da holde, koridorlarda, sahanlıklarda resimleri, eşyaları inceleyerek besbelli amaçsızca dikilip duran, çeşit çeşit

ulustan insanla dolmuştu. Konuklar birbirlerine saygıda kusur etmiyorlardı; buna karşılık bu aşamada, güvensizliğin büyük oranda ağır bastığı gergin bir hava egemendi sanki. Bu huzursuzluğun doğal yansıması olarak da konuk oda uşakları ve uşaklar birbirlerine açıkça soğuk davranıyorlardı; benim yanımda çalışanlar da onlarla fazlaca zaman harcayamayacak kadar meşgul olmaktan hoşnutlardı.

İşte bu sıralarda, çekip çevirmem gereken pek çok şeyle uğraştığım bir anda, camdan dışarı göz attığımda, genç Bay Cardinal'ın temiz hava almaya bahçeye çıktığını gördüm. Her zamanki gibi evrak çantasına yapışmış bir halde, avluyu çevreleyen yolda dalgın dalgın geziniyordu. Kuşkusuz hemen genç beyefendiyle ilgili özel görevimi anımsadım ve genel olarak doğanın, özellikle de konuya örnek oluşturabilecek kazların yer aldığı o açık hava sahnesinin, iletmem gereken şeyler için hiç de uygunsuz bir ortam sayılmayacağı geldi aklıma. Ayrıca çabucak dışarı çıkıp yolun kıyısındaki büyük açelyanın ardına gizlenirsem, çok geçmeden Bay Cardinal'ın yanımdan geçeceğini de kestirebiliyordum. Böylece ortaya çıkıp gerekenleri ona açıklayabilecektim. Doğrusu taktiklerin en inceliklisi denemezdi buna, ama bu özel görev, kendi içinde önemli olsa bile, o anda benim için çok da öncelikli değildi kuşkusuz.

Ağaçların dalları ve toprak hafif bir kırağıyla kaplıydı, yine de baharın başlangıcı için ılık bir gündü. Çimenliği hızla geçtim, açelyanın arkasında durdum, çok geçmeden Bay Cardinal'ın yaklaştığını duydum. Ama ne yazık ki ortaya çıkış zamanlamamda küçük bir hata yapmışım: Bay Cardinal hâlâ makul bir uzaklıktayken ortaya çıkmak niyetindeydim, böylece beni görmek için zamanı olacak, kameriyeye ya da belki bahçıvan kulübesine doğru gittiğimi sanacaktı. O zaman da onu o anda görmüş gibi davranabilir, önceden hazırlandığı anlaşılmayan bir

konuşmaya girişebilirdim. Ancak ortaya çıkmakta biraz geç kaldım ve ne yazık ki delikanlıyı ürküttüm; evrak çantasını hemen benden uzağa kaçırıp iki eliyle sıkıca göğsüne bastırdı.

"Çok özür dilerim, efendim."

"Hay aksi, Stevens, ödümü patlattın. Bir şey oldu sandım."

"Çok özür dilerim, efendim. Ama size iletmem gereken bir şey var."

"Hay aksi, gerçekten şaşırttın beni."

"Doğrudan konuya geleyim, efendim. Bizden pek de uzakta olmayan şu kazları görüyorsunuz."

"Kazlar mı?" Şaşkın şaşkın çevresine bakındı. "Ah, evet. Doğru, kaz bunlar."

"Çiçekler ve çalılar da. Bu onları bütün görkemleriyle görmek için yılın en uygun mevsimi değil aslında, ama takdir edersiniz ki efendim, baharın gelişiyle birlikte buralarda bir değişim göreceğiz; çok özel bir değişim."

"Evet. Bahçelerin güzelliklerinin doruğunda olmadıkları kesin. Ama doğrusunu istersen Stevens, doğanın görkemine pek dikkat etmiyordum şu anda. Her şey oldukça kaygı verici. Şu Mösyö Dupont, bundan daha kötü bir ruh halinde gelemezdi. En son istediğimiz şeydi bu."

"Mösyö Dupont buraya, eve mi geldi efendim?"

"Yarım saat kadar önce. Çok huysuz…"

"Özür dilerim efendim. Hemen gidip kendisiyle ilgilenmem gerek."

"Elbette, Stevens. Benimle konuşmak için dışarı çıkman büyük incelik."

"Lütfen bağışlayın beni efendim. Ama şu –sizin deyiminizle– doğanın görkemi konusunda söyleyecek bir iki sözüm daha var. Dinleme lütfunda bulunursanız müteşekkir olurum. Ama galiba başka bir zamana ertelemek zorundayım."

“Dört gözle bekleyeceğim, Stevens. Aslında ben daha çok balıkçıyımdır. Balıklarla, tatlı ve tuzlu suyla ilgili her şeyi bilirim.”

“Gelecek konuşmamıza bütün canlılar konu olacak efendim. Şimdi izninizi istemem gerek. Mösyö Dupont’un geldiğinden haberim yoktu.”

Hemen eve koştum, kapıda uşakla karşılaştım: “Her yerde sizi arıyorduk, efendim. Fransız beyefendi teşrif ettiler.”

Mösyö Dupont kırçıl sakallı, monokl takan, uzun boylu, zarif bir beyefendiydi. Avrupalı beylerin tatillerde giydikleri türden giysilerle gelmişti, zaten konukluğu boyunca Darlington Malikânesi’ne salt eğlence ve ahbaplık için geldiği görünümünü özenle koruyacaktı. Ama o ilk gün, Bay Cardinal’ın da belirttiği gibi, Mösyö Dupont’un keyfi hiç de yerinde değildi. İngiltere’ye ayak bastığı andan itibaren canını sıkan onca şeyin neler olduğunu şimdi anımsamıyorum; ama en önemlisi, Londra çevresinde görülecek yerleri gezerken ayaklarında yaralar açılmıştı, bu yaraların iltihap kapmasından korkuyordu. Onun oda uşağını Bayan Kenton’a yolladım, ama Mösyö Dupont yine de birkaç saatte bir parmaklarını şıklatıp, “Başuşak! Biraz daha sargı bezi istiyorum,” deyip duruyordu.

Bay Lewis’i görünce keyfi biraz yerine gelir gibi oldu. Amerikalı senatörle birbirlerini eski iş arkadaşları gibi selamladılar ve günün geri kalanında, herkesin içinde ortak anılarından bahsedip gülüştüler sürekli. Bay Lewis’in Mösyö Dupont’la neredeyse sürekli birlikte olmasının, görüşmeler başlamadan önce bu ayrıcalıklı beyefendiyle yakın bir ilişki kurmaya doğal olarak can atan Lord Darlington için ciddi bir rahatsızlık doğurduğu görülüyordu. Lord hazretleri özel olarak konuşmak üzere Mösyö Dupont’u ne zaman bir köşeye çekmeye çalışsa, Bay Lewis, “Bağışlayın beyler, ama beni pek şaşırtan bir şey var,” gibilerinden sözlerle gülümseyerek yanlarına sokuluyordu. Lord hazretleri de,

her seferinde, Amerikalı beyefendinin şen şakrak fıkralarından birkaçını daha dinlemek zorunda kalıyordu. Bay Lewis dışında öteki konuklar, belki kendisinden biraz sakındıkları için, belki de bir husumetten ötürü Mösyö Dupont'dan uzak duruyorlardı. Bu temkinli havada bile göze çarpan ve gelecek günlerin anahtarını öyle ya da böyle elinde tutan kişinin Mösyö Dupont olduğu duygusunu daha da pekiştiren bir durumdu bu.

Toplantı, 1923 Martı'nın son haftasında yağmurlu bir sabah, biraz uygunsuz bir dekor olan konuk odasında başladı; katılanların pek çoğu "gizli" kaydıyla geldiklerinden, toplantı için bu oda seçilmişti. Bence, dış görünüşteki gayriresmilik aslında gülünç boyutlara vardırılmıştı. Daha çok dişil bir hava taşıyan bu odanın, üçü dördü bir kanepeye sığışmış, haşin yüzlü, koyu renk takım elbiseli bir sürü beyefendiyle tıklım tıklım dolduğunu görmek yeterince garipti zaten; ama kimileri görünümü korumada öylesine kararlıydı ki, sanki sıradan bir arkadaş toplantısındaymışçasına kucağında gazete ve dergileri açık tutacak kadar ileri gitmişti.

O ilk sabah boyunca durmadan bir içeri, bir dışarı girip çıkmak zorunda kaldım, bu yüzden de olan biteni baştan sona izleyemedim. Ama Lord Darlington'ın konuklara, "Hoş geldiniz," diyerek tartışmaları resmen başlattığını, daha sonra Almanya'da kendi gözleriyle tanık olduğu sıkıntıları vurgulayarak Versailles Antlaşması'nın çeşitli koşullarının hafifletilmesini zorunlu kılan bir ahlaki gerekçeyi ana hatlarıyla açıklamaya giriştiğini anımsıyorum. Lord hazretlerinin bu duyguları daha önce birçok kez dile getirdiğini duymuştum kuşkusuz, ama bu görkemli ortamda konuşurken taşıdığı inanç o kadar güçlüydü ki ben bile elimde olmadan yeniden etkilendim. Ardından Sir David Cardinal aldı sözü; konuşmasının çoğunu kaçırdıysam da özünde çok daha

teknik gibiydi, benim aklımın ereceği bir şey değildi doğrusu. Ama bu konuşmanın da ana düşüncesi lord hazretlerininkine yakın sayılırdı. Sir David Cardinal sözlerini Alman tazminat ödemelerinin dondurulması ve Fransız birliklerinin Ruhr bölgesinden çekilmesi yolunda bir çağrıyla noktaladı. Derken Alman kontes konuşmaya başladı, ama bu noktada anımsayamadığım bir nedenden ötürü konuk odasından uzun bir süre için ayrılmak zorunda kaldım. Yeniden içeri girdiğimdeyse konuklar ortak bir tartışmaya girişmişlerdi; ticaretle ve faiz oranlarıyla ilgili pek çok terim kullanıldığından konuşmaları anlayabilmem mümkün değildi.

Gözleyebildiğim kadarıyla Mösyö Dupont tartışmalara katılmıyordu. Aşırı ciddi ifadesine bakarak dikkatle söylenenleri mi dinliyor, yoksa derin düşüncelere mi dalmış, anlamak güçtü. Bir ara, Alman beyefendilerinden birinin konuşmasının ortasında odadan çıkmam gerektiğinde Mösyö Dupont birden ayağa kalktı, benim ardımdan dışarı çıktı.

"Başuşak," dedi hole varınca, "ayağımdaki sargı bezlerini değiştirtebilir miyim? O kadar rahatsız ediyorlar ki, bu beyleri güç bela dinleyebiliyorum."

Anımsadığıma göre yardım için Bayan Kenton'a ricada bulunmuş –pek tabii ki bir haberci aracılığıyla– ve hastabakıcısını bekleyen Mösyö Dupont'u bilardo odasında yalnız bırakarak dışarı çıkmıştım ki endişeli bir yüzle merdivenlerden aceleyle inen bir uşak, babamın fenalaştığını bildirdi.

Yukarı fırladım, sahanlığa varıp köşeyi döndüğümde garip bir görüntüyle karşılaştım. Koridorun sonunda, o sırada kül rengi bir ışığın içeri dolduğu, yağmur damlalarıyla kaplı büyük pencerenin önündeydi babam; gövdesi dinsel bir törendeymişçesine donmuş kalmıştı. Bir dizinin üzerine çökmüştü, başı öne eğikti, önünde duran ve her nedense inatçı bir durağanlığa gömülmüş olan servis

masasını itiyor gibiydi. Az ötede iki oda hizmetçisi durmuş, onun çabalarını biraz korku, biraz da saygıyla izliyorlardı. Babamın yanına gittim, servis masasının kıyısına yapışmış ellerini açarak onu halının üzerine yatırdım. Gözleri kapalıydı, yüzü kül gibiydi, alnında boncuk boncuk ter birikmişti. Başkaları da yardıma çağrıldı, tekerlekli iskemle tam zamanında getirildi ve babam odasına taşındı.

Yatağına yatırılınca, bundan sonra ne yapmam gerektiği konusunda kararsızlığa düştüm; babamı böyle bir durumda bırakıp gitmek pek hoş kaçmasa da yitirecek bir anım bile yoktu. Kararsız bir halde kapı ağzında dikilip dururken Bayan Kenton yanımda beliriverdi. "Bay Stevens, şu an boş zamanım sizden biraz fazla sayılır," dedi. "Dilerseniz babanızla ilgilenebilirim. Doktor Meredith'i buraya çağırır, önemli bir şey söylerse size bildiririm."

"Teşekkür ederim Bayan Kenton," deyip odadan çıktım.

Konuk odasına döndüğümde bir rahip, Berlin'deki çocukların çektikleri sıkıntılardan söz ediyordu. Konukların fincanlarına yeniden çay kahve doldurma işine dalıp gittim. Beylerden birkaçının alkollü içki içtiğini, bir ikisinin de hanımefendilerin varlığına karşın puro içmeye başladığını fark ettim. Anımsadığım kadarıyla, elimde boş bir demlikle konuk odasından çıkıyordum ki Bayan Kenton beni durdurdu ve, "Bay Stevens, Doktor Meredith gidiyor," dedi.

O bunu söylerken, doktorun holde yağmurluğuyla şapkasını giydiğini gördüm, elimde demlikle yanına gittim. Doktor hoşnutsuz bir ifadeyle baktı yüzüme. "Baban hiç iyi değil," dedi. "Durumu kötülerse hemen bana haber verin."

"Peki efendim. Sağ olun efendim."

"Baban kaç yaşında Stevens?"

"Yetmiş iki efendim."

Doktor Meredith biraz düşündü, sonra yeniden, "Durumu

kötülerse hemen bana haber verin," dedi.

Doktora yeniden teşekkür edip onu kapıya kadar geçirdim.

Bay Lewis ile Mösyö Dupont arasındaki konuşmaya kulak misafiri oluşum aynı akşam, yemekten kısa süre öncesine rastlıyor. Şu an anımsayamadığım bir nedenle Mösyö Dupont'un odasına çıkmıştım, kapıya vurmak üzereydim, ama önce, her zaman yaptığım gibi, kapının önünde bir an durdum. Belki siz, içeridekileri son derece uygunsuz bir anda rahatsız etme olasılığına karşı bu küçük önlemi almıyorsunuzdur, ama ben bunu alışkanlık haline getirmişimdir, çoğu meslek erbabı arasında yaygın bir uygulama olduğunu da söyleyebilirim. Yani bu harekette hiçbir kötü niyet yoktu, ayrıca o akşam duyduğum kadarına kulak misafiri olmak niyetinde de değildim. Ama olayların böyle gelişeceği varmış. Mösyö Dupont'un kapısına kulak verdiğimde Bay Lewis'in sesini duyuverdim; ilk anda duyduklarımı sözcüğü sözcüğüne anımsayamasam da, bende asıl kuşku uyandıran şeyin beyefendinin ses tonu olduğunu söyleyebilirim. Amerikalı konuğumuzun, kendisi bu eve ayak bastığından beri pek çok kişiyi büyüleyen o cana yakın, yumuşak sesini dinliyordum yine, ama bu kez sesinde bir şeyler gizli gibiydi. Onun Mösyö Dupont'un odasında bulunması, büyük olasılıkla bu pek önemli kişiyle konuşuyor olması bir yana, esas bu garipliği kavrayınca elim havada kaldı, kapıya vurmadan dinlemeyi sürdürdüm.

Darlington Malikânesi'nin yatak odası kapıları oldukça kalındır, bu yüzden konuşmaların tümünü duymam olanaksızdı. Kulak misafiri olduklarımı noktası noktasına anımsamak da benim için çok güç şimdi. Aynı akşamın ilerleyen saatlerinde lord hazretlerine bu konuda rapor verirken de her şeyi aktaramamıştım. Bununla birlikte duyduklarım, odanın içinde

olup bitenlerle ilgili oldukça berrak bir fikir edinmeme yetip de artmıştı. Amerikalı beyefendi, Lord Darlington'ın ve toplantıya katılan öteki kişilerin Mösyö Dupont'u parmaklarında oynattıklarını ileri sürüyordu; onun yokluğunda önemli maddelerin tartışılabilmesi için Mösyö Dupont'un bile bile geç davet edildiğini, eve gelişinden sonra bile lord hazretlerinin Mösyö Dupont'u çağırmaksızın en önemli temsilcilerle küçük, özel tartışmalar yaptığını… Derken Bay Lewis, Darlington Malikânesi'ndeki konukluğunun ilk akşamında lord hazretleriyle arkadaşlarının yemekte söylediği birtakım sözleri aktarmaya başladı.

"Doğrusunu isterseniz, efendim," dediğini duyuyordum Bay Lewis'in, "yurttaşlarınıza karşı benimsedikleri tutum beni dehşete düşürdü. 'Barbar', 'namert' gibi sözler kullandılar. Aslında aradan birkaç saat geçmeden günlüğüme not aldım bunları."

Mösyö Dupont, benim duyamadığım kısa bir şeyler söyledi. Bay Lewis konuşmasını sürdürdü: "Efendim, dehşete düşmüştüm. Daha birkaç yıl önce omuz omuza çarpıştığınız bir müttefik için kullanılacak sözler midir bunlar?"

Bütün duyduklarımdan sonra kapıyı çalıp çalmadığımı tam olarak anımsamıyorum bugün; söylenen sözlerin ne kadar ürkütücü olduğu düşünülürse, herhalde çekip gitmenin en iyisi olacağına karar vermişimdir. Her halükârda, kapının önünde uzun süre oyalanmadım; bir süre sonra lord hazretlerine de açıklamak zorunda kalacağım gibi. Mösyö Dupont'un Bay Lewis'in sözlerine nasıl tepki verdiğini duyamayacak kadar az kaldım orada.

Konuk odasındaki görüşmeler, ertesi gün yeni bir yoğunluğa ulaşmış gibiydi; öğle yemeğine doğruysa tartışmalar epey kızışmıştı. Gördüğüm kadarıyla, suçlayıcı bir havada ve gitgide artan bir cüretle sarf edilen sözler, oturduğu koltukta sakalını

karıştırıp duran ve pek az konuşan Mösyö Dupont'a yöneliyordu. Görüşmelere her ara verilişinde Bay Lewis'in Mösyö Dupont'u rahatça konuşabilecekleri bir köşeye çektiğini görüyordum, lord hazretleri de kaygıyla izliyordu bunu kuşkusuz. Bir ara, öğle yemeğinden az sonra, kitaplığa açılan kapının hemen önünde biraz kaçamak bir biçimde konuşan bu iki beyefendiyle karşılaştığımı anımsıyorum; benim yaklaşmam üzerine tartışmalarını kestikleri açıkça anlaşılıyordu.

Bu arada babamın durumunda hiçbir değişiklik yoktu. Anladığım kadarıyla çoğunlukla uykudaydı; o ufak çatı katı odasına çıkmak için zaman yaratabildiğim her seferinde onu uyur bulmuştum. Bu yüzden, hastalığının tekrarından sonraki ikinci geceye kadar kendisiyle konuşamadım.

O gece odaya girdiğimde de uyuyordu babam. Ama Bayan Kenton'ın hastanın başında nöbetçi bıraktığı oda hizmetçisi beni görür görmez ayağa kalktı, babamı omzundan sarsmaya başladı.

"Sersem kız!" diye bağırdım. "Ne yaptığını sanıyorsun sen?"

"Bay Stevens, siz gelirseniz kendisini uyandırmamı istedi efendim."

"Bırak uyusun. Onu hasta eden yorgunluk zaten."

"Uyandırmam gerektiğini söyledi efendim," diyerek babamı yeniden sarstı.

Babam gözlerini açtı, başını yastığın üzerinde biraz çevirip bana baktı.

"Umarım kendinizi daha iyi hissediyorsunuzdur," dedim.

Bir süre daha bana bakıp, sonra sordu: "Aşağıda her şey yolunda mı?"

"Durum biraz nazik. Saat altıyı henüz geçti, şu anda mutfaktaki havanın nasıl olduğunu kolayca kestirebilirsiniz."

Babamın yüzünden bir sabırsızlık ifadesi gelip geçti. "İyi de, her şey yolunda mı?" diye sordu yeniden.

“Evet, içiniz rahat olsun. Kendinizi daha iyi hissetmenize sevindim.”

Kollarını ağır ağır yorganın altından çıkardı, yorgun yorgun ellerine baktı. Öylece kaldı bir süre.

“İyi olduğunuza sevindim,” dedim yeniden. “Artık gitsem iyi olacak. Dediğim gibi, durum biraz nazik.”

Babam ellerine bakmayı biraz daha sürdürdü. Sonra hafif bir sesle şöyle dedi: “Sana iyi bir baba olmuşumdur umarım.”

Hafifçe gülüp, “İyileştiğinize çok sevindim,” dedim.

“Seninle gurur duyuyorum. İyi bir oğulsun. Sana iyi bir baba olmuşumdur umarım. Galiba olamadım ama.”

“Ne yazık ki şu anda aşağıda çok meşgulüz, ama yarın sabah yine konuşabiliriz.”

Hâlâ ellerine bakıyor, sanki onlardan biraz rahatsızlık duyuyordu.

“İyileştiğinize çok sevindim,” dedim yeniden ve odadan çıktım.

Aşağı inerken mutfakta kıyametin kopmak üzere olduğunu, bütün çalışanlar arasında son derece gergin bir hava estiğini gördüm. Ama yaklaşık bir saat sonra, akşam yemeği sunulduğu sırada, ekibimin ustaca bir soğukkanlılık ve tam bir yetkinlik sergilediğini anımsıyorum kıvançla.

O görkemli ziyafet salonunun tam kapasite kullanıldığı her olay belleklerden silinmeyecek bir görüntü olmuştur daima, o akşam da durum farklı değildi. Koyu renk takım elbiseleri içinde yan yana dizilmiş beyefendiler, sayıca latif cinsin temsilcilerinden fazla oldukları için salona oldukça ciddi bir görünüm egemendi bu kez. Öte yandan, masanın üstünde asılı duran iki büyük avize o zamanlar hâlâ gazla çalışıyordu, böylece hafif, yumuşak bir ışık

yayılıyordu odaya. Elektriğe geçildiği günden beri etrafa saçılan o göz kamaştırıcı parlaklık yoktu. Toplantının bu ikinci ve son akşam yemeğinde –konuklardan pek çoğunun ertesi gün öğle yemeğinden sonra evden ayrılması bekleniyordu– önceki günlerde göze çarpan sakınganlık büyük oranda azalmıştı. Yalnızca sohbet daha özgürce ve yüksek perdeden akıp gitmekle kalmıyordu, gözle görünür biçimde artan bir hızda şarap servisi yapıyorduk. Mesleki açıdan bakıldığında önemli hiçbir güçlükle karşılaşılmadan yürütülen yemeğin sonunda lord hazretleri konuklara seslenmek üzere ayağa kalktı.

Şu son iki günkü tartışmaların "zaman zaman sarsıcı bir açıksözlülükle de olsa", dostluk ruhuyla ve iyiliğin egemenliğini görme isteğiyle yürütülmesinden dolayı orada bulunan herkese duyduğu gönül borcunu dile getirerek başladı söze. İki gün boyunca bu evde tanık olunan birlik, hiç ummadığı kadar sağlamdı; ertesi sabaha kalan "kapanış" oturumunun da, katılımcılardan her birinin İsviçre'de gerçekleşecek önemli uluslararası toplantıda benimseyeceği tutumla ilgili vermesi beklenen sözler açısından verimli geçeceğine inanıyordu. İşte tam bu sıralarda lord hazretleri –önceden bunu tasarlayıp tasarlamadığı konusunda hiçbir bilgim yok– merhum dostu Herr Karl-Heinz Bremann'dan söz açtı. Bu biraz talihsizce bir karardı, çünkü Lord Darlington yüreğine işlemiş bu konu hakkındaki açıklamayı biraz uzunca tuttu. Doğrusu, kendisi doğuştan yetenekli bir konuşmacı sayılmazdı; dinleyici topluluğunun ilgisini yitirdiğini açığa vuran bütün o küçük huzursuzluk sesleri giderek yükseldi. Lord Darlington en sonunda herkesi ayağa kalkıp "Avrupa'da barış ve adalet" onuruna içmeye davet ettiği sırada, bu gürültülerin düzeyi –belki de tüketilmiş bulunan onca şarabın da etkisiyle– neredeyse görgüsüzlük sınırına gelip dayanmıştı bana kalırsa.

Herkes yeniden yerine yerleşmişti, sohbet yeniden başlamak

üzereydi ki tahta masanın üzerinde sert bir tıklama duyuldu ve Mösyö Dupont ayağa kalktı. Bir anda derin bir sessizlik çöktü odaya. Saygıdeğer beyefendi gözlerini neredeyse haşin bir bakışla konukların üzerinde gezdirdi. Sonra, "Umarım," dedi, "aslında burada bulunan bir başkasına düşen bir görevi üstlenmiyorumdur, ama hiç kimsenin saygıdeğer ve nazik ev sahibimiz Lord Darlington'ın onuruna kadeh kaldırmayı önerdiğini duymadım." Odada bir onaylama mırıltısı dolandı. Mösyö Dupont sözlerini sürdürdü. "Geçen günler boyunca bu evde kayda değer pek çok şey söylendi. Pek çok önemli şey." Sustu, odada çıt çıkmıyordu artık.

"Ülkemin dış siyasetini," diye sürdürdü, "*eleştiren* –ki çok ağır bir sözcük değildir bu–, üstü kapalı ya da açıktan açığa *eleştiren* birçok şey söylendi." Yine sustu, çok sert bir ifade vardı yüzünde. Öfkeli olduğu bile düşünülebilirdi. "Şu iki gün içerisinde, Avrupa'daki karmaşık durum üzerine titizlikle hazırlanmış pek çok zekice çözümleme dinledik. Doğrusu hiçbiri Fransa'nın komşusuna karşı benimsediği tutumun nedenlerini tam anlamıyla kavramış değildi." Parmağını havaya kaldırdı. "Ancak böyle bir tartışmaya girmek için uygun bir zaman değil. Aslında, şu iki gün boyunca bu tür tartışmalara girmekten özellikle kaçındım, çünkü buraya gelmekteki asıl amacım dinlemekti. Şimdi izninizle şunu söyleyeyim, burada duyduğum belli birtakım savlar beni oldukça etkiledi. Ama ne yönde etkiledi, diye sorabilirsiniz." Mösyö Dupont bir soluk daha aldı, bakışları, kendisine çakılıp kalmış yüzler üzerinde yavaş yavaş gezindi. Sonunda şöyle dedi: "Baylar –ve bayanlar, özür dilerim– bu konuda çok düşündüm, şimdi size şunu içtenlikle söylemek istiyorum, şu anda Avrupa'da gerçekten neler olup bittiği konusunda burada bulunanların pek çoğuyla aramdaki yorum farklılıklarının giderilememesine karşın, bu evde ortaya konan temel noktalarda *ikna oldum* beyler, bu

çözümlerin hem adil hem de uygulanabilir olduklarına gönülden inandım." Masadakiler arasında sanki hem rahatlama hem de zafer içeren bir mırıltı dolaştı, ama bu kez Mösyö Dupont sesini hafifçe yükseltti, gürültüyü bastırarak devam etti: "Burada söylenen pek çok şeyin ışığında, ülkemin güttüğü siyasette önemli birtakım değişiklikler yapılmasını sağlamak için çabalayacağım, sizlere bu güvenceyi vermekten mutluluk duyuyorum. Ayrıca bunu İsviçre'de gerçekleşecek toplantıdan epey önce yapmayı hedefliyorum."

Hafiften alkışlar başladı, lord hazretlerinin Sir David'le bakıştığını gördüm. Mösyö Dupont elini kaldırdı, fakat bunu alkışı kabul etmek için mi, durdurmak için mi yaptığı belli değildi.

"Ama ev sahibimiz Lord Darlington'a teşekkür etmeden önce, içimde kalmasını istemediğim ufak bir şey var. Yemek masasında iç dökmenin görgü kurallarına ters düştüğünü söyleyebilirsiniz belki." Herkes içten kahkahalarla güldü buna. "Ama ben bu konularda açıksözlülükten yanayım. Bizi burada bir araya getiren, şu anki birliğin ve iyi niyet ruhunun doğmasını olası kılan Lord Darlington'a duyduğumuz gönül borcunu resmen ve açıkça dile getirmek nasıl gerekliyse, buraya ev sahibinin konukseverliğini kötüye kullanmaya, bütün enerjisini hoşnutsuzluk ve kuşku tohumları ekmeye çalışarak harcamaya gelmiş herkesi açıkça kınamak da aynı ölçüde gereklidir. Bu tür kişiler salt ahlaki açıdan tiksindirici olmakla kalmazlar, günümüz koşullarında son derece tehlikelidirler de." Sustu, odada yine derin bir sessizlik vardı. Mösyö Dupont, sakin ve ölçülü bir sesle sürdürdü sözlerini. "Bay Lewis'le ilgili tek sorum şu: Bu iğrenç tutumu, şu anki Amerikan yönetiminin görüşlerini ne derecede kadar temsil ediyor? Bayanlar, baylar, yanıt için bir tahminde bulunmama izin verin, çünkü geçen günler boyunca onca düzenbazlık yapabilmiş birinin dürüst bir yanıt vereceğine güvenmemek gerekir. Bu

yüzden ben de kendi fikrimi söyleyeceğim. Amerikalılar, Almanların bize ödedikleri tazminatların dondurulması durumunda bizim kendilerine olan borçlarımızı ödeyemeyeceğimizden kaygı duyuyorlar kuşkusuz. Ama şu son altı ay boyunca bu konuyu Amerika'daki pek çok üst düzey yetkiliyle görüşme fırsatına sahip oldum. Bence o ülkedeki düşünce tarzı, burada bulunan vatandaşlarının sergilediğinden çok daha uzak görüşlü. Avrupa'nın gelecekteki saadeti konusunda kaygı duyan herkes, Bay Lewis'in sözünün artık –nasıl desek– eskisi kadar geçerli olmadığını bilerek avunabilir. Bu tür şeyleri böyle açık açık dile getirdiğim için beni haksız yere acımasız bulacaksınız belki. Ama işin doğrusu, bayanlar, baylar, insaflı bile davranıyorum. Görüyorsunuz, bu beyefendinin bana söylediği şeyleri aktarmaktan kaçınıyorum; *hepiniz hakkında* söylediklerini. Hem de küstahlığı ve kabalığıyla insanı ikna etmesi güç, pek beceriksizce bir teknikle. Bu kadar suçlama yeter. Teşekkür etmenin zamanı geldi. Bayanlar, baylar, siz de lütfen benimle birlikte kadehlerinizi Lord Darlington'a kaldırın."

Mösyö Dupont, konuşması süresince Bay Lewis'in bulunduğu yöne bir kez olsun bakmamıştı. Ötekiler de lord hazretleri onuruna kadeh kaldırıp yerlerine oturduktan sonra Amerikalı beyefendiye doğru bakmamak için özel bir çaba gösterir gibiydiler. Bir an huzursuz bir sessizlik hüküm sürdü, derken Bay Lewis ayağa kalktı. Her zamanki gibi tatlı tatlı gülümsüyordu.

"Evet, herkes söylev verdiğine göre ben de pekâlâ sıramı kullanabilirim," dedi; fazlaca içtiği sesinden hemen belli oluyordu. "Fransız dostumuzun saçmalıklarına karşı söyleyecek bir şeyim yok. Bu tür sözleri dikkate almam. İnsanlar sık sık bana çamur atmaya çalışırlar, ama şunu belirteyim beyler, pek azı başarır bunu. Bir an sustu, sözünü nasıl sürdürmesi gerektiğini bilmiyor gibi duraladı. Sonra yine gülümsedi, "Dediğim gibi," diye devam

etti, "Fransız dostumuzla zaman yitirmeyeceğim. Ama galiba benim de söyleyecek bir şeylerim var. Artık hepimiz kalbimizi açtığımıza göre, ben de açık açık konuşacağım. Siz beyler, bağışlayın beni, ama siz bir avuç saf hayalciden ibaretsiniz. Dünyayı etkileyen büyük olaylara burnunuzu sokmakta diretmeseniz pekâlâ sevimli bile sayılabilirsiniz. Şu iyi ev sahibimize bakalım bir. Nedir o? Bir beyefendi. İnanıyorum ki hiçbiriniz buna karşı çıkmaya kalkışmazsınız. Klasik bir İngiliz beyefendisi. Nazik, dürüst, iyi niyetli. Ama işte, lord hazretleri yine de bir *amatördür.*" Sustu, çevresindekilere baktı. "Bir amatördür ve uluslararası konular bugün artık amatör beyefendilere göre değildir. Burada, Avrupa'da sizler bunu ne kadar çabuk anlarsanız o kadar iyi olacak. Siz, nazik, iyi niyetli beyefendiler, sorarım size, çevrenize hiç baktınız mı, dünyanın nasıl bir yer haline geldiği konusunda bir fikriniz var mı? Soylu içgüdülerinize göre hareket edebildiğiniz günler gerilerde kaldı artık. Yalnız şu var kuşkusuz: Siz Avrupalılar bunun farkında değil gibisiniz. Şu iyi ev sahibimiz gibi beyefendiler anlamadıkları konulara burunlarını sokmanın üstlerine vazife olduğuna inanıyorlar hâlâ. İki gündür burada o kadar saçma sapan şeyler söylendi ki. İyi niyetle, safça söylenmiş zırva laflar. Siz Avrupalıların işlerinizi yürütecek profesyonellere gereksiniminiz var. Bunun farkına çabucak varmazsanız sonunuz felaket olur. Şerefe beyler. Kadeh kaldırmama izin verin. Profesyonelliğe."

Herkes afallamıştı, odaya derin bir sessizlik çöktü, kimse yerinden kıpırdamıyordu. Bay Lewis omuz silkti, bardağını masadakilere doğru kaldırdı, içti ve sandalyesine çöktü. Hemen aynı anda da Lord Darlington ayağa fırladı.

"Mutlu ve muzaffer bir vesile olarak görüp tadını çıkarmayı hepimizin hak ettiği bu son gecemizde," dedi, "bir kavgaya girişmeyi hiç istemem. Ama görüşlerinize duyduğum saygıdan

ötürü Bay Lewis, söylediklerinizin, sokaklarda söylev çeken bir delinin tuhaf sözleriymiş gibi bir kenara atılmaması gerektiğine inanıyorum. Öncelikle şunu belirteyim, "amatörlük" diye tanımladığınız şey efendim, bence burada çoğumuzun hâlâ "onur" demeyi yeğlediği şeydir."

Bu sözler, yüksek perdeden mırıltılarla onaylandı, pek çok "bravo" ve biraz da alkış aldı.

"Dahası efendim," diye sürdürdü lord hazretleri, "sizin 'profesyonellik'le ne demek istediğinizi de gayet iyi anladığımı sanıyorum. Görünüşe göre, insanın işlerini yalanla, dalavereyle yürütmesi demek bu. Önceliklerinizi, dünyaya iyiliğin ve adaletin egemen olduğunu görme isteğinden çok, açgözlülük ve kişisel çıkara göre belirlemek demek. Sizin söz ettiğiniz 'profesyonellik' buysa efendim, bu benim pek umurumda değil, böyle bir şeyi elde etmeyi de hiç mi hiç istemem."

Bu, o ana kadarki en içten onaylamayla karşılandı, ardından da sıcak, kesintisiz alkışlar geldi. Bay Lewis'in elindeki şarap kadehine gülümsediğini, başını bıkkınlıkla salladığını görebiliyordum. Tam bu sırada uşağın yanımda durduğunu fark ettim: "Bayan Kenton size bir şey söylemek istiyormuş, efendim," diye fısıldadı. "Dışarıda, kapının önünde bekliyor."

Lord hazretleri sözüne devam etmek üzere hâlâ ayaktayken dikkat çekmemeye çalışarak dışarı çıktım.

Bayan Kenton üzgün görünüyordu. "Babanızın durumu ağırlaştı, Bay Stevens," dedi. "Doktor Meredith'i çağırdım, ama anladığım kadarıyla biraz gecikecek."

Şaşkın görünüyor olmalıydım ki Bayan Kenton şöyle dedi: "Bay Stevens, babanızın durumu gerçekten kötü. Gelip onu görseniz iyi olacak."

"Ancak bir iki dakikam var. Beyler sigara odasına çekilmek üzereler."

“Anlıyorum, ama hemen gelmelisiniz, Bay Stevens, sonradan çok pişman olabilirsiniz.”

Bayan Kenton arkasına dönmüş, yürümeye başlamıştı bile. Babamın çatı katındaki ufak odasına çıkmak için evi boydan boya telaşla geçtik. Aşçı Bayan Mortimer, önlüğü hâlâ belinde, babamın yatağının üzerine eğilmişti.

“Ah, Bay Stevens,” dedi biz içeri girince, “babanız fenalaştı.”

Gerçekten de babamın yüzü donuk, kırmızımsı bir renk almıştı, bir canlıda gördüğüm hiçbir renge benzemiyordu. Bayan Kenton’ın ardımdan usulca şöyle dediğini duydum: “Nabzı çok zayıf.” Bir an babama baktım, hafifçe alnına dokundum, sonra çektim elimi.

“Bence,” dedi Bayan Mortimer, “inme indi. İki kez gördüm böyle bir şeyi, galiba inme indi.” Bunu söyleyip ağlamaya başladı. Üzerinden ağır bir yağ ve kızartma kokusu yükseldiğini fark ettim. Döndüm, Bayan Kenton’a şöyle dedim:

“Çok üzücü bir durum. Yine de artık aşağı dönmem gerek.”

“Anlıyorum Bay Stevens, doktor geldiğinde size haber veririm. Ya da herhangi bir değişiklik olursa.”

“Sağ olun, Bayan Kenton.”

Hemen aşağı indim, beyler sigara odasına geçiyorlardı, tam zamanında yetişmiştim. Uşaklar beni görünce rahatlamış gibiydiler, hemen yerlerine geçmeleri için işaret ettim.

Ben ayrıldıktan sonra ziyafet salonunda neler olup bittiyse, konuklar arasında artık sıcak bir kutlama havası esiyordu. Beyefendilerin küçük topluluklar halinde bir arada durdukları, güldükleri, birbirlerinin omuzlarına vurdukları görülüyordu. Öğrendiğim kadarıyla Bay Lewis çoktan odasına çekilmişti. Tepsimde bir şişe portoyla konuklar arasından yolumu açmaya çalışıyordum. Tam birinin bardağını dolduruyordum ki arkamdan bir ses, “Ee, Stevens, balıkçılığa meraklıyım diyordunuz,” dedi.

Ardıma döndüğümde genç Bay Cardinal'ın mutlu mutlu ışıldayan yüzünü gördüm. Ben de ona gülümsedim: "Balıkçılık mı efendim?"

"Çocukken bir kabın içinde bir sürü tropik balık beslerdim. Ufak bir akvaryum sayılırdı. Baksana Stevens, sen iyi misin?"

Yine gülümsedim. "Oldukça iyiyim, sağ olun, efendim."

"Hakkın var Stevens, buraya baharda yine gelmeli. Darlington Malikânesi o zaman pek güzel olur herhalde. Son gelişimde galiba yine kıştı. Stevens, iyi olduğuna emin misin sen?"

"Çok iyiyim, sağ olun, efendim."

"Rahatsız mısın biraz?"

"Pek sayılmaz, efendim. İzninizle lütfen."

Öteki konuklara porto sunmak için odada dolaşmaya başladım. Ardımda güçlü bir kahkaha patladı, Belçikalı rahibin, "Bu gerçekten kâfirlik! Kesinlikle kâfirlik!" diye bağırdığını, sonra da yine kendi kendine güldüğünü duydum. Dirseğime bir şey dokunduğunu hissedip ardıma döndüğümde Lord Darlington'la yüz yüze geldim.

"Stevens, iyi misin?"

"Evet, efendim. Çok iyiyim."

"Ağlıyor gibisin."

Güldüm, bir mendil çıkararak yüzümü çabucak sildim. "Çok özür dilerim efendim. Yorucu bir günün gerilimi yalnızca."

"Evet, zor işti gerçekten."

Biri lord hazretlerine seslendi, o da yanıtlamak üzere arkasını döndü. Yeniden odada dolaşmaya koyulacaktım ki açık kapının önünde duran Bayan Kenton'ın beni yanına çağırdığını gördüm. Kalabalığın içinde kapıya doğru ilerlemeye çalışırken, Mösyö Dupont beni kolumdan yakaladı.

"Başuşak," dedi, "bana yeni sargı bezi bulabilir misin? Ayaklarım dayanılır gibi değil."

“Elbette, efendim.”

Kalabalığı yararken Mösyö Dupont’un beni izlediğini fark ettim. Ardıma döndüm, “Gerekli malzemeyi bulur bulmaz gelip size haber veririm, efendim,” dedim.

“Lütfen çabuk ol, başuşak. Canım çok yanıyor.”

“Pekâlâ, efendim. İzninizle lütfen.”

Bayan Kenton onu ilk gördüğüm yerde, holde duruyordu hâlâ. Ben dışarı çıkınca sessizce merdivenlere doğru yürüdü, hareketlerindeki telaşsızlık şaşırttı beni. Derken döndü, “Bay Stevens,” dedi, “çok üzgünüm. Babanız dört dakika kadar önce vefat etti.

“Anlıyorum.”

Ellerine baktı, sonra başını kaldırdı. “Bay Stevens, çok üzgünüm,” dedi ve ekledi: “Keşke söyleyebileceğim bir şeyler olsaydı.”

“Hiç gerek yok, Bayan Kenton.”

“Doktor Meredith henüz gelmedi.” Bir an başını eğdi, boğazından bir hıçkırık koptu. Ama hemen toparlandı, sakin bir sesle sordu: “Yukarı çıkıp onu görecek misiniz?”

“Şu an çok işim var, Bayan Kenton. Belki birazdan.”

“O halde, Bay Stevens, gözlerini benim kapamama izin verirsiniz.”

“Sağ olun, Bayan Kenton, müteşekkir kalırım.”

Merdivenleri tırmanmaya başladı, ama seslenip durdurdum onu: “Bayan Kenton, babamı hemen şu anda, ölüm döşeğinde görmeye çıkmamakla yakışıksız davrandığımı düşünmeyin lütfen. Babam işimin başında kalmamı isterdi, biliyorum.”

“Elbette, Bay Stevens.”

“Bana öyle geliyor ki başka türlü havransam onu düş kırıklığına uğratırdım.”

“Anlıyorum, Bay Stevens.”

Döndüm, tepsimdeki porto şişesiyle sigara odasına girdim yeniden. Küçük sayılabilecek bu oda, kapkara ceketler, kır saçlar ve puro dumanıyla kaplı gözüktü gözüme. Tazelenecek kadehleri arayarak beyefendiler arasından kendime yol açtım. O sırada Mösyö Dupont omzuma vurdu:

"Ee, benim işle ilgilendin mi?"

"Çok özür dilerim efendim, ama şu anda size yardımcı olamayacağız."

"Ne diyorsun, başuşak? İlkyardım malzemeleriniz mi tükendi?"

"Aslında efendim, bir doktor şu anda buraya gelmek üzere."

"Ah, çok güzel! Doktor çağırdınız demek."

"Evet efendim."

"İyi, iyi."

Mösyö Dupont yanımdan ayrıldı, ben de odanın içinde birkaç dakika daha dolandım. Bir ara, Alman kontes beyefendilerin arasından sıyrıldı, ben daha ona hizmet etme fırsatını bulamadan tepsimdeki şişeden biraz porto almaya davrandı.

"Benim adıma aşçıya övgülerimi iletir misin, Stevens?"

"Elbette, hanımefendi. Sağ olun, efendim."

"Sen ve ekibin de harikaydınız."

"Çok naziksiniz, sağ olun, hanımefendi."

"Yemek sırasında bir an, senin bir değil en az üç kişi olduğuna yemin edebilirdim, Stevens," dedi ve güldü.

Ben de kısaca güldüm ve, "Hizmet verebilmekten mutluluk duyarım, hanımefendi," dedim.

Az sonra, pek de uzakta olmayan ve hâlâ tek başına dikilip duran genç Bay Cardinal'ı gördüm, delikanlının bu topluluktan biraz çekiniyor olabileceği geldi aklıma. Her halükârda, kadehinin boş olduğunu görüp ona doğru yöneldim. Geldiğimi görünce pek sevinmiş gibiydi, kadehini uzattı.

“Bir doğa âşığı olman bence takdire değer, Stevens,” dedi ben bardağını doldururken. “Bahçıvanın işlerini denetleyecek uzman bir gözün var olması Lord Darlington için büyük şans.”

“Anlayamadım, efendim?”

“Doğa, Stevens. Geçen gün doğanın mucizelerinden söz ediyorduk ya seninle. Sana katılıyorum, bizi çevreleyen o eşsiz güzelliklere fazlasıyla kayıtsız kalıyoruz.”

“Evet, efendim.”

“Yani, bütün bu tartıştıklarımız. Antlaşmalar, sınırlar, tazminler, işgaller… Oysa Tabiat Ana kendi bildiğini okuyor. Bunu böyle düşününce gülünç geliyor, sence de öyle değil mi?”

“Evet, gerçekten öyle, efendim.”

“Düşünüyorum da, belki her şey daha iyi olurdu. Yüce Tanrı bizi –ne bileyim– bitkimsi bir şey olarak yaratsaydı. Yani toprağa sıkı sıkı gömülmüş olarak. O zaman savaşlarla, sınırlarla ilgili bu saçmalıkların hiçbir önemi olmazdı.”

Delikanlı bunu eğlenceli bir düşünce sayıyor gibiydi. Bir kahkaha attı, düşündü, bir kez daha güldü. Onun gülüşüne ben de katıldım. Beni hafifçe dürterek, “Gözünün önüne getirebiliyor musun Stevens?” dedi ve yine güldü.

“Evet efendim,” dedim gülerek, “pek garip bir durum olurdu.”

“Ama gidip gelip haber taşıyacak, çay getirecek ya da ne bileyim işte, bunun gibi işleri yapacak senin gibi adamlarımız olabilirdi yine de. Yoksa nasıl yürürdü işler? Gözünde canlandırabiliyor musun, Stevens? Hepimiz toprağa kök salmışız, ha? Düşün bir!”

O anda ardımda bir uşak belirdi ve, “Bayan Kenton size bir şey söyleyecekmiş efendim,” dedi.

Bay Cardinal’dan izin isteyip kapıya yöneldim. Kapının önünde Mösyö Dupont’un yolumu keseceğini fark ettim. Ben yaklaşırken, “Başuşak,” dedi, “doktor geldi mi?”

“Şimdi gidip bakacağım efendim. Bir dakika bile sürmez.”

“Çok sızlıyor.”

“Özür dilerim, efendim. Doktor birazdan gelir.”

Bu kez ben dışarı çıkarken Mösyö Dupont da peşimden geldi. Bayan Kenton yine dışarıda, holde duruyordu.

“Bay Stevens,” dedi, “Doktor Meredith geldi, yukarıda şimdi.”

Kısık sesle konuşmuştu, ama ardımda duran Mösyö Dupont hemen atıldı: “Ah, güzel!”

Ona dönüp, “Beni izleyin lütfen,” dedim.

Mösyö Dupont’u bilardo odasına götürdüm; o, deri sandalyelerden birine oturup ayakkabılarını çıkarmaya koyulmuşken ben de ateşi canlandırdım.

“Burası biraz soğuk, özür dilerim efendim. Doktor şimdi gelir.”

“Sağ ol, başuşak. İyi iş çıkardın.”

Bayan Kenton hâlâ holde bekliyordu. Konuşmadan çatı katma tırmandık. Babamın odasına çıkmış olan Doktor Meredith birtakım notlar alıyor, Bayan Mortimer da acı acı ağlıyordu. Önlüğü hâlâ üzerindeydi, belli ki gözyaşlarını silmek için kullanıyordu; bu yüzden yüzü gözü leke içinde kalmıştı, is yüzünden, tıpkı Arap dadıyı oynamak için yüzünü boyamış bir oyuncu gibi görünüyordu. Odanın ölüm kokacağını sanıyordum, ama Bayan Mortimer, daha doğrusu onun önlüğü yüzünden kızartma kokusu ağır basıyordu.

Doktor Meredith ayağa kalktı, “Başın sağ olsun, Stevens,” dedi. “Ağır bir inme inmiş. İçini biraz rahatlatacaksa şunu söyleyeyim, fazla acı çekmemiştir. Onu kurtarmak için yapabileceğin hiçbir şey yoktu.”

“Sağ olun, efendim.”

“Artık gitmem gerek. Gerekli işlemlerle ilgilenirsin, değil mi?”

“Evet efendim. Yalnız, kusura bakmayın, aşağıda ilgilenmeniz gereken pek saygıdeğer bir beyefendi var.”

“Acil mi?”

“Kendisini mutlaka görmenizi istedi, efendim.”

Doktor Meredith’i alt kata indirdim, bilardo odasına kadar kendisine eşlik ettim, sonra da, biraz öncesinden farklı olarak, artık daha da canlı ve neşeli bir havanın estiği sigara odasına döndüm aceleyle.

* * *

Bay Marshall ya da Bay Lane gibi bizim kuşağın “büyük” başuşaklarının yanında yer alacak değerde olduğumu ileri sürmek bana düşmez kuşkusuz; ama belki de fazladan bir cömertlikle tam da bunu ileri sürmeye eğilimli kişilerin var olduğunu belirtilmeliyim. Şunu açıkça söyleyeyim, 1923 yılındaki toplantının, özellikle de o son gecenin, meslek yaşamımda bir dönüm noktası oluşturduğunu söylerken bütünüyle kendi alçakgönüllü ölçütlerime göre konuşuyorum. Bununla birlikte, o gece yaşadığım gerilimi göz önüne alırsanız, her şeye rağmen, Bay Marshall gibi ya da diyelim ki babam gibi birine yaraşan “vakarı” az da olsa sergilemiş olabileceğimi söyleyecek kadar ileri gidersem, gereksiz yere kendimi kandırdığımı düşünmezsiniz umarım. Gerçekten, ne diye yadsıyayım? Bütün o üzücü çağrışımlarına karşın, o akşamı ne zaman anımsasam, içimin daha çok büyük bir zafer hissiyle dolduğunu fark ediyorum.

İkinci Gün - Öğleden Sonra
Mortimer Gölü, Dorset

"'Büyük' başuşak nedir?" sorusunun şimdiye kadar üzerinde yeterince düşünüp taşınmadığım önemli bir boyutu daha var gibi görünüyor. Doğrusu bende böylesine yer etmiş, yıllar boyu üzerinde bunca kafa yorduğum bir konuda bunu fark etmek oldukça rahatsız edici. Ama şimdi düşünüyorum da, Hayes Derneği'nin üyelik ölçütlerinin kimi yönlerini yeterince kafa yormadan bir kenara atmış olabilirim. "Vakar" ve onun "büyüklük"le olan önemli ilişkisi üzerine düşüncelerimden hiçbirini geri almak niyetinde değilim kuşkusuz. Ancak Hayes Derneği'nin başka bir bildirisi üzerinde yeniden düşünüyorum şimdi; bu bildiride açıklandığına göre dernek üyeliği için önkoşullardan biri, derneğe üye olmak isteyen "adayın seçkin bir eve bağlı olması"ydı. Derneğin bu konuda düşüncesizce bir züppelik örneği sergilediği yolundaki duygularım hiç değişmedi. Bu bildiride asıl karşı çıkılan nokta, belki de dile getirilen bu ilkeden çok "seçkin bir ev" kavramıyla ilgili modası geçmiş anlayıştı. Aslında bana öyle geliyor ki "seçkin bir evde çalışıyor olma"nın büyüklüğün önkoşulu olduğunu söylemek pekâlâ da doğru olabilir; buradaki "seçkin" sözcüğünü Hayes Derneği'nden daha geniş bir anlamda aldığımız sürece.

Benim "seçkin bir ev" kavramını yorumlama biçimimle Hayes

Derneği'nin bundan ne anladığını karşılaştırmak, bizim kuşakla bizden önceki kuşağın değer yargıları arasındaki farkı açıkça ortaya koyacaktır bence. Bizim kuşağın, hangi işverenin arazi sahibi üst tabakadan, hangisininse "tüccar" sınıfından olduğu konusunda daha az züppece bir tutum benimsediğine dikkat çekmek istemiyorum yalnızca. Söylemeye çalıştığım –bunun haksız bir yorum olduğunu da düşünmüyorum–, bizim çok daha idealist bir kuşak olduğumuz. Büyüklerimiz bir işverenin unvan taşıyıp taşımadığıyla ya da "köklü" ailelerden birinden gelip gelmediğiyle ilgilenirken, biz daha çok bu kişinin *ahlaki* itibarıyla ilgilenme eğilimindeydik. İşverenlerimizin özel yaşamlarına burnumuzu soktuğumuzu kastetmiyorum. Demek istediğim, asıl tutkumuzun, insanlığın ilerleyişine bir şekilde katkıda bulunan beyefendilere hizmet etmek olduğu; bu, bir önceki kuşakta örneği pek görülmeyen bir şeydi. Örneğin Bay George Ketteridge gibi bir beyefendiye verilen hizmet, başka herhangi birine verilen hizmetten daha değerli sayılabilirdi: Bu beyefendi köklü bir aileden gelmiyordu belki, ama imparatorluğun gelecekteki gönencine yadsınamaz katkısı, aristokrat kökenli olup da zamanlarını kulüplerde ya da golf sahalarında tüketen o beylerin hepsinden daha fazladır.

Aslında en asil ailelerden gelen pek çok beyefendi, kuşkusuz güncel sorunların çözümüne biraz olsun katkıda bulunmayı canı gönülden diler; bu nedenle bizim kuşağın çabaları, ilk bakışta bizden öncekilerden çok da farklı görünmeyebilir. Buna karşılık, aramızda önemli bir tutum farkının var olduğunu söyleyebilirim; yalnızca meslektaşların birbirleriyle tartıştıkları konulara değil, bizim kuşağın en ehil kişilerinden pek çoğunun bir görevi bir başka görev için bırakmayı seçiş biçimlerine de yansırdı bu. Bu gibi kararlar artık yalnızca aldığınız ücrete, yanınızda çalışanların sayısına ya da bir ailenin soyadının ihtişamına bağlı değildi. Bizim

kuşak için şunu söylemeyi doğru buluyorum: Mesleki saygınlık, esasen işverenin ahlaki değerinde yatıyordu.

Kuşaklar arasındaki farkı açıklayabilmek için bir benzetmeye başvurmam en iyisi: Babamın kuşağından gelen başuşaklar bence dünyayı bir merdiven gibi görüyorlardı; en tepede kraliyet ailesi, köklü ailelerden gelen dükler, lordlar; daha aşağıdaysa "yeni zenginler" gelirdi. Böylece öyle bir noktaya varılırdı ki, o noktanın altında basamaklar salt servetle, daha doğrusu onun yokluğuyla belirlenirdi. Mesleğinde başarılı olmak isteyen her başuşağın biricik amacı bu merdivende olabildiğince yükseklere tırmanmaktı; genelde de ne kadar yükseğe çıkarsa mesleki saygınlığı o kadar artardı. Hayes Derneği'nin "seçkin ev" anlayışında dile getirilen değerler de tastamam bunlardı işte. Derneğin 1929 gibi ileri bir tarihte böyle büyük bir güvenle bu tür açıklamalarda bulunması, bu derneğin sonunun çoktan gelmiş olduğunu değilse bile kapanmasının neden kaçınılmaz olduğunu açıkça gösteriyor. O sıralarda bu tür düşünceler, mesleğimizin ön saflarında yer almaya başlayan kişilere uymuyordu artık, çünkü bizim kuşağımız dünyayı bir merdiven gibi değil, daha çok bir *tekerlek* gibi görüyordu diyebilirim. Belki bunu biraz daha açmam gerek.

Biz, önceki bütün kuşakların gözünden kaçan bir şeyi fark ettik bence: Dünyayı etkileyen önemli kararlar, aslında salt resmi binalarda ya da kamuyla basının sıkı gözetimi altındaki uluslararası toplantılara ayrılan birkaç gün içerisinde verilmez. Tartışmaların yürütülmesi ve ciddi kararların alınması, daha çok bu ülkenin önemli evlerinin gizliliği içinde sessiz sakin gerçekleşir. Bunca tantana ve törenle toplumun gözü önünde olup bitenler, bu evlerin duvarları arasında haftalar, hatta aylar boyunca olup bitenlerin bir sonucu ya da yalnızca onaylanmasıdır genelde. Bu yüzden bizim kuşağın gözünde dünya daha çok bir tekerlek gibiydi, bu tekerleğin göbeğinde bu önemli evler bulunuyordu,

onların güçlü kararları da çevrelerinde dönen, zengin ya da yoksul herkesi etkilerdi. Çalışıp çabalayıp bu göbeğe ulaşmak için elinden geldiğince ilerlemek, bu meslekte yükselmek isteyen herkesin isteğiydi. Dediğim gibi, idealist bir kuşaktık, bizim için sorun insanın becerilerini yalnızca ne kadar iyi kullandığı değil, aynı zamanda *hangi amaç uğruna* kullandığıydı; her birimiz daha güzel bir dünya yaratma çabalarında çorbada tuzumuz olsun istiyorduk ve bizim meslekte bunu gerçekleştirmek için en güvenli yolun, uygarlığı ellerinde tutan, zamanımızın büyük beyefendilerine hizmet etmek olacağını da anlamıştık.

Şu an kaba genellemelerle konuşuyorum elbette; bizim kuşakta, böyle ince düşünmeye sabrı yetmeyen pek çok kişi olduğunu pekâlâ kabul ederim. Buna karşılık, babamın kuşağında işlerin bu "ahlaki" boyutunu içgüdüsel olarak anlayan birçok insanın bulunduğuna da inanıyorum. Ama bu genellemeler aşağı yukarı doğrudur bence ve tanımladığım türden "idealist" ilkeler kendi meslek yaşamımda da önemli bir rol oynamıştır. Mesleğe ilk girdiğim zamanlarda art arda işveren değiştirdim –bu konumların bana sürekli bir doyum sağlayamayacaklarının bilincinde olduğum için– ta ki sonunda Lord Darlington'a hizmet etme fırsatıyla ödüllendirilene dek.

Bugüne kadar konuya hiç bu açıdan bakmamış olmam tuhaf doğrusu; uşaklar salonundaki ocak başında "büyüklüğün" doğasını tartışarak geçirdiğimiz saatler boyunca ben ve Bay Graham gibi meslektaşlarım, meseleyi bu boyutuyla ele almadık hiç. "Vakar"ın içeriği açısından daha önce belirttiğim hiçbir şeyi geri almayacağım, ama şu savda da doğruluk payı var gerçekten: Bir başuşak bu niteliği ne derece elde etmiş olursa olsun, yeteneklerini yönlendirebileceği uygun bir fırsat bulamadıysa eğer, meslektaşlarının onu "büyük" saymasını bekleyemez. Bay Marshall ile Bay Graham gibilerinin, yalnızca yüksek ahlak sahibi

oldukları tartışılamayacak –Lord Wakeling, Lord Camberley, Sir Leonard Gray gibi– beyefendilere hizmet etmiş olmaları kuşkusuz dikkate değer. Bu meslek erbaplarının, yeteneklerini daha düşük çaptaki kişilere zaten sunmayacaklarına inanıyorum ister istemez. Aslında düşündükçe bunu daha açık bir biçimde görebiliyorum: *Gerçekten* seçkin olan bir evde çalışmak "büyüklüğün" *önkoşuludur.* "Büyük" bir başuşak, hizmet verdiği yıllara dönüp baktığında, bu yıllar boyunca yeteneklerini büyük bir beyefendi için ve onun aracılığıyla insanlığa hizmet için kullandığını söyleyebilecek olandır ancak.

Dediğim gibi, bugüne kadar konuya hiç bu açıdan bakmamıştım; ama belki de, üzerinde çok önceden inceden inceye düşünüp taşındığınızı sandığınız konularda aniden bu tür şaşırtıcı yeni bakış açıları yakalayıvermek, böyle bir geziye çıkmanın doğasında vardır. Dahası bir saat kadar önce meydana gelen küçük –ama doğrusu benim için biraz sarsıcı– bir olay da beni bu çizgi doğrultusunda düşünmeye itti.

Harika bir havada güzel bir sabah yolculuğu yaptıktan ve bir taşra otelinde güzel bir öğle yemeği yedikten sonra Dorset sınırına ancak varmıştım ki motorun ısındığına işaret bir koku geldi burnuma. İşverenimin Ford'una zarar verdiğim düşüncesi ürkütücüydü kuşkusuz, bu yüzden aracı hemen durdurdum.

Dar bir yoldaydım, her iki yanım da sık yapraklarla örtülü olduğu için çevremde ne var ne yok kestiremiyordum. Önümü de göremiyordum; çünkü yol yirmi metre kadar ileride epey keskin bir dönemeçle kıvrılıyordu. Karşıdan gelen bir aracın o dönemeci alıp işverenimin Ford'una çarpması tehlikesini göze almaksızın bulunduğum yerde fazlaca kalamayacağımı anladım. Bu yüzden motoru yeniden çalıştırdım, kokunun az da olsa hafiflediğini fark edince de biraz rahatladım.

Düşünebildiğim kadarıyla bu durumda yapılacak en iyi şey bir

benzin istasyonu aramak olacaktı ya da bir malikâne; zira böyle büyük bir evde arabadaki sorunun ne olduğunu anlayabilecek bir şoför bulma şansım yüksekti. Ama yol dönemeçlerle, her iki cephede de görüşümü kapayan yüksek ağaçlarla sürüp gidiyordu; kimileri besbelli özel araba yollarına açılan pek çok kapı geçtim, ama bu yolların ulaştığı evleri göremedim. Bir beş yüz metre kadar daha gittim; bu arada rahatsız edici koku giderek arttı. Neyse, sonunda bir açıklığa çıktım. Biraz uzakta, ileride solda, Victoria dönemi üslubunda yapılmış yüksek bir ev görünüyordu. Geniş bir ön avlusu ve eski bir at arabası yolundan otomobil yoluna dönüştürüldüğü belli olan bir girişi vardı. Yaklaştıkça biraz daha yüreklendim. Evin yanındaki garajın kapıları açık bırakılmıştı, içeride bir Bentley duruyordu.

Giriş kapısı da açıktı. Ford'u araba yoluna sokup az ilerde durdum, indim, evin arka kapısına yöneldim. Kapıyı ceketsiz, kravatsız bir adam açtı, ama evin şoförünü görmek istediğimi söylediğimde de, "Tam üstüne bastın," dedi neşeyle. Başıma gelenleri duyunca hiç duraksamadan çıkıp Ford'un yanına geldi, kaputu açtı, yalnızca birkaç saniyelik bir incelemeden sonra: "Su, ahbap," dedi. "Radyatöründe su kalmamış." Bu durum onu pek eğlendiriyor gibiydi, yine de yardımseverliğine diyecek yoktu. Yeniden eve girdi, birkaç dakika sonra elinde bir bidon su ve bir huniyle dışarı çıktı. Motorun üzerine eğilip radyatörü doldururken dostça laflamaya başladı benimle; bölgede bir araba gezisi yaptığımı öğrenince yakınlarda bulunan kaçırılmayacak güzellikte bir yeri, en fazla yarım kilometre uzaktaki bir göleti görmemi salık verdi.

Ben de bu arada evi biraz daha inceleme fırsatı buldum; enine oranla epey yüksekti, dört katlıydı, ön duvarın büyük bir bölümü, üçgen biçimindeki dama kadar sarmaşıkla kaplıydı. Yine de pencerelerden, odaların en az yarısının kapalı, eşyalarınınsa örtü

altında olduğunu görebiliyordum. Adam radyatörle işini bitirip kaportayı kapattığında bu durumun nedenini sordum.

"Yazık gerçekten," dedi. "Güzel, eski bir evdi. İşin doğrusu, Albay burayı elden çıkarmak istiyor. Bu kadar büyük bir evin ona pek yararı yok artık."

Evde kaç kişi çalıştırıldığını sormadan edemedim; kendisinden ve her akşam gelen bir aşçıdan başka kimseciklerin olmadığını öğrendiğimde de pek şaşırmadım doğrusu. Görünüşe göre bu adam hem başuşak ve oda uşağı hem de şoför ve temizlikçiydi. Savaşta albayın emir eriymiş; Alman işgali sırasında birlikte Belçika'dalarmış. Müttefik çıkartması sırasında da birliktelermiş. Adam bunları anlattıktan sonra bana dikkatle baktı ve şöyle dedi:

"Şimdi anladım. Önce çıkaramamıştım, ama şimdi anladım. Sen onlardan birisin, şu birinci sınıf başuşaklardan. O kocaman, şatafatlı evlerden birinde çalışıyorsun, değil mi?"

Tahmininin gerçeğe pek de uzak olmadığını söylediğimde sözlerini şöyle sürdürdü:

"Şimdi anladım. Önce çıkaramamıştım seni. Biliyor musun, nerdeyse bir beyfendi gibi konuşuyorsun. Bir de bunun gibi güzel, eski bir şeyi kullanman." Ford'u işaret etti. "İlk bakışta, işte gerçekten lüküs bir ihtiyar demiştim. Sahiden de öylesin, dostum. Gerçekten havalısın yani. Görüyorsun ya, böyle şeyleri hiç öğrenemedim ben. Alt tarafı sivilliğe geçmiş bir emir eri eskisiyim."

Çalıştığım yeri sordu, yanıtımı duyunca düşünceli bir tavırla başını yana eğdi.

"Darlington Malikânesi," diye mırıldandı. "Darlington Malikânesi… Sahiden lüküs bir yer olmalı, karşındaki şu şapşala bile yabancı gelmediğine göre. Darlington Malikânesi… Dur bi dakka, şu Darlington Malikânesi'nden söz etmiyorsun herhalde, Lord Darlington'ın evi yani?"

“Üç yıl önceki vefatına kadar Lord Darlington’ın malikânesiydi,” diye açıkladım. “Ev şimdi Amerikalı bir beyefendinin, Bay John Farraday’in.”

“Öyle bir yerde çalışıyorsan sahiden birinci sınıf biri olmalısın. Senin gibiler pek fazla kalmamıştır, ha?” Sonra, şunu sorarken sesi açıkça değişti: “Yani sen şu Lord Darlington’ın yanında çalışıyordun, öyle mi?”

Beni dikkatle süzüyordu.

“Yok,” dedim. “Bay John Farraday’in yanında çalışıyorum, evi Darlington ailesinden satın alan Amerikalı beyefendi.”

“Ah, demek Lord Darlington’ı tanımıyorsun. Yalnızca nasıl biri olduğunu merak etmiştim de. Ne menem bi adam olduğunu.”

Yola koyulmam gerektiğini söyledim ve yardımları için çok teşekkür ettim. Ne de olsa cana yakın biriydi, Ford’u ana kapıya giden yola geri geri döndürmem için bana kılavuzluk etme zahmetine bile girdi. Sonra cama eğildi, biraz ilerideki gölü görmemi öğütledi yine, yolu da yeniden tarif etti.

“Güzel bir yerdir,” diye ekledi. “Sakın kaçırma, sonra pişman olursun. Albay da orada balık avlıyor şimdi.”

Ford eski formuna kavuşmuş gibiydi; söz konusu gölet de güzergâhımdan fazlaca sapmamı gerektirmediğinden, emir erinin önerisini değerlendirmeye karar verdim. Yol tarifi bana yeterince açık gelmişti, ama göle gitmek için anayoldan sapar sapmaz beni telaşlandıran o kokuyu ilk duyduğum sırada bulunduğum yol gibi dar, dolambaçlı yollarda kaybolmaya başladığımı fark ettim. İki yandaki dallarla yapraklar zaman zaman o kadar sıklaşıyordu ki güneş büsbütün görünmez oluyordu; gözlerim parlak gün ışığıyla koyu gölgeler arasındaki ani karşıtlıklara alışmaya çabalıyordu. Her neyse, sonunda epey dolandıktan sonra “Mortimer Gölü” tabelasını buldum ve böylece yarım saat kadar önce buraya gelebildim.

Şimdi emir erine teşekkür borçlu olduğumu hissediyorum; çünkü Ford konusundaki yardımları bir yana, o olmasaydı bu büyüleyici yeri kendi başıma bulmam neredeyse imkânsızdı. Göl pek büyük değil, etrafı olsa olsa yarım kilometredir. Herhangi bir açık noktaya çıkıp baktığınızda, bütün manzara ayaklarınızın altında. Çevreye derin bir dinginlik hâkim. Kıyı çepeçevre ağaç; toprağa hoş bir gölgelik düşürecek kadar kıyıya yakın olan uzun sazlar ve kamışlar, suyun yüzeyini ve göğün bu yüzeydeki kıpırtısız yansısını kırıyor. Ayakkabılarım gölün çevresinde rahatça dolaşmaya elverişli değil; şu an oturduğum yerden bile patikanın yer yer derin çamur birikintileri içinde yitip gittiğini görüyorum. Ama doğrusu buranın ilk andaki büyüsü o kadar güçlüydü ki neredeyse suya çamura aldırmayıp yürümeye kalkacaktım. Ancak böyle bir gezintide başa gelebilecek aksiliklerden duyduğum kaygı ve gezi kıyafetime zarar veririm korkusuyla burada, bu bankta oturmakla yetiniyorum. İşte, son yarım saattir buradayım, gölün çevresine dağılmış, ellerinde balık oltalarıyla sakin sakin oturan insanları izliyorum. Buradan bir düzine kadar insan seçebiliyorum, ama parlak güneş ve göle sarkan dalların gölgesi onları net bir biçimde görmemi engelliyor. Bu yüzden, kendi kendime oynamayı düşündüğüm küçük oyundan vazgeçmek zorundayım: Balıkçılardan hangisinin, az önce onca yardım gördüğüm evin sahibi albay olduğunu kestiremiyorum.

Şu son yarım saattir aklımdan geçenler üzerinde daha ayrıntılı düşünmemi sağlayan şey, buranın sessizliği kuşkusuz. Aslında şu anki dinginlik olmasaydı emir eriyle sohbetim sırasında sergilediğim davranış üzerine daha fazla kafa yormazdım herhalde. Yani Lord Darlington'ın hizmetinde asla çalışmamışım gibi bir izlenim yaratmamın nedeni üzerinde bu kadar durmayabilirdim. Bıraktığım izlenim buydu kuşkusuz. "Yani sen şu Lord

Darlington'ın yanında çalışıyordun, öyle mi?" diye sormuştu, ben de çalışmadım demesem bile pek başka bir anlama yorulamayacak bir yanıt vermiştim. O anda birdenbire anlamsız bir hevese kapılmış olabilirim; fakat bu, böylesine tuhaf bir davranış için hiç de inandırıcı bir açıklama değil. Emir eriyle aramda geçen konuşmanın bu türden ilk örnek olmadığını kabul etmeliyim; bunun, birkaç ay önce Wakefield'ların ziyareti sırasında olanlarla bir bağlantısı bulunduğu kuşkusuz; bu bağlantının niteliği konusunda pek belirgin bir fikrim yok gerçi.

Bay ve Bayan Wakefield, İngiltere'ye yirmi yıl kadar önce gelmiş ve anladığım kadarıyla kent dolaylarında bir yere yerleşmiş Amerikalı bir çiftti. Boston sosyetesinde Bay Farraday'le epeyce ortak tanıdıkları vardı. Bu yüzden bir gün Darlington Malikânesi'ne kısa bir ziyarette bulundular, öğle yemeğine kalıp çay saatinden önce de ayrıldılar. Bay Farraday'in eve yerleşmesinden yalnızca birkaç hafta sonra gerçekleşti bu ziyaret, işverenimin satın aldığı mülkten duyduğu coşkunun dorukta olduğu bir zaman yani. Sonuçta, Wakefield'ların konukluğunun büyük bölümü, eşyaları örtü altındaki odalara bile bakarak evi bazılarını gereksiz gelebilecek kadar uzun uzun dolaşmakla geçti. Bay ve Bayan Wakefield de bu konuda Bay Farraday kadar hevesli görünüyorlardı. Ben gidip gelip işimi yaparken işverenimle konuklarının evde bulundukları bölümlerden, Amerikalılara özgü türlü hoşnutluk nidaları çarpıyordu kulağıma. Bay Farraday geziye evin en üst katından başlamıştı ve konuklarını zemin kat odalarının ihtişamını görüp incelemeleri için aşağı indirdiği sırada kendini artık iyice kaptırmıştı; kornişlerdeki, pencere pervazlarındaki ayrıntılara bile dikkat çekiyor, o odalarda "eskiden İngiliz lordlarının neler yaptıklarını" allayıp pullayarak anlatıyordu. Onları dinlemek için bilinçli bir çaba göstermedim kuşkusuz, ama yine de konuşulanların özünü anlamamak elde

değildi. İşverenimin bilgisinin boyutları da şaşırtmıştı beni, ara sıra olmayacak tahminlerde bulunsa da, anlattıkları, İngiliz geleneklerine duyduğu derin hayranlığı açığa vuruyordu. Dahası, Wakefield'ların, özellikle de Bayan Wakefield'ın da ülkemizin geleneklerine hiç yabancı olmadıkları belliydi; söyledikleri pek çok sözden, onların da epey görkemli bir İngiliz evine sahip oldukları anlaşılıyordu.

Gezinin bir noktasında, konukların bahçeyi gezmek üzere dışarı çıktığını düşünerek holden geçiyordum ki Bayan Wakefield'ın biraz geride kaldığını ve yemek odasına açılan kapının taş kemerini incelediğini gördüm. Hafifçe, "Özür dilerim, hanımefendi," diyerek yanından geçip gitmek üzereyken bana döndü ve şunu söyledi: "Aa, Stevens, belki sen söyleyebilirsin bana. Bu kemer on yedinci yüzyıldan kalma *görünüyor,* ama aslında epey yakın bir zamanda yapılmış, öyle değil mi? Belki de Lord Darlington zamanında, ne dersin?"

"Olabilir, hanımefendi."

"Çok güzel bir şey. Ama herhalde yalnızca birkaç yıl önce yapılmış, o dönem taklidi bir parça. Doğru, değil mi?"

"Olabilir, hanımefendi, emin değilim."

Derken Bayan Wakefield sesini alçalttı: "Söylesene Stevens, şu Lord Darlington nasıl biriydi? Sen onun yanında çalışıyordun, değil mi?"

"Çalışmadım, efendim, hayır."

"Ah, ben öyle sanmıştım. Neden böyle düşündüm bilmem."

Bayan Wakefield kemere baktı yeniden ve elini üzerine koydu: "Demek kesin olarak bilemiyoruz. Yine de bana taklit gibi görünüyor. Çok ustaca ama taklit."

Bu konuşmayı çarçabuk unutmuş olmalıyım. Ancak Wakefield'lar evden ayrıldıktan sonra, konuk odasına Bay Farraday'in ikindi çayını getirdiğimde işverenimin biraz düşünceli

olduğunu fark ettim. Kısa bir suskunluktan sonra:

"Biliyor musun Stevens?" dedi, "Bayan Wakefield bu evden gerektiğince etkilenmedi."

"Öyle mi efendim?"

"Evin 'soyağacı'nı abarttığımı düşünüyor sanki. Yüzyıllar öncesine uzanan bütün o ayrıntıları benim uydurduğumu."

"Gerçekten mi efendim?"

"Şu 'taklit', bu 'taklit' deyip durdu. Senin bile 'taklit' olduğunu sandı Stevens."

"Öyle mi efendim?"

"Öyle, Stevens. Senin gerçek olduğunu söyledim ona. Gerçek, eski bir İngiliz başuşağı olduğunu. Otuz yıldan fazladır bu evde, gerçek bir İngiliz lorduna hizmet ettiğini. Ama Bayan Wakefield işte bu noktada karşı çıktı bana. Hem de büyük bir güvenle karşı çıktı."

"Gerçekten mi, efendim?"

"Bayan Wakefield, Stevens, ben seni tutuncaya kadar burada hiç çalışmadığın kanısında. Aslında bunu senin kendi ağzından duyduğu yanılgısına kapılmış görünüyordu. Beni epeyce budala durumuna düşürdü bu, tahmin edersin."

"Çok üzücü bir durum, efendim."

"Stevens, burası gerçek, eski bir İngiliz malikânesi, öyle değil mi? Ben bunun için para ödedim. Sen de gerçekten eski moda bir İngiliz başuşağısın, salt öyle görünmeye çalışan bir garson değil. Gerçeksin, öyle değil mi? Ben bunu istiyordum, sahip olduğum şey de bu, değil mi?"

"Kesinlikle öyle olduğunu söyleyebilirim, efendim."

"Öyleyse Bayan Wakefield'ın sözlerinin nedenini açıklayabilir misin bana? Aklım çok karıştı."

"Hanımefendiye meslek yaşamım konusunda biraz yanıltıcı bir görünüm sunmuş olabilirim, efendim. Bu sizi güç durumda

bıraktıysa bağışlayın beni."

"Bıraktı doğrusu. Onlar beni bir palavracı, bir yalancı sayıyorlardır şimdi. Her neyse, 'Biraz yanıltıcı bir görünüm sunmuş olabilirim,' derken ne demek istiyorsun yani?"

"Çok özür dilerim, efendim. Sizi bu kadar güç bir duruma düşürebileceğim aklımın ucundan geçmedi."

"İyi de, Stevens, ne diye böyle bir masal uydurdun onlara?!"

Durumu bir an değerlendirdikten sonra, "Çok üzgünüm efendim," dedim. "Ama bu ülkenin âdetleriyle ilgili bir şey bu."

"Sen neden söz ediyorsun yahu?"

"Demek istiyorum ki efendim, İngiltere'de bir hizmetkârın eski işverenleri hakkında konuşması âdetten değildir."

"Tamam Stevens, anladım, geçmişte kalan sırları açığa vurmak istemiyorsun. Ama bu, benim dışımda bir başkasının yanında da çalışmış olduğunu yadsımanı gerektirir mi gerçekten?"

"Bunu böyle dile getirince insana biraz aşırı geliyor, efendim. Ama hizmetkârların böyle bir izlenim bırakması istenir genelde. Şöyle açıklayabilirim belki, efendim: Bu, evlilik geleneklerine benzer biraz. Boşanmış bir hanımın, ikinci kocasının yanındayken ilk evliliğini hiç anmaması istenir genelde. Bizim meslekte de benzer bir gelenek vardır, efendim."

"Ah keşke geleneğinizi önceden biliyor olsaydım, Stevens," dedi işverenim sandalyesine yaslanarak. "Beni kesinlikle enayi durumuna düşürdü."

Bay Farraday'e yaptığım açıklamanın, gerçeklerden büsbütün uzak olmasa bile, ne yazık ki yetersiz olduğunu o zaman bile fark etmiştim sanırım. Ama insanın düşünmesi gereken bir sürü başka şey olunca bu tür konulara pek fazla kafa yormamak kolayına gelir; ben de öyle yaptım, bu olayı bir süre için kafamdan attım. Oysa şimdi, burada, bu gölü çevreleyen dinginlikte anımsayınca görüyorum ki o gün Bayan Wakefield'a karşı davranışımın bu

öğleden sonra olup bitenlerle apaçık bir bağlantısı olduğuna kuşku yok.

Bugün Lord Darlington için ileri geri konuşan pek çok insan var elbette; siz de benim lord hazretleriyle olan bağlantımdan utanıp sıkıldığımı ve sergilediğim tutumun ardında yatan şeyin bu sıkıntı olduğunu düşünmüş olabilirsiniz. Öyleyse öncelikle şunu söyleyeyim, hiçbir şey gerçeklerden bu kadar uzak olamaz. Bugün lord hazretleri için söylenen sözlerin büyük çoğunluğu gerçekleri neredeyse büsbütün göz ardı eden, saçma sapan şeylerdir. Aslında bana öyle geliyor ki, bu tuhaf tutumumu, lord hazretleriyle ilgili daha fazla saçmalık duyma olasılığından kaçınma isteğiyle açıklamak pekâlâ mümkün; yani, her iki olayda da hoş olmayan durumlardan kaçınmanın en basit yolu olarak beyaz yalanlar söylemeyi seçmiş olduğum söylenebilir. Üzerinde düşündükçe daha da akla yakın bir açıklama gibi geliyor bu bana; çünkü doğrusu, şu günlerde hiçbir şey, bu tür saçmalıkların yinelendiğini duymaktan daha çok sıkmıyor canımı. Şunu söyleyeyim, Lord Darlington yüksek bir ahlaka, onun hakkında saçma sapan şeyler söyleyen o insanların çoğunu gölgede bırakacak bir ahlaka sahip bir beyefendiydi, yaşamının sonuna kadar öyle kaldığına da seve seve tanıklık ederim. Böyle bir beyefendiyle bağlantımdan pişmanlık duyduğumu ileri sürmekten daha yanlış bir şey olamaz. Aslında takdir edersiniz ki, o yıllar boyunca Darlington Malikânesi'nde lord hazretlerine hizmet ederek, dünya tekerleğinin göbeğine benim gibi birinin düşleyemeyeceği kadar yaklaşmıştım. Lord Darlington'a otuz beş yıl hizmet ettim; o yıllar boyunca, tam anlamıyla "seçkin bir evde" çalıştığımı ileri sürmem yersiz kaçmayacaktır kuşkusuz. Bugüne kadarki meslek yaşamıma dönüp baktığımda, en büyük kıvancım, o yıllar boyunca başardıklarımdır. Bugün böyle bir ayrıcalığa erişmiş olmaktan yalnızca gurur ve minnet duyuyorum.

Üçüncü Gün - Sabah
Taunton, Somerset

Somerset'e bağlı Taunton kasabasının biraz dışında bulunan 'Araba ve Atlar' adında bir otele yerleştim dün gece. Günün son ışıkları arasında kasabaya yaklaşırken, yol kıyısındaki saz damlı bu kulübe son derece sevimli göründü gözüme. Otelin sahibi beni ahşap bir merdivenden çıkardı, oldukça çıplak ama tertemiz küçük bir odaya getirdi. Yemek yeyip yemediğimi sordu, ben de odama bir sandviç getirmesini rica ettim; bu, akşam yemeği için tam anlamıyla doyurucu bir seçim oldu. Ama gece bastırdıkça, odamda biraz huzursuzlanmaya başladım, sonunda da bu yörenin elma şarabını tatmak için alt kattaki bara inmeye karar verdim.

Hepsi barın çevresinde toplanmış beş altı müşteri vardı aşağıda; görünüşlerinden ziraatla uğraşan kişiler oldukları anlaşılıyordu. Onların dışında salon bomboştu. Otel sahibinden bir maşrapa elma şarabı alıp az ötedeki bir masaya oturdum; biraz dinlenmek, ardımda bıraktığım günle ilgili düşüncelerimi toplamaktı niyetim. Ama az sonra varlığımla kasabalıların sohbetini sekteye uğrattığımı anladım; bana konukseverlik göstermek istiyorlardı. Konuşmaları arasında ne zaman bir sessizlik olsa, birinden biri sanki bana yaklaşmak için cesaretini toparlamaya çalışırmış gibi, oturduğum masaya doğru kaçamak bir bakış fırlatıyordu. Sonunda içlerinden biri sesini yükseltti:

“Bu gece burada kalıyorsunuz anlaşılan, efendim.”

Onayladığımda adam kuşkuyla başını salladı. “Pek uyuyamayacaksınız, efendim,” dedi. “İhtiyar Bob’un şamatasından hoşlanırsanız iş başka tabii.” Otelin sahibinden söz ediyordu. “Gece yarısına kadar burada patırtı gürültü bitmez. Bir de gün ağarır ağarmaz ona bağırıp çağırmaya başlayan hanımının sesiyle uyanacaksınız.”

Otel sahibinin itirazlarına karşın içten kahkahalarla karşılandı bu sözler.

“Öyle mi?” dedim. İşte tam bunu derken aklıma bir şey geldi, son zamanlarda Bay Farraday’in yanındayken sık sık kafama takılan bir şey: benden nükteli bir karşılık beklendiği düşüncesi. Gerçekten de, kasabalılar nazik bir suskunlukla beni inceliyor, ne söyleyeceğimi merak ediyorlardı. Bu yüzden hayal gücümü çalıştırdım ve sonunda şöyle dedim:

“Burada insanlar horoz sesi yerine bununla uyanıyor demek.”

Bir an sürdü sessizlik, bu sözü daha da işlemeye niyetlendiğimi düşündüler belki. Ama sonra yüzümdeki gülümsemeyi fark edince biraz şaşkınca da olsa bir kahkaha patlattılar. Sonra kaldıkları yerden sohbetlerine devam ettiler; az sonra ben odadaki herkese iyi geceler dileyip masadan kalkıncaya kadar da başka bir konuşma geçmedi aramızda.

Nüktem aklıma geldiği anda kendimden epey hoşnut kalmıştım, ama umduğum kadar iyi karşılanmaması beni biraz düş kırıklığına uğrattı galiba, çünkü son aylarda tam da bu alanda yeteneğimi geliştirmek için epey zaman ve çaba harcamıştım. Şakalaşma konusunda Bay Farraday’in beklentilerini karşılayabilmek için meslekle ilgili donanımıma bu beceriyi de katmaya çabalıyordum.

Örneğin, son günlerde kendime ne zaman birkaç dakika ayırabildiysem –örneğin, Bay Farraday’in dışarı çıktığı

akşamlarda– odamda oturup radyo dinlemeye başlamıştım. Dinlediğim programlardan birinin adı *Haftada En Az İki Kez*. Haftada üç kez yayınlanan bu programda iki kişi, okuyucu mektuplarından alınan çeşitli konu başlıkları üzerine şakayla karışık yorumlarda bulunuyor. Onları dinlerken dikkat kesiliyorum; çünkü yapılan nükteler hep ince bir beğeninin ürünü, kanımca Bay Farraday'in benden bekleyebileceği şakalaşma düzeyinin pek de uzağında değil. Bu programı örnek alarak günde en az bir kez uygulamaya çalıştığım basit bir alıştırma geliştirdim; boş bir an yakalar yakalamaz, içinde bulunduğum çevreyle ilgili üç nükteli söz uydurmaya çabalıyorum. Ya da aynı alıştırmanın bir çeşitlemesi olarak, son yarım saat içinde gelişen olaylarla ilgili üç nükteli söz düşünüyorum.

Dün akşamki şakamdan ötürü duyduğum düş kırıklığını belki şimdi daha iyi anlarsınız. Pek etkili olmamasının yeterince açık konuşmamış olmama bağlanabileceğini düşündüm önce. Ama sonra, odama çekildiğimde, aslında bu insanları gücendirmiş olabileceğim geldi aklıma. Ne de olsa otel sahibinin eşini horoza benzettiğim sanılabilirdi; oysa böyle bir şey aklımın ucundan geçmemişti. Bu düşünce, uykuya dalmaya çalıştığım süre boyunca eziyet çektirdi bana. Sonunda, sabahleyin otel sahibinden özür dilemeye karar verdim. Ama kahvaltımı getirdiğinde bana karşı son derece neşeli davrandığını görünce, konuyu daha fazla kurcalamamaya karar verdim.

Bu küçük olay, şakalaşmanın tehlikelerine iyi bir örnek aslında. Nüktenin doğasından kaynaklanan bir özelliği var: Söze dökülmesi beklenen andan önce, pek çok olası çağrışımını kestirmek için insanın pek az bir süresi olur. Gerekli beceri ve deneyim önceden kazanılmamışsa her türlü uygunsuz saçmalığın ağızdan çıkma tehlikesi ciddi biçimde göze alınmalıdır. Yeterli zaman ve çaba harcadığım sürece, bunun yetkinleşebileceğim bir

alan olmadığını düşünmek için neden yok, ama bu tür tehlikeleri dikkate alınca Bay Farraday'e karşı bu yeni görevimi yerine getirmeye kalkışmamanın en iyisi olacağına karar verdim. En azından şimdilik, bu konuda daha fazla alıştırma yapıncaya kadar.

Maalesef dün gece kasabalıların şaka olarak söyledikleri şey, yani aşağıdan gelecek gürültü patırtı yüzünden rahat bir gece geçiremeyeceğim yolundaki uyarı fazlasıyla doğruymuş. Otel sahibinin eşi bağırıp çağırmadı kuşkusuz, ama kocasıyla birlikte gece geç saate kadar ve sabah erkenden alt katta çalışırlarken kadın durmaksızın konuştu. Ama bu çifti bağışlamaya dünden hazırdım. Gayretkeş, çalışkan insanlardı, buna hiç kuşku yok; gürültü bütünüyle buna bağlanabilir. Ayrıca benim yakışıksız sözlerim de vardı işin içinde. Bu yüzden, bir alışveriş kasabası olan Taunton'ı keşfetmek üzere otelden ayrılırken sahibine teşekkür ettim ve uykusuz bir gece geçirdiğimi hiç belli etmedim.

Şimdi oturup güzel bir öğleüzeri çayı içtiğim bu tesiste konaklasam, daha iyi edermişim belki de. Dışarıdaki ilanda, burada yalnızca "çay, pasta ve çörek" değil, "temiz, sakin, rahat odalar"ın da bulunduğu duyuruluyor. Taunton'ın ana caddesi üzerinde, pazar yerine çok yakın bir yerde, koyu renk, ağır ahşap kirişleriyle göze çarpan, biraz içeri doğru çökük bir bina bu. Oturduğum bu geniş çay salonunun yerleri meşe kaplama. Yaklaşık iki düzine insanın kalabalık etmeden oturabileceği kadar masa var içeride. İki şen şakrak genç kız leziz pasta ve çöreklerin sergilendiği bir tezgâhın arkasında servis yapıyorlar. Bütün bunlar bir araya gelince, burası sabah çayı için kusursuz bir yer, ama işin tuhafı, görünüşe bakılırsa Taunton'lıların pek azı yararlanıyor buradan. Şu anda salondaki yegâne arkadaşlarım, karşı duvar boyunca uzanan bir masada yan yana oturan iki yaşlı hanımla

dışarı doğru çıkıntı yapan geniş pencerelerden birinin önündeki masada oturan bir adam, belki de yaşlı bir çiftçi. Onu tam olarak seçemiyorum, parlak sabah ışığı içinde yalnızca silueti görünüyor. Ama dikkatle gazete okuduğunu görebiliyorum, dışarıda kaldırımdan gelip geçenlere bakmak için okumasına sık sık ara verdiğini de. Bunu yapış biçimi ilk önce birini beklediğini düşündürdü bana, ama anlaşılan yalnızca yoldan geçen tanıdıklarını selamlamak istiyor.

Ben arkalarda, cama neredeyse en uzak masadayım; yine de odanın genişliğine karşın aydınlık sokağı açık seçik görebiliyor, karşı kaldırımda duran ve birkaç yakın köyle kasabayı gösteren tabelaları seçebiliyorum. Bunlardan birinde "Mursden Köyü" yazıyor. Belki "Mursden" adı size bir şeyler anımsatacaktır, dün karayolu haritasında bu ada ilk rastladığımda bana anımsattığı gibi. Aslında salt bu köyü görmek için asıl yolumdan biraz sapmaya bile niyetlendiğimi söylemem gerek. Somerset'e bağlı Mursden köyü, bir zamanlar Giffen ve Ortakları Şirketi'nin bulunduğu yerdi. Giffen'ın, 'tabakalar halinde soyulup balmumuna katılacak, sonra da elle sürülecek' koyu cila mumunun siparişlerini Mursden'dan verirdik. Giffen bir zamanlar piyasadaki en iyi gümüş cilasıydı kuşkusuz; bu etkileyici ürüne olan talepteki düşüşün tek nedeni, savaştan kısa süre önce yeni kimyasal maddelerin ortaya çıkmasıydı.

Anımsadığım kadarıyla Giffen yirmilerin başında yaygınlaşmıştı; bunu bizim meslekteki bir görüş değişikliğiyle yakından ilişkili gören yalnız ben değilim herhalde. Bugün dahi en önemli işlerden biri olan gümüş cilalamayı bu konuma getiren değişiklikten söz ediyorum. Bu değişiklik, bence aynı dönemlerde gerçekleşen pek çok başka büyük değişiklik gibi bize özgüydü; bizim kuşak başuşakların "kemale erdiği", özellikle Bay Marshall gibi kişilerin gümüş cilalama işinin böyle önem kazanmasında

kesin bir rol oynadıkları dönem bu yıllardı işte. Gümüşleri, hele hele sofraya konulacak çatal bıçakları cilalamanın her zaman ciddi bir görev olarak görülmediği anlamına gelmez bu kuşkusuz. Ama örneğin babamın kuşağından pek çok başuşağın bu konuyu hiç de öyle en önemli mesele olarak görmediğini söylemek de haksızlık olmaz. O günlerde bir başuşağın gümüşlerin cilasını doğrudan denetlediği pek görülmüyordu. Bu işi, söz gelimi yardımcı başuşağın keyfine bırakıp ancak ara sıra denetlemekle yetiniyorlardı genelde. Hemen herkes kabul eder ki gümüşün asıl önemini kavrayan ilk kişi Bay Marshall'dır; bir evde hiçbir nesnenin, yemeklerde konukların önüne çıkarılan gümüşler kadar yakından incelenmediğini ilk fark eden odur. Bu yüzden de gümüşün, bir evin ölçütlerinin baş göstergesi yerine geçtiğini anlamıştır. Daha önceleri hayal bile edilemeyecek derecede iyi cilalanmış gümüşleri sergileyerek Charleville Köşkü'ne gelen hanımefendilerle beyefendiler arasında ilk şaşkınlığı yaratan da yine Bay Marshall'dı. Kısa süre sonra ülkenin her köşesinde bütün başuşaklar, işverenlerinin baskısıyla, dikkatlerini gümüş cilalama meselesinde toplamaya başladılar. Anımsadığım kadarıyla, pek çok başuşak, Bay Marshall'ınkileri geride bırakabilecek yöntemler buldukları savıyla ortaya çıktı. Yemek tariflerini gizli tutan Fransız aşçıbaşıları gibi herkesten sakladıkları, büyük gösteriş yapmalarını sağlayan yöntemlerdi bunlar. Ama Bay Jack Neighbours gibi birinin başvurduğu gizemli ve özenli işlemlerin bile sonuç üzerinde fark edilir hemen hiçbir etkisi olmadığına inanıyorum. Kanımca, oldukça basit bir sorundur bu: İyi cila kullanırsınız ve yapılan işi sıkı bir biçimde denetlersiniz. Giffen, zamanın bütün titiz başuşaklarının ısmarladığı cilaydı; bu ürün doğru kullanıldığı zaman, parlaklıkta hiçbir gümüşün sizinkileri geçemeyeceğini bilirdiniz.

Bugün, Darlington Malikânesi'ndeki gümüşlerin konuklar

üzerinde memnunluk verici bir izlenim bıraktığı pek çok olayı anımsayabildiğim için mutluyum. Örneğin Leydi Astor, belli bir buruklukla, gümüşlerimizin "belki de rakipsiz" olduğunu söylemişti. Tanınmış oyun yazarı Bay George Bernard Shaw'un bir akşam yemekte önündeki tatlı kaşığını yakından incelediğini, çevresindekilere pek fark ettirmeden kaşığı ışığa tutup yüzeyini yanında duran tabağınkiyle karşılaştırdığını gördüğümü de anımsıyorum. Ama bugün anımsadığım belki de en mutlu anı, seçkin bir kişinin –kabineden bir bakan, kısa süre sonra dışişleri bakanı oldu– eve çok "gizli" bir ziyarette bulunduğu geceye ait. Aslında bu ziyaretlerin sonuçları sonradan gayet açık belgelendiğine göre, Lord Halifax'tan söz ettiğimi açıklamamak için pek bir neden yok gibi.

Zamanla anlaşıldığına göre, söz ettiğim bu ziyaret, Lord Halifax'la o dönem Alman Büyükelçisi olan Herr Ribbentrop arasındaki bu tür "gayriresmi" görüşmelerin ilkiymiş yalnızca. Ama o ilk gece, Lord Halifax son derece sakıngan bir ruh haliyle gelmişti. Lord hazretlerinin çalışma odasına girdiğinde ilk sözleri, "Beni nelere bulaştırıyorsun, bilmem, Darlington. Pişman olacağıma eminim," olmuştu.

Herr Ribbentrop'un gelmesine daha bir saat kadar vardı, lord hazretleri bunu fırsat bilip konuğuna Darlington Malikânesi'nde dolaşmayı önerdi. Bu, o zamana kadar, gergin pek çok konuğun gevşeyip sakinleşmesine yardımcı olmuş bir taktikti. Ancak ben işimle uğraşırken bir süre tek duyabildiğim, evin çeşitli bölümlerinde gezinen Lord Halifax'ın önlerinde uzanan akşamla ilgili kuşkularını dile getirmeyi sürdürdüğü, Lord Darlington'ınsa boş yere onu rahatlatmaya çalıştığıydı. Derken bir ara, Lord Halifax'ın sesini duydum: "İnanılmaz bir şey, Darlington, bu evdeki gümüşler müthiş!" O anda bunu duymak beni çok sevindirmişti kuşkusuz, ama bence bu olaydan sonra asıl kıvanç

verici şey, iki üç gün sonra Lord Darlington'ın bana şöyle demesiydi: "Aklıma gelmişken söyleyeyim, Stevens, geçen gece Lord Halifax gümüşlerden hayli etkilendi. Onlar sayesinde oldukça farklı bir ruh haline girdi sayılır." Lord hazretleri, gayet iyi anımsıyorum, böyle demişti işte; gümüşlerin, o akşam Lord Halifax ile Herr Ribbentrop arasındaki ilişkinin yumuşamasına küçük ama önemli bir katkıda bulunduğu salt benim hüsnü kuruntum değil yani.

Bu arada Herr Ribbentrop'la ilgili birkaç şey söylemek yerinde olacak. Herr Ribbentrop'un bir düzenbaz olduğunu bugün herkes kabul ediyor kuşkusuz. O yıllarda, Hitler'in, gerçek niyetlerini İngilizlerden saklamayı, onları bu konuda elinden geldiğince uzun bir süre kandırmayı tasarladığı, Herr Ribbentrop'un ülkemizdeki biricik görevinin de bu kandırmacayı sürdürmek olduğu artık gayet iyi biliniyor. Dediğim gibi, genelde benimsenen görüş bu, ben de burada bu görüşle ters düşmek istemem. Bununla birlikte, bugün insanların, sanki Herr Ribbentrop kendilerini bir an bile kandırmamış gibi konuştuklarını duymak oldukça can sıkıcı. Herr Ribbentrop'un saygıdeğer bir beyefendi olduğuna inanan ve onunla iyi ilişkiler kurmaya çalışan bir tek Lord Darlington'dı sanki. Aslında Herr Ribbentrop, otuzlu yıllar boyunca ülkenin ileri gelen bütün evlerinde saygıyla karşılanmış, hatta bütün dikkatleri üzerinde toplamış bir kişiydi. Anımsıyorum, özellikle 1936, 1937 yıllarında uşak salonunda konuk uşakların konuşmalarında tek konu bu "Alman Büyükelçi"ydi ve söylenenlerden de açıkça anlaşılıyordu ki bu ülkedeki en seçkin hanımefendilerle beyefendilerin çoğu ona hayrandı. Dediğim gibi, aynı insanların şimdi o günlerden nasıl söz ettiklerini, hele hele kimilerinin lord hazretleri için söyledikleri şeyleri duymak canımı sıkıyor. O günlerden kalma konuk listelerinin yalnızca birkaçına bile baksanız, bu kişilerin büyük

ikiyüzlülüğünü hemen anlardınız; evlerinin ziyafet salonlarında Herr Ribbentrop'un ne kadar sık yer aldığını görmekle kalmaz, genellikle onur konuğu olarak davet edildiğini de fark ederdiniz.

Yine aynı kişilerin, Lord Darlington'ın o yıllar boyunca Almanya'ya yaptığı yolculuklarda Nazilerden konukseverlik görmesi sanki olağandışı bir şeymiş gibi konuştuklarını da duyabilirsiniz. Oysa, söz gelişi *The Times* gazetesi, Nürnberg Mitingi sırasında Almanların verdikleri ziyafetlerin konuk listelerinden yalnızca birini bile yayımlasa bu kişiler böyle ileri geri konuşamazlardı bence. İşin doğrusu, İngiltere'nin en tanınmış, en çok saygı gören hanımefendileriyle beyefendileri, Alman önderlerin konuğu olmuşlardı; bu kişilerin çoğunun da yurda döndüklerinde ev sahipleri için övgü ve hayranlık dolu sözlerden başka bir şey dile getirmediklerini ilk ağızdan söyleyebilirim. Lord Darlington'ın herkesçe bilinen bir düşmanla gizli kapaklı ilişki kurduğunu söylemeye çalışan herkes, o zamanların gerçek iklimini, işlerine öyle geldiği için, unutuyor demektir.

Lord Darlington'ın bir Yahudi düşmanı olduğu ya da İngiliz Faşistler Birliği gibi kuruluşlarla yakın bağlantılarının bulunduğu yolundaki savların da saçma sapan safsatalar olduğunu belirtmeden geçmemek gerek. Bu tür ileri geri konuşmaların olası tek kaynağı, lord hazretlerinin nasıl bir beyefendi olduğunu hiç bilmeyen kişilerdir. Lord Darlington Yahudi düşmanlığından nefret ederdi; Yahudi düşmanı görüşlerle karşılaştığında, duyduğu tiksintiyi dile getirişini kendi kulaklarımla duymuştum. Lord hazretlerinin, eve Musevilerin girmesine ya da Musevi hizmetlilerin işe alınmasına asla izin vermediği savı da büsbütün temelsizdir, belki bin dokuz yüz otuzlarda geçen ve ölçüsüzce abartılan çok küçük bir olay dışında. İngiliz Faşistler Birliği'ne gelince, yalnızca şunu söyleyebilirim, lord hazretlerini bu tür insanlarla bir kefeye koymak yalnızca gülünç olur. Sir Oswald

Mosley, faşist "Karagömlekliler"in başını çeken beyefendi, Darlington Malikânesi'ne en fazla üç kez konuk olmuştu; konukluğu da bu kuruluşun henüz ilk günleri sırasında gerçekleşmişti, yani gerçek yüzleri açığa çıkmadan önce. Karagömlekliler hareketinin çirkinliği belli olur olmaz –ki kendisi bunu herkesten önce fark etmişti– Lord Darlington bu gibi kişilerle daha başka bir ilişkiye girmedi.

Zaten bu tür örgütlerin ülkenin siyasi yaşamının merkezinde hiç yeri yoktu. Takdir edersiniz ki Lord Darlington da tam merkezde olmayan şeylerle ilgilenecek biri değildi; o yıllar boyunca büyük çabalar harcayıp da bir araya getirdiği insanlar, böyle aşırı uçlardan olabildiğince uzak kişilerdi. Bunların ortak yanı yalnızca ilk bakışta göze çarpan bir saygıdeğerlik değil, İngiltere'de sözü geçen kişiler olmalarıydı: siyasetçiler, diplomatlar, subaylar, din adamları… Aslında bu kişilerden kimileri Yahudi'ydi, salt bu gerçek bile lord hazretleri için söylenenlerin çoğunun ne kadar asılsız olduğunu göstermeye yeter.

Yine konudan saptım. Oysa gümüş işini anlatıyordum, Lord Halifax'ın, Darlington Malikânesi'nde Herr Ribbentrop'la görüşeceği akşam nasıl olumlu etkilendiğini. Yalnız şunu açıklayayım, başlangıçta işverenim için düş kırıklığıyla sonuçlanacak gibi görünen bir akşamın yalnızca gümüş sayesinde zafere dönüştüğünü asla ileri sürmem. Ama dediğim gibi, o akşam konuğumuzun ruh halindeki değişiklikte gümüşün hiç değilse küçük bir etken olmuş olabileceğini ileri süren Lord Darlington'ın kendisiydi. Bu tür olaylara dönüp baktığımda yüzüme bir memnuniyet pırıltısının yayılması o kadar da yersiz değildir belki.

Hizmet ettiğimiz işverenin nasıl biri olduğunun aslında pek de önem taşımadığını ileri süren belli birtakım kişiler vardır mesleğimizde. Bizim kuşakta egemen olan yüksek değerlerin –

yani biz başuşakların, insanlığın hedefine ulaşması için çaba harcayan o beyefendilere hizmet etmeyi amaç edinmemiz gerektiği görüşünün– gerçekte hiçbir temele dayanmayan, yüksekten atma sözler olduğuna inananlar vardır. Böyle bir kuşkuculuk gösteren kişilerin, hemen her zaman, mesleğimizin en sıradan üyeleri oldukları kuşkusuz dikkate değer. Önemli bir konuma yükselmek için gerekli yetiden yoksun olduklarını bilen ve ellerinden geldiğince çok insanı kendi düzeylerine indirme sevdasında olan kişilerdir bunlar. Bu gibi görüşleri bu yüzden pek ciddiye alamıyorum. Bütün bunlara karşın, bu tür insanların ne kadar yanıldığını apaçık sergileyecek örnekleri, hem de kendi meslek yaşamımdan bulup çıkarmak beni sevindiriyor yine de. Asıl amaç bir işverene genel ve sürekli bir hizmet sunmaktır kuşkusuz, bu hizmetin değeri Lord Halifax'la ilgili olay gibi birkaç tane belirli örneğe indirgenemez. Söylemeye çalıştığım şey, bu tür örneklerin, zamanla çürütülemeyecek bir gerçeğin simgesi haline geldiği, yani mesleğinizi önemli olayların tam merkezinde sürdürme ayrıcalığına sahip olduğunuz gerçeğini. Sıradan işverenlere hizmet etmekle yetinenlerin asla tadamayacakları bir mutluluğu tatmak da hakkımızdır belki: Çabalarımızın, ne kadar alçakgönüllü bir biçimde olursa olsun, tarihin akışına katkıda bulunduğunu söyleyebilmenin mutluluğu.

Ama belki de geçmişe bu kadar sık dönüp bakmamalı. Ne de olsa benden hizmet beklenen pek çok yıl var daha önümde. Bay Farraday yalnızca çok iyi bir işveren değil, aynı zamanda Amerikalı bir beyefendi; ona, İngiltere'de bulabileceği en üst düzeyde hizmeti sunmak kesinlikle özel bir görev. O zaman bütün dikkatimi bugünde toplamam gerek. Geçmişte her ne başarılmışsa, bu başarılardan sinsice sızıp gelecek bir kendini beğenmişliğe karşı hazırlıklı olmam gerek; çünkü doğrusunu isterseniz, şu son birkaç aydır Darlington Malikânesi'nde işler, olması gerektiği gibi

yürümüyor pek. Son zamanlarda birtakım ufak tefek hatalar meydana geldi, geçen nisan yaşanan, gümüşlerle ilgili o olay gibi. Neyse ki Bay Farraday'in konuk ağırladığı önemli günlerden biri değildi, yine de benim için gerçek bir utanç kaynağı oldu.

Bir sabah kahvaltıda yaşandı bu olay; Bay Farraday'in ağzından bana karşı tek bir yakınma sözü çıkmadı o sırada; ya inceliğinden ya da Amerikalı olduğu için kusurun boyutlarını fark edemediğinden. İşverenim sandalyesine oturduktan sonra çatalı eline aldı, bir an inceledi, çatalın dişlerine parmak ucuyla şöyle bir dokundu, sonra dikkatini gazetesinin başlıklarına yöneltti. Bütün bunları büyük bir dalgınlık içinde yapmıştı, ama ben de her şeyi görmüş, sinir bozucu nesneyi ortadan kaldırmak için hızla ileri atılmıştım. Aslında galiba bunu biraz fazla hızlı yapıp işverenimin rahatını bozdum, çünkü Bay Farraday hafifçe irkildi, "Ah, Stevens," diye mırıldandı.

Ben durmayıp hızla odadan çıktım, elimde doğru düzgün cilalanmış bir çatalla, oyalanmadan geri döndüm. Yeniden masaya doğru ilerlerken –Bay Farraday şimdi besbelli gazetesine gömülmüştü– işverenimin okumasını yarıda kesmeden çatalı masaya yavaşça bırakmayı düşündüm. Öte yandan Bay Farraday'in, salt utancımı en aza indirmek için durumu görmezden gelmiş olabileceğini de geçirdim aklımdan; çatalı böyle kaçamak bir biçimde değiştirmek, hatam karşısında kayıtsız kaldığım ya da daha da kötüsü, onu örtbas etmeye çalıştığım şeklinde yorumlanabilirdi. İşte bu yüzden çatalı masaya biraz dikkat çekecek bir biçimde bırakmanın doğru olacağına karar verdim, bu da işverenimin ikinci kez ürkmesine, başını kaldırıp yine, "Ah, Stevens," diye mırıldanmasına neden oldu.

Son birkaç aydır meydana gelen bu gibi hatalar pek doğaldır ki kişinin kendine saygısını zedeliyor, ama yine de bunların hizmetli sayısındaki eksiklikten daha uğursuz bir şeylerin belirtisi

olduğuna inanmak için hiçbir neden yok ortada. Evde yeterli sayıda hizmetli bulunmaması kendi içinde önem taşımadığından değil; ama Bayan Kenton Darlington Malikânesi'ne gerçekten dönecekse, bu tür küçük kusurlar geçmişte kalacak demektir. Bayan Kenton'ın mektubunda, eski görevine geri dönme isteğini açık ve kesin bir biçimde dile getiren hiçbir şey olmadığı unutulmamalı kuşkusuz; dün gece yatmadan önce mektubu yeniden okudum. Aslında doğrusunu isterseniz, Bayan Kenton'ın satırlarında bu tür bir niyeti ele verecek her ne kanıt varsa kendi kendime abartmış olabilirim; belki de evdeki çalışma düzeni açısından böyle bir geri dönüşü umduğum için. Dün gece, mektubunu okurken geri gelme isteğini açıkça gösteren herhangi bir satır bulmanın ne kadar güç olduğunu fark ettiğimde, biraz şaşırdığımı söylemem gerek.

Artık yaklaşık kırk sekiz saat sonra Bayan Kenton'la yüz yüze konuşuyor olacağıma göre, bu konularda fazlaca tahmin yürütmek hiç de zahmete değer görünmüyor. Yine de, dün gece karanlık odamda yatağa uzanmış, alt katta ortalığı temizleyen otel sahibiyle eşinin seslerini dinlerken bu satırları kafamda evirip çevirerek uzun dakikalar harcadım.

Üçüncü Gün - Akşam
Moscombe, Tavistock Yakınları, Devon

Lord hazretlerinin Musevilere karşı tutumu konusuna belki bir an için geri dönmem gerektiğini düşünüyorum, çünkü anladığım kadarıyla bu Yahudi düşmanlığı meselesi son günlerde epey hassas bir konu haline geldi. Öncelikle, Darlington Malikânesi'nde güya Musevilerin çalıştırılmadığı savını açıklığa kavuşturayım. Çalışma alanıma doğrudan girdiği için bunu kesin bir biçimde yalanlayabilirim. Lord hazretlerinin hizmetinde geçen yıllar boyunca ekibimde birçok Musevi bulundu, dahası bu kişiler ırkları nedeniyle hiçbir farklı muamele görmediler. Bu ileri geri konuşmaların kaynağını kestiremiyor insan; gülünç bir olasılık, ama meğerki, otuzlu yılların başlarında, Bayan Carolyn Barnet'ın lord hazretleri üzerinde tuhaf bir biçimde etkili olmaya başladığı sıralarda geçen, tam anlamıyla önemsiz o birkaç haftadan kaynaklanmış olsunlar.

Merhum Bay Charles Barnet'ın eşi olan Bayan Barnet, o sıralarda kırk yaşlarındaydı; çok güzel, kimilerinin göz kamaştırıcı diyebileceği bir hanımefendiydi. Şaşırtıcı zekâsıyla ün yapmıştı; o günlerde en sık duyulan şey, Bayan Barnet'ın, örneğin bir akşam yemeği sırasında, önemli bir güncel konuda filanca okumuş yazmış beyefendiyi nasıl küçük düşürdüğüydü. 1932 yazının büyük bir bölümünde Darlington Malikânesi'ne düzenli olarak

gelip gitti kendisi; lord hazretleriyle saatlerce konuşuyor, genelde toplumsal ya da siyasal içerikli sohbetlere dalıyorlardı. Anımsadığım kadarıyla, lord hazretlerinin, Londra'nın East End bölgesindeki en yoksul mahallelerine gerçekleştirdiği "teftişlere" rehberlik eden de Bayan Barnet'tı; böylece lord hazretleri o yılların umutsuz durumunun sıkıntısını çeken pek çok aileyi ziyaret etmiş oldu. Bu demektir ki Bayan Barnet, Lord Darlington'ın ülkemizin yoksul kesimine karşı gitgide artan ilgisine biraz olsun katkıda bulunmuştur, bu yüzden de lord hazretleri üzerindeki etkisinin büsbütün olumsuz olduğu söylenemez. Ama kuşkusuz o da Sir Oswald Mosley'in "Karagömlekliler" örgütünün bir üyesiydi, lord hazretleriyle Sir Oswald arasında çok kısa süren yakınlık da aynı yazın o birkaç haftasında kurulmuştu zaten. Darlington Malikânesi'nde o zamana kadar görülmemiş o sıradışı olaylar da yine aynı haftalar içinde olup bitti. Bu konudaki ileri geri konuşmaların ne kadar çürük bir temele dayandığı böylece kanıtlanır umarım.

Bunlara "olay" diyorum, ama bir bölümü son derece önemsiz şeylerdi. Örneğin, bir akşam yemeği sırasında, bir gazetenin adı geçtiğinde lord hazretlerinin, "Ah, yani şu Yahudi propaganda broşürü," dediğini duymuştum. Kapı kapı dolaşıp para toplayan ve uzun zamandır düzenli olarak yardım ettiğimiz bir hayır kurumuna bağış verilmesini durdurmamı da aynı günlerde söylemişti, yönetim kurulu üyelerinin "aşağı yukarı hepsinin Yahudi" olduğu gerekçesiyle. Bu sözleri unutmadım, çünkü gerçekten şaşırtmıştım; lord hazretleri daha önce Yahudi ırkına karşı herhangi bir husumet göstermemişti.

Derken, bunların ardından, bir öğleden sonra beni çalışma odasına çağırdı. Önce genel konularda konuştu, evde her şeyin yolunda gidip gitmediğini sordu. Sonra şöyle dedi:

"Uzun uzun düşündüm, Stevens. Epeyce düşünüp taşındım

ve bir karara vardım. Burada, Darlington Malikânesi çalışanları arasında, Yahudi bulunduramayız."

"Efendim?"

"Bu evin iyiliği için, Stevens. Evimize konuk olan kişilerin iyiliği için. Bu konuyu dikkatle inceledim Stevens, sana vardığım sonucu bildiriyorum."

"Pekâlâ efendim."

"Söyle bana Stevens, çalışanların arasında şu an birkaç tane var, öyle değil mi? Yahudi yani."

"Galiba çalışanlardan ikisi bu sınıfa giriyor, efendim."

"Hımm!" Lord hazretleri bir süre sesini çıkarmadan dışarı baktı. "Pek tabii ki onları işten çıkarmamız gerekiyor."

"Özür dilerim efendim, tam anlayamadım galiba."

"Üzücü bir durum Stevens, ama başka seçeneğimiz yok. Konuklarımın güvenliği ve esenliği söz konusu. İnan bana, bu konuyu inceledim, enine boyuna düşünüp taşındım. Kendi iyiliğimiz için."

Söz konusu iki kişi de hizmetçiydi. Bu yüzden Bayan Kenton'a haber vermeden harekete geçmek hiç doğru olmazdı; ben de aynı akşam, odasında sıcak kakao içmek için buluştuğumuzda bu konuyu açmaya karar verdim. Günün sonunda onun çalışma odasında yapılan bu görüşmelerle ilgili bir iki şey söylemem gerek belki. Bu buluşmalar baştan sona mesleğimize yönelikti; yine de ara sıra birtakım kişisel konuları da tartışabiliyorduk elbette. Bu görüşmeleri belirli bir düzene bağlamamızın nedeni basitti: Her ikimiz de genelde öyle meşgul oluyorduk ki en temel konularda bilgi alışverişinde bulunma fırsatını bile ele geçiremeden günlerin geçip gittiğini fark ediyorduk. Bu durumun, malikânedeki işlerin aksaksız yürümesini ciddi biçimde tehlikeye soktuğunu anladık; günün sonunda, Bayan Kenton'ın çalışma odasında bir on beş dakikayı birlikte geçirmek en iyi çözümdü. Bir kez daha

belirteyim, bunlar, her şeyden önce, mesleğimizle ilgili görüşmelerdi; örneğin yaklaşan bir etkinlikle ilgili tasarılarımızı gözden geçirir ya da yeni hizmetlilerin işlerine alışıp alışamadıklarını tartışırdık.

Her neyse, kaldığım yerden sürdüreyim; Bayan Kenton'a, yanında çalışan iki bayan hizmetliyi işten çıkarmak üzere olduğumu bildirme düşüncesi beni oldukça rahatsız ediyordu elbette. Aslında bu hizmetçiler çalışmalarından bütünüyle hoşnut olduğumuz kişilerdi ve –bunu da pekâlâ söyleyebilirim, çünkü Yahudi meselesi son zamanlarda çok hassas bir konu haline geldi– onların işten çıkarılması düşüncesine bütün yüreğimle karşıydım. Bununla birlikte, bu olayda bana düşen görev oldukça açıktı, gördüğüm kadarıyla kişisel kaygıları böyle sorumsuzca ortaya koymakla kazanılacak pek bir şey de yoktu. Güç bir işti, sırf bu yüzden de vakarla sonuçlandırılmayı bekleyen bir iş. İşte böylece, o akşamki sohbetimizin sonuna doğru konuyu açtığımda, olabildiğince kısa ve öz bir iş konuşması havasında yaptım bunu, şu sözlerle de noktaladım:

"Bu iki hizmetçiyle yarın sabah on buçukta odamda görüşeceğim. Onları bana gönderirseniz sevinirim, Bayan Kenton. Durumu önceden bildirip bildirmemeyi size bırakıyorum."

Bu noktada Bayan Kenton'ın söyleyecek bir şeyi yokmuş gibiydi. Ben de devam ettim: "Kakao için teşekkür ederim, Bayan Kenton. Yatma zamanım geldi de geçiyor bile. Yarın yine dolu bir gün."

İşte o zaman konuştu Bayan Kenton: "Bay Stevens, kulaklarıma inanamıyorum. Ruth ile Sarah bu evde çalışmaya başlayalı altı yılı geçti. Onlara güvenim tam, onlar da bana güveniyorlar. Bu eve kusursuz hizmet verdiler."

"Bundan eminim, Bayan Kenton. Ama duyguların yargılarımıza karışmasına izin vermemeliyiz. Şimdi size iyi geceler

dilemem gerek."

"Bay Stevens, oracıkta oturup da bu hizmetçilerin işten atılacaklarını söylüyor olabilmeniz beni çileden çıkarıyor, sanki kiler için alınması gereken şeyleri sayıp döküyorsunuz. İnanamıyorum, Ruth ile Sarah'nın işten çıkarılma gerekçeleri Yahudi olmaları mı yani?"

"Bayan Kenton, durumu az önce açıkladım size. Lord hazretleri kararını vermiş, bu konuda bizim tartışabileceğimiz hiçbir şey yok."

"Bay Stevens, anlamıyor musunuz, Ruth ile Sarah'yı bu gerekçeyle işten çıkarmak basbayağı *yanlış,* büyük bir hata! Böyle şeylere razı olamam. Böyle şeylerin olabildiği bir evde çalışmam da."

"Bayan Kenton, heyecanlanmamanızı, konumunuza yaraşır bir biçimde davranmanızı rica ederim. Bu çok basit bir sorun. Lord hazretleri belli birtakım sözleşmelerin iptalini istediğinde, bu konuda söylenecek pek bir şey yoktur."

"Sizi uyarıyorum, Bay Stevens, böyle bir evde çalışmayı sürdüremem. Kızlarım işten çıkarılırsa ben de giderim."

"Bayan Kenton, böyle bir tepki göstermeniz şaşırtıyor beni. Görevimiz, kendi duygularımıza ve zayıflıklarımıza değil, işverenimizin isteklerine hizmettir, bunu anımsatmam gereksiz herhalde."

"Dinleyin Bay Stevens, yarın kızlarımı işten atarsanız, yanlış bir şey yaparsınız, basbayağı günah olur bu, ben de böyle bir evde çalışmayı sürdüremem."

"Bayan Kenton, unutmayın ki böyle kibirli hükümler verecek konumda değilsiniz. Doğrusu, bugünün dünyası çok karmaşık ve güvenilmez bir yer. Gerek sizin gerek benim anlayacak durumda olmadığımız pek çok şey var, Museviliğin, özünde ne olduğu meselesi gibi. Oysa neyin en iyi olacağına karar vermek için lord

hazretleri çok daha uygun bir konumda bulunuyor. Artık gerçekten odama çekilmem gerek, Bayan Kenton. Kakao için tekrar teşekkürler. Yarın sabah on buçukta. İlgili kişileri gönderin lütfen."

Ertesi sabah hizmetçiler odama adım atar atmaz, Bayan Kenton'ın onlarla konuşmuş olduğunu anladım; çünkü içeri girdiklerinde her ikisi de hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Konuşmayı olabildiğince kısa tutarak durumu açıkladım, çalışmalarından memnun olduğumu, buna dayanarak iyi tavsiye mektupları yazacağımı söyledim. Anımsadığım kadarıyla zaten üç dört dakika süren görüşme boyunca onlar pek bir şey söylemediler, geldikleri gibi ağlayarak çıktılar odadan.

Hizmetçilerin işten çıkarılmasından sonraki birkaç gün boyunca Bayan Kenton bana karşı son derece soğuk davrandı. Aslında hareketleri zaman zaman gayet nezaketsizdi, çalışanların önünde bile. Akşamları kakao için buluşma alışkanlığımızı sürdürdüysek de görüşmelerimiz kısa sürüyor, neredeyse buz gibi bir havada geçiyordu. Aradan on beş gün kadar geçtiği halde davranışlarında bir düzelme belirtisi görülmeyince sabrım biraz taşmaya başladı elbette. Bu yüzden kakao için buluşmalarımızdan birinde alaycı bir sesle, hafifçe gülerek şöyle dedim:

"Bayan Kenton, istifanızı şimdiye kadar sunmuş olmalıydınız." Sonunda biraz olsun yumuşayacağını, uzlaşıcı bir yanıt vereceğini, böylece bütün bu olayı ardımızda bırakmaya olanak bulabileceğimizi ummuştum herhalde. Oysa Bayan Kenton yalnızca sert sert baktı ve şöyle dedi:

"İstifamı sunmaya hâlâ niyetliyim, Bay Stevens. Yalnızca çok işim vardı, konuyla ilgilenecek zaman bulamadım."

Doğrusu bunun salt bir göz korkutma olmayabileceği düşüncesi beni bir süre daha kaygılandırdı. Ama haftalar haftaları kovaladı ve Bayan Kenton'ın Darlington Malikânesi'nden

ayrılmasının söz konusu olmadığı anlaşıldı. Yanlış anımsamıyorsam, aramızdaki buzlar yavaş yavaş eridikçe istifa tehdidini anımsatarak sık sık iğnelemiştim onu. Örneğin, bir süre sonra gerçekleşecek büyük bir ziyafeti tartışırken araya şunu sokuşturuyordum: "Yani Bayan Kenton, o sırada sizin hâlâ bizimle birlikte olacağınızı varsayarsak…" Bu tür iğnelemeler, olaydan aylar sonra bile Bayan Kenton'ın durgunlaşmasına yol açıyor gibiydi; yine de bunun artık kızgınlıktan çok utançtan kaynaklandığını sanıyordum.

Zamanla olanlar az çok unutuldu kuşkusuz. Ama iki hizmetçinin işten çıkarılmasından bir yıl kadar sonra bu konunun son bir kez daha açıldığını anımsıyorum.

Bir öğle sonrası, konuk odasına çayını getirdiğim sırada konuyu yeniden açan lord hazretleri oldu. O sıralarda Bayan Carolyn Barnet'ın lord hazretleri üzerindeki egemenliği çoktan gerilerde kalmıştı; aslında hanımefendi Darlington Malikânesi'ne hiç gelmiyordu artık. Dahası şu da belirtilmelidir ki Lord Darlington o dönemlerde "Karagömlekliler" örgütünün gerçek yüzünü görmüş, onlarla bütün ilişkisini kesmişti.

"Ah, Stevens," dedi bana. "Sana bir süredir bir şey söylemek istiyordum. Geçen yıl olanlar. Hani şu Yahudi hizmetçiler, anımsıyor musun?"

"Elbette, efendim."

"Onların izini bulmanın bir yolu yok herhalde, öyle değil mi? Olup bitenler yanlıştı, insan bir şeyler yapıp bu hatayı onarmak istiyor."

"Konuyu kesinlikle araştıracağım, efendim. Ama artık nerede olduklarını belirleyebileceğimizden pek emin değilim."

"Elinden ne geliyorsa artık. Yanlıştı hepsi…"

Lord hazretleriyle yaptığım bu konuşmanın Bayan Kenton'ı ilgilendireceğini düşündüm, ona bundan söz etmenin –kendisini

yeniden kızdırma pahasına da olsa– yerinde olacağına karar verdim. Oysa Bayan Kenton'la kameriyede karşılaştığım o sisli öğle sonrasında bu kararımı yerine getirmemin garip sonuçları oldu.

Sisin, o gün öğleden sonra ben avludan geçerken çökmeye başladığını anımsıyorum. Bir süre önce lord hazretleri kameriyede konuk ağırlamıştı, orada kalan çay takımlarını almaya gidiyordum. Biraz uzaktan –bir zamanlar babamın düştüğü basamaklara varmadan epey önce– kameriyenin içinde çalışan Bayan Kenton'ı fark ettim. İçeri girdiğimde, gelişigüzel yerleştirilmiş hasır sandalyelerden birine oturmuş dikiş diktiğini gördüm. Daha yakından baktım, bir yastığı onarıyordu. Bitkilerin, hasır iskemlelerin ve masaların arasından tabak çanağı toparlamaya koyuldum; ben işimi yaparken biraz söyleşmiş, işle ilgili bir iki konuyu tartışmışızdır belki. Doğrusu, ana binada art arda geçen pek çok günden sonra dışarıda kameriyede olmak son derece canlandırıyordu insanı, bu yüzden ikimiz de işimizi çabuk bitirme telaşında değildik. O gün, hem sinsi sinsi yaklaşan sis, hem de Bayan Kenton'ı, elindeki dikişi burnunun dibinde tutmaya zorlayan alacakaranlık yüzünden uzaklar görünmüyordu. Yine de salt manzaraya bakmak için başımızı işlerimizden sık sık kaldırdığımızı anımsıyorum. Aslında, geçen yılki işten çıkartmalar konusunu açtığımda yine avluya bakıyordum; sisin, at arabası yolu boyunca dikili akkavakların çevresinde yoğunlaştığı yere doğru. Belki kestirebileceğiniz gibi, konuya şöyle girdim: "Düşünüyordum da Bayan Kenton, şimdi bunu anımsamak epey tuhaf, ama işte, geçen yıl tam bu zamanlarda istifa edeceğim diye tutturmuştunuz. Bunu düşünmek epey eğlendirdi beni." Güldüm, ama arkamda duran Bayan Kenton sesini çıkarmamıştı. Sonunda

ona bakmak için ardıma döndüğümde sise karşın camdan dışarı baktığını gördüm.

"Galiba, Bay Stevens," dedi en sonunda, "bu evden ayrılma düşüncemde ne kadar ciddi olduğumun farkında değildiniz. Olanlar beni çok sarsmıştı. Biraz olsun saygıya layık biri olsaydım Darlington Malikânesi'nden çoktan çekip gitmiş olurdum herhalde." Bir süre sustu, ben de gözlerimi uzaklardaki kavaklara çevirdim yeniden. Derken yorgun bir sesle ekledi: "Korkaklıktı, Bay Stevens. Basbayağı korkaklık. Nereye gidebilirdim ki? Ailem yok. Yalnızca teyzem var. Onu çok severim, ama bütün yaşamımın harcanıp gittiği duygusuna kapılmaksızın bir gün bile kalamam onun yanında. 'Kısa sürede yeni bir iş bulurum nasılsa,' dedim kendime. Ama çok korkmuştum, Bay Stevens. Ne zaman ayrılmayı düşünsem, kendimi sokakta kalmış, beni tanıyan ya da benimle ilgilenen bir kişi bile bulamamış bir halde görüyordum. Benim bütün o yüce ilkelerim buraya kadar. Kendimden öyle utanıyorum ki. Ama ayrılamadım işte, Bay Stevens. Ayrılmaya cesaret edemedim."

Bayan Kenton yeniden sustu, derin düşüncelere dalmış gibiydi. Bu noktada Lord Darlington'la aramda geçen konuşmayı olabildiğince eksiksiz aktarmanın tam zamanı olduğunu düşündüm. Sözlerimi şöyle noktaladım:

"Olan oldu artık, geri dönülemez. Ama lord hazretlerinin, her şeyin feci bir yanlış anlama olduğunu kuşkuya yer bırakmayacak biçimde açıkladığını duymak, yine de büyük bir avuntu. Bunu bilmek isteyeceğinizi düşündüm, Bayan Kenton; çünkü bu olaydan en az benim kadar üzüntü duyduğunuzu anımsıyorum."

"Özür dilerim, Bay Stevens," dedi Bayan Kenton ardımdan, sanki bir düşten sıçrayıp uyanmıştı, sesi tümüyle farklıydı. "Sizi anlamıyorum." Ona doğru döndüm, sözlerini sürdürdü. "Anımsadığım kadarıyla Ruth ile Sarah'nın kapı dışarı edilmesinin

doğru ve yerinde bir şey olduğunu düşünüyordunuz siz. Kesinlikle hoşnuttunuz bundan."

"Yapmayın, Bayan Kenton, bu gayet haksız bir suçlama. Olanlar beni son derece kaygılandırmıştı, üzülmüştüm gerçekten. Bu evde böyle bir şeyin olduğunu görmek asla hoşuma gitmez."

"Pekâlâ, neden Bay Stevens, bunu neden o zaman söylemediniz bana?"

Güldüm, ama bir an ne diyeceğimi bilemedim. Ben yanıtı topallayana kadar Bayan Kenton dikişini elinden bıraktı:

"Farkında mısınız, Bay Stevens?" dedi, "geçen yıl duygularınızı paylaşmayı düşünmüş olsaydınız bu benim için ne büyük önem taşırdı? Kızlarım işten çıkarıldığı için nasıl üzüldüğümü biliyordunuz. Bana ne kadar yardımcı olurdu, anlamıyor musunuz? Neden Bay Stevens, neden, neden hep *olduğunuzdan başka türlü görünmek* zorundasınız?"

Sohbetin birden böyle tuhaf bir hal alması üzerine yeniden güldüm. "Bayan Kenton," dedim, "ne demek istediğinizi anladığımdan pek emin değilim. Olduğundan başka türlü görünmek mi? Bakın, gerçekten de…"

"Ruth ile Sarah'nın buradan ayrılmaları çok acı vermişti bana. Tek üzülenin ben olduğumu sandığım için de daha fazla acı çektim."

"Ama Bayan Kenton…" Kirli tabak çanağı yığdığım tepsiyi elime aldım. "İnsanların işten atılmasını kimse onaylamaz elbette. Bunun açık bir gerçek olduğunu sanırdım."

Hiçbir şey söylemedi, kameriyeden çıkarken dönüp ona baktım. Dışarı, avluya bakıyordu yine, ama içerisi artık o kadar karanlıktı ki bütün görebildiğim, yüzünün soluk ve boş bir fon üzerine çizili karakışıydı. İzin istedim, kameriyeden ayrıldım.

Yahudi hizmetçilerin işten çıkartılması olayını anımsayınca, bunu izleyen tuhaf bir olay geldi aklıma: Lisa adındaki hizmetçinin gelişi. İşten çıkartılan iki hizmetçinin yerine birilerini bulmak zorundaydık, bu Lisa da onlardan biri oldu.

Bu genç kadının iş için başvururken sunduğu tavsiye mektubu her anlamda kuşku uyandıran cinstendi; deneyimli bir başuşak, kadının bir önceki görevinden ayrılış nedeninin bir sis perdesi ardında gizlendiğini rahatça anlardı bu mektuptan. Dahası Bayan Kenton'la birlikte onu sorguya çektiğimiz zaman hiçbir işte birkaç haftadan fazla kalmadığını da anladık. Genel olarak bütün hareketlerinden, Darlington Malikânesi'nde çalıştırmak için oldukça uygunsuz biri olacağını seziyordum. Ancak kızla görüşmeyi tamamladığımızda Bayan Kenton onu işe almamız için direterek beni şaşırttı. Karşı çıktım; ama o, "Bence bu kız gelecek vadediyor," diyordu. "Doğrudan benim gözetimimde çalışacak, iyi olduğunu kanıtlaması için ben uğraşacağım."

Bir süre boş yere tartıştığımızı anımsıyorum; ama belki de işten çıkarılan hizmetçiler olayının henüz küllenmemiş olması yüzünden Bayan Kenton'a her zamankinden daha az direndim. Her neyse, sonuçta pes ettim; şunu ekledim yine de:

"Bayan Kenton, bu kızı işe almanın sorumluluğu tümüyle size ait, bunun farkındasınızdır umarım. Bence aramıza katılmaya uygun olmaktan çok çok uzak. İşe alınmasına, onun gelişimine yardımcı olmanız koşuluyla izin veriyorum."

"Bu kız yola girecek, Bay Stevens. Göreceksiniz."

Bunu izleyen haftalarda genç kız gerçekten de dikkate değer bir hızla ilerleme göstererek beni hayrete düşürdü. Tavırları günden güne düzeliyordu; sanki –ilk başlarda insanın gözlerini kaçırmasına yol açacak kadar kaba saba olan– yürüyüşü, iş görürken koşturuşu bile şaşılacak derecede düzeldi.

Haftalar geçip de kız bir mucize sonucu ekibimizin yararlı bir

üyesi haline gelmeye başladıkça Bayan Kenton'ın zafer sevinci apaçık görülüyordu. Lisa'ya fazladan sorumluluk gerektiren görevler yüklemekten özel bir zevk duyuyor gibiydi; hele ben oralarda bir yerde onları izliyorsam, ne yapar yapar muzip bir ifadeyle benimle göz göze gelmeye çalışırdı. O gece, Bayan Kenton'ın odasında kakao sonrası söyleşmemiz, Lisa konusundaki sohbetlerimizin alışılagelmiş bir örneği sayılabilirdi.

"Hiç kuşku yok, Bay Stevens," diyordu Bayan Kenton, "Lisa'nın hâlâ sözünü etmeye değer bir hata işlemediğini duymak sizi büyük düş kırıklığına uğratacak."

"Hiç de değil, Bayan Kenton. Sizin adınıza, hepimizin adına bu durumdan çok mutluyum. İtiraf edeyim, bu kızda yarattığınız değişimle şu ana kadar küçük çapta da olsa bir başarı kazandınız."

"Küçük çapta bir başarı ha! Yüzünüzdeki şu gülümsemeye bakın, Bay Stevens. Ne zaman Lisa'dan söz açsam hemen beliriveriyor. Başlı başına ilginç bir hikâyeyi dile getiriyor bu. Gerçekten ilginç bir hikâye."

"Ah, öyle mi Bayan Kenton? Bu hikâyenin tam olarak ne olduğunu sorabilir miyim?"

"Çok ilginç, Bay Stevens, Lisa konusunda böyle karamsar olmanız çok ilginç. Güzel bir kız o, buna hiç kuşku yok. Güzel kızların yanınızda çalışmasını nedense istemediğinizi fark etmiştim."

"Saçmaladığınızı pekâlâ biliyorsunuz, Bayan Kenton."

"Ah, ama fark ettim, Bay Stevens. Yanınızda güzel kızların çalışmasından hoşlanmıyorsunuz. Yoksa Bay Stevens'ımız aklının çelinmesinden mi korkuyor? Bay Stevens'ımız da ne de olsa etten ve kemikten olduğunu bildiği için kendine tam anlamıyla güvenemiyor mu yoksa?"

"Bayan Kenton, söylediklerinizde birazcık sağduyu bulunduğunu düşünseydim bu tartışmaya katılma zahmetine

girebilirdim. Ama bu durumda, galiba siz kendi kendinize gevezelik ederken düşüncelerimi başka yere yöneltmekle yetineceğim."

"İyi de yüzünüzdeki şu muzip gülümseme niye, Bay Stevens?"

"Hiç de muzip bir gülümseme değil bu, Bayan Kenton. Saçmalama konusundaki hayret verici yeteneğiniz beni biraz eğlendiriyor, hepsi bu."

"Yüzünüzde gerçekten de küçük, muzip bir gülümseme var, Bay Stevens. Sizin Lisa'ya bakmaya dayanamadığınızı da fark ettim. Ona niçin böyle şiddetle karşı çıktığınızı daha iyi anlıyorum şimdi."

"Son derece somut nedenlerim vardı, Bayan Kenton, siz de çok iyi biliyorsunuz. Kız bize ilk geldiğinde bu iş için hiç de uygun değildi."

Şunu bilmenizi isterim ki çalışanların bizi duyabilecekleri yerlerde asla bu biçimde konuşmazdık. Ama o sıralarda kakao buluşmalarımız, temelde mesleğimizle ilgili görüşmeler olma niteliğini korumakla birlikte, bu tür zararsız sohbetlere biraz olsun yer bırakmaya başlamıştı. Bunun, zor bir günün yarattığı gerilimi gidermeye büyük katkıda bulunduğunu belirtmem gerek.

Lisa yanımıza geleli sekiz dokuz ay olmuştu, artık onun varlığını neredeyse kanıksamıştım ki, getir götüre yardım eden uşaklardan biriyle evden kaçıverdi. Büyük bir evin başuşağı için bu gibi şeyler, işin ayrılmaz bir parçasıdır kuşkusuz. Fazlasıyla can sıkıcıdır, ama durumu kabullenmeyi öğrenir insan. Aslında gece vakti gerçekleşen bu tür kaçışların geneli düşünüldüğünde, bunlarınki en uygarca olanlardan biriydi. Çift, biraz yiyecek dışında eve ait hiçbir şey almamıştı, dahası her ikisi de mektup bırakmıştı. Yardımcı uşak, adını artık anımsamıyorum, bana kısa bir not bırakmıştı, şöyle bir şeyler yazıyordu: "Lütfen bizi

acımasızca yargılamayın. Birbirimizi seviyoruz, evleneceğiz." Lisa ise üzerine "Kâhyaya" diye yazdığı çok daha uzun bir not bırakmıştı; Bayan Kenton'ın onların ortadan yok oluşlarını izleyen sabah odama getirdiği bu mektuptu işte. Anımsadığım kadarıyla, çiftin birbirlerini ne kadar sevdikleri, uşağın ne kadar harika biri olduğu, kendilerini ne kadar eşsiz bir geleceğin beklediği yolunda bir sürü bozuk imlalı, düşük cümle vardı mektupta. Bunlardan biri şöyle bir şeyler demeye getiriyordu: "Paramız yok ama kimin umurunda aşkımız var ve kim daha fazlasını ister birbirimize sahibiz insanın yaşamı boyunca isteyebileceği tek şey bu işte." Üç sayfalık bir mektuptu, buna karşılık ne kendisine gösterdiği yakın ilgi için Bayan Kenton'a karşı duyabileceği bir gönül borcunun ne de hepimizi düş kırıklığına uğrattığı için duyabileceği bir pişmanlığın sözü geçiyordu.

Bayan Kenton bozulmuştu besbelli. Genç kadının mektubuna göz gezdirdiğim süre boyunca önümdeki masada oturdu, ellerine bakıp durdu. Aslında –ki bu insana biraz garip geliyor– onu o sabahkinden daha umutsuz gördüğümü gerçekten anımsamıyorum. Mektubu masaya bıraktığımda şöyle dedi:

"Evet, Bay Stevens, görünüşe göre siz haklıymışsınız, ben haksız."

"Bayan Kenton, üzülecek bir şey yok bunda. Böyle şeyler doğaldır. Bunları önlemek için yapabileceğimiz pek bir şey yoktur."

"Hatalıydım, Bay Stevens. Kabul ediyorum. Siz haklıydınız, her zamanki gibi, bense haksızdım."

"Bayan Kenton, sizinle aynı görüşte değilim. O kız konusunda harikalar yarattınız. Gösterdiğiniz başarı, yanılanın aslında ben olduğumu katbekat kanıtladı. Gerçekten Bayan Kenton, onun şimdi yaptığı şeyi başka bir hizmetçi de yapmış olabilirdi. Bu kızla epey bir ilerleme kaydetmiştiniz. Sizi düş

kırıklığına uğrattığını düşünmeniz için nedeniniz çok; ama kendi payınıza suçluluk duymanıza hiç gerek yok."

Bayan Kenton hâlâ mahzundu. Hafif bir sesle, "Bunları söylemeniz büyük incelik, Bay Stevens," dedi. "Çok sağ olun." Sonra bezgin bir ifadeyle içini çekti. "Çok aptalca. Önünde iyi bir meslek yaşamı olabilirdi. Yetenekliydi. Onun gibi pek çok genç kadın önüne çıkan fırsatları çarçur ediyor, hem de ne için?"

Aramızda duran masanın üzerindeki kâğıda baktık ikimiz de, sonra Bayan Kenton kızgınlıkla bakışlarını çevirdi.

"Haklısınız," dedim. "Dediğiniz gibi, büyük kayıp."

"Çok aptalca. Hem o kız yarı yolda bırakılmaya mahkûm. Biraz çabalasaydı önünde güzel bir yaşam olacaktı. Bir iki yıl içinde küçük bir malikânede kâhyalık görevini üstlenmek üzere hazırlayabilirdim onu. Bunun biraz fazla olduğunu düşünüyorsunuz belki, Bay Stevens, ama bakın birkaç ay içinde nasıl ilerleme kaydetmiştik! Şimdi hepsini elinin tersiyle itti. Hem de bir hiç uğruna."

"Çok aptalca bir hareket gerçekten."

Tavsiye mektubu için dosyalayabileceğimi düşünerek önümdeki not defteri yapraklarını toplamaya başladım. Ama sonra Bayan Kenton mektubu acaba benim saklamamı mı istiyor, yoksa kendisi mi saklayacak, bilemediğim için sayfaları yeniden aramızdaki masaya bıraktım. Bayan Kenton ise çok uzaklarda gibiydi.

"Yarı yolda bırakılmaya mahkûm," dedi yine. "Çok aptalca…"

Galiba bu eski anılar içinde kaybolup gittim. Böyle bir niyetim yoktu hiç, ama böylece en azından bu akşamki olaylarla – artık son bulduklarına inanıyorum– kafamı gereksiz yere meşgul

etmekten kaçınabildiysem ne âlâ. Çünkü şu son birkaç saat benim için oldukça zordu.

Şimdi Bay ve Bayan Taylor'a ait küçük evin çatı katındayım. Evet, bir otelde değil de bir evde kalıyorum; iyi yürekli Taylor'ların bu gecelik bana ayırdıkları bu oda, bir zamanlar en büyük oğullarına aitmiş, çocuk çoktan büyümüş, Exeter'e taşınmış. Odada en çok dikkat çeken şey, ahşap çatıyı destekleyen kalın kirişler; döşemeleri örtecek halı ya da kilim yok, ama yine de şaşırtıcı derecede rahat ve sıcak bir ortam. Bayan Taylor'ın benim için yalnızca yatak yapmakla kalmayıp bir de odayı derleyip toparladığı anlaşılıyor; çünkü kirişlerdeki birkaç örümcek ağını saymazsak odanın yıllardır kullanılmadığını açığa vuran pek bir şey yok ortada. Bay ve Bayan Taylor'a gelince, yirmili yıllarda bu köyde manavlık yapmaya başlamışlar, üç yıl önce de artık yaşlandıklarına karar verip işi bırakmışlar. Çok nazik insanlar, gösterdikleri konukseverliğe karşılık bir şeyler vermek istediğimi birkaç kez söylediysem de, bunun lafını bile duymak istemediler.

Burada bulunmamın, bu gece her açıdan Bay ve Bayan Taylor'ın cömert ellerine teslim olmamın tek nedeni, insanı çileden çıkaracak kadar basit, aptalca bir ihmal: Ford'un benzininin bittiğini fark etmemişim. Radyatörün dün su kaynatması da dikkate alınınca, bu tür tedbirsizliklere sık sık düştüğümü düşünebilirsiniz. Uzun yolda araba kullanmak söz konusu olduğunda biraz acemi sayılabilirim elbette, bu nedenle bu tür ihmaller doğaldır. Yine de iyi hazırlanma ve öngörünün mesleğimizin temel nitelikleri olduğu anımsadığımda, kendimi düş kırıklığına uğrattığım duygusu yakamı bırakmıyor.

Ama doğrusu benzinin bitmesinden önceki son bir saat süresince epey dalgındım. Geceyi, akşam saat sekiz olmadan az önce vardığım Tavistock kasabasında geçirmeyi düşünüyordum.

Ancak kasabanın en büyük oteline gittiğimde yöresel bir tarım fuarı yüzünden bütün odaların dolu olduğunu öğrendim. Pek çok başka tesis önerdiler, hepsine tek tek gittim, ama her seferinde aynı özürle karşılaştım. En sonunda, kasabanın neredeyse çıkışındaki bir pansiyonun sahibesi, birkaç kilometre uzakta, yolun hemen kıyısında bulunan bir motele gitmemi önerdi. Bir akrabası işletiyormuş orayı, mutlaka boş oda bulurmuşum, çünkü fuardan etkilenmeyecek kadar uzakmış Tavistock'a.

Kadıncağız bana o anda pek anlaşılır gelen, eksiksiz bir yol tarifi vermişti; sonunda bu motelin yolunu izini bulamamam kimin hatasıydı, söylemek güç. On beş dakika kadar gittikten sonra çıplak, dümdüz bir kırın ortasında kıvrılıp giden bir yolda buldum kendimi. Her iki yanımda bataklığa benzer alanlar vardı, yolumun üzerinde de sis dönenip duruyordu. Solumda gün batımının son kızıllığını görebiliyordum. Ufuk çizgisi, tarlaların epey ilerisinde oraya buraya serpiştirilmiş ahırların, çiftlik evlerinin karaltılarıyla bölünmüştü, ama bunların dışında uygarlığın bütün belirtilerini ardımda bırakmış gibiydim.

İşte bu sıralarda Ford'u gerisin geri döndürdüğümü, daha önce önünden geçmiş olduğum bir sapağı arayarak epey bir yolu ikinci kez aştığımı anımsıyorum. Saptığım bu yeni yol –buna yol denebilirse tabii– az önce ayrıldığım yoldan daha ıssız çıktı. Bir süre yüksek ağaçlar arasında yarı karanlıkta ilerledim, sonra yolun dimdik yükselmeye başladığını fark ettim. Bana tarif edilen o moteli bulma umudumu çoktan yitirmiştim artık, en yakın kasaba ya da köye varıp orada yatacak yer buluncaya kadar arabayı sürmeyi düşünüyordum. Sabah ilk iş olarak eski güzergâhıma geri dönerdim, öyle akıl yürütüyordum kendi kendime. İşte tam bu sırada, yokuşun ortasında motor tekledi; benzinin bittiğini ilk kez o an fark ettim.

Ford ancak birkaç metre daha çıkabildi yokuşu, sonra durdu.

Durumu değerlendirmek için arabadan indiğimde gökyüzünün kararmak üzere olduğunu gördüm. İki yanı ağaçlarla, çalılarla kaplı bir bayırda duruyordum; tepeye doğru ağaçların biraz seyreldiği bir açıklık vardı, enlemesine yerleştirilmiş kütüklerden geniş bir kapı gördüm orada, göğün üzerine çiziliymiş gibi duruyordu. Bu kapının bulunduğu yerden görebileceğim manzaranın nerede olduğum konusunda bir fikir verebileceğini düşünerek oraya doğru yürümeye başladım; belki gidip yardım isteyebileceğim bir çiftlik evi görmeyi bile ummuş olabilirim. İşte bu umutlar yüzündendir ki, kapıya vardığımda gördüğüm şey canımı sıktı biraz. Kapının öte yanında, yamaç boyunca dimdik aşağı inen bir tarla vardı, ucu on beş yirmi metre kadar ileride gözden yitiyordu. Tarlanın ötesinde, kuş uçuşuyla belki bir kilometre kadar uzakta, küçük bir köy görünüyordu. Sisin içinde bir kilisenin kulesi, çevresinde koyu renk taş ve tahta damlar seçiliyordu; ince ince duman yükseliyordu bacalardan. Doğrusu, böyle anlarda az da olsa bir düş kırıklığı baskın çıkıyor. Umutsuz bir durumda değildim elbette; en azından Ford'da bir hasar yoktu, yalnızca benzini bitmişti. Aşağıdaki o köye de yarım saatte yürünebilirdi, hem kalacak yer hem de bir bidon benzin bulurdum orada. Yine de, ıssız bir tepenin başında durup, büsbütün solup gitmekte olan bir alacakaranlıkta, gitgide yoğunlaşan bir siste, bir kapının üstünden uzaktaki küçük bir köyün ışıklarına bakmak hiç de hoş değildi.

Bununla birlikte, umutsuzluğa kapılmak da pek bir şey kazandırmayacaktı. Hava iyice kararmadan önceki birkaç dakikalık aydınlığı boşa harcamak aptallık olurdu. Aşağı, Ford'un durduğu yere döndüm. Gerekli birkaç parça eşyayı küçük bir çantaya doldurdum, şaşırtıcı derecede parlak ışık veren bir el fenerini de yanıma alarak köye doğru inen bir patika aramaya başladım. Ama kapının önünden geçip tepeye epeyce tırmandığım halde ortalıkta patika göremedim. Sonra yolun artık yokuş yukarı

gitmediğini, yavaş yavaş aşağı doğru kıvrıldığını ağaç dalları arasından ışıklarını seçebildiğim köyden *uzaklaştığını* fark ettiğimde cesaretim yeniden kırıldı. Aslında bir ara, Ford'a dönüp yanımdan başka bir araç geçinceye kadar arabanın içinde oturup beklemenin en doğrusu olacağını düşündüm. Ama hava neredeyse kararmıştı artık; bu koşullar altında, yoldan geçen bir aracı durdurmaya çalışan biri pekâlâ tekinsiz bir serseri sanılabilirdi. Hem, Ford'dan indiğimden beri tek bir araç bile geçmemişti yanımdan; aslında Tavistock kasabasından çıkalı beri başka bir araç gördüğümü de anımsamıyordum. İşte o zaman kapıya kadar geri dönmeye karar verdim; oradan tarlaya geçer, elverişli bir patika olsun olmasın, köyün ışıklarına doğru olabildiğince düz bir çizgide yürürdüm.

Pek de zorlu bir iniş olmadı bu sonuçta. Sıra sıra tarlalar ve otlaklar köye doğru iniyordu, bunların kıyısından yürüdünüz mü rahatça ilerleyebiliyordunuz. Yalnız bir kere, köye çok yaklaştığım sırada, bir alttaki tarlaya geçebilmek için önümde hiçbir açıklık göremedim, lambamı yolumu kesen çalı boyunca bir oraya bir buraya tutmak zorunda kaldım. Sonunda bulduğum küçük bir boşluktan geçmeye çalıştım, ama ceketimin omzuyla pantolonumun paçaları pahasına. Dahası, son birkaç tarlada toprak giderek çamurlanmaya başlamıştı, cesaretim daha fazla kırılır korkusuyla lambayı ayakkabılarımla paçalarıma doğru tutmaktan kaçınıyordum.

Derken köyün içine giden taş döşeli bir yolda buldum kendimi; bu akşamki ev sahibim Bay Taylor'la da işte bu yoldan inerken karşılaştım. Birkaç metre önümdeki bir sapaktan çıkmıştı; kendisine yetişmemi bekledi kibarca, yanına vardığımda elini şapkasına götürüp selam verdi, yardımcı olup olamayacağını sordu. Durumu olabildiğince özetledim, kalabileceğim iyi bir otel önerirse çok sevineceğimi de ekledim. Ama Bay Taylor hayır

anlamında başını salladı: "Köyümüzde öyle bir yer yok ne yazık ki. Yolcular, John Humphreys'in barında kalır genelde, ama şu an orası da tıklım tıklım dolu." Bu can sıkıcı haber tam etkisini göstermeden Bay Taylor hemen ekledi: "Pek gösterişli olmayan bir yerde kalmaya katlanabilirseniz efendim, bu geceyi bizde geçirebilirsiniz. Öyle olağanüstü bir ev değil, ama bizim hanım odanızı rahat, temiz bir hale getirmek için elinden geleni yapacaktır."

Kendilerine böyle bir zahmet vermek istemediğim anlamına gelecek bir şeyler söyledim galiba, belki de biraz yarım ağızla. Bay Taylor bunu şöyle yanıtladı: "İnanın efendim, sizi ağırlamak bizim için bir onurdur. Sizin gibi biri pek sık gelmez Moscombe'a. Hem işin doğrusu, efendim, gecenin bu saatinde başka ne yapabileceğinizi de bilemiyorum. Karanlıkta kaybolup gitmenize göz yumarsam bizim hanım asla bağışlamaz beni."

Bay ve Bayan Taylor'ın nazik konukseverliklerini böylece kabul etmiş oldum. Ama az önce, bu akşam başıma gelenler için "zor" dediğimde, benzinsiz kalıp köye böyle dağdan inmişçesine varmanın sıkıntısından söz etmiyordum yalnızca. Sonunda olup bitenler, Taylor'lar ve komşularıyla birlikte akşam yemeğine oturur oturmaz gelişmeye başlayan olaylar, manevi açıdan, az önce göğüslemiş olduğum fiziksel rahatsızlıklardan çok daha zorlu çıktı. İnanın, sonunda bu odaya çıkıp da Darlington Malikânesi'yle ilgili anıları kafamda evirip çevirerek zaman geçirebilmek büyük bir rahatlıktı.

İşin doğrusu, kendimi bu gibi anılara gitgide daha fazla kaptırmaya başladım. Galiba birkaç hafta önce, Bayan Kenton'ı yeniden görme olasılığı ortaya çıktı çıkalı, ilişkimizin neden böyle bir değişim geçirdiğini derin derin düşünür oldum. Evet, bir değişim geçirdiği kesindi, 1933-1936 yıllarında, yavaş yavaş sağlıklı bir meslek anlayışına ulaştığımız onca yıldan sonra.

Aslında, sonlara doğru, her günün sonunda bir araya gelip bir fincan kakao içmekten bile vazgeçmiştik. Ama bu tür değişikliklere yol açan şeyin ne olduğuna, hangi olayların bunda rol oynadığına karar verebilmiş değilim.

Son zamanlarda bu konuyu düşündükçe Bayan Kenton'ın çağrılmadan odama geldiği akşamki o tuhaf olayın, ilişkimizde önemli bir dönüm noktası olabileceğini fark ettim. Niçin uğradığını tam olarak anımsayamıyorum. "Ortalığı biraz renklendirmek için" bir vazo dolusu çiçekle gelmiş olabileceği duygusu var içimde, ama yıllar önce, tanışıklığımızın başlarında aynı şeyi yapmaya çalıştığı günle karıştırıyor olabilirim. Darlington Malikânesi'nde geçirdiği yıllar boyunca odama en az üç kez çiçek sokmaya kalkıştığını kesinlikle anımsıyorum, ama sözünü ettiğim akşam onu odama getiren şey bu olmayabilir. Her neyse, yıllarca yakın bir iş ilişkisi geliştirmiş olmamıza karşın, bu yakınlığın, kâhyanın çalışma odama çat kapı gelip gittiği bir ilişkiye dönüşmesine asla izin vermedim. Benim gözümde başuşağın çalışma odası bir yönetim merkezidir, evde yapılan işlerin yüreğinin attığı yerdir, savaştaki bir generalin karargâhından farksızdır. Buradaki her şeyin kesinlikle benim istediğim biçimde düzenlenmesi ve bu düzende kalması şarttır. Herkesin soruları ve yakınmalarıyla çalışma odama girip çıkmasına göz yumacak türden bir başuşak olmadım hiç. İşlerin aksaksız bir biçimde yürütülmesi için, başuşağın, çalışma odasında tam bir sükûnet içinde yalnız kalabilmesi elzemdir kuşkusuz.

Yine de o akşam Bayan Kenton odama girdiğinde mesleki bir konuyla ilgilenmiyordum aslında. Pek de telaşlı geçmemiş bir haftanın sakin bir gününün sonuna doğruydu, ender bulabildiğim boş bir saatin tadını çıkarıyordum. Dediğim gibi, Bayan Kenton'ın içeri elinde bir vazo çiçekle girip girmediğinden pek emin değilim, ama şöyle dediğini gayet iyi anımsıyorum:

“Bay Stevens, odanız geceleri daha da rahatsız görünüyor. Şu lamba okumanız için yeterli ışık vermiyor besbelli.”

“Bu ışıkta da görebiliyorum, sağ olun, Bayan Kenton.”

“Hapishane hücresine benziyor burası, Bay Stevens. Tek eksiği köşeye konacak küçük bir yatak. Mahkûmların son saatlerini geçirdikleri bir yer izlenimi yaratıyor insanda.”

Buna bir yanıt vermişimdir belki, bilmiyorum. Yine de, başımı kitabımdan kaldırmadım, Bayan Kenton’ın izin isteyip çıkmasını bekledim. Oysa birkaç saniye sonra şöyle dediğini duydum:

“Ne okuyorsunuz, Bay Stevens? Merak ettim.”

“Kitap okuyorum, Bayan Kenton.”

“Onu görebiliyorum, Bay Stevens. Ama ne tür bir kitap; merak ettiğim bu.”

Başımı kaldırdığımda Bayan Kenton’ın bana doğru yaklaşmakta olduğunu gördüm. Kitabı kapattım, göğsüme bastırarak ayağa kalktım.

“Bayan Kenton,” dedim, “özel yaşamıma saygı göstermenizi rica edeceğim.”

“Kitabınız konusunda neden bu kadar çekingen davranıyorsunuz, Bay Stevens? Müstehcen bir şey olmasın sakın?”

“Böyle bir şey asla söz konusu değil, Bayan Kenton. Lord hazretlerinin kitaplığında, sizin deyiminizle, ‘müstehcen’ bir şey bulunmaz.”

“Saygıdeğer pek çok kitabın en müstehcen paragrafları içerdiğini duymuştum, ama bakmaya çekinmiştim hep. Şimdi, Bay Stevens, ne okuduğunuzu görmeme izin verin lütfen.”

“Bayan Kenton, rica ederim beni rahat bırakın. Kendime ayırabildiğim birkaç dakikalık boş zamanda beni böyle tedirgin etmeniz olacak şey değil.”

Ama Bayan Kenton giderek yaklaşıyordu, bu durumda en

doğru tutumun ne olacağına karar vermek de güçtü biraz. Kitabı masamın çekmecesine fırlatıp kilitleme isteği duydum; ama bu, gülünç derecede tiyatrovari geldi bana. Kitabı hâlâ sımsıkı tutarak birkaç adım geriledim.

"Elinizdekini lütfen gösterin bana, Bay Stevens," dedi Bayan Kenton yaklaşmaya devam ederek. "Ben de sizi kitabınızla baş başa bırakayım. Böyle gizlemeye çalıştığınız şey ne olabilir ki?"

"Bayan Kenton, bu kitabın adını görmüşsünüz, görmemişsiniz, benim için hiç fark etmiyor. Ama bu bir ilke sorunu, odamda böyle bitivermenize, kendime ayırabildiğim şu dakikaları elimden almanıza karşıyım."

"Yalnızca merak ettim, Bay Stevens, okuduğunuz saygıdeğer bir şey mi, yoksa aslında beni bu kitabın sarsıcı etkisinden mi korumaya çalışıyorsunuz?"

Bayan Kenton artık tam önümde dikiliyordu. Derken ansızın garip bir değişime uğradı her şey; sanki ikimiz de bir anda bambaşka bir boyuta fırlatılmıştık. Ne demek istediğimi tam olarak anlatamıyorum ne yazık ki. Bütün söyleyebileceğim, çevremizdeki her şeyin birdenbire donup kaldığı. Bayan Kenton'ın hareketlerinin de ani bir değişim geçirdiği izlenimine kapıldım; yüzünde tuhaf bir ciddiyet vardı, neredeyse korkmuş gibi görünüyordu.

"Lütfen Bay Stevens, şu kitaba bir bakmama izin verin."

Uzandı, kitabı avucumdan usulca çekip kurtarmaya başladı. O bunu yaparken en iyisinin başka yana bakmak olduğuna karar verdim, ama bana bu kadar yakınken, başımı ancak pek doğal olmayan bir açıyla öteye çevirmem gerekecekti. Bayan Kenton parmaklarımı birer birer kaldırarak kitabı usulca elimden aldı. Bu işlem çok uzun sürmüş gibi gelmişti bana. Yine de bütün bu süre boyunca duruşumu korumayı becermiştim, ta ki onun sesini duyuncaya kadar:

“Aman Tanrım, Bay Stevens bu hiç de utanılacak bir şey değil ki! Duygusal bir aşk hikâyesi o kadar.”

Bu duruma daha fazla göz yummamın gerekmediğine herhalde o an karar verdim. Ne söylediğimi tam olarak anımsamıyorum, ama Bayan Kenton’a oldukça kesin bir biçimde kapıyı gösterdiğim, bu olayı da böylece kapattığım aklımda.

Bu küçük olaya neden olan kitapla ilgili birkaç şey söylemem gerek galiba. Gerçekten de “duygusal bir aşk hikâyesi” olarak tanımlanabilecek bir kitaptı; bayan konukların vakit geçirmeleri için kitaplıkta ya da konuk yatak odalarının birçoğunda bulundurulan kitaplardan biriydi. Bu tür yapıtları dikkatle okumaya başlamamın basit bir nedeni vardı: Dilimizi doğru kullanmak, söz dağarcığımı geliştirmek için son derece etkili bir yoldu bu. Bizim kuşağın değer yargıları söz konusu olduğunda – bu görüşe katılır mısınız, bilmem– güzel bir aksanla dil hâkimiyetinin gereksiz derecede aranılır özellikler sayıldığı görüşündeyim; demek istiyorum ki, kimi zaman çok daha önemli mesleki nitelikler pahasına bu yetilerin üzerinde fazlaca durulur. Yine de, güzel bir aksanla dil hâkimiyetine sahip olmanın çekici bir özellik olmadığını düşünmedim hiç, bu yetilerimi elimden geldiğince geliştirmeyi hep görevim saydım. Bunun için en basit çözümlerden biri, kendinize ayırabildiğiniz saatlerde güzel bir dille yazılmış bir kitaptan birkaç sayfa okumaktır. Son bir iki yıldır benim izlediğim yol da buydu. O akşam Bayan Kenton’ın beni okurken bulduğu türden yapıtları seçme eğilimindeydim, çünkü bunlar genelde doğru cümlelerle ve benim için uygulamada büyük önem taşıyan, incelikli bir dille yazılmış karşılıklı konuşmalar içerir. Daha ağır bir kitap –örneğin bilimsel bir inceleme– genel anlamda belki daha geliştiricidir, ama böyle bir yapıt, hanımefendilerle, beyefendilerle günlük ilişkilerimde pek kullanamayacağım terimlerle dolu olacaktır.

Bu aşk romanlarının herhangi birini baştan sona okumaya ne zamanım ne de isteğim oldu diyebilirim. Bence olay örgüleri hep saçma sapandı ya da Bayan Kenton'ın dediği gibi duygusal. Az önce sözünü ettiğim yararları olmasa onlarla bir saniyemi bile harcamazdım. Ancak, bugün bunu söylemekte sakınca görmüyorum –bunda utanılacak bir şey de yok–, bu hikâyelerden bir tür anlık haz aldığım da oluyordu. Bunu belki o zamanlar kendime bile itiraf etmedim, ama dediğim gibi, utanılacak ne var bunda? Birbirlerine âşık olmuş, duygularını içtenlikle, hem de en zarif sözcüklerle dile getiren hanımefendilerle beyefendilerin hikâyelerinin tadını niçin tasasızca çıkarmamalı?

Ama bunları söylerken, o akşam kitap konusundaki tutumum biraz yersizdi demek istemiyorum. Şunu anlamalısınız, söz konusu olan önemli bir ilkeydi. Bayan Kenton paldır küldür odama daldığı sırada "izinli"ydim. Mesleğiyle gurur duyan her başuşak, Hayes Derneği'nin bir zamanlar belirttiği gibi "konumuna yaraşır vakarı" koruyan her başuşak, başkalarının yanındayken "izinli" görünmemeye özen göstermelidir. O anda içeri girenin Bayan Kenton ya da büsbütün yabancı biri olması pek fark etmezdi aslında. Az da olsa bir değer taşıyan her başuşak, rolünü kendi derisinden farksız bir *giysi* olarak görmelidir; onu, bir pantomim kostümüymüşçesine çıkarıp atarken, sonra da yeniden kuşanırken görülmesi yakışık almaz. Vakur olmaya önem veren bir başuşağın bu rolden sıyrılma özgürlüğünü tadabileceği bir tek an vardır: Tam anlamıyla yalnız olduğu an. Hiç de haksız sayılmayacak nedenlerle yalnız olduğumu sandığım bir sırada Bayan Kenton'ın içeri dalması sonucu, uygun rolümde değil de ondan çok aşağı bir durumda görünmem, önemli bir ilke meselesi, aslında bir vakar meselesi olmuştu.

Yıllar öncesinde kalmış bu ufak olayı çözümlemeye kalkışmak

niyetinde değildim. Asıl önemli olan, bu olayın bir gerçeği görmemi sağlamasıydı: Bayan Kenton'la ilişkimiz –kuşkusuz aylar süren aşamalı bir süreçten sonra– uygunsuz bir hal almaya başlıyordu. O akşamki gibi davranabilmesi oldukça dehşet vericiydi; odamdan çıkışının ardından kafamı biraz toparlama fırsatı bulduğumda, iş ilişkimizi yeniden sağlıklı bir temele oturtmaya karar verdiğimi anımsıyorum. Ancak bu olayın ilişkimizin zamanla geçirdiği büyük değişikliklere ne derecede katkıda bulunduğuna gelince, bunu söylemek çok güç. Olan bitene daha başka köklü gelişmeler de yol açmış olabilir pekâlâ. Örneğin Bayan Kenton'ın izin günlerindeki değişiklik gibi.

Darlington Malikânesi'ne ayak bastığı günden, odamda geçen olayın belki bir ay öncesine kadar Bayan Kenton'ın izin günleri önceden kestirilebilir bir düzen izlemişti. Her altı haftada bir, Southampton'daki teyzesini ziyaret etmek için iki günlük izin alırdı; başka zamanlardaysa beni örnek alır, gereksiz yere izne çıkmazdı. Yalnız özellikle sakin bir dönemdeysek bir gününü bahçelerde dolaşıp odasında biraz kitap okuyarak geçirebilirdi. Ama dediğim gibi, bir sebeple durum değişmişti. Bayan Kenton, birdenbire sözleşmesinde belirtilen izin hakkını eksiksiz kullanmaya başladı. İzin günlerinde sabah erkenden evden ayrılıyor, gece gelebileceği saat dışında hiçbir bilgi bırakmıyordu. Asla hakkından fazla izin kullanmıyordu elbette, bu nedenle onu bu konuda sorguya çekmenin uygunsuz kaçacağını düşündüm. Ama galiba bu değişiklik beni biraz rahatsız etmişti; çünkü Sir James Chambers'ın oda ve başuşağı olan ve o sıralar Darlington Malikânesi'ne sık sık gelip giden Bay Graham'e konuyu açtığımı anımsıyorum. Güvenilir bir meslektaştı, ne yazık ki kendisinden haber alamıyorum artık. Bir akşam, ateşin başında oturmuş

konuşuyorduk.

Aslında bütün söylediğim, kâhyanın "son zamanlarda biraz içine kapandığı" yolunda bir şeydi; bu yüzden Bay Graham başını sallayıp öne eğilerek bilgiç bilgiç konuşunca epey şaşırmıştım:

"Daha ne kadar böyle devam edeceğini merak ediyordum."

Ne demek istediğini sorduğumda Bay Graham sözlerini sürdürdü: "Sizin şu Bayan Kenton, kaç yaşında şimdi? Otuz üç mü? Otuz dört mü? Annelik için en ideal yılları kaçırdı, ama yine de çok geç kalmış sayılmaz."

"Bayan Kenton, kendini mesleğine adamış biridir. Bir aile kurma özlemi duymadığını gayet iyi biliyorum," diyerek kendimden emin bir biçimde cevap verdim ona.

Ama Bay Graham gülümsemiş, başını sallayarak, "Aile kurma niyetinde olmadığını söyleyen bir kâhyaya asla inanmayın. Aslında Bay Stevens, sizinle şimdi şuracıkta oturur, bir zamanlar böyle konuştuktan sonra evlenip işi bırakmış en az bir düzine kadın sayabiliriz herhalde."

Bay Graham'in ileri sürdüğü bu varsayımı o akşam büyük bir güvenle bir kenara attığımı anımsıyorum; ama doğrusu daha sonra, Bayan Kenton'ın evden gizemli ayrılışlarının nedeninin bir talip le buluşması olabileceğini düşünmeye başladım. Bu gerçekten de rahatsız edici bir düşünceydi, çünkü Bayan Kenton'ın bizden ayrılmasının oldukça önemli bir kayıp, Darlington Malikânesi'nin yerini doldurmakta zorlanacağı bir kayıp olacağı açıkça görülebiliyordu. Dahası, Bay Graham'in varsayımını destekler görünen başka küçük belirtileri de fark ediyordum pekâlâ. Örneğin, posta kutusunu açıp gelen mektupları dağıtmak benim görevim olduğundan Bayan Kenton'ın oldukça düzenli bir biçimde —aşağı yukarı haftada bir– hep aynı kişiden mektup almaya başladığını, bu mektupların bizim kasabanın damgasını taşıdığını görmezden gelemedim. Böyle şeyleri fark etmemek neredeyse

olanaksızdı; malikânede yaşadığı yıllar boyunca gerçekten pek az mektup almıştı Bayan Kenton.

Sonra Bay Graham'in görüşünü destekleyen daha başka, üstü kapalı belirtiler de vardı. Bayan Kenton görevlerini her zamanki çalışkanlığıyla yerine getirmeye devam ettiği halde genel ruh durumunda, o zamana kadar hiç tanık olmadığım türden iniş çıkışlar meydana geliyordu örneğin. Günler boyunca, hem de ortada belirli bir neden yokken son derece neşeli olduğu dönemler neredeyse, aniden gelen ve genelde oldukça uzun süren somurtkanlık nöbetleri kadar sinir bozucuydu benim için. Dediğim gibi, bütün bu zaman boyunca işine bütünüyle bağlı kaldı Bayan Kenton, ama yine de uzun vadede evin çıkarlarını düşünmek görevimdi. Bu belirtiler, Bay Graham'in Bayan Kenton'ın duygusal nedenlerle evden ayrılma niyetinde olduğu yolundaki görüşlerini gerçekten destekliyorsa, konuyu enine boyuna araştırmak görevim sayılırdı. Bir akşam, kakao buluşmalarımızdan biri sırasında bu konuyu açmaya cesaret edebildim:

"Perşembe günü yine dışarı çıkacak mısınız Bayan Kenton? İzin gününüzde yani."

Bu sorunun onu öfkelendireceğini sanıyordum aslında, oysa o, uzun zamandır tam da bu konuyu açmak için fırsat kolluyormuş, sanırım. Neredeyse rahatlamış gibi konuştu:

"Ah, bir zamanlar Granchester Köşkü'ndeyken tanıdığım biri yalnızca, Bay Stevens. Aslında o sırada köşkün başuşağıydı, ama şimdi mesleği bıraktı, yakınlarda bir yerde bir işte çalışmaya başladı. Nasılsa burada olduğumu öğrenmiş, bana yazmaya başladı, tanışıklığımızı tazelememizi önerdi. Hepsi bu, Bay Stevens."

"Anlıyorum, Bayan Kenton. Ara sıra evden dışarı çıkmak iyi gelir kuşkusuz."

"Ben de öyle düşünüyorum, Bay Stevens."

Kısa bir sessizlik oldu. Sonra Bayan Kenton bir karara varmış gibi sözlerini sürdürdü:

"Bu arkadaşım… Granchester Köşkü'nde başuşakken ne kadar hırslı biri olduğunu anımsıyorum. Aslında en büyük düşü, bunun gibi bir evde başuşaklık yapmak olurdu herhalde. Ah, ama kimi yöntemleri aklıma geliyor da şimdi! Gerçekten Bay Stevens, görseniz yüzünüz ne hale gelirdi, gözümde canlandırabiliyorum. İsteklerini gerçekleştirememesi hiç de şaşırtıcı değil."

Hafifçe güldüm: "Bunca yıldır görebildiğim kadarıyla," dedim, "pek çok kişi, başuşaklık gibi daha yüksek konumlara gelmeye yetkin görüyor kendini. Bu işin ne kadar çaba ve özen gerektirdiğini hiç mi hiç bilmiyorlar. Besbelli herkese göre değil bu meslek."

"Çok doğru. Onu o günlerde gözlemlemiş olsaydınız, Bay Stevens, neler derdiniz kim bilir!"

"Başuşaklık gibi ileri düzeylerde, Bayan Kenton, bu meslek herkese göre değil. Yükselme hırsına kolayca kapılabilir insan, ama belirli birtakım nitelikleri taşımayan bir başuşak belirli bir noktanın ötesine de geçemez."

Bayan Kenton bunu düşünür gibi oldu bir an, sonra şöyle dedi:

"Düşündüm de Bay Stevens, siz halinizden memnun biri olmalısınız. İşte bakın, ne de olsa mesleğinizin doruğundasınız, çalışma alanınızı her yönüyle denetim altında tutuyorsunuz. Yaşamdan daha başka ne dileyebilirsiniz, bilemiyorum gerçekten."

Bu soruya verilecek hazır bir yanıtım yoktu. Bunu izleyen hafif sıkıntılı sessizlikte Bayan Kenton bakışlarını kakao fincanının dibine çevirdi, sanki orada gördüğü bir şeylere dalıp gitmiş gibi görünüyordu. Biraz düşündükten sonra şöyle dedim:

"Bana öyle geliyor ki, Bayan Kenton, benim görevim ancak lord hazretlerinin kendine amaç edindiği büyük işleri

gerçekleştirmesinde ona yardım etmek için elimden gelen her şeyi yaptıktan sonra tamamlanacaktır. *Onun* görevini tamamladığı, insanların ondan bekleyebileceği akla uygun her şeyi yapmış olduğunu bilmekle yetinip artık dinlenmeye çekilebildiği gün, işte ancak o gün Bayan Kenton, ben de kendime, sizin deyiminizle, halinden memnun biri diyebileceğim."

Sözlerim onu biraz şaşırtmıştı sanki ya da belki bilmediğim bir nedenden ötürü gücendirmişti. Davranışları o andan sonra değişti sanki, sohbetimiz oldukça kişisel bir havaya bürünmeye başlamışken ansızın yeniden iş konularına yöneldi.

O konuşmadan pek de uzun olmayan bir süre sonra Bayan Kenton'ın odasındaki kakao buluşmalarımız sona erdi. Aslında en son buluşmamızı gayet açık bir biçimde anımsıyorum; Bayan Kenton'la yaklaşan bir etkinliği, İskoçya'dan gelecek seçkin kişilerin Darlington Malikânesi'nde buluşacakları bir hafta sonunu tartışmak istiyordum. Toplantıya yaklaşık bir ay kadar daha vardı aslında, ama bu tür etkinlikleri hep çok önceden konuşurduk. Söz ettiğim akşam da bu toplantıyla ilgili birtakım önemli noktalardan söz ediyordum ki Bayan Kenton'ın konuşmaya pek az katıldığını fark ettim; aslında, bir süre sonra, aklının bambaşka bir yerde olduğu açıkça anlaşıldı. Birkaç kez, özellikle bir noktayı uzun uzun açıklıyorsam, "Beni dinliyor musunuz, Bayan Kenton?" gibi sözler söylemiştim, her uyarımda dalgınlığından biraz sıyrıldıysa da dikkatinin birkaç saniye içinde yeniden dağıldığını görebiliyordum. Ben dakikalarca konuştuktan, o da, "Elbette, Bay Stevens," ya da, "Size katılıyorum, Bay Stevens," gibi sözlerle karşılık verdikten sonra şöyle dedim:

"Özür dilerim, Bayan Kenton, ama devam etmemizin pek bir anlamı yok galiba. Bu konuşmanın öneminin farkında değilsiniz sanki."

"Ben, şey, özür dilerim, Bay Stevens," dedi yerinde biraz

doğrularak. “Bu akşam biraz yorgunum da.”

“Gitgide daha çok yoruluyorsunuz, Bayan Kenton. Eskiden böyle bir özre sığınmaya gerek duymazdınız.”

Bayan Kenton ani bir patlamayla karşılık vererek şaşırttı beni.

“Bay Stevens yoğun bir haftaydı. Çok yorgunum. Aslında şu son üç dört saattir tek isteğim yatağımda olmak. Çok, çok yorgunum, Bay Stevens, bunu anlayamıyor musunuz?”

Özür dilemesini beklemiyordum, ama bu yanıtın sertliğinin de beni biraz irkilttiğini söylemem gerek. Yine de onunla olmayacak bir tartışmaya sürüklenmemeye karar verdim. Bir iki dakika sustuktan sonra sakin bir sesle şöyle yanıtladım:

“Bu konudaki duygularınız buysa, Bayan Kenton, akşam buluşmalarımızı sürdürmemize hiç gerek yok. Bu buluşmaların bütün bu zaman boyunca sizi ne derece rahatsız ettiğinin farkında değildim, özür dilerim.”

“Bay Stevens, bu akşam yorgun olduğumu söyledim yalnızca…”

“Yok, yok, Bayan Kenton, anlayışla karşılanabilecek bir şey bu. Uğraşmanız gereken pek çok şey var, bir de bu buluşmalar size fazla geliyordur. Böyle bir araya gelmeden de mesleğimizin gerektirdiği iletişimi sağlamanın pek çok yolu var.”

“Bay Stevens, buna hiç gerek yok. Yalnızca demiştim ki…”

“Kararım budur, Bayan Kenton. Aslında bu buluşmaları sürdürmemizin gerçekten gerekli olup olmadığını düşünüyordum bir süredir, zaten çok yorucu olan günlerimizi nasıl uzattığını düşünürsek. Yıllardır burada buluşmuş olmamız, bundan sonrası için daha uygun bir yol aramamamızı gerektirmez.”

“Bay Stevens, lütfen, bu buluşmaların çok yararlı olduğuna inanıyorum…”

“Ama sizin için büyük bir yük bu, Bayan Kenton. Sizi yoruyor. Bundan sonra, günlük çalışmalarımız sırasında

birbirimize yalnızca önemli bilgileri iletmemizi öneriyorum size. Birbirimizi bulamazsak, kapılarımızın altından bir not atabiliriz. Bu bana kusursuz bir çözüm gibi geliyor. Şimdi Bayan Kenton, sizi bu saate kadar ayakta tuttuğum için özür dilerim. Kakao için çok teşekkürler."

Kuşkusuz –bunu ne diye itiraf etmeyeyim– akşam buluşmalarımız konusunda bu kadar kararlı davranmasaydım işler uzun vadede nasıl bir hal alırdı diye merak etmişimdir zaman zaman; yani bunu izleyen haftalarda, Bayan Kenton'ın akşamları yeniden bir araya gelmemizi önerdiği pek çok seferde yumuşamış olsaydım durum ne olurdu. Şimdi bu konu üzerinde tahmin yürütüyorum, çünkü daha sonraki olayların ışığında bakılınca, akşam buluşmalarımızı kesin olarak sona erdiren o kararı aldığım sırada bunun olası sonuçlarının belki de bütünüyle bilincinde olmadığım ileri sürülebilir. Benim bu küçük kararımın bir dönüm noktası olduğu, o kaçınılmaz sonu hazırlayan gelişmeleri başlattığı bile söylenebilir.

Ama insan, geriye dönüp bakabilmenin aydınlığında geçmişinde bu tür "dönüm noktaları" aradı mı, bunları her yerde görmeye başlıyor galiba. Kişi buna yatkınsa, yalnızca akşam buluşmalarımız konusundaki kararımı değil, odamdaki olayı da bu tür bir "dönüm noktası" olarak görebilir. Ya da çiçek dolu vazosuyla içeri girdiği o akşam ona biraz farklı bir tepki göstermiş olsaydım neler olacaktı diye sorulabilir. Belki –bu da öteki olaylarla aynı zamanlarda gerçekleştiğinden– teyzesinin ölüm haberini aldığı o öğle sonrası Bayan Kenton'la yemek odasında karşılaşmamız da bu tür bir "dönüm noktası" sayılabilir.

Ölüm haberi birkaç saat önce gelmişti; aslında o sabah mektubunu vermek için odasının kapısını bizzat ben çalmıştım.

İşle ilgili bir konuyu tartışmak için birkaç dakikalığına içeri girmiştim; onun çalışma masasında oturduğumuzu, konuşmanın ortasında bir ara Bayan Kenton'ın mektubu açtığını anımsıyorum. Bir an kıpırtısız kaldı önce, mektubu en az iki kez okudu, ama hakkını teslim etmeli, hiçbir şey belli etmedi. Sonra özenle zarfına yerleştirdi, bana döndü:

"Bayan Johnson'dan, teyzemin bir arkadaşından geliyor. Teyzem evvelsi gün ölmüş." Bir an sustu. "Cenazesi yarın kalkacakmış. İzin alabilir miyim acaba?"

"Elbette, bunu ayarlayabilirim, Bayan Kenton."

"Sağ olun, Bay Stevens. Şimdi, bağışlayın beni, ama birkaç dakika yalnız kalsam iyi olacak."

"Elbette, Bayan Kenton."

Odadan çıktım. Kendisine taziyetlerimi sunmadığım ancak o zaman aklıma geldi. Teyzesi onun için her bakımdan bir anne gibiydi, ölüm haberinin ona indirdiği darbeyi çok iyi tahmin edebiliyordum. Koridorda öylece kalakaldım, geri dönüp kapıyı çalıp hatamı düzeltmem gerektiğini düşündüm. Ama sonra aklıma geldi ki böyle yaparsam onun yasını saygısızca bölmüş olurdum. Gerçekten de Bayan Kenton'ın tam o anda, benden yalnızca birkaç metre ötede ağlıyor olması mümkündü. Bu düşünce, içimde tuhaf bir duygunun kabarmasına neden oldu; tereddütle olduğum yere çakılı kaldım. Ama sonunda üzüntümü dile getirmek için başka bir fırsatı beklemenin en iyisi olacağına karar vererek yoluma devam ettim.

Bayan Kenton'ı o gün öğleden sonraya kadar göremedim. Dediğim gibi, yemek odasında tabak çanağı büfeye yerleştirirken buluncaya kadar. Birkaç saat boyunca, Bayan Kenton'ın matemini düşünüp durmuştum, yükünü biraz olsun hafifletmek için ne söyleyebileceğime ya da yapabileceğime özellikle kafa yormuştum. Yemek odasına girdiğini ayak sesinden anladığımda –

dışarıda holde bir işle ilgileniyordum– bir dakika kadar bekledim, sonra yaptığım işi bırakıp peşi sıra içeri girdim.

"Ah, Bayan Kenton," dedim. "Nasılsınız?"

"Oldukça iyiyim, sağ olun, Bay Stevens."

"Her şey yolunda mı?"

"Her şey yolunda sayılır, sağ olun."

"Yeni işe alınanlarla ilgili bir sorununuz var mı diye sormak istiyordum da." Hafifçe güldüm. "Bu kadar çok yeni hizmetli aynı anda gelince ufak tefek güçlükler ortaya çıkabilir. Böyle zamanlarda en deneyimlimizin bile küçük bir görüş alışverişinden kazançlı çıkacağını söyleyebilirim."

"Sağ olun Bay Stevens, bence kızlar işlerini gayet iyi yapıyorlar."

"Aramıza en son katılanları göz önüne alarak şu anki çalışma düzeninde herhangi bir değişiklik yapılmasını gerekli görmüyor musunuz?"

"Böyle bir değişikliğin gerekeceğini sanmıyorum, Bay Stevens. Yine de bu konudaki düşüncemi değiştirirsem size hemen bildiririm."

Dikkatini yeniden elindeki işe çevirdi, ben de bir an odadan çıkmayı düşündüm. Aslında galiba kapıya doğru birkaç adım atmıştım ki geri döndüm:

"Demek Bayan Kenton," dedim, "yeni hizmetliler iyi gidiyor."

"İnanın her ikisi de çok iyiler."

"Ah, bunu duymak çok güzel." Yine hafifçe güldüm. "Yalnızca merak etmiştim, kızların ikisi de daha önce bu büyüklükte bir evde çalışmamış, biliyorsunuz."

"Evet, Bay Stevens."

Onun tabakları yerleştirişini izledim, başka bir şey söyler mi diye bekleyerek. Birkaç saniye sonra konuşmayacağı anlaşılınca,

“Doğrusunu isterseniz, Bayan Kenton,” dedim, “bunu söylemek zorundayım. Son günlerde bir iki konuda her zamanki düzeyin tutturulamadığını fark ettim. Yeni hizmetliler konusunda bu kadar rahat davranmasanız iyi olur bence.”

“Ne demek istiyorsunuz, Bay Stevens?”

“Ben, Bayan Kenton, aramıza yeni biri katıldığında, her şeyin yolunda gittiğinden emin olmak isterim. Bu kişilerin çalışmalarını her açıdan denetler, öteki hizmetlilerle nasıl geçindiklerini gözlemlemeye çalışırım. Ne de olsa yeni gelenlerin hem mesleki becerileri hem de diğer çalışanlar üzerindeki etkileri konusunda belirli bir izlenim edinmek gerekir. Bunu söylemekten üzüntü duyuyorum, Bayan Kenton, ama bu konuyu biraz savsakladınız bence.”

Bayan Kenton bir an epey şaşırmış göründü. Sonra bana döndü, yüzündeki gerilim açıkça görülebiliyordu.

“Özür dilerim, Bay Stevens, anlayamadım.”

“Örneğin, Bayan Kenton, tabak çanak her zamanki gibi gayet temiz bir biçimde yıkanıyor belki, ancak mutfaktaki raflara, çok tehlikeli değilse bile, zamanla gereğinden fazla kırılmaya yol açacak bir biçimde dizildiğini fark ettim.”

“Öyle mi, Bay Stevens?”

“Öyle, Bayan Kenton. Ayrıca kahvaltı odasının dışındaki o küçük girinti de bir süredir süpürülmemiş. Bağışlayın beni, ama bu tür bir iki küçük şey daha var.”

“Demek istediğiniz şeyi daha fazla vurgulamanıza hiç gerek yok, Bay Stevens. Önerdiğiniz gibi, yeni hizmetçilerin çalışmalarını daha sıkı denetleyeceğim.”

“Böyle belirgin hataları gözden kaçırmak size hiç yakışmıyor, Bayan Kenton.”

Bayan Kenton bakışlarını öte yana çevirdi, yüzünden, aklım epeyce karıştıran bir şeyleri çözmeye çalışıyormuş gibi bir ifade

geçip gitti yeniden. Üzgün olmaktan çok, bitkin görünüyordu. Dolabı kapadı, "İzninizle, Bay Stevens," diyerek odadan çıktı.

Ama falanca olay farklı sonuçlansaydı neler olabilirdi diye durmadan tahmin yürütmenin ne anlamı var ki? İnsan muhtemelen ruh sağlığını bozar böyle. "Dönüm noktaları"ndan söz etmek iyi güzel de, kişi bu gibi anları ancak geçmişe dönüp baktığında görüyor. Bu tür olaylara bugün baktığınızda bunların gerçekten de yaşamdaki önemli, değerli anlar görünümünü almaları doğaldır; ama bu anları yaşadığım sırada edindiğim izlenim bu değil kuşkusuz. Önümde, Bayan Kenton'la ilişkimizin iniş çıkışlarını yoluna koyabileceğim bitmez tükenmez günler, aylar, yıllar varmış gibiydi daha çok; şu ya da bu yanlış anlaşmanın verdiği zararları onarabileceğim sonsuz başka fırsat olacaktı sanki. Böyle küçücük olayların, bütün düşleri ebediyen erişilmez kılacağını gösteren hiçbir şey yoktu o anda.

Ama gereksiz yere deşiyorum geçmişi, neredeyse hastalıklı bir biçimde. Kuşkusuz bu, az önce yaşadığım dakikalarla, bu akşam katlanmak zorunda kaldıklarımın güçlüğüyle ilgili. Köydeki istasyonda benzin bulabilmem koşuluyla –ki Taylor'lar bu konuda güvence verdiler– yarın öğleüstü Little Compton'a varıp bütün bu yıllardan sonra Bayan Kenton'ı yeniden görecek olmamın da payı var bütün bunda herhalde. Buluşmamızın sıcak bir havada geçmeyeceğini düşünmek için hiçbir neden yok elbette. Aslında görüşmemizin –bu koşullarda oldukça uygun düşecek resmi olmayan birkaç soru ve yanıt dışında– baştan sona mesleki içerikte olacağını düşünüyorum. Yani evliliği ne yazık ki artık sona ermiş göründüğüne, Bayan Kenton evsiz barksız kaldığına göre Darlington Malikânesi'ndeki eski işine dönmeyi isteyip istemediğini öğrenmem gerekecek. Bu arada mektubunu bu gece yeniden okudum, kimi satırları daha önce belki de pek akıllıca olmayan bir biçimde okumuş olabileceğime inanmaya başladım.

Yine de mektubunun kimi bölümlerinde geçmişe dönük bir özlemden daha fazlasının bulunduğunu düşünüyorum hâlâ, hele hele şu sözlerinde: "İkinci kat yatak odalarının avluya ve uzaktaki yemyeşil tepelere bakan manzarası öyle hoşuma giderdi ki!"

Yine de işin doğrusunu yarın kendisinden öğrenebilecekken, onun şu anki istekleri üzerine durmadan tahmin yürütmek de niye? Her neyse, bu akşamki olaylardan epeyce uzaklaştım. Şu son birkaç saat son derece sıkıntılı geçti doğrusu. Ford'u ıssız bir tepede bırakmak, yarı karanlıkta ters bir yoldan bu köye inmek zorunda kalmak, bir akşam için yeterince büyük bir talihsizlikti zaten. İnanıyorum ki nazik ev sahiplerim, Bay ve Bayan Taylor da az önce katlandığım işkenceye bile bile sokmazlardı beni. Ama gerçek şu ki, akşam yemeği için masalarına oturur oturmaz, bir sürü komşunun eve doluşmaya başlamasıyla birlikte, pek can sıkıcı birtakım olaylar birbiri ardına sökün etti.

* * *

Görünüşe göre Taylor'lar, alt katın ön tarafındaki odayı hem yemek hem de oturma odası olarak kullanıyorlar. Oldukça rahat bir yer burası; çiftlik evlerinin mutfaklarında sık sık rastlanan türden, büyük, kaba saba yontulmuş bir masa odayı dolduruyor, verniksiz yüzeyinde satırlardan, ekmek bıçaklarından kalma bir sürü çentik var. Bu çentikleri açıkça görüyordum, oysa köşedeki rafta duran yağ lambasının saçtığı sarı, loş ışıkta oturuyorduk.

Bay Taylor bir ara başıyla lambayı işaret etti: "Köye elektrik gelmişti aslında, efendim. Ama devrelerde bir arıza olmuş, neredeyse iki aydır elektrik vermiyorlar. Doğrusu, o kadar da aramıyoruz. Aslında elektriğin henüz hiç ulaşmadığı birkaç ev bile var burada. Gazyağı daha sıcak bir ışık veriyor."

Bayan Taylor et suyuna yapılmış leziz bir çorba sunmuştu bize, kepekli ekmeği katık edip yemiştik. Henüz bu gecenin, yatağıma çekilmeden önce ev sahiplerimle yaklaşık bir saatlik hoş bir sohbetten öte, yıldırıcı bir şeyler saklıyor olabileceğini gösteren bir şey yoktu ortada. Ama yemeğimizi ancak bitirmiştik ki çakıllı yoldan eve doğru yaklaşan ayak sesleri duyduk; o sırada Bay Taylor komşusunun mayalamış olduğu biradan bir bardak sunuyordu bana. Benim kulaklarım, karanlıkta öteki evlerden uzak, bir başına duran bu kulübeye doğru gitgide yaklaşan bu ayak seslerini uğursuzca bir şeylere yormaya hazırdı; ama ne ev sahibim ne de ev sahibem bu ayakların ait olduğu kişiden herhangi bir tehlike bekliyordu besbelli, çünkü Bay Taylor, "Hey, kim o dışardaki?" derken meraktan öte bir şey yoktu sesinde.

Bunu neredeyse kendi kendine söylemişti, ama yanıt verirmiş gibi bir ses geldi dışarıdan: "Benim, George Andrews. Geçiyordum da…"

Bayan Taylor'ın içeri buyur ettiği adam, elli yaşlarında, iri yarı biriydi, üzerindeki giysilerden anlaşıldığı kadarıyla gününü tarlada çalışarak geçirmişti. Evin gedikli konuğu olduğu her halinden belli oluyordu; girişin yanındaki küçük tabureye oturdu. Bir yandan Bayan Taylor'la sohbet ediyor, bir yandan da dizlerine kadar gelen çizmelerini çıkartmaya uğraşıyordu. Sonra masaya yanaştı, çavuşuna tekmil veren er gibi önümde hazır ola geçti.

"Andrews, efendim," dedi. "Size çok iyi akşamlar dilerim. Başınıza gelen şanssızlığı duydum, çok üzüldüm, ama geceyi burada, Moscombe'da geçirmek keyfinizi pek kaçırmaz umarım."

Bu Bay Andrews'un, kendi deyimiyle, benim "şanssızlığımı" nereden haber aldığını merak etmiştim doğrusu. Yine de "keyifsizlik"ten uzak bir gülümsemeyle yanıt verdim, gördüğüm konukseverlik için derin bir gönül borcu duyduğumu söyledim.

Bay ve Bayan Taylor'ın nazik yardımlarından söz ediyordum elbette, ama Bay Andrews bunda kendisinin de payı olduğunu düşünüyordu sanki, kocaman ellerini kendini savunur gibi havaya kaldırdı hemen:

"Yapmayın, efendim, başımızın üstünde yeriniz var. Sizi ağırlamaktan büyük kıvanç duyuyoruz. Sizin gibiler buralara gelmez pek. Köyümüzde konakladığınız için hepimiz çok sevinçliyiz."

Bunu öyle bir ifadeyle söylemişti ki başıma gelen "şanssızlık"tan, dolayısıyla da bu kulübede olduğumdan bütün köy haberdardı sanki. Aslında bunun gerçeğe pek yakın bir tahmin olduğunu az sonra anlayacaktım; akla yakın tek açıklama, eve getirilip yatak odasına çıkarıldığım andan sonraki birkaç dakika içinde –ki ben bu süre içinde ellerimi yıkamış, ceketimle pantolon paçalarımı olabildiğince temizlemeye çalışmıştım– Bay ve Bayan Taylor'ın gelip geçen herkese benden söz etmiş oldukları. Her neyse, sonraki birkaç dakika içinde bir konuk daha geldi, görünüşü Bay Andrews'a pek benzeyen bir adam. Yani nispeten iri yapılı bir toprak adamı; çamurlu, diz boyu çizmeler giyen, bunları yine Bay Andrews'un çıkardığı gibi çıkarmaya girişen biri. Aslında aralarındaki benzerlik o dereceydi ki önce kardeş olduklarını sandım; yeni gelen kendini, "Morgan, efendim, Trevor Morgan," diye tanıtıncaya kadar.

Bay Morgan başıma gelen "aksiliğe" ne kadar üzüldüğünü dile getirdi, sabaha her şeyin düzeleceğine güvence verdikten sonra da köyde ne büyük bir sevinçle karşılandığımı anlatmaya girişti. Benzer sözleri zaten bir iki dakika önce de dinlemiştim elbette, ama Bay Morgan bir de aynen şöyle dedi: "Sizin gibi bir beyefendiyi burada, Moscombe'da ağırlamak bizim için bir şereftir, efendim." Daha buna bir yanıt düşünmeye zaman bulamamıştım ki eve yaklaşan başka ayak sesleri duyuldu. Az

sonra orta yaşlı bir çift buyur edildi içeri, Bay ve Bayan Harry Smith olarak tanıtıldılar. Bu insanlar tarımla uğraşıyor gibi görünmüyorlardı pek. Kadın toplucaydı, amirane bir görünümü vardı; Bayan Mortimer'ı anımsattı bana biraz; yirmili otuzlu yıllarda Darlington Malikânesi'nin aşçılığını yapan kadını. Bay Harry Smith ise eşinin tersine ufak tefek bir adamdı, kırış kırış alnı ciddi bir ifade veriyordu yüzüne. Masanın çevresinde yerlerini alırlarken, "Arabanız Thornley Bush Tepesi'ndeki antika Ford mu, efendim?" diye sordu.

"Söz ettiğiniz tepe bu köyü kuşbakışı gören o yamaçsa, evet," dedim. "Ama arabayı gördüğünüzü duymak şaşırttı beni."

"Ben görmedim, efendim. Dave Thornton traktörüyle eve dönerken oradan geçmiş de az önce. Oracıkta duran bir araba görünce öyle şaşırmış ki durmuş, traktörden inip yanına gitmiş." Bay Harry Smith bu noktada masadakilere doğru döndü: "Harika bir şeymiş! Böylesini görmemiş hiç, öyle diyor. Bir zamanlar Bay Lindsay'in kullandığı araba bunun yanında solda sıfır kalırmış."

Herkes gülünce, Bay Taylor bana durumu açıkladı: "Eskiden, buradan pek uzak olmayan büyük bir evde yaşayan bir beydi, efendim. Bir iki garip şey yaptı, pek hoş karşılanmadı buralarda."

Bu, hep bir ağızdan onaylandı. Sonra biri, "Şerefinize, efendim," diyerek Bay Taylor'ın az önce dağıttığı bira maşrapalarından birini kaldırdı; ardından odadaki herkes bana kadeh kaldırdı.

Gülümsedim, "İnanın, bu şeref bana ait," dedim.

"Çok naziksiniz, efendim," dedi Bayan Smith. "İşte gerçek bir beyefendi böyle olur. O Bay Lindsay, beyefendi gibi değildi hiç. Çok parası vardı belki, ama asla bir beyefendi olamadı."

Bu görüş, yine herkes tarafından onaylandı. Derken Bayan Taylor, Bayan Smith'in kulağına bir şeyler fısıldadı, Bayan Smith de şöyle yanıtladı: "Olabildiğince çabuk gelmeye çalışacağını

söyledi.” İkisi de mahcup bir ifadeyle bana döndüler, Bayan Smith, “Doktor Carlisle’a burada olduğunuzu haber verdik, efendim,” dedi. “Kendisi sizinle tanışmaktan mutluluk duyacaktır.”

“Görmesi gereken hastaları var herhalde,” diye özür dilercesine ekledi Bayan Taylor. “Ne yazık ki siz odanıza çekilmek istemeden önce burada olur mu, bilemiyoruz, efendim.”

İşte o zaman Bay Harry Smith, o kırışık alınlı, ufak tefek adam, öne eğildi: “Şu Bay Lindsay,” dedi, “yanlış yaptı, öyle davranmakla. Bizden çok daha iyi olduğunu düşündü, hepimizi aptal sandı. Ama efendim, işin aslının tam tersi olduğunu çabucak öğrendi. Bu köyde insanlar uzun uzun düşünürler, kafa yorarlar, konuşurlar. Basbayağı sağlam fikirleri vardır, bunları dile getirmekten de çekinmezler. Bizim Bay Lindsay gayet iyi öğrendi bunu.”

“Bir beyefendi değildi o,” dedi Bay Taylor alçak sesle. “Beyefendi falan değildi Bay Lindsay.”

“Bu doğru, efendim,” dedi Bay Harry Smith. “Onu yalnızca izlemek bile bir beyefendi olmadığını söylemeye yeterdi. Evet, güzel bir evi, pahalı giysileri vardı, ama yine de anlaşılıyordu. Hem bu, zamanla açığa da çıktı.”

Bunu onaylayan mırıltılar dolandı odayı, sonra bir an herkes, bu köye ait birisiyle ilgili böyle bir hikâyeyi bana anlatmanın doğru olup olmayacağını düşünüyormuş gibi sustu. Derken Bay Taylor böldü sessizliği:

“Harry’nin dediği doğru. Gerçek bir beyefendiyi salt giyinip kuşanmış sahtesinden ayırt edebilirsiniz. Sizi ele alalım, efendim. Yalnızca elbiselerinizin kesimi ya da konuşmalarınızdaki incelik değil. Sizi bir beyefendi olarak öteki insanlardan ayıran bambaşka bir şey var. Ne olduğuna parmak basmak güç, ama bakmasını bilen herkesin görebileceği kadar açıkça ortada.”

Masadakiler yine onayladı bu sözü.

"Doktor Carlisle neredeyse gelir artık, efendim," diye söze karıştı Bayan Taylor. "Onunla konuşmak hoşunuza gidecektir."

"Doktor Carlisle'da da var," dedi Bay Taylor. "Onda da var. Gerçek bir beyefendi o da."

Geldiğinden beri pek az konuşan Bay Morgan öne eğildi ve bana, "Sizce nedir bu, efendim?" diye sordu. "Ona sahip biri ne olduğunu daha iyi açıklayabilir belki. Biz burada oturmuş kim ona sahip, kim değil diye konuşup duruyoruz işte, farklı bir yere de varamıyoruz. Belki siz bizi biraz aydınlatabilirsiniz, efendim."

Odaya bir sessizlik çöktü, bütün yüzlerin bana çevrildiğini hissettim. Hafifçe öksürdüm:

"Sahip olduğum ya da olmadığım nitelikler üzerine açıklamalarda bulunmak bana düşmez. Ancak bu özel soru söz konusu olduğunda şöyle bir yanıt verebilirim: Tanımlanmak istenen nitelik, belki de en doğru biçimde 'vakar' olarak adlandırılabilir."

Bu sözü daha fazla açıklamakta pek bir yarar görmedim. Aslında az önceki konuşmayı dinlerken aklımdan geçenleri dile getirmiştim yalnızca, durum birdenbire böyle gerektirmeseydi düşüncelerimi açıklamazdım herhalde. Yine de yanıtım orada bulunanları epey hoşnut etmiş gibiydi.

"Dediklerinizde büyük gerçek payı var, efendim," dedi Bay Andrews başını sallayarak, hemen hepsi de ona katıldı.

"Şu Bay Lindsay de biraz daha vakur olsa durumu idare edebilirdi herhalde," dedi Bayan Taylor. "Onun gibilerin sorunu, vakarla insanlara tepeden bakmayı birbirine karıştırmaları."

"Kusura bakmayın," diye söze karıştı Bay Harry Smith, "söylediklerinize saygı göstermekle birlikte, efendim, yine de şunu belirtmek gerek, vakar yalnızca beyefendilere özgü bir şey değildir. Bu ülkede her kadınla erkeğin uğrunda ter dökebileceği,

sonunda da elde edebileceği bir şeydir bu. Bağışlayın beni, efendim, ama dediğim gibi, iş fikirlerimizi dile getirmeye gelince resmiyete falan aldırmayız biz burda. İşte benim fikrim de bu. Vakar, yalnızca beyefendilerde bulunmaz."

Bu konuda Bay Harry Smith'le birbirimizi biraz yanlış anladığımızı, bu insanlara daha iyi bir açıklama yapmanın benim için fazlasıyla çetrefil bir iş olacağını kavradım elbette. Bu yüzden yalnızca gülümseyip, "Elbette, oldukça haklısınız," demenin en iyisi olacağına karar verdim.

Bu, Bay Harry Smith'in konuşması sırasında yükselen hafif gerilimi hemen dağıttı. Bay Harry Smith de daha önce kendisini engelleyen bütün dizginlerden kurtulmuş gibiydi, öne eğildi, sözlerini şöyle sürdürdü:

"Ne de olsa Hitler'le de bunun uğruna savaştık. İşler onun istediği gibi gitseydi hepimiz birer köleydik şimdi. Bütün dünyada birkaç efendi ve milyonlarca köle olacaktı. Buradakilere de şunu anımsatmama gerek yok: Kölelikte vakara yer yoktur. Uğruna savaştığımız budur, kazandığımız da bu. Özgür vatandaşlar olma hakkını kazandık. İngiliz olarak doğmanın ayrıcalıklarından biridir bu: Kim olursanız olun, ister varsıl ister yoksul olun, özgür doğarsınız, fikirlerinizi dile getirme özgürlüğüyle, dilediğiniz adayı meclise sokmak ya da meclisten çıkarmak üzere oy kullanma özgürlüğüyle doğarsınız. Bağışlayın, efendim ama vakar gerçekte budur işte."

"Hey, Harry!" dedi Bay Taylor. "Meşhur siyasi konuşmalarından birini yapmaya hazırlanıyorsun galiba."

Herkes güldü. Bay Harry Smith de utangaç bir tavırla gülümsedi, yine de sürdürdü sözlerini:

"Siyaset yapmıyorum. Yalnızca düşündüğümü söylüyorum, hepsi bu. Köleyseniz eğer, vakur olamazsınız. Ama her İngiliz, eğer isterse, çalışıp çabalayıp ele geçirebilir bu niteliği, çünkü biz

bu çabayı gösterebilme hakkı uğruna savaştık."

"Bu köy size küçük, yolu izi bilinmez bir yer gibi görünebilir, efendim," dedi eşi. "Ama savaşta payımıza düşenden fazlasını verdik. Payımıza düşenden çok daha fazlasını."

Bu sözler üzerine kederli bir hava kapladı odayı. Bay Taylor konuşuncaya kadar da sürdü: "Harry bu bölgenin meclis adayı için epeyce ter döktü. Ona bir fırsat verin, ülkenin yönetiminde nelerin yanlış gittiğini bir bir anlatacaktır size."

"Ah, ama tam da, ülke için bu kez neyin *doğru* olduğunu söylüyordum."

"Siz siyasetle ilgilendiniz mi, efendim?" diye sordu Bay Andrews.

"Böyle doğrudan değil," dedim. "Hele hele bugünlerde hiç değil. Belki, daha çok savaştan önce."

"Bir iki yıl önce milletvekilliği yapan bir Bay Stevens anımsıyor gibiyim de. Birkaç kez radyoda konuşmasını dinlemiştim. Konut sorunu konusunda pek aklı başında şeyler söylüyordu. Ama siz o olmazsınız, öyle değil mi, efendim?"

"Yo, hayır," dedim gülerek. Bana bundan sonraki sözleri söyleten neydi, pek emin değilim. Her nasılsa kendimi içinde bulduğum koşullar gerektirdi bunu; bütün diyebileceğim bu. Ağzımdan şöyle bir şey çıktı: "Aslında iç işlerinden çok, uluslararası olaylarla ilgileniyordum. Dış siyaset yani."

Bu sözlerin dinleyicilerim üzerinde bıraktığı etki beni biraz afallattı. Hepsinde bana karşı saygılı bir çekingenlik uyanmıştı sanki. Hemen ekledim: "Bakın, hiçbir yüksek göreve gelmedim. Herhangi bir etkim olduysa, kesinlikle resmi olmayan niteliktedir." Buna karşın birkaç saniye daha çıt çıkmadı kimseden.

Sonunda Bayan Taylor, "Bağışlayın, efendim," dedi, "ama Bay Churchill'le karşılaştınız mı hiç?"

"Bay Churchill mi? Birkaç kez gelmişti eve. Ama doğrusunu

söylemek gerekirse, Bayan Taylor, önemli olaylarla en çok ilgilendiğim dönemde Bay Churchill henüz böyle kilit konumda biri değildi, ilerde bu noktaya gelmesi de beklenmiyordu gerçekten. O günlerde Bay Eden ve Lord Halifax daha sık gelip gidiyorlardı."

"Ama Bay Churchill'le gerçekten karşılaştınız, efendim, öyle mi? Bunu söyleyebilmek ne büyük bir onur!"

"Bay Churchill'in söylediği pek çok şeye katılmıyorum," dedi Bay Harry Smith, "ama büyük adam olduğu su götürmez. Onun gibi biriyle bu tür konuları tartışıyor olmak epey önemli bir şey olmalı, efendim."

"Şunu bir kez daha belirtmem gerek," dedim, "Bay Churchill'le pek fazla ilgim olmadı. Ama haklısınız, onun huzurunda bulunmak oldukça memnuniyet vericiydi doğrusu. Aslında her şey bir yana, çok şanslı olduğumu kabul ediyorum. Ne de olsa yalnızca Bay Churchill'in değil, Amerika'dan ve Avrupa'dan pek çok başka büyük önderin, yetkili kişinin yakınında bulunmak fırsatına da sahip oldum. Onların önemli pek çok güncel konu üzerine görüşlerini duymak benim için bir şanstı, evet. Şimdi geriye dönüp bakınca müteşekkir olduğumu hissediyorum. Dünya platformunda ne kadar küçük olursa olsun bir rol oynayabilmek büyük bir ayrıcalıktır ne de olsa."

"Sorduğum için bağışlayın, efendim," dedi Bay Andrews, "ama Bay Eden nasıl biri? Yani kişisel yönden demek istiyorum. Bana son derece nazik bir beyefendi gibi gelmiştir hep. Üst düzeyden ya da aşağı tabakadan, zengin ya da fakir, herkesle konuşabilecek biri. Bu doğru mu, efendim?"

"Bunun aşağı yukarı doğru olduğunu söyleyebilirim. Ama Bay Eden'ı son yıllarda pek görmedim elbette, sıkıntılar onu epeyce değiştirmiş olabilir. Siyasetin insanları kısacık birkaç yıl içinde bile tanınmaz hale getirebildiğine çok yakından tanık

oldum.”

“Bundan kuşkum yok, efendim,” dedi Bay Andrews. “İşte bizim Harry, o bile… Birkaç yıl önce bu işlere bulaştı, o gün bugündür eskisi gibi olamadı hiç.”

Yine güldü herkes, Bay Harry Smith ise omuz silkti, ama gülümsemeden edemedi. Sonra şöyle dedi:

“Kendimi kampanya çalışmalarına adadığım doğru. Yalnızca bölgesel çalışmalara katıldım, sizin tanıdıklarınızın yarısı kadar bile üst düzey birileriyle karşılaşmadım hiç, efendim, ama kendi çapımda ben de üzerime düşeni yaptığıma inanıyorum. İngiltere demokratik bir ülkedir ve bence biz bu köyde, bunun böyle kalması için savaşan herkes kadar acı çektik. Şimdi haklarımızdan yararlanabilmek de bize düşüyor, hepimize. Bu köyden aslan gibi delikanlılar bize bu ayrıcalığı sağlamak uğruna can verdiler, bence onlara borcumuzu ödeyebilmek için her birimiz payımıza düşeni yapmalıyız. Hepimizin sağlam fikirleri var, bu fikirleri duyurmak da bizim sorumluluğumuz. Yolu izi bilinmez küçük bir köyüz, evet, nüfusumuz da pek genç değil, köy bu yüzden gitgide ufalıyor, tamam. Ama bence bugünümüzü, yitirdiğimiz o delikanlılara borçluyuz. İşte bunun için, efendim, sesimizin yüksek makamlarca duyulduğundan emin olmak uğruna bu kadar çok zaman harcıyorum. Bu beni değiştiriyor ya da erkenden mezara yolluyor olsa bile umurumda değil.”

“Sizi uyarmıştım, efendim,” dedi Bay Taylor gülümseyerek. “Bu köye sizin gibi saygıdeğer bir beyefendi gelecek de, Harry’nin söylevlerini dinlemeden geçip gidebilecek, olacak iş değil.”

Yine kahkahalar duyuldu, ama hemen atıldım:

“Sizi çok iyi anladığım kanısındayım, Bay Smith. Dünyanın daha güzel bir yer haline gelmesini, böyle güzel bir dünya yaratma çabalarına katkıda bulunmanız için size ve bu köydeki dostlarınıza

bir fırsat verilmesini istiyorsunuz, çok iyi anlıyorum. Övülecek bir duygu bu. Savaştan önce beni önemli konularla ilgilenmeye itenin de buna benzer bir istek olduğunu söyleyebilirim. Dünya üzerindeki barış, şu anda olduğu gibi o zaman da, elimizden her an kaçıp gidebilecek bir şeydi, ben de bu konuda üzerime düşeni yapmak istedim."

"Özür dilerim, efendim," dedi Bay Harry Smith, "ama benim demek istediğim biraz farklıydı. Sizin gibiler için sözünü geçirmek kolaydır. Ülkenin en güçlü adamlarını dostunuz sayabilirsiniz. Ama bizim gibiler, efendim, biz burada ömür çürütür ve –belki Doktor Carlisle dışında– gerçek bir beyefendiyle göz göze bile gelemeyebiliriz. Birinci sınıf bir doktordur o, ama kendisine duyduğumuz saygı bir yana, doğrusu bu tür *bağlantılara* sahip değildir. Bu köyde, vatandaş olmanın getirdiği sorumlulukları unutmak kolaydır bizim için. Kampanyalarda bu kadar sıkı çalışmam işte bu yüzden. İnsanlar fikirlerimi onaylasın ya da onaylamasın –ki şu anda bu odada söylediğim *her şeyi* onaylayacak tek bir kişi bile bulunmadığını biliyorum– hiç değilse onların düşünmelerini sağlıyorum. Hiç değilse görevlerini anımsatıyorum onlara. Yaşadığımız bu ülke demokratik bir ülke. Onun uğruna kan döktük. Hepimiz payımıza düşeni yapmak zorundayız."

"Doktor Carlisle'a ne oldu acaba, merak ediyorum," dedi Bayan Smith. "Beyefendi herhalde biraz *mürekkep yalamış* birisiyle konuşmak isteyecektir artık."

Bu, insanları daha fazla güldürdü.

"Aslında," dedim, "sizlerle tanışıp sohbet etmek son derece güzeldi, ama artık ayakta duracak gücüm kalmadı."

"Elbette, efendim," dedi Bayan Taylor, "çok yorgun olmalısınız. Size bir battaniye çıkarayım. Geceleri artık iyice soğuk oluyor."

“Hiç zahmet etmeyin, Bayan Taylor, inanın, yeterince rahat edeceğim.”

Ama daha ben masadan kalkamadan Bay Morgan şöyle dedi:

“Özür dilerim, efendim. Radyoda hiç kaçırmadığımız bir adam var, Leslie Mandrake diye biri. Onu tanıyıp tanımadığınızı merak ettim de.”

Tanımadığımı söyledim, odama çekilmek için bir girişimde daha bulunmak üzereydim ki tanıyor olabileceğim bir sürü kişi üzerine daha başka sorgulamalarla yerime oturtuldum. İşte bu nedenle, Bayan Smith, “Ah, biri geliyor. Umarım doktordur artık!” dediğinde ben hâlâ masadaydım.

“Gerçekten odama çekilmem gerek artık,” dedim. “Epey bitkin hissediyorum kendimi.”

“Ama efendim, kesinlikle doktordur bu,” dedi Bayan Smith. “Birkaç dakikacık daha bekleyin.”

O tam bunu söylerken kapıya vuruldu, biri seslendi: “Benim, Bayan Taylor.”

İçeri buyur edilen beyefendi hâlâ epeyce gençti; kırk yaşlarında, uzun boylu, ince yapılıydı; aslında o kadar uzundu ki kapıdan girerken başını eğmek zorunda kalmıştı. Hepimize iyi akşamlar diledi, Bayan Taylor da hemen ona dönüp şöyle dedi:

“İşte beyefendimiz, Doktor. Arabası Thornley Bush’ta yolda kalmış, bu yetmiyormuş gibi bir de Harry’nin söylevlerine katlanmak zorunda kaldı.”

Doktor masaya yaklaştı, elini uzattı.

Ben bu eli sıkmak üzere ayağa kalkarken, “Richard Carlisle,” dedi, neşeli bir gülümsemeyle. “Arabanızın başına gelenler büyük talihsizlik. Yine de burada size iyi bakıyorlardır. Galiba fazlasıyla iyi.”

“Sağ olun,” diye yanıtladım. “Herkes çok nazik gerçekten.”

“Eh, aramıza hoş geldiniz öyleyse.” Doktor Carlisle, tam

karşımdaki sandalyeye geçip oturdu. “Nerelisiniz?”

“Oxfordshire’lı,” dedim, “efendim,” diye eklememek için de kendimi güç tuttum.

“Güzel bir yöredir. Oxfordshire’ın hemen dışında oturan bir amcam var. Güzel yerlerdir.”

“Beyefendi az önce bize şeyi anlatıyordu Doktor,” dedi Bayan Smith, “Bay Churchill’i tanıdığını.”

“Öyle mi? Onun yeğenini tanırdım bir zamanlar, ama izini kaybettim şimdi. O büyük adamla karşılaşma şansına sahip olamadım hiç.”

“Yalnızca Bay Churchill’i değil,” diye sürdürdü Bayan Smith, “Bay Eden’ı da tanıyor, Lord Halifax’ı da.”

“Sahi mi?”

Doktorun beni baştan aşağı süzdüğünü hissedebiliyordum. Tam bir şeyler söylemek üzereydim ki Bay Andrews bana döndü:

“Beyefendi zamanında dışişleriyle epey ilgilendiğini anlatıyordu bize biraz önce.”

“Öyle mi gerçekten?”

Doktor Carlisle gereğinden uzun bir süre baktı gibi geldi bana. Sonra neşeli gülümsemesi yeniden belirdi:

“Tatil amacıyla mı buralardasınız?”

“Esasen öyle,” dedim gülümseyerek.

“Bu çevrede pek güzel yerler var. Ah, sahi, aklıma gelmişken, Bay Andrews, o testereyi hâlâ geri getiremedim, özür dilerim.”

“Acelesi yok, Doktor.”

Dikkatler başka yana çevrilince kısa bir süre için sessiz kalabildim. Sonra uzunca bir suskunluğu yakalayarak ayağa kalktım, “Lütfen bağışlayın beni,” dedim. “Çok hoş bir akşamdı, ama artık gerçekten odama çekilmem gerek.”

“Yazık, hemen yatıyorsunuz, efendim,” dedi Bayan Smith. “Doktor da daha yeni gelmişti.”

Bay Harry Smith karısının önünden Doktor Carlisle'a doğru eğilerek, "Sizin İmparatorluk konusundaki düşünceleriniz üzerine beyefendinin söyleyeceği birkaç şey vardır diye umuyordum, Doktor," dedi. Sonra bana dönerek sözlerini sürdürdü: "Doktorumuz bütün küçük ülkelerin bağımsızlığının tanınmasından yana. Haksız olduğunu bilsem bile bunu kanıtlayacak kadar bilgili değilim. Ama sizin gibi birinin bu konuda söyleyeceklerini duymak isterdim, efendim."

Doktor Carlisle'ın gözleri yine üzerimdeydi sanki. "Yazık," dedi, "ama bırakalım da beyefendi yatmaya gitsin artık. Yorucu bir gündü herhalde."

"Gerçekten öyleydi," dedim yine hafifçe gülerek, sonra masanın çevresini dolanıp kapıya doğru ilerledim. Odadaki herkes, Doktor Carlisle bile ayağa kalktı, fena halde mahcup oldum.

"Hepinize çok çok teşekkür ederim," dedim gülümseyerek. "Bayan Taylor, yemek enfesti. Hepinize iyi geceler dilerim."

Yanıt olarak, hep bir ağızdan bir, "İyi geceler, efendim," duyuldu. Neredeyse odadan çıkmıştım ki doktorun sesi kapıda durdurdu beni.

"Bakın ne diyeceğim," dedi, ardıma döndüğümde hâlâ ayakta durduğunu gördüm. "Yarın sabah erkenden Stanbury'deki bir hastamı görmeye gideceğim. Sizi arabanıza kadar bırakmaktan mutluluk duyarım. Yürümeniz gerekmez böylece. Yolda Ted Hardacre'dan bir bidon benzin de alabiliriz."

"Çok naziksiniz," dedim. "Ama size zahmet vermek istemem."

"Ne zahmeti. Yedi buçuk uygun mu sizin için?"

"Bana büyük bir iyilik etmiş olursunuz gerçekten."

"Tamam öyleyse, yedi buçukta görüşürüz. Konuğunuz o saate kadar kalkmış, kahvaltısını etmiş olsun, Bayan Taylor." Sonra bana dönerek ekledi: "Böylece konuşma fırsatı buluruz.

Harry benim küçük düştüğümü görme zevkinden yoksun kalacak ama…”

En sonunda bu odaya sığınmama izin verilmeden önce bir kahkaha daha koptu, ardından yine iyi geceler dilekleri geldi…

Bu geceki şanssız yanlış anlaşmalar yüzünden çektiğim sıkıntının boyutlarını vurgulamama hiç gerek yok herhalde. Şu anda yalnız şunu söyleyebilirim: Olayların böyle gelişmesini nasıl engelleyebilirdim, gerçekten bilemiyorum. Neler olup bittiğinin farkına vardığım sırada işler o kadar ileri gitmişti ki, herkesi fazlasıyla zor duruma sokmadan durumu açıklığa kavuşturmam olanaksızdı. Talihsiz bir durumdu, yine de kimseye bir zarar verilmiş değil bence. Nasılsa yarın sabah buradan ayrılacağım, bu insanlarla da bir daha hiç karşılaşmayacağım. Bu konu üzerinde fazlaca durmanın pek bir anlamı yok gibi.

Bununla birlikte, bu talihsiz yanlış anlaşılma bir yana, bu akşamki olayların, üzerinde birkaç dakika düşünmeyi hak eden başka birkaç yönü de var belki; yoksa bu konu gelecek günler boyunca kafamı kurcalayıp duracak. Örneğin, Bay Harry Smith’in “vakar”ın doğası üzerine görüşleri. Sözlerinde, üzerinde uzun boylu düşünüp taşınmaya değecek pek bir şey yok elbette. Kuşkusuz Bay Harry Smith’in bu sözcüğü benim anladığımdan bambaşka bir anlamda kullandığı dikkate alınmalı. Öte yandan, kendi içlerinde ele alınsalar bile, sözleri kesinlikle ciddiye alınamayacak ölçüde idealist ve kuramsaldı. Görüşlerinde bir noktaya kadar gerçek payı var kuşkusuz: Bizimki gibi bir ülkede, insanların büyük olaylar üzerinde düşünmek, kendi fikirlerini biçimlendirmek gibi bir görevi vardır, bu doğru. Ancak yaşam böyleyken, sıradan insanların her konuda “sağlam fikirler”e sahip olmaları –ki Bay Harry Smith buradaki köylülerin bunu

becerdiklerini iddia ediyordu– nasıl beklenebilir? Bu beklentiler gerçekdışı, şüphesiz; ayrıca bunun makbul bir şey olduğundan da emin değilim. Ne de olsa sıradan insanların nereye kadar öğrenip bilebilecekleri bellidir, bunun belirli bir sınırı vardır. Bir ülkenin en büyük tartışmalarına herkesin "sağlam fikirler"le katkıda bulunmasını beklemek akıllıca olmaz. Hem bir insanın "vakar"ını bu açıdan tanımlamaya kalkışmak da saçmalık olur.

Bay Harry Smith'in görüşlerindeki doğruluk payının sınırlarını oldukça iyi örnekleyeceğine inandığım bir olay geliyor aklıma. Hem de kendi yaşantımdan bir anı bu; savaştan önce, 1935 dolaylarında başımdan geçen bir olay:

Bir gece geç saatte –saat gece yarısını çoktan geçmişti– lord hazretleri, akşam yemeğinden beri üç beyefendiyi ağırladığı konuk odasına beni çağırmak için zili çalmıştı. O gece içkileri tazelemek için pek çok kez girip çıkmıştım odaya elbette, beylerin ciddi konular üzerinde derin bir tartışmaya dalmış olduklarını görmüştüm. Ama konuk odasına bu son girişimde herkes susup bana baktı. Lord hazretleri şöyle dedi:

"Biraz gelir misin, Stevens? Bay Spencer bir şey konuşmak istiyor seninle."

Söz konusu beyefendi, koltuğuna yayılmış oturuyordu, istifini pek bozmadan bana şöyle bir baktı. Sonra şunu söyledi:

"Bak dostum, sana bir şey soracağım. Tartıştığımız bir konuda yardıma ihtiyacımız var. Söyle bana, Amerika'nın borç durumu, mevcut ticaretin düşük düzeyde olmasında önemli bir etken midir sence? Yoksa bu, işi saptıran bir aldatmaca da, asıl sorun altın standartlardan vazgeçilmesi mi?"

Kuşkusuz bu beni ilk anda biraz şaşırtmıştı, ama durumu bütün açıklığıyla kavradım hemen; soruların beni afallatması bekleniyordu. Gerçekten de bunu anlamam ve duruma uygun bir yanıt düşünmem için geçen bir iki saniyede soruyu kafamda evirip

çeviriyor gibi göründüm herhalde, çünkü odadakilerin bu süre içinde muzip gülümsemelerle birbirlerine baktıklarını gördüm.

"Çok özür dilerim, efendim," dedim sonunda, "ama bu konuda size yardımcı olamayacağım."

İşin içinden yüzümün akıyla sıyrılmıştım, ama beyler gizliden gizliye gülmeyi sürdürdüler. Derken Bay Spencer şöyle dedi:

"O zaman, belki başka bir konuda yardım edersin bize. Fransızlarla Bolşevikler arasında bir silah anlaşması yapılması durumunda Avrupa'daki döviz oranları iyiye mi yoksa kötüye mi gider sence?"

"Çok özür dilerim, efendim, ama bu konuda size yardımcı olamayacağım."

"Ah, aman Tanrım!" dedi Bay Spencer. "Bu konuda da yardımcı olamıyorsun demek."

Lord hazretlerinin, "Pekâlâ Stevens. Hepsi bu kadar," demesine kalmadan küçük kahkahalar duyuldu.

"Lütfen Darlington, dostumuza yöneltecek bir sorum daha var," dedi Bay Spencer. "Şu anda pek çoğumuzu tedirgin eden, dış siyasetimizin oluşturulması açısından ne kadar önemli olduğunu hepimizin bildiği bir konuda senin görüşünü almam gerek. Aziz dostum, lütfen bize yardım et. Mösyö Laval, Kuzey Afrika'daki durumla ilgili en son konuşmasında ciddi miydi? Yoksa bunun yalnızca, ülkesindeki milliyetçi kanadı bastırmak için kullandığı bir hile olduğu görüşünde misin?"

"Özür dilerim, efendim, ama yardımcı olamayacağım."

"Görüyorsunuz ya beyler," dedi Bay Spencer ötekilere dönerek, "dostumuz bu konularda yardımcı olamıyor bize."

Yine kahkahalarla karşılandı bu söz, bu kez kendilerini tutmaya çalışmıyorlardı pek.

"Yine de," diye sürdürdü, "bu ulusun geleceğiyle ilgili kararları şu dostumuzun ve onun gibi birkaç milyon daha insanın ellerine

bırakma düşüncesinde diretiyoruz hâlâ. Bize ayak bağı olan bu parlamento sistemimiz varken sorunlarımıza çözüm bulamamamız şaşılacak şey mi? Savaş kampanyası örgütlemeyi Anneler Birliği'nin bir komitesine emanet etmek gibi bir şey bu."

Bu söz üzerine içten kahkahalar patladı; lord hazretleri de bu arada, "Sağ ol Stevens," diyerek odadan ayrılmama izin verdi.

Elbette biraz tatsız bir durumdu bu, yine de görevlerimi yerine getirirken karşılaşabileceğim en güç durumlardan biri değildi, hele hele en sıradışı olanı hiç değil. Şunu kuşkusuz kabul edersiniz, işinin ehli her meslek adamı bu tür olayları soğukkanlılıkla karşılamalıdır. Bu yüzden ertesi sabah bilardo odasında küçük merdivene çıkmış portrelerin tozunu almakla uğraşırken Lord Darlington içeri girdiğinde bu olayı çoktan unutmuştum.

"Biliyorum, Stevens, rezaletti. Dün gece sana çektirdiklerimiz…"

Elimdeki işe ara verdim, "Hiç de değil, efendim," dedim. "Hizmet verebilmekten mutluluk duyarım yalnızca."

"Çok kötüydü. Galiba hepimiz fazlasıyla iyi bir yemek yemiştik. Özürlerimi kabul et lütfen."

"Sağ olun, efendim. Ama inanın çok rahatsız olmadım."

Lord hazretleri, neredeyse bitkin adımlarla deri kaplı koltuğa doğru yürüdü, oturdu, içini çekti. Merdivenin tepesinden, ince uzun gövdesinin, kış güneşinin odayı yol yol aydınlatan ışınlarına yakalanışını daha iyi görebiliyordum. Kendisinin, yaşamın baskıları yüzünden kısa sayılabilecek birkaç yıl içinde ne kadar çöktüğünü fark ettiğim o anlardan biriydi. Hep narin olan gövdesi şimdi endişe verecek derecede zayıflamış, biraz da deforme olmuştu; saçları zamanından önce aklaşmıştı, yüzüyse gergin, bitkindi. Bahçeye açılan cam kapılardan uzaktaki tepelere doğru baktı bir süre, sonra sözlerine devam etti:

"Gerçekten kötüydü. Ama anlamışındır ya, Stevens, Bay

Spencer, Sir Leonard'a bir şey kanıtlamaya çalışıyordu. Aslında, yüreğine biraz olsun su serper belki, çok önemli bir noktayı örnekleyerek gerçekten yardımcı oldun. Sir Leonard şu eski moda saçmalıklardan söz edip duruyordu. Halkın iradesinin en bilge hakem olduğu, falan filan. İnanabiliyor musun, Stevens?"

"Haklısınız, efendim."

"Bu ülkede bir şeyin modasının geçtiğini fark etmekte gerçekten çok geç kalıyoruz. Öteki büyük uluslar şunu pek iyi biliyor ki, her çağın önümüze sunduğu sınavlara göğüs germek eski, kimi zaman da içtenlikle benimsenmiş yöntemleri bir kenara bırakmak anlamına gelir. İngiltere'deyse durum böyle değil. Sir Leonard'ın dün gece söylediklerine benzer pek çok şey söyleniyor hâlâ. Bay Spencer görüşünü kanıtlama gereksinimini bu yüzden duydu. İnan bana, Stevens, Sir Leonard gibiler uykularından uyandırılıp da biraz düşünmeye yönlendirilirlerse, dün gece çektiklerin boşa gitmemiş demektir."

"Haklısınız, efendim."

Lord Darlington içini çekti yine. "Hep en geriden geliyoruz, Stevens. Yapışıp kaldığımız modası geçmiş sistemleri bırakmakta hep geç kalıyoruz. Ama er ya da geç gerçeklerle yüz yüze gelmemiz gerekecek. Demokrasi çoktan tarihe karışmış bir çağa ait. Dünya, genel oy hakkıyla yönetilemeyecek kadar karmaşık bir yer haline geldi. Tartışa tartışa işleri çıkmaza sokan, sürüsüne bereket meclis üyesi için de… Bundan birkaç yıl önce, bu yöntem gayet iyi işliyordu belki, ama ya bugün? Bay Spencer ne demişti dün gece? Oldukça güzel bir biçimde dile getirmişti."

"Galiba, efendim, şu anki parlamento sistemini, savaş kampanyası örgütlemeye kalkışan bir Anneler Birliği komitesine benzetmişti."

"Aynen öyle, Stevens. Açıkçası, ülkece zamanın gerisinde kaldık. Bütün ileri görüşlü insanlar elbirliğiyle Sir Leonard gibilerin

aklına sokmalı bunu."

"Haklısınız, efendim."

"Al işte, Stevens, sürekli bir bunalımın ortasındayız. Bay Whittaker'la kuzeye gittiğimde gözlerimle gördüm. İnsanlar yokluk içinde. Sıradan, saygıdeğer, çalışkan insanlar korkunç sıkıntılar çekiyorlar. Almanya ile İtalya harekete geçip işlerini yoluna koydu. Sefil Bolşevikler de kendi çaplarında başardılar bunu herhalde. Başkan Roosevelt bile, ona bak bir, halkının yararına birkaç gözü pek adım atmaktan korkmuyor hiç. Ama bir de bize bak, Stevens. Yıllar yılları kovalıyor, hiçbir şey düzelmiyor. Tek yaptığımız konuşmak, tartışmak, işi sürüncemede bırakmak. Eli yüzü düzgün ne kadar tasarı varsa, kabul edilmesi için geçmesi gereken bir sürü kurula takılıp daha yolun yarısında işe yaramaz hale geliyor. Neyin ne olduğunu bilecek bir avuç insan da çevrelerindeki bilgisiz kişilerce bir şey yapamaz hale getiriliyorlar. Bu işten bir şey anlayabiliyor musun, Stevens?"

"Ülkenin durumu pek üzücü görünüyor, efendim."

"Diyorum ya! Almanya ile İtalya'ya bak, Stevens. Eyleme geçme izni verildiği zaman güçlü bir önderliğin neler yapabileceğini gör. Şu genel oy hakkı saçmalığı yok oralarda. Evin yanıyorsa ev halkını oturma odasına toplayıp tam bir saat kaçış yollarını tartışmazsın, öyle değil mi? Belki bir zamanlar her şey böyle iyi gidiyordu, ama dünya karmakarışık bir yer artık. Sokaktaki adamın siyaset, ekonomi, uluslararası ticaret falan gibi konularda yeterli bilgiye sahip olması beklenemez. Ne diye olsun ki zaten? Aslında sen dün gece çok güzel bir yanıt vermiştin, Stevens. Ne demiştin? Bu konunun senin uzmanlık alanına girmediği anlamına gelen bir şeyler miydi? Eh, ne diye girsin ki?"

Bu konuşmayı anımsarken fark ediyorum ki, Lord Darlington'ın düşüncelerinin çoğu bugün insanlara oldukça tuhaf,

hatta zaman zaman itici bile gelebilir. Ancak o sabah bilardo odasında bana söylediği bu sözlerde önemli bir gerçek payı olduğu da yadsınamaz kuşkusuz. Bir başuşağın, o gece Bay Spencer'ın bana yönelttiği türden soruları tam bir yetkeyle yanıtlayabilecek konumda olmasını beklemek kesinlikle saçmalık olur. Bay Harry Smith gibilerinin, "vakur" olmanın bunu başarabilmeye bağlı olduğu yolundaki savlarının da ne denli saçma olduğu böylece ortaya çıkıyor. Şu konuda anlaşalım: Bir başuşağın görevi iyi hizmet vermektir, ülkenin önemli meselelerine bulaşmak değil. Bu gibi önemli konular sizin ve benim gibilerin anlayabileceği şeyler değildir. Tarihe damgasını vurmak isteyenler, bunu yapmanın en güvenli yolunun dikkatlerini kendi alanlarına giren konular üzerinde yoğunlaştırmak olduğunu görmelidirler; yani kendimizi, uygarlığın yazgısını ellerinde tutan büyük beyefendilere olası en iyi hizmeti vermeye adamamız gerek. Bu açık bir gerçek olarak görünebilir, ama kısa bir süre için de olsa, bu konuda çok farklı düşünmüş olan başuşaklara sayısız örnek verebilirim. Aslında bu gece Bay Harry Smith'in söyledikleri, bizim kuşağın önemli bir bölümüne yirmili ve otuzlu yıllarda rahat vermeyen türden, şu yanlış düşüncelere dayanan idealizmi anımsattı bana. Büyük amaçlar güden her başuşağın işverenine sürekli değer biçmeyi – onun dürtülerini dikkatle incelemeyi, bakış açılarının olası anlamlarını çözümlemeyi– görev kabul etmesi gerektiğini ileri süren akımdan söz ediyorum. Bu görüşe göre, doğru bir amaca hizmet ettiğinden emin olmanın tek yolu buydu. Böyle bir savın içerdiği idealizme bir derecede kadar katılabilir insan, ama bunun, bu gece Bay Smith'in düşüncelerinde olduğu gibi yanlış temellere oturtulmuş bir düşünüşün sonucu olduğu kesin. Böyle bir yaklaşımı uygulamaya geçirmeye kalkışan başuşaklara şöyle bir bakmak yeterlidir; bu kişilerin meslek yaşamlarının –ki kimileri büyük umutlar vadediyordu– doğal bir sonuç olarak hiçbir yere

varmadığı görülür. Ben şahsen böyle iki kişi tanıyorum. Her ikisi de oldukça yetenekliydi, ama hep hoşnutsuz kaldıklarından hiçbir yerde dikiş tutturamayarak işverenlerini değiştirip durdular, sonunda da büsbütün gözden yittiler. Bu, hiç şaşırtıcı değil. Uygulamada, bir işverene karşı hem böyle eleştirel bir tutum benimsemek hem de ona iyi hizmet vermek olası değildir. Kişinin dikkati böyle konularla dağılıyorsa yüksek düzeyde hizmetin gereklerini asla yerine getiremez; daha da önemlisi, işvereninin işleriyle ilgili kendi "sağlam fikirler"ini oluşturmakla uğraşıp duran bir başuşak, her iyi meslek adamında esas olan bir nitelikten yoksun kalmaya mahkûmdur: Bağlılık. Lütfen bu konuda yanlış anlamayın beni; sıradan işverenlerin, yüksek düzeyli meslek adamlarını ellerinden kaçırdıklarında, bu kişilerde olmadığını iddia ettikleri körü körüne bir "bağlılık" değil söz ettiğim. Aslında bağlılığı, kişiyi bir süreliğine işe almış bulunan herhangi bir hanımefendiye ya da beyefendiye savurganca bağışlamayı en son savunacaklar arasındayım. Ancak bir başuşağın, yaşamda herhangi bir şeye ya da bir kimseye herhangi bir biçimde yararı dokunacaksa, arayışını durdurması gereken bir zaman elbette gelmelidir; kendi kendine, "Bu işveren soylu ve takdire şayan bulduğum her şeyi kendinde topluyor. Bundan böyle kendimi ona hizmete adayacağım," demesi gereken bir zaman. Bu, *akıllıca* bağışlanan bir bağlılıktır. Bunda "vakur" olmayan ne var ki? Kişi yalnızca kaçınılmaz bir gerçeği kabul eder böylece: Gerek sizin gerek benim gibilerin bugünün dünyasının önemli konularını kavrayacak bir konuma asla ulaşamayacağımızı, her zaman için en iyi yolun, akıllı ve onurlu olduğuna inandığımız bir işverene güvenmemiz, gücümüzü elimizden geleni yaparak ona hizmet etmeye adamamız olduğunu. Bay Marshall gibilerine bakın ya da Bay Lane gibilerine; mesleğimizde kesinlikle en büyüklerden ikisidir. Bay Marshall'ın Lord Chamberley ile lordun Dışişleri'ne

gönderdiği son rapor üzerinde tartıştığını düşünebiliyor musunuz? Sir Leonard Gray'i Avam Kamarası'ndaki her konuşmasından önce sorgulama alışkanlığında olmadığını öğrendiğimiz için Bay Lane'e duyduğumuz hayranlık azalıyor mu hiç? Elbette ki hayır. Böylesi bir tutumda "vakur" olmayan, kusurlu olan ne var? İnsan nasıl olur da herhangi bir biçimde suçlanabilir, diyelim ki zamanla Lord Darlington'ın çabalarının yanlış temellere dayandığı, hatta akılsızca olduğu ortaya çıkmışsa? Ona hizmet ettiğim yıllar boyunca, elindeki verileri tartıp izlediği yolda ilerlemenin en doğrusu olacağına karar veren ancak ve ancak lord hazretlerinin kendisiydi; bense kendimi, oldukça doğru bir kararla, kendi meslek alanım içindeki konularla sınırladım. Bana kalırsa, görevlerimi, yeteneklerimin elverdiğince yerine getirdim, aslında pek çok kişinin "birinci sınıf" sayabileceği bir düzeyde. Lord hazretlerinin yaşamı ve çalışmaları bugün, en iyi deyimle, bedbaht bir ziyan gibi görünüyorsa bu hiç de benim suçum değil; kendi payıma pişmanlık ya da utanç duymam gerektiği düşüncesi de oldukça mantık dışı.

Dördüncü Gün - Öğleden Sonra
Little Compton, Cornwall

Sonunda Little Compton'a vardım. Şu anda Gül Bahçesi Oteli'nin yemek salonunda oturuyorum; öğle yemeğimi az önce bitirdim. Dışarıda durmaksızın yağmur yağıyor.

Gül Bahçesi Oteli pek gösterişli bir yer değil, ama kesinlikle ev gibi rahat ve sıcak bir ortama sahip; burada konaklamakla fazladan para harcadığına pek aldırmıyor insan. Duvarları sarmaşık kaplı, eski ve oldukça sevimli bir konak burası; otuz kadar konuk ağırlayabilecek büyüklükte, hem de köy meydanının güzel bir köşesine yerleşmiş. Oturmakta olduğum bu "yemek salonu" ise, ana binaya günümüz yapı anlayışına uygun bir biçimde yapılmış bir ek; basık tavanlı, uzunca oda, her iki duvarı kaplayan geniş pencereleriyle dikkat çekiyor. Bir yanda köy meydanı görünüyor, öte yanda da anlaşılan bu otele adını veren arka bahçe. Rüzgârdan korunaklı görünen bu bahçede bir sürü masa var, hava güzel olduğunda yemek yemek ya da hafif bir şeyler içmek için çok hoş bir yer olabileceğini düşünüyorum. Aslında az önce birkaç kişi orada oturuyordu, fakat gökyüzünde fırtına habercisi bulutların belirmesiyle birlikte yemeklerini yarıda bırakıp kalktılar. Bir saat kadar önce bu salona alındığım sırada garsonlar telaşla bahçe masalarındaki örtüleri topluyorlardı; az önce orada oturanlarsa, peçetesi yakasına takılı kalmış bir

beyefendi de dahil, bir köşede durmuş, şaşkın şaşkın onları izliyordu. Derken yağmur öyle bir bastırdı ki, bir an hemen herkes başını yemekten kaldırıp camdan dışarı baktı gibi geldi bana.

Benim masam odanın köy meydanına bakan yanında; bu yüzden şu son bir saati, kaldırımlara ve Ford'la birlikte dışarı park edilmiş bir iki arabanın üzerine düşen yağmuru izlemekle geçirdim. Yağmur şimdi biraz yatıştı sanki, yine de çıkıp dolaşma cesaretimi kıracak kadar şiddetli hâlâ. Bayan Kenton'la buluşmak üzere yola koyulabilirim elbette; ama mektubumda saat üçte uğrayacağımı bildirmiştim, daha erken giderek onu şaşırtmayı doğru bulmuyorum. Yağmur kesilmezse, gitme zamanı gelinceye kadar burada oturup çay içeceğim o halde. Yemek servisini yapan genç hanımdan öğrendiğime göre Bayan Kenton'ın bildirdiği adres yürüyerek on beş dakika uzaktaymış, bu da demektir ki en az kırk dakikam daha var.

Bu arada, şunu belirteyim, düş kırıklığına hazırlıksız yakalanacak kadar aptal değilim. Bayan Kenton'dan benimle buluşmaktan mutluluk duyacağını bildiren bir yanıt almadığımın gayet iyi farkındayım. Ama kendisini tanıdığım kadarıyla, herhangi bir mektup göndermeyişi önerimi kabul ettiği anlamına alınabilir; bu buluşma onu bir nedenle rahatsız edecek olsaydı, bunu bana bildirmekten çekinmezdi. Ayrıca bu otelde yer ayırttığımı, son dakikada iletilecek bir notun buraya, adıma bırakılabileceğini de belirtmiştim mektubumda; beni bekleyen böyle bir notun bulunmaması da her şeyin yolunda gittiğini düşünmek için başka bir neden sayılır.

Bu sağanak yağmur beklenmedik bir şey; bu sabah, Darlington Malikânesi'nden ayrıldığımdan beri her sabah bana gülümseyen o pırıl pırıl güneşle yola çıkmıştım. Gün genel olarak iyi başlamıştı aslında. Bayan Taylor benim için taze çiftlik yumurtaları ve kızarmış ekmekle kahvaltı hazırlamıştı; Doktor Carlisle da söz

verdiği üzere saat yedi buçukta beni almaya gelince can sıkıcı başka sohbetlere dalmak zorunda kalmadan Taylor'lardan ayrıldım. Yardımlarına herhangi bir biçimde karşılık verme önerimi yine duymazdan geldiler.

Rover'ının yolcu koltuğunun kapısını açarken, "Sizin için bir bidon benzin buldum," dedi Doktor Carlisle. İnceliğinden ötürü kendisine teşekkür ettim, ama borcumun ne kadar olduğunu sorduğumda onun da hiçbir karşılık kabul etmeyeceğini anladım.

"Saçmalamayın, dostum. Garajımın arkalarında bir yerlerde bulduğum az bir şey yalnızca. Yine de Crosby Geçidi'ne varmanıza yetecektir; orada deponuzu güzelce doldurabilirsiniz."

Moscombe'un merkezi, dün akşam tepeden kulesini görebildiğim kilise ile çevresindeki bir sürü küçük dükkândan oluşuyordu. Ancak daha köyü inceleme fırsatı bulamadan, Doktor Carlisle bir çiftliğin araba yoluna çevirdi direksiyonu.

"Kestirmedir," dedi. Ahırların ve yanlarında duran çiftlik araçlarının önünden geçip gidiyorduk. Ortalıkta kimsecikler yoktu; az sonra yolun ortasında kapalı bir çite gelip dayanınca doktor, "Kusura bakmayın, dostum," dedi, "zahmet olmazsa siz açar mısınız?"

Arabadan inip kapıya doğru yürüdüm; kapıyı açar açmaz yakınlardaki bir ambarda bir sürü köpek havlamaya başladı. Rover'ın ön koltuğuna, Doktor Carlisle'ın yanına dönünce rahat bir soluk aldım bu yüzden.

Her iki yanında yüksek ağaçlar bulunan dar bir yoldan tırmanıyorduk; bu sırada biraz söyleştik doktorla, Taylor'larda iyi uyuyup uyuyamadığımı falan sordu. Derken damdan düşer gibi şöyle dedi:

"Umarım kabalık ettiğimi düşünmezsiniz, ama siz, uşak filan mısınız acaba?"

Doğrusu bu soru karşısında içimi kaplayan duygu yalnızca

büyük bir ferahlama oldu.

"Öyleyim, efendim. Oxford yakınlarındaki Darlington Malikânesi'nin başuşağıyım."

"Ben de öyle düşünmüştüm. Winston Churchill'le karşılaşmanız, falan… Düşündüm ki, eh, ya bu adam sıkı palavracının teki ya da… derken birden uyandım; gayet basit bir açıklaması vardı her şeyin."

Arabayı dik ve dönemeçli yolda kullanmaya devam ederken gülümseyerek bana baktı Doktor Carlisle.

"Kimseyi kandırmak niyetinde değildim, efendim," dedim, "ancak…"

"Ah, açıklamana gerek yok, dostum! Nasıl olduğunu tahmin edebiliyorum. Epey etkileyici birisin. Buradakilerin seni en azından bir lord ya da dük sanmaları kaçınılmaz." İçten bir kahkaha attı. "Ara sıra lord yerine konmak hiç de fena olmasa gerek."

Birkaç dakika sessiz sedasız yol aldık. Sonra Doktor Carlisle: "Eh, umarım kısa süre için de olsa bizde konuk olmak hoşuna gitmiştir."

"Gitti gerçekten, sağ olun, efendim."

"Moscombe sakinlerini nasıl buldun? Hiç de fena insanlar değiller, öyle değil mi?"

"Çok hoşlar, efendim. Özellikle Bay ve Bayan Taylor son derece nazik davrandılar bana."

"Bana böyle 'efendim' deyip durmazsan sevineceğim, Bay Stevens. Evet, buradakiler hiç de fena insanlar değillerdir. Bana kalsa, yaşamımın kalanını seve seve burada geçirirdim."

Doktor Carlisle'ın bunu söyleyiş biçiminde tuhaf bir şeyler sezdiğimi sandım. Sorguya yeniden girişme biçiminde de garip, sanki bilinçli bir sakınganlık vardı:

"Demek onları hoş buldunuz, ha?"

“Evet, Doktor Bey. Son derece cana yakınlar.”

“Dün gece ne anlatıyorlardı? Umarım aptalca köy dedikodularıyla canını sıkmamışlardır.”

“Sıkmadılar, Doktor Bey. Doğrusu, sohbet epey içten bir havada ilerledi, dile getirilen görüşler de oldukça ilginçti.”

“Ah, Harry Smith yani,” dedi doktor gülerek. “Onu ciddiye alma. Bir süreliğine eğlenceli gelebilir, ama aslında şaşkının tekidir. Kimi zaman komünist falan olduğunu düşünürsün, derken birden sapına kadar muhafazakâr görünmesine neden olacak bir şeyler atar ortaya. Gerçekten de kararsızın tekidir.”

“Öyle mi? Çok garip.”

“Dün gece ne üzerine vaaz verdi? İmparatorluk mu? Halk sağlığı mı?”

“Bay Smith sözlerini daha genel başlıklarla sınırladı diyebilirim.”

“Ya! Örneğin?”

Boğazımı temizledim. “Bay Smith, vakarın ne olduğu konusundaki düşüncelerini dile getirdi.”

“Vay vay! Bu Harry Smith için oldukça felsefi bir konu gibi. Nasıl oldu da girişti bu konuya?”

“Kendisi köydeki kampanya çalışmalarının önemini vurgulamaya çalışıyordu galiba.”

“Ah, öyle mi?”

“Moscombe sakinlerinin her türlü önemli konuda sağlam fikirlere sahip olduklarına ikna etmek istiyordu beni.”

“Ah, tam Harry Smith’e göre bir şey bu. Herhalde anlamışsındır, hepsi saçmalık. Harry ülke sorunları üzerine düşünmeleri için insanları dürtükleyip durur. Ama işin doğrusu, kendi hallerine bırakıldıklarında daha mutlular.”

Bir iki dakika daha sessiz kaldık. Sonunda söze ben girdim:

“Sorduğum için bağışlayın efendim, ama Bay Smith’in köyde

biraz soytarı yerine konduğunu çıkarabilir miyim bundan?"

"Hımm!.. Bu da biraz fazla kaçar bence. Bu köydeki insanların az çok bir siyasal bilinçleri var. Şu ya da bu konuda sağlam fikirlere sahip olmaları *gerektiğini* düşünürler, Harry de onları bu konuda yüreklendirir. Başka yerlerdeki insanlardan hiçbir farkları yoktur oysa. Tek dilekleri sakin bir yaşam sürmektir. Harry ise şunu bunu değiştirmeyi düşünür hep, ama aslında köyde hiç kimse kargaşa istemez, kendilerine yararı dokunacak olsa bile. Kendi haline bırakılmak ve küçük yaşamlarını hırgürsüz sürdürmek ister buranın insanı. Yok yere huzursuz edilmek istemez."

Doktorun sesine karışan tiksinti şaşırtmıştı beni. Ama o, küçük bir kahkahayla çabucak toparladı kendini:

"Dışarı bakarsan köyü güzel bir açıdan göreceksin."

Gerçekten de köy biraz ötede, aşağımızdaydı şimdi. Sabah güneşi değişik bir şeyler katıyordu bu manzaraya; yine de akşam alacasında ilk karşılaştığım görünümle hemen hemen aynıydı, artık Ford'u bıraktığım yere yaklaştığımızı düşündüm.

"Bay Smith," dedim, "bir insanın vakur olup olmadığının bu gibi şeylere dayandığı görüşünde galiba. Sağlam fikirlere sahip olmak filan."

"Ah, evet, vakar. Az daha unutuyordum. Demek Harry felsefi tanımlamalara girişti. Dediğim gibi. Bir sürü zırvalıktır mutlaka."

"Kabul edilmesi zorunlu sonuçlara vardığı söylenemez."

Doktor Carlisle başını salladı, ama düşüncelere dalmış görünüyordu. "Biliyor musun, Bay Stevens," dedi sonunda, "buraya ilk geldiğimde iflah olmaz bir sosyalisttim. Herkese en iyi hizmeti sunmak gibi şeylere inanırdım. Kırk dokuzda geldim buraya. Sosyalizm insanların vakur yaşamalarına izin verecekti. Kalkıp buraya geldiğimde buna inanıyordum işte… Bağışla, bütün bu saçmalıkları duymak istemezsin herhalde." Sonra neşeli bir

yüzle bana döndü. "Ya sen, dostum?"

"Anlayamadım, efendim?"

"*Sence* neyin nesi şu vakar?"

Damdan düşercesine gelen bu soru beni biraz gafil avladı doğrusu. "Birkaç sözcükle açıklamak güç sayılır," dedim. "Ama giysilerini herkesin önünde çıkarmamak olarak özetlenebilir."

"Anlayamadım, özetlenen ne?"

"Vakar, efendim."

"Hımm!" Doktor başını salladı, ama kafası biraz karışmış gibiydi. Derken, "Eh," dedi, "bu yol artık tanıdık gelmeli sana. Belki gündüz vakti biraz farklı görünüyordur. Ah, oradaki mi? Vay canına, ne güzel bir araba!"

Doktor Carlisle, Ford'un tam arkasında durdurdu arabayı, indi ve yine, "Vay, ne güzel bir araba!" dedi. Az sonra, bir bidon benzinle bir huni çıkardı ve depoyu doldurmakta bana yardım etme inceliğini gösterdi. Benzinin bitmesinden daha ciddi bir sorun olabileceği yolundaki bütün korkularım kontağı çevirmem ve motorun sağlıklı bir homurtuyla canlandığını duymamla birlikte uçup gitti. Doktor Carlisle'a teşekkür edip arabama bindim, ama yollarımız ayrılmadan önce o dönemeçli yokuş boyunca Rover'ının ardından bir kilometre kadar daha gitmek zorunda kaldım.

Compton il sınırını geçtiğimde saat neredeyse dokuz olmuştu. Yağmur başlamadan en az üç saat önceydi bu; bulutlar pırıl pırıl, apaktı henüz. Aslında bu sabah karşıma çıkan manzaralar şimdiye kadar gördüklerimin en büyüleyicileri arasındaydı. Ama hak ettikleri ilgiyi pek gösteremedim, yazık oldu; doğrusu –son anda bir engel ortaya çıkmazsa– gün sona ermeden Bayan Kenton'la yeniden görüşecek olma düşüncesi biraz dalgınlaşmama neden oldu. Ne bir insana ne de bir araca rastlanan geniş düzlükler boyunca hızla ilerlerken ya da kimileri yalnızca birkaç taş

kulübecikten oluşan küçük, sevimli köylerin arasından dikkatle geçerken kendimi geçmişten kimi anları zihnimde evirip çevirir buldum yine. Şimdi burada Little Compton'da, bu güzel otelin yemek salonunda, biraz boş zaman bulmuş, yağmurun köy meydanının kaldırımlarına düşüşünü izlerken de belleğimin aynı yollarda gezinip durmasını engellemek gelmiyor elimden.

Özellikle bir anı, bütün bir sabah kurcalayıp durdu zihnimi; daha doğrusu bir anı parçası, her nedense yıllarca içimde capcanlı kalmış bir an. Arka koridorda, Bayan Kenton'ın çalışma odasının kapalı kapısının önünde tek başıma duruyorum; yüzüm tam kapıya dönük değil, hemen hemen yan dönmüşüm, kapıya vurup vurmamakta kararsız, olduğum yere çakılmışım. Anımsadığım kadarıyla şöyle bir inanç var içimde: O anda, tam o kapının ardında, benden birkaç adım ötede, Bayan Kenton ağlıyor. Dediğim gibi, bu an belleğimin derinliklerine gömülü kalmış, orada öylece dururken içimde kabardığını hissettiğim o tuhaf duygu gibi. Ne var ki şimdi arka koridorda öylece dikilmeme yol açan şeyin ne olduğu konusunda o kadar da emin değilim. Bu tür anıları bir araya getirmeye çabalarken, bu anın, Bayan Kenton'ın teyzesinin ölüm haberini alışından hemen sonraki dakikalarda yaşandığını ileri sürmüş olabilirim; onu yasıyla baş başa bırakıp koridora çıktıktan sonra kendisine başsağlığı dilemediğimi fark ettiğimde yani. Ama şimdi yeniden düşünüyorum da, bu konuda biraz kafam karışmış olabilir; aslında bu an, Bayan Kenton'ın teyzesinin ölümünden en az birkaç ay sonraki bir akşam olup bitenlerin ardından yaşanmıştı galiba. Genç Bay Cardinal'ın Darlington Malikânesi'ne oldukça beklenmedik bir zamanda çıkıp geldiği akşamdı bu.

Bay Cardinal'ın babası Sir David Cardinal, lord hazretlerinin

en yakın dostu ve meslektaşıydı. Anımsadığım o akşamdan üç dört yıl kadar önce, ata binerken geçirdiği talihsiz bir kazada vefat etmişti. Genç Bay Cardinal ise uluslararası konular üzerine zekice yorumlar yapmakta usta bir köşe yazarı olarak tanınmaya başlamıştı. Yazdığı makaleler Lord Darlington'ın pek hoşuna gitmiyordu besbelli; pek çok kez gazeteden başını kaldırıp, "Genç Reggie saçmalamış yine. Neyse ki babası hayatta değil de bunları okuyamıyor," gibilerinden sözler söylediğini anımsıyorum. Ama Bay Cardinal'ın makaleleri, kendisinin eve sık sık konuk olmasını engellemiyordu; lord hazretleri, genç adamın vaftiz babası olduğunu asla unutmamış, ona hep aileden biri gibi davranmıştı. Öte yandan önceden haber vermeden çıkıp gelmek de Bay Cardinal'ın huyu değildi hiç; o akşam kapıyı açtığımda onu evrak çantasını göğsüne bastırmış, oracıkta durur bulunca biraz şaşırmıştım bu yüzden.

"Merhaba Stevens, nasılsın?" dedi Bay Cardinal. "Biraz başım darda da, Lord Darlington beni bir geceliğine konuk edebilir mi acaba?"

"Sizi yeniden görmek büyük mutluluk, efendim. Lord Darlington'a geldiğinizi haber vereyim."

"Bay Roland'ın evinde kalacaktım, ama belli ki bir yanlış anlama olmuş, evde yoklar. Umarım uğramak için çok uygunsuz bir zaman seçmemişimdir. Bu gece özel bir şey yok, öyle değil mi?"

"Bildiğim kadarıyla lord hazretleri, akşam yemeğinden sonra uğrayacak bazı beyefendileri bekliyor, efendim."

"Ne aksilik! Kötü bir gece seçmişim galiba. Ortalarda görünmesem iyi olacak. Nasılsa üzerinde çalışmam gereken bir iki parça iş var." Evrak çantasını işaret ediyordu.

"Lord hazretlerine burada olduğunuzu söyleyeyim, efendim. Akşam yemeğinde kendisine eşlik etmek için tam zamanında

geldiniz."

"Pek güzel, ben de öyle umuyordum. Ama Bayan Mortimer bu beklenmedik ziyaretimden pek hoşnut kalmayacaktır."

Bay Cardinal'ı konuk odasına aldım, sonra çalışma odasına gittim; lord hazretleri pür dikkat birtakım kâğıtları inceliyordu. Bay Cardinal'ın geldiğini haber verdiğimde yüzünden şaşkınlıkla karışık bir kızgınlık gelip geçti. Sonra arkasına yaslandı, kafasını kurcalayan bir şeyi çözmeye çalışıyormuş gibi görünüyordu.

"Bay Cardinal'a az sonra aşağıya ineceğimi söyle," dedi sonunda. "Bir süre kendi başına oyalansın."

Alt kattaki konuk odasına döndüğümde, Bay Cardinal'ın, şimdiye kadar çoktan ezberlemiş olması gereken eşyaları inceleyerek tedirginlikle dolaştığını gördüm. Lord hazretlerinin söylediklerini kendisine ilettim, bir şey içmek isteyip istemediğini sordum.

"Ah, şimdilik yalnızca çay rica edeceğim, Stevens. Lord hazretleri bu akşam kimi bekliyor?"

"Bağışlayın efendim, bu konuda ne yazık ki size yardımcı olamayacağım."

"Hiçbir bilgin yok mu?"

"Yok, özür dilerim efendim."

"Hımm, tuhaf. Her neyse, en iyisi hiç sesimi çıkarmamak."

Galiba bundan kısa bir süre sonraydı, Bayan Kenton'ın odasına indim. Masasında oturuyordu, ama önünde bir şey yoktu, elleri de boştu; aslında duruşundan, ben kapıyı çalmadan önce bir süredir orada öylece oturduğunu sezdim.

"Bay Cardinal geldi, Bayan Kenton," dedim. "Bu gece için her zamanki odasını hazırlamak gerekecek."

"Pekâlâ, Bay Stevens. Çıkmadan önce ilgilenirim."

"Bu akşam çıkıyorsunuz demek, Bayan Kenton?"

"Evet, Bay Stevens."

Biraz şaşırdığımı düşünmüş olmalı ki sözlerini sürdürdü: "Anımsayacaksınız, Bay Stevens, on beş gün önce görüşmüştük bu konuyu."

Haklısınız, Bayan Kenton. Özür dilerim, bir an aklımdan çıkmış."

"Bir aksilik mi var, Bay Stevens?"

"Hayır, Bayan Kenton. Bu akşam konuklarımız var, ama burada kalmanızı gerektirecek bir şey yok bence."

"Bu geceki iznim için on beş gün öncesinden anlaşmıştık, Bay Stevens."

"Elbette, Bayan Kenton, özür dilerim."

Çıkmak üzere döndüm, ama Bayan Kenton'ın sesi kapıda durdurdu beni.

"Bay Stevens, size bir şey söylemek istiyordum."

"Dinliyorum, Bayan Kenton."

"Arkadaşımla ilgili. Bu gece buluşacağım kişiyle."

"Evet, Bayan Kenton."

"Bana evlenme teklif etti. Bilmek hakkınız diye düşündüm."

"Öyle mi, Bayan Kenton, bu çok ilginç."

"Henüz kararımı vermedim."

"Öyle mi?"

Bir an ellerine baktı, sonra hemen bana çevirdi bakışlarını: "Arkadaşım gelecek ay İngiltere'nin güneybatı kıyılarında işe başlayacak.

"Demek öyle."

"Dediğim gibi, Bay Stevens, bu konu üzerinde hâlâ düşünüyorum. Yine de durumdan sizi haberdar etmem gerektiğini düşündüm."

"Teşekkür ederim, Bayan Kenton. Güzel bir akşam geçirmenizi dilerim. Şimdi izninizle."

Bayan Kenton'la yeniden karşılaştığımda aradan yirmi dakika

kadar geçmiş olmalı; bu kez yemek hazırlıklarıyla ilgileniyordum. Aslında, aşağı katta bir yerlerden döşeme tahtalarını gıcırdatarak öfkeyle yaklaşan ayak seslerini duyduğumda elimde tepeleme dolu bir tepsiyle arka merdivenin yarısına kadar çıkmıştım bile. Arkama dönünce Bayan Kenton'ın basamakların başında durduğunu, gözlerinden kıvılcımlar saçarak bana baktığını gördüm.

"Bay Stevens, bu akşam işbaşında kalmamı istiyorsunuz galiba?"

"Pek sayılmaz, Bayan Kenton. Sizin de belirttiğiniz gibi, beni önceden haberdar etmiştiniz."

"Ama bu gece dışarı çıkacak olmamın pek hoşunuza gitmediğini görebiliyorum."

"Hiç de değil, Bayan Kenton."

"Mutfakta bu kadar patırtı çıkarıp odamın önünde böyle bir aşağı bir yukarı gidip gelerek beni kararımdan caydıracağınızı mı sanıyorsunuz?"

"Bayan Kenton, mutfaktaki hafif telaşın nedeni, Bay Cardinal'ın son anda yemeğe gelmesi, hepsi bu. Bu akşam dışarı çıkmamanız için hiçbir neden yok."

"Sizin onayınızı alsam da almasam da gideceğim, Bay Stevens. Bunu açıkça belirtmek isterim. Haftalar öncesinden ayarlamıştım işlerimi."

"Haklısınız, Bayan Kenton. Çok güzel bir akşam geçirmenizi dilerim bir kez daha."

Akşam yemeğinde iki beyefendi arasında tuhaf bir hava esiyordu sanki. Dakikalar boyunca yemeklerini sessiz sedasız yediler; özellikle de lord hazretleri dalıp gitmiş gibiydi. Bir ara Bay Cardinal şöyle bir soru sordu:

"Bu gece özel bir şey mi var, efendim?"

"Ne?"

"Bu akşamki konuklarınız diyordum, özel mi?"

“Ne yazık ki sana söyleyemem, evladım. Son derece gizli.”

“Yazık, galiba bu size katılamayacağım anlamına geliyor.”

“Neye katılmak evladım?”

“Bu gece burada her ne olacaksa, ona.”

“Ha, seni ilgilendirecek bir şey değil. Son derece gizli kalması gerekiyor. Senin gibi birinin ortalıkta dolanması uygun düşmez. Yok, olacak şey değil!”

“Aman Tanrım, çok özel bir şey galiba.”

Bay Cardinal dikkatle lord hazretlerine bakıyordu, ama o başka bir şey söylemeden yemeğine döndü.

Beyler daha sonra puro ve porto içmek üzere sigara odasına çekildiler. Yemek odasını temizleyip konuk odasını gece için hazırlarken bu odanın önünden gidip gelmek zorunda kalıyordum. Bu yüzden beyefendilerin yemekteki sakinliklerinin tersine gitgide daha ateşli bir tartışmaya daldıklarını fark etmem kaçınılmazdı. Bir çeyrek saat kadar sonra, odadan yükselen seslere öfkeli bile denebilirdi artık. Durup dinlemedim elbette, yine de lord hazretlerinin, “Ama bu senin üstüne vazife değil, oğlum! Sana düşmez bu!” diye bağırdığını duymamak elde değildi.

Beyler en sonunda dışarı çıktıklarında yemek odasındaydım. Yatışmış görünüyorlardı, holde yürürlerken, lord hazretlerinin, “Unutma, evladım. Sana güveniyorum,” dediğini, buna karşılık Bay Cardinal’ın da sinirli sinirli, “Peki, peki, söz veriyorum,” diye yanıtladığını duydum yalnızca. Sonra ayak sesleri ayrıldı; lord hazretleri çalışma odasına, Bay Cardinal kitaplığa doğru ilerledi.

Saat neredeyse tam sekiz buçukta, avluya park edilen arabaların sesleri duyuldu. Kapıyı açtığımda bir şoförle karşılaştım, omzunun üzerinden de bahçeye dağılan polis memurlarını seçebildim. Az sonra pek seçkin iki beyefendiyi içeri buyur ettim. Lord hazretleri onları holde karşıladı ve çabucak

konuk odasına götürdü. On dakika kadar sonra başka bir arabanın sesi geldi. O sıralarda Darlington Malikânesi'ne hiç de yabancı olmayan Alman Büyükelçisi Herr Ribbentrop'u içeri buyur ettim. Lord hazretleri onu karşılamak için odadan çıktı yeniden; konuk odasına girmeden önce bir sırrı paylaşıyorlarmışçasına bakıştılar gibi geldi bana. Birkaç dakika sonra içecek sunmak için içeri çağrıldığımda, dört beyefendi en iyi sosis türünün hangisi olduğunu tartışıyorlardı. İçerideki hava, en azından görünüşte, oldukça neşeli gibiydi.

İşim bitince dışarıda, holde yerimi aldım; önemli toplantılar sırasında hep beklediğim giriş kemerinin yanındaki köşede. İki saat sonra arka kapının zili çalıncaya kadar da yerimden ayrılmam gerekmedi. Aşağıya indiğimde kapının önünde Bayan Kenton'ı, yanında da onun kimliğini doğrulamamı rica eden bir polis memurunu buldum.

"Yalnızca güvenlik için hanımefendi, kusura bakmayın," diye mırıldandı memur arkasına dönüp karanlığa karışmadan önce.

Kapıyı sürgülerken Bayan Kenton'ın beni beklediğini fark ettim.

"Umarım güzel bir akşam geçirmişsinizdir, Bayan Kenton."

Yanıt vermedi, mutfağın bulunduğu katta, karanlıkta birlikte ilerlerken yineledim sözümü: "Umarım güzel bir akşam geçirmişsinizdir, Bayan Kenton."

"Güzel bir akşamdı, sağ olun, Bay Stevens."

"Bunu duyduğuma sevindim."

Ardımdan gelen ayak seslerinin birden kesildiğini, Bayan Kenton'ın şöyle dediğini duydum:

"Bu gece arkadaşımla aramda neler olup bittiğini hiç mi *merak* etmiyorsunuz, Bay Stevens?"

"Kabalık etmek istemem, Bayan Kenton, ama daha fazla oyalanmadan yukarı dönmem gerek gerçekten. Doğrusu, tam şu

anda, dünya çapında önem taşıyan olaylar yaşanıyor bu evde."

"Ne zaman yaşanmıyor ki, Bay Stevens? Pekâlâ, yine koşturmanız gerekiyorsa, yalnızca şunu söyleyeyim, arkadaşımın teklifini kabul ettim."

"Anlayamadım, Bayan Kenton, ne teklifi?"

"Evlenme teklifi."

"Ah, öyle mi, Bayan Kenton? O halde size tebriklerimi sunabilir miyim?"

"Sağ olun, Bay Stevens. Pek tabii ki kontratımda istifa için belirlenen süreyi tamamlamaktan memnunluk duyarım. Yine de daha erken azat edilebilirsem çok sevineceğiz. Arkadaşım yeni işine iki hafta içinde başlayacak."

"İlk fırsatta yerinize birini bulmak için elimden geleni yapacağım, Bayan Kenton. Şimdi izninizle, yukarı çıkmam gerek."

Yürümeye başladım, ama koridora açılan kapılara ancak varmıştım ki Bayan Kenton'ın "Bay Stevens" diye seslendiğini duydum ve bir kere daha ardıma döndüm. Yerinden kıpırdamamıştı, bu yüzden de bana seslenirken sesini hafifçe yükseltmek zorunda kalmıştı. Karanlık mutfağın mağaramsı boşluğunda oldukça tuhaf bir biçimde yankılanmıştı sesi.

"Bu eve verdiğim onca yıllık hizmetten sonra," dedi, "ayrılış haberim karşısında bütün diyeceğiniz bu mu yani?"

"Bayan Kenton, sizi içtenlikle kutluyorum. Ama yinelemem gerek, yukarıda dünya çapında önem taşıyan olaylar gelişiyor, görevimin başına dönmeliyim."

"Biliyor musunuz, Bay Stevens, arkadaşımla benim için hep çok önemli biri olageldiniz."

"Gerçekten mi, Bayan Kenton?"

"Evet, Bay Stevens. Sizinle ilgili hikâyelerle eğlenerek zaman geçiririz sık sık. Örneğin, arkadaşım, yemeğinize biber ekerken

burnunuzu nasıl tıkadığınızı göstermemi istiyor hep. Bu onu her seferinde güldürüyor."

"Öyle mi?"

"Çalışanlara verdiğiniz 'söylevlere' de bayılıyor. Doğrusu bunları epey iyi taklit ediyorum artık. Yalnızca birkaç satırını söylemem yetiyor, ikimiz de gülmekten katılıyoruz."

"Öyle mi, Bayan Kenton? Şimdi izninizle lütfen."

Hole çıktım, yerimi aldım yeniden. Ancak daha beş dakika geçmeden Bay Cardinal kitaplığın kapısında belirdi, gelmemi işaret etti.

"Rahatsız etmek istemezdim, Stevens," dedi. "Ama zahmet olmazsa gidip biraz daha konyak getirebilir misin bana? Az önce getirdiğin şişe bitti sayılır."

"İstediğiniz bütün içecekleri seve seve getirebilirim, efendim. Ama bitirmeniz gereken bir makaleniz olduğu göz önüne alınırsa, daha fazla içmenizin akıllıca olacağından kuşkuluyum."

"Makalem eninde sonunda biter, Stevens. Sen biraz daha konyak getir bana, güzel dostum."

"Pekâlâ, efendim."

Bir dakika kadar sonra kitaplığa döndüğümde Bay Cardinal rafların çevresinde dolanıyor, kitapların sırtlarını okuyordu. Yakındaki yazı masalarından birinin üzerinde gelişigüzel yayılmış kâğıtlar vardı. Ben yaklaşınca, Bay Cardinal hoşnutluğunu belirten bir ses çıkarıp deri koltuğa çöktü. Yanına gittim, bardağına biraz konyak koyup ona uzattım.

"Bak, Stevens," dedi, "artık epey bir zamandır dost sayılırız, öyle değil mi?"

"Öyle, efendim."

"Ne zaman buraya gelsem seninle biraz söyleşmeye can atarım."

"Evet, efendim."

“Benimle bir kadeh bir şey içmez miydin?”

“Çok naziksiniz, efendim. Ama hayır, sağ olun.”

“Baksana Stevens, sen iyi misin?”

“Gayet iyiyim, sağ olun, efendim.”

“Kendini kötü hissetmiyorsun, öyle değil mi?”

“Biraz yorgunum belki, ama gayet iyiyim, sağ olun, efendim.”

“İyi öyleyse, otur şuraya. Her neyse, ne diyordum. Epey bir süredir dostuz. Sana karşı dürüst olmam gerek. Kuşkusuz tahmin etmişsindir, bu gece buraya salt bir rastlantı sonucu gelmedim. Kulağıma bir şeyler çalındı, anlarsın ya. Neler döndüğüyle ilgili. Tam şu anda, orada, holün karşısındaki kapının ardında.”

“Evet, efendim.”

“Otursana, Stevens. Seninle bir dost olarak konuşmak istiyorum, sense her an kaçıp gidecekmiş gibi elinde şu lanet tepsiyle dikilip duruyorsun.”

“Özür dilerim, efendim.”

Tepsiyi bırakıp Bay Cardinal’ın gösterdiği koltuğa oturdum, derli toplu bir biçimde elbette.

“Böylesi daha iyi,” dedi Bay Cardinal. “Şimdi Stevens, şu anda konuk odasındaki konuklardan biri Başbakanımız, öyle değil mi?”

“Başbakan mı, efendim?”

“Ah, tamam, tamam. Bana söylemek zorunda değilsin. Anlıyorum, sen de güç durumdasın.” Bay Cardinal içini çekti, masanın üzerine yayılmış kâğıtlara doğru baktı bezgince. Sonra şöyle dedi:

“Lord hazretlerine karşı neler hissettiğimi sana söylememe hiç gerek yok, değil mi Stevens? O benim için ikinci bir baba sayılır. Bunu sana anlatmama hiç gerek yok, Stevens.”

“Öyle, efendim.”

“Onu çok severim.”

“Evet, efendim.”

“Biliyorum ki, sen de… Sen de çok seviyorsun onu. Öyle değil mi, Stevens?”

“Gerçekten öyle, efendim.”

“Güzel. İkimiz de birbirimizi anlıyoruz demek ki. Ama gerçekleri görelim. Lord hazretleri boyunu aşan sularda geziniyor. Gitgide daha açıklara doğru yüzüşünü izledim ve doğrusu Stevens, artık çok kaygılanıyorum. Anlıyorsun ya, Stevens, boyunu aştı.”

“Öyle mi, efendim?”

“Stevens, biz burada böyle oturmuş konuşurken tam şu anda neler olup bittiğinden haberin var mı? Bizden yalnızca birkaç metre ötede neler olup bitiyor? Şu anda, oracıkta, o odada –senin doğrulamana da gerek yok– İngiltere Başbakanı, Dışişleri Bakanı ve Almanya Büyükelçisi bir aradalar. Lord hazretleri bu toplantıyı gerçekleştirebilmek için kırk takla attı. Gurur duyulacak, iyi bir şey yaptığına inanıyor; gönülden inanıyor buna. Lord hazretleri bu beyleri bu gece buraya niçin topladı, biliyor musun? Burada neler döndüğünü biliyor musun, Stevens?”

“Ne yazık ki hayır, efendim.”

“Ne yazık ki hayır, öyle mi Stevens? Söyle bana, Stevens, hiç mi aldırmıyorsun? Merak da mı etmiyorsun? Hey güzel Tanrım, be adam, bu evde o kadar önemli şeyler oluyor. Hiç mi merak etmiyorsun?”

“Böyle şeyleri merak edecek konumda değilim, efendim.”

“Ama lord hazretlerini seviyorsun. Çok seviyorsun, daha demin söyledin, onu seviyorsan, bunlarla ilgilenmen gerekmez mi? Hiç değilse biraz meraklanman? Lord hazretleri, İngiltere Başbakanı ile Almanya Büyükelçisi’ni gizlice konuşmaları için gece gece bir araya getirdi ve sen merak bile etmiyorsun, ha?”

“Merak etmediğimi söyleyemem, efendim. Ama bu tür konularda merakımı dışa vurmak, konumuma yaraşmaz.”

“Konumuna yaraşmaz mı? Ah, anlaşılan bunun bağlılık olduğuna inanıyorsun. Öyle mi? Bu bağlılık mı sence lord hazretlerine ya da söz gelişi kraliyet tacına?”

“Özür dilerim, efendim, ne demek istediğinizi tam olarak anlayamıyorum.”

Bay Cardinal yeniden göğüs geçirdi, başını salladı: “Hiçbir şey demiyorum, Stevens. Açıkçası ne yapılması gerektiğini de bilmiyorum. Ama hiç değilse merak duyabilirsin.”

Bir an sustu, bakışları ayaklarımın dibindeki halıya dalmıştı.

“Bir kadehçik bile olsa bana katılmayacak mısın, Stevens?” dedi sonunda.

“Hayır, sağ olun, efendim.”

“Sana yalnız şunu söyleyeceğim, Stevens. Lord hazretlerini aptal yerine koyuyorlar. Epey araştırdım, Almanya’nın durumunu şimdi o ülkedeki herhangi biri kadar iyi biliyorum; inan bana, lordlarını aptal yerine koyuyorlar.”

Yanıt vermedim, Bay Cardinal da boş boş yere bakmayı sürdürdü. Bir süre sonra şöyle dedi:

“Lord hazretleri aziz, pek kıymetli bir adam. Ama gerçek şu ki, boyunu aştı. Parmaklarında oynatıyorlar onu. Bir kukla gibi oynatıyor onu Naziler. Bunu fark ettin mi, Stevens? En azından şu son üç dört yıldır olan biten bu, fark ettin mi?”

“Üzgünüm efendim, böyle bir gelişme fark edemedim.”

“Kuşkulanmadın bile, ha? Herr Hitler’in sevgili dostumuz Herr Ribbentrop aracılığıyla lord hazretlerini kukla gibi oynattığından en küçük bir kuşku bile mi duymadın? Berlin’deki kuklalarından herhangi birini oynattığı gibi kolaycacık hem de.”

“Özür dilerim, efendim, ne yazık ki böyle bir gelişme fark edemedim.”

“Zaten fark edemezdin, Stevens, çünkü meraklı değilsin. Gözünün önünde olup biten her şeye seyirci kalıyorsun, neler

olduğunu anlamak için dönüp geriye bakmak bile gelmiyor aklına."

Bay Cardinal koltukta doğruldu, başı şimdi biraz daha dikti, bir an masada duran yarım kalmış işini düşündü sanki. Sonra şöyle dedi:

"Lord hazretleri bir beyefendi, bütün sorun buradan kaynaklanıyor. O bir beyefendi. Almanlarla bir savaştan çıkılmıştı; yenilmiş bir düşmana eli açık davranıp dostluk göstermek onun için doğal bir şey. İçgüdüsel olarak yapıyor bunu, çünkü o bir beyefendi, hakiki, eski bir İngiliz beyefendisi. Bunu görmüş olmalısın, Stevens. Nasıl görmezsin? Bunu kullandıklarını, ustalıkla yönettiklerini, ince ve soylu olan bir şeyi başka bir şeye dönüştürdüklerini; kendi pis amaçları için kullanabilecekleri bir şeye! Görmüş olmalısın, Stevens."

Bay Cardinal bir kez daha yere dikmişti gözlerini. Birkaç dakika sessiz kaldı, sonra devam etti:

"Buraya yıllar önceki bir gelişimi anımsıyorum. Şu Amerikalı adam vardı. Büyük bir toplantıydı. Babam bu toplantının düzenlenmesine yardım ediyordu. Anımsıyorum, bu Amerikalı, şu an benim olduğumdan da içkili bir haldeyken, yemek masasında herkesin önünde ayağa kalkmıştı. Lord hazretlerini işaret edip "amatör" demişti ona. "Her şeyi yüzüne gözüne bulaştıran bir amatör," demişti, boyunu aştığını söylemişti. Doğrusu, Stevens, o Amerikalı oldukça haklıydı. Bu, yaşamın bir gerçeği. Bugünün dünyası ince ve soylu içgüdülerin barınamayacağı kadar pis bir yer. Sen kendin de gördün, görmedin mi, Stevens? İnce ve soylu olan bir şeyi nasıl kendilerine alet ettiklerini. Sen de farkındasın, değil mi?"

"Özür dilerim efendim, ama farkındayım diyemem."

"Demek öyle… Seni bilmem ama ben bu konuda bir şeyler yapacağım. Babam hayatta olsaydı bunu durdurmak için kesinlikle bir şeyler yapardı."

Bay Cardinal yeniden sessizleşti, bir an –belki merhum babasının anılarının tazelenmiş olmasından dolayı– son derece üzgün gördüm onu. Sonra, "Hoşuna gidiyor mu, Stevens?" dedi, "lord hazretlerinin uçurumun kıyısında öylece yürüdüğünü izlemek?"

"Özür dilerim efendim, neden söz ettiğinizi tam olarak anlamıyorum."

"Anlamıyorsun ha, Stevens. Pekâlâ biz dostuz, seninle açık konuşacağım. Lord hazretleri son birkaç yıldır, Herr Hitler'in bu ülkedeki propaganda düzenbazlıklarında kullandığı en yararlı kuklalarından biri oldu, belki de en iyisi. Evet, en iyisi, çünkü içtendir, onurludur, yaptıklarının gerçek yüzünü görmez. Şu son üç yıl içinde lord hazretleri, Berlin'dekilerle bu ülkede en çok sözü geçen en az altmış kişi arasında yakınlık kurulmasını sağlamakta önemli rol oynadı. Onlar açısından harika yürüdü bu düzen. Herr Ribbentrop, Dışişleri Bakanlığımızı atlatabildi. Şu adi mitingle adi Olimpiyat Oyunları yetmezmiş gibi, lord hazretlerini şimdi ne üzerinde çalıştırıyorlar, biliyor musun? Şu an o odada ne tartışıldığı konusunda bilgin var mı?"

"Ne yazık ki yok, efendim."

"Lord hazretleri, Başbakan'ın ta kendisine, Herr Hitler'in davetini kabul ettirmeye çalışıyor. Başbakan'ın şu anki Alman rejimini korkunç bir biçimde yanlış anladığına inanıyor."

"Bunda karşı çıkılacak bir şey göremiyorum, efendim. Lord hazretleri dünyadaki bütün uluslar arasında daha sağlam bir anlayışın geliştirilmesi için çabalamıştır hep."

"Hepsi bu değil, Stevens. Tam şu anda, çok yanılmıyorsam, tam şu anda, lord hazretleri, Majesteleri'nin de Herr Hitler'i ziyaret etmesini öneriyor. Yeni kralımızın baştan beri Nazi hayranı olduğu sır değil zaten. Eh, şimdi de Herr Hitler'in davetini kabul etmeye hevesliymiş. Tam şu anda Stevens, lord hazretleri

bu dehşet verici düşünceye karşı çıkan Dışişleri'nin koyduğu engelleri aşmak için elinden geleni yapıyor."

"Özür dilerim, efendim, ama tek görebildiğim, lord hazretlerinin yalnızca yüce ve soylu amaçlar uğruna çalıştığı. Sonuçta Avrupa'da barışın sağlanmasını güvence altına almak için elinden geleni yapıyor."

"Söylesene, Stevens, haklı olabileceğim yolunda en küçük bir kuşku bile duymuyor musun? Söylediklerimin doğru olup olmadığını merak etmiyor musun hiç değilse?"

"Özür dilerim efendim, ama lord hazretlerinin sağlam sağduyusuna güvenimin tam olduğunu söylemem gerek."

"Sağduyulu hiç kimse, Stevens, Renanya'dan sonra Herr Hitler'in söylediği herhangi bir şeye inanmaya devam edemez. Lord hazretleri boyunu aştı. Eyvah, şimdi seni gerçekten gücendirdim."

"Pek sayılmaz efendim," dedim, konuk odasından gelen zil sesini duyunca ayağa kalkmıştım. "Beyefendiler beni çağırıyor. İzninizle lütfen."

Konuk odasında hava tütün dumanıyla ağırlaşmıştı. Lord hazretleri mahzenden son derece kaliteli bir porto şişesini getirmemi istedi; öteki seçkin beyefendilerse tek söz etmeden, büyük bir ciddiyet içinde purolarını içiyorlardı.

Gecenin bu saatinde arka merdivenleri inen birinin ayak sesleri kesinlikle dikkat çeker; Bayan Kenton'ı ayaklandıran da buydu kuşkusuz. Ben koridorun karanlığında ilerlerken çalışma odasının kapısı açıldı, Bayan Kenton eşikte belirdi. Arkadan gelen ışıkta yüzü pek seçilemiyordu.

"Hâlâ burada mıydınız, Bayan Kenton? Yukarı çıkıp yattığınızı düşünüyordum," dedim yaklaşırken.

"Bay Stevens, az önce çok aptalca davrandım."

"Özür dilerim, Bayan Kenton, ama şu anda konuşacak

zamanım yok."

"Bay Stevens, az önce söylediklerim sizi gücendirmesin. Aptalcaydı hepsi."

"Söylediğiniz hiçbir şeye gücenmedim, Bayan Kenton. Aslında şu an neden söz ediyor olabileceğinizi de pek anımsamıyorum. Yukarıda çok önemli şeyler oluyor, durup sizinle söyleşecek durumda değilim. Artık odanıza çekilip uyusanız iyi edersiniz."

Böyle diyerek hızla yanından ayrıldım, mutfak kapılarına vardığımda koridorun yeniden karanlığa gömülmesinden, Bayan Kenton'ın kapısını kapattığını anladım.

Mahzende istenen şişenin yerini bulmak ve konuklara sunulması için gerekli hazırlıkları yapmak çok zaman almadı. Bayan Kenton'la karşılaşmamızdan yalnızca birkaç dakika sonra, yukarı çıkmak üzere yeniden koridordan geçiyordum, bu kez elimde bir tepsiyle. Bayan Kenton'ın kapısına yaklaştığımda kapının kenarlarından sızan ışıktan hâlâ içeride olduğunu anladım. İşte o andı belleğime çakılıp kalmış olan, artık eminim; koridorun boşluğunda, elimde tepsiyle kalakalmıştım, Bayan Kenton'ın tam o anda, yalnızca birkaç adım ötemde, o kapının ardında ağlıyor olduğu yolundaki inancım gittikçe güçleniyordu. Anımsadığım kadarıyla bu duyguyu açıklayacak somut hiçbir şey yoktu ortada; hıçkırık falan duymamıştım elbette. Yine de kapıyı çalıp içeri girecek olsam onu gözyaşları içinde bulacağımdan kesinlikle emindim. Orada ne kadar dikilip durdum bilmiyorum; o anda epey bir süre gibi gelmişti bana, ama aslında yalnızca birkaç saniyelik bir şeydi herhalde. Ülkenin en seçkin beyefendilerinden olan konuklara hizmet etmek için yukarı koşmam gerekirken gereksiz yere oyalanmış olabileceğimi hiç sanmıyorum.

Konuk odasına döndüğümde beyefendileri hâlâ oldukça resmi bir hava içinde buldum. Ama bunun ötesinde herhangi bir izlenim

edinmek için çok az fırsatım oldu; çünkü ben odaya girer girmez lord hazretleri tepsiyi elimden alıp, "Sağ ol Stevens," dedi. "Ben hallederim. Hepsi bu kadar."

Holü yeniden geçerek kemerin altında her zamanki yerimi aldım. Sonraki bir saat boyunca, beyler evden ayrılıncaya kadar yerimden kımıldamamı gerektirecek bir şey olmadı. Bununla birlikte orada dikilerek geçirdiğim o bir saat, yıllar boyunca capcanlı kaldı aklımda. İlk başta –itiraf etmeye çekinmiyorum– biraz kederliydim. Ama sonra, öylece beklerken, bu kederin yerini tuhaf bir şey almaya başladı; içimde derin bir zafer duygusu yükseliyordu. O sırada bu duyguyu ne derecede kadar çözümlediğimi anımsamıyorum, ama bugün geriye dönüp baktığımda anlaşılması o kadar da güç görünmüyor. Ne de olsa son derece zorlu bir akşamdan çıkmıştım, "konumuma yaraşır vakarı" elden bırakmadığım bir akşam. Dahası babamın bile gurur duyabileceği bir biçimde yapmıştım bunu; ayrıca orada, holün tam karşısında, gözlerimi bir an olsun çevirmeksizin izlediğim şu kapıların ardında, daha demin görevlerimi yerine getirdiğim şu odada, Avrupa'nın en güçlü adamları kıtamızın yazgısını görüşüyorlardı. O anda dünya tekerleğinin o büyük göbeğine bütün başuşakların dileyeceği kadar yaklaştığımdan kuşkum yok. Orada dikilmiş, gece boyunca yaşanan olaylar üzerinde düşünüp dururken –gelişmiş ve hâlâ gelişmekte olan olaylar üzerinde–, bunlar, yaşamımda o güne kadar başarmış olduğum ne varsa hepsinin bir özeti gibi göründü gözüme. O gece duymaya başladığım o zafer duygusu için başka pek bir açıklama göremiyorum.

Altıncı Gün - Akşam
Weymouth

Bu sahil kasabası, gelmeyi yıllardır düşündüğüm bir yer. Burada geçirilmiş pek çok güzel tatilin anılarını dinlemiştim daha önce; Bayan Symons da *İngiltere'nin Harikaları*'nda burası için, "Bir konuğu günlerce, tam anlamıyla ağırlayabilecek bir kasaba," diyor. Şu son yarım saattir üzerinde gezindiğim bu iskeleden de söz ediyor aslında; rengârenk ampullerle aydınlatıldığı akşam saatlerinde görülmesini özellikle salık veriyor. Az önce bir görevliden ışıkların "çok geçmeden" yakılacağını öğrendim ve bu banka oturup beklemeye karar verdim. Denizin üzerinde batan güneşin bütün güzelliği izlenebiliyor buradan; gökyüzü hâlâ epey aydınlık –hava bütün gün pırıl pırıldı– ama kıyı boyunca ışıkların birer birer yanmaya başladığı da görülüyor. Bu saatte bile iskele hâlâ cıvıl cıvıl; arkamda, tahtaların üzerinde gidip gelen ayak sesleri hiç kesilmedi.

Bu kasabaya dün öğleden sonra vardım, bugünün tamamını boş geçirmek için de kendime izin vererek bir gece daha kalmaya karar verdim. Doğrusu direksiyon başında olmamak epey bir rahatlık; araba kullanmak eğlenceli belki, ama insan bir süre sonra biraz bıkıyor. Nasılsa burada fazladan bir gün geçirmekle harcadığım zamanı rahat rahat kapatabilirim; yarın erkenden yola koyulursam çay saatinde Darlington Malikânesi'ne varırım.

Little Compton'da, Gül Bahçesi Oteli'nin çay salonunda Bayan Kenton'la görüşmemizden bu yana tam iki gün geçti. Evet, gerçekten de orada görüştük, Bayan Kenton otele gelerek şaşırttı beni. Yemeğimi bitirmiş, biraz zaman öldürüyordum, pencereden yağmuru izliyordum ki otel çalışanlarından biri bir hanımefendinin resepsiyonda beni beklediğini haber verdi. Kalktım, bekleme salonuna çıktım, tanıdık hiç kimse yoktu. Derken danışmanın arkasından, "Hanımefendi çay salonunda efendim," diye seslendiler.

Gösterilen kapıdan içeri girdiğimde, eğri büğrü sandalyeler ve gelişigüzel yerleştirilmiş masalarla dolu bir odada buldum kendimi. Bayan Kenton dışında kimsecikler yoktu içerde. Ayağa kalkıp gülümsedi, elini uzattı.

"Bay Stevens, sizi yeniden görmek ne güzel."

"Bayan Benn, ne mutluluk…"

Yağmur yüzünden oda son derece kasvetliydi, biz de büyük pencerenin yanına iki koltuk çektik. Bunu izleyen iki saat boyunca Bayan Kenton'la böyle konuştuk işte; dışarıda yağmur dinmemecesine yağıyordu, kül rengi bir ışığın ortasındaydık.

Bayan Kenton biraz yaşlanmıştı elbette, ama pek zarif bir biçimde yapmıştı bunu, en azından benim gözümde. Hâlâ incecikti, duruşuysa her zamanki gibi dimdik. Başını dünyaya meydan okur gibi taşıyordu hâlâ. Yüzüne düşen solgun ışıkta ara sıra beliren çizgileri görmezden gelemedim kuşkusuz. Ama genel olarak, karşımda gördüğüm Bayan Kenton, yıllarca belleğimde taşıdığım kişiye şaşırtıcı derecede benziyordu. Onu yeniden görmek son derece memnuniyet vericiydi.

İlk yirmi yirmi beş dakika boyunca iki yabancının konuşabileceği şeyleri konuştuk; oraya kadar olan yolculuğumu, tatilimin iyi geçip geçmediğini, uğradığım kasabaları, köyleri falan sordu kibarca. Konuşmaya devam ettikçe, geçen yılların onun

üzerinde yarattığı daha ince değişiklikleri de fark etmeye başladığımı düşündüm. Örneğin, Bayan Kenton, nasıl diyeyim, daha *yavaşlamış* görünüyordu. Bu, yalnızca yaşın getirdiği bir sakinlik olabilir elbette, durumu böyle görmek için önce epey uğraştım. Ama gerçekte gördüğüm şeyin, yaşamdan duyulan bir bezginlik olduğu duygusundan da kaçamadım; bir zamanlar onu öyle canlı, hatta zaman zaman da uçarı kılan kıvılcım yok olmuştu sanki. Aslında konuşmadığı zamanlarda, yüzünde dinginlikten öte, hüzne benzer bir şeyler gözüme çarptı sandım ara sıra. Yine de bu konuda yanılmış olabilirim.

Kısa süre sonra, ilk dakikalardaki sıkılganlık tamamen dağıldı, sohbetimiz daha kişisel bir havaya büründü. Geçmişteki ortak tanıdıklarımızı andık, onlarla ilgili yeni haberleri birbirimize ilettik; doğrusu bu çok da hoşuma gitti. Yine de, yıllar öncesinde kalan sohbetlerimizin alışkanlığını ve ritmini yanılgıya yer bırakmayacak biçimde anımsatmaya başlayan şey, konuşmamızın içeriği değildi pek; daha çok, Bayan Kenton'ın, sözlerinin sonunda sunduğu küçük gülümsemeleri, alaylı tonlamaları, omuzları ya da elleriyle yaptığı ufak birtakım hareketleriydi.

İşte bu sıralarda, içinde bulunduğu koşullarla ilgili birtakım gerçekleri de öğrendim. Örneğin, evliliği mektubunun düşündürdüğü kadar tehlikede değildi; o mektubu yazdığı sıralarda, dört beş günlük bir süre için evini gerçekten terk etmişti, ama şimdi geri dönmüştü, Bay Benn de çok sevinmişti buna. "Hiç değilse birimiz bu gibi durumlarda aklı başında davranabiliyoruz," dedi Bayan Kenton gülümseyerek.

Bu konuların hiç de üstüme vazife olmadığının bilincindeyim elbette, anımsayacağınız gibi böyle davranmak için önemli mesleki nedenlerim olmasa Bayan Kenton'ın özel yaşamına burnumu sokmak aklımın ucundan geçmezdi. Ama Darlington Malikânesi'nde işbölümüyle ilgili sorunlar mevcuttu. Nasılsa

Bayan Kenton da bana açılmaktan pek çekinmiyor gibiydi; ben de bunu, bir zamanlar sahip olduğumuz yakın iş ilişkisinin sağlamlığının hoş bir kanıtı olarak gördüm.

Daha sonra Bayan Kenton eşiyle ilgili daha genel konuşmayı sürdürdü. Bay Benn yakında emekliye ayrılacaktı, sağlığının bozulması yüzünden biraz erken gelmişti emeklilik zamanı. Kızları evlenmişti, sonbaharda çocuğu olacaktı. Bayan Kenton kızının Dorset'teki adresini bile verdi; doğrusu dönüş yolunda ona uğramam için ne kadar direttiğini görmek gururumu okşadı biraz. Dorset'in o bölgesinden geçmemin olanaksız olduğunu söylediysem de Bayan Kenton üsteledi: "Catherine sizinle ilgili o kadar çok şey dinledi ki, Bay Stevens, sizinle karşılaşmak çok sevindirecektir onu."

Ben de Darlington Malikânesi'nin bugünkü halini elimden geldiğince aktarmaya çalıştım. Bay Farraday'in ne kadar cana yakın bir işveren olduğunu anlatmaya çabaladım. Şu anki görev dağılımının yanı sıra evdeki değişiklikleri, tadilatları, eşyaları tozdan koruyan örtüleri anlattım. Ben evden söz ederken Bayan Kenton gözle görünür biçimde neşelendi gibi geldi bana; az sonra ikimiz de eski olayları anımsıyor, sık sık gülüyorduk.

Lord Darlington'a ise yalnızca bir kez değindiğimizi anımsıyorum. Genç Bay Cardinal'la ilgili bir şeylerden söz ediyorduk ki beyefendinin savaş sırasında Belçika'da öldüğünü söylemek zorunda kaldım ve şunu ekledim: "Lord hazretleri Bay Cardinal'a çok düşkündü elbette, bu haber yıktı onu."

Bu güzel havayı hüzünlü konuşmalarla berbat etmek istemediğimden, konuyu hemen kapatmaya çalıştım. Ama korktuğum başıma geldi, Bayan Kenton bu kaçamak konuşmayı fark etti, beni sorgulama fırsatını kaçırmadı. Anımsadığım kadarıyla bu konuya girmemek için epey direndim ama sonunda pes ettim:

“Gerçek şu ki Bayan Benn, savaş boyunca lord hazretleri hakkında gerçekten feci şeyler söylendi, yazıldı; özellikle de *o* gazetede. Ülke tehlikedeyken hepsine katlandı, ama savaş bittiği halde iğnelemelerin ardı arkası kesilmeyince, eh, lord hazretleri de sessiz sedasız acı çekip durmak için bir neden göremedi. Belki tam da o sırada mahkemeye başvurmanın ne kadar tehlikeli olduğu kolayca anlaşılabilir, o zamanın iklimini düşünürseniz. Ama olan oldu! Lord hazretleri adaletin yerine getirileceğine canı gönülden inanıyordu. Sonuçta yalnızca gazetenin tirajı arttı. Lord Darlington’ın o güzel adı da sonsuza kadar lekelendi. Sonrasında, Bayan Benn, kendisi, nasıl desem, köşesine çekildi neredeyse. Ev birden sessizleşti. Oturma odasına çayını götürdüğümde… Onu öyle görmek çok acı veriyordu gerçekten.”

“Çok üzüldüm, Bay Stevens. İşlerin bu kadar kötülediğini bilmiyordum hiç.”

“Ah, evet, Bayan Benn, kötüledi. Ama bu kadarı yeter. Darlington Malikânesi’ni büyük toplantıların düzenlendiği bir yer olarak, seçkin konuklarla dolup taştığı günlerdeki gibi anımsıyorsunuz siz. Lord hazretleri de böyle anımsanmayı hak ediyor.”

Dediğim gibi Lord Darlington’dan tek bir kez söz ettik. Genelde en mutlu anılara döndük; çay salonunda birlikte geçirdiğimiz o iki saat son derece hoştu. Biz konuşurken pek çok başka konuğun içeri girdiğini, birkaç dakika oturup gittiğini anımsıyor gibiyim, ama bizim dikkatimizi asla dağıtamadılar. Aslında Bayan Kenton şöminenin üzerinde duran saate bakıp da çoktan yola çıkmış olması gerektiğini söylediğinde, dolu dolu iki saatin geçip gitmiş olduğuna inanmak güç geldi. Sağanak yağmurda köyün biraz dışındaki bir otobüs durağına kadar yürümesi gerektiğini anlayınca kendisini durağa bırakmakta direttim. Resepsiyondan bir şemsiye alıp birlikte dışarı çıktık.

Ford'u bıraktığım yerin etrafında sular birikmişti, ön koltuğa ulaşması için Bayan Kenton'a yardımcı olmak zorunda kaldım. Az sonra köyün anayolundan aşağı iniyorduk, derken dükkânlar gözden yitti, kendimizi açık bir alanda bulduk. Geçip giden manzarayı izleyerek sessiz sedasız oturan Bayan Kenton bu noktada bana döndü:

"Niye kendi kendinize gülümsüyorsunuz öyle, Bay Stevens?"

"Ah… Bağışlayın beni, Bayan Benn, ama mektubunuzda yazmış olduğunuz birtakım şeyler geliyordu da aklıma. İlk okuduğumda biraz kaygılanmıştım, ama şimdi görüyorum ki buna pek gerek yokmuş."

"Öyle mi? Özellikle hangilerinden söz ediyorsunuz, Bay Stevens?"

"Ah, özellikle bir şey yok, Bayan Benn."

"Bay Stevens, söyleyin bana, hangileri?"

"Şey, örneğin, Bayan Benn," dedim gülerek, "mektubunuzun bir yerinde, durun bir düşüneyim, şöyle diyorsunuz: 'Yaşamımın kalanı bir boşluk olarak uzanıyor önümde.' Bu anlama gelecek sözler işte."

"Gerçekten mi, Bay Stevens," dedi hafifçe gülerek. "Böyle bir şey yazmış olamam."

"Ah, inanın yazmışsınız, Bayan Benn. Sözcüğü sözcüğüne aklımda."

"Aman Tanrım! Eh, böyle hissettiğim günler vardır belki. Ama çabucak geçiyor. İnanın, Bay Stevens, yaşamım bir boşluk olarak uzanmıyor önümde. Öncelikle, torunun doğuşunu iple çekiyoruz. Kim bilir, belki de daha kaç torunun ilki."

"Evet, haklısınız. Bu sizin için harika olur."

Birkaç dakika sessiz sedasız yol aldık. Sonra Bayan Kenton şöyle dedi:

"Ya siz, Bay Stevens? Darlington Malikânesi'nde neler

bekliyor sizi?"

"Eh, beni bekleyen her neyse, Bayan Benn, bunun boşluk olmadığı kesin. Keşke öyle olsaydı. Yok, hep daha çok, daha çok iş."

İkimiz de güldük buna. Derken Bayan Kenton yolun ilerisinde görünen otobüs durağını işaret etti. Yaklaşırken, "Benimle birlikte bekler misiniz, Bay Stevens?" diye sordu. "Otobüs birkaç dakika içinde gelir."

Arabadan inip durağa koştuk, yağmur durmaksızın yağıyordu. Durak, üstü kiremitten bir çatıyla kapatılmış taş bir yapıydı, sapasağlam görünüyordu; öyle olması da gerekiyordu, zira bomboş tarlaların ortasında her türlü dış etkene açık bir yerdeydi. İç duvarların boyaları dökülüyordu, ama yeterince temizdi her yer. Bayan Kenton banka oturdu, ben de otobüsün geldiğini görebileyim diye uygun bir yerde ayakta durdum. Yolun öte yanında tek görebildiğim, uzanıp giden tarlalardı; bakışlarım, sıra sıra telgraf direklerini izleyerek tarlaların üzerinden ta uzaklara kaydı.

Birkaç dakika sessizce bekledikten sonra sonunda şunu söyleyecek yürekliliği buldum kendimde:

"Bağışlayın beni, Bayan Benn, ama uzunca bir süre görüşemeyebiliriz. Size biraz kişisel bir şey sormama izin verirsiniz belki. Beni bir süredir rahatsız edip duran bir şey bu."

"Elbette, Bay Stevens. Ne de olsa eski dostuz."

"Gerçekten de eski dostuz. Size yalnızca şunu sormak istedim, Bayan Benn. Yanıtlamamanız gerektiğini hissediyorsanız yanıtlamayın lütfen. Yıllardır sizden aldığım mektuplar, özellikle de şu sonuncusu, sizin… Nasıl diyeyim… Biraz mutsuz olduğunuzu söylüyor sanki. Herhangi bir biçimde kötü muamele görüp görmediğinizi merak ediyordum yalnızca. Bağışlayın beni, ama dediğim gibi, beni bir süredir kaygılandıran bir şey bu. Bunca

yolu gelip sizi gördükten sonra, en azından bir sormadan dönsem hata etmiş olurdum."

"Bay Stevens, bu kadar utanıp sıkılmanıza gerek yok. Eski dostuz ne de olsa, öyle değil mi? Aslında durumumla bu kadar ilgilenmeniz duygulandırdı beni. Bu konuda içiniz rahat olsun. Eşim beni hiçbir zaman, hiçbir biçimde incitmemiştir. En küçük bir zorbalığı ya da huysuzluğu olmayan bir adamdır o."

"Bunun içimden büyük bir yük kaldırdığını söylemem gerek, Bayan Benn."

Yağmura doğru eğildim, otobüsün gelip gelmediğine baktım.

"Yanıtım size pek doyurucu gelmedi galiba, Bay Stevens," dedi Bayan Kenton. "Bana inanmıyor musunuz?"

"Ah, ondan değil, Bayan Benn, hiç değil. Yalnızca şu gerçek değişmiyor, bu yıllar boyunca mutlu olmuşa benzemiyorsunuz. Yani –bağışlayın– eşinizi birkaç kere terk edebilmişsiniz. Sizi incitmediğine göre demek ki… Mutsuzluğunuzun nedeni konusunda insan biraz belirsizliğe düşüyor."

Çiseleyen yağmura baktım yine. Sonunda Bayan Kenton'ın ardımdan şöyle dediğini duydum: "Bay Stevens, size nasıl anlatsam? Niçin böyle şeyler yaptığımı ben de pek bilmiyorum. Ama doğru, evden üçüncü ayrılışım bu." Bir an durdu, ben de yolun öte yanındaki tarlalara bakakaldım. Sonra, "Anladığım kadarıyla, Bay Stevens," dedi, "eşimi sevip sevmediğimi soruyorsunuz."

"Bayan Benn, aslında böyle bir şeye hiç hakkım…"

"Size yanıt vermem gerektiğini hissediyorum, Bay Stevens. Dediğiniz gibi, bir daha yıllarca karşılaşmayabiliriz. Evet, eşimi seviyorum. Başlangıçta sevmiyordum. İlk başta uzun süre sevmedim. Yıllar önce Darlington Malikânesi'nden ayrılırken gerçekten gidiyor olduğumu, bu işin dönüşü olmadığını tam idrak edememiştim. Galiba yalnızca bir oyun sandım bunu, Bay

Stevens, sizi kızdırmak için oynadığım yeni bir oyun. Buraya gelip de kendimi evli bulmak çok sarstı beni. Uzun bir süre çok, çok mutsuzdum gerçekten. Ama sonra, yıllar yılları kovaladı, savaş çıktı, Catherine büyüdü ve bir gün eşimi sevdiğimi anladım. Biriyle öyle uzun zaman geçirirsiniz ki sonunda ona alıştığınızı fark edersiniz. Sevecen, sağlam kişilikli bir adamdır eşim; evet Bay Stevens, sonunda onu sevdim."

Bayan Kenton bir an sustu yine, sonra devam etti:

"Ama bu, ara sıra kendi kendinize, 'Yaşamımı nasıl berbat ettim,' diye düşündüğünüz zamanlar, son derece umutsuz zamanlar olmuyor anlamına gelmez elbette. İşte o zaman yaşamış olabileceğiniz farklı bir yaşamı, daha güzel bir yaşamı düşünmeye başlıyorsunuz. Örneğin, sizinle geçirilmiş olabilecek bir yaşamı düşünmeye başlıyorum, Bay Stevens. Galiba ufak tefek, önemsiz bir şeylere kızarak çekip gittiğim zamanlar da bunlar işte. Ama her gidişimde çok geçmeden anlıyorum ki… Asıl yerim eşimin yanı. Ne de olsa, zamanı geriye döndüremezsiniz artık. İnsan oturup böyle olmasaydı nasıl olurdu diye ömür boyu kafa yoramaz. Çoğu insan kadar iyi, hatta belki daha da iyi şeylere sahip olduğunu fark edip şükretmek."

Bayan Kenton'a hemen bir yanıt verdiğimi sanmıyorum, çünkü sözlerini bütünüyle sindirmem bir iki dakikamı aldı. Dahası, takdir edersiniz ki, bu sözlerin imaları içimde bir nebze keder doğuracak türdendi. Aslında –neden itiraf etmeyeyim– yüreğim paramparça oldu o an. Yine de az sonra kendisine döndüm, gülümseyerek şöyle dedim:

"Çok haklısınız, Bayan Benn. Dediğiniz gibi, zamanı geriye almak için çok geç artık. Aslında eşinizle mutsuzluğunuzun nedeninin bu tür düşünceler olduğu aklıma gelseydi, inanın rahat yüzü görmezdim. Dediğiniz gibi, ikimiz de *elimizde olanlar* için şükretmeliyiz; bana anlattıklarınızdan yola çıkarak şunu

söyleyebilirim ki Bayan Benn, halinizden hoşnut olmak için yeterli nedeniniz var. Bay Benn emekli olacak. Eh, torunlar da yolda, önünüzde son derece mutlu yıllar bulunduğunu söylemek cesaretini kendimde buluyorum. Hak ettiğiniz mutlulukla aranıza saçma düşüncelerin girmesine daha fazla izin vermemelisiniz gerçekten."

"Haklısınız, Bay Stevens. Çok naziksiniz."

"Ah, Bayan Benn, otobüs geliyor galiba."

Dışarı çıkıp şoföre işaret ettim. Bayan Kenton da kalkıp yolun kıyısına geldi. Ancak otobüs durduğunda baktım ona, gözlerinin yaşlarla dolu olduğunu gördüm. Gülümsedim ve şunları söyledim:

"Kendinize iyi bakın Bayan Benn. Emekliliğin bir çiftin yaşamında en iyi dönem olduğunu söylerler. Bu yılların eşinizle size mutluluk getirmesini sağlamak için elinizden geleni yapmalısınız. Bir daha hiç görüşemeyebiliriz Bayan Benn, bu yüzden rica ederim, söylediklerimi unutmayın."

"Unutmam, Bay Stevens, sağ olun. Beni buraya kadar getirdiğiniz için de teşekkür ederim. Çok naziksiniz. Sizi yeniden görmek çok güzeldi."

"Sizi yeniden görmek büyük mutluluktu, Bayan Benn."

İskelede ışıklar yandı ve ardımdaki kalabalık koca bir sevinç çığlığı attı. Gökyüzü hâlâ epey aydınlık, denizin üzerinde hafifçe kızıla çalıyor sadece. Yine de son yarım saattir bu iskeleye toplanıp duranlar artık gecenin bastırmasını istiyorlar sanki. Galiba bu, az önceye kadar burada, bankta yanımda oturan ve tuhaf bir konuşmaya daldığım adamın görüşlerini doğruluyor. Akşam saatlerinin pek çok kişi için günün en güzel saatleri olduğunu ileri sürdü bu adam, iple çekilen bir zaman olduğunu.

Dediğim gibi, bunda bir gerçek payı var galiba, yoksa bütün bu insanlar niye salt iskele ışıkları yandı diye çığlık koyuversinler?

Kuşkusuz mecazi anlamda konuşmuştu adam, yine de sözlerinin bu kadar çabuk ve harfi harfine desteklendiğini görmek çok ilginç. Birkaç dakika yanımda öylece oturdu herhalde; ben Bayan Kenton'la iki gün önceki buluşmamızdan anımsadıklarıma dalıp gitmişim. Aslında onun varlığını sezdiğimi sanmıyorum, ta ki o konuşuncaya kadar:

"Deniz havası iyi gelir insana."

Başımı kaldırdım, yanımda iri yarı bir adamın oturduğunu gördüm. Yetmişine merdiven dayamıştı herhalde; üzerinde epeyce yıpranmış, yünlü kumaştan bir ceket vardı, gömleğinin yakası açıktı. Suya bakıyordu, belki de uzaklardaki martılara, bu yüzden benimle konuşup konuşmadığı pek belli değildi. Ama yanıt veren olmadığından, yakınlarda yanıt verebilecek kimse de görünmediğinden sonunda ben konuştum:

"Evet, kuşkusuz öyledir."

"Doktor söylüyor iyi geldiğini. Ben de güzel havalarda hep buraya geliyorum."

Türlü türlü rahatsızlıklarını anlatmaya girişti, ancak bana doğru bir baş sallamak ya da sırıtmak için ara sıra gözlerini gün batımından ayırıyordu. Üç yıl önce emekliye ayrılıncaya kadar yakınlarda bir evin başuşaklığını yaptığını öğrendiğimde ona ilk kez dikkatlice baktım. Biraz daha soruşturunca evin küçük bir yer olduğunu, yatılı hizmetli olarak evde kendisinden başka kimsenin bulunmadığını öğrendim. Savaştan önce, emrinde yeterli sayıda hizmetliyle çalışıp çalışmadığını sorduğumda şöyle yanıtladı:

"Ah, o günlerde yalnızca bir uşaktım. Başuşak olmanın yol yordamını bilemezdim o zamanlar. O büyük evlerde hizmet vermenin neler gerektirdiğini bilsen şaşardın."

Bu noktada kimliğimi açıklamanın uygun düşeceğine karar

verdim; "Darlington Malikânesi" ona bir şey ifade etti mi, emin değilim, ama bank arkadaşım yeterince etkilenmiş göründü.

"Ben de tereciye tere satıyormuşum," dedi gülerek. "Kendimi aptal durumuna düşürmeden söylemen iyi oldu. Bir yabancıyla karşılaştığında kim olduğunu asla bilemeyeceğini gösterir bu. Yanında epey insan çalışıyordu herhalde. Savaştan önce yani."

Güleç biriydi ve içtenlikle ilgilenmiş görünüyordu; ben de ona eski günlerdeki Darlington Malikânesi'ni anlatarak biraz zaman geçirdim doğrusu. Sık sık karşılaştığımız türden büyük etkinlikleri yürütebilmek için gereken, onun deyişiyle, "yol yordam"ı dile getirdim biraz. Çalışanların o biraz daha fazla çabayı göstermelerini sağlamak için geliştirilmiş meslek "sır"larımdan bazılarını açıkladım ona galiba; bir başuşağın, yürütülen işin ardında yatan büyük ve karmaşık bir dizi hamleyi –konuklara bir an için bile sezdirmeden– doğru yer ve zamanda gerçekleştirmesini sağlayan, bir sihirbazınkine benzer türlü "el çabuklukları"nı da. Dediğim gibi arkadaşım içtenlikle ilgilenmişti, ama bir süre sonra yeterince açıklamada bulunduğum kanısına vardım ve şöyle noktaladım:

"Elbette bugün işler yeni işverenimle birlikte epeyce değişti. Kendisi Amerikalı bir beyefendi."

"Amerikalı, ha? Eh, zaten böyle yerlerin altından kalkabilecek bir onlar kaldı artık. Demek evle birlikte ona kaldın. Evi alana bir uşak da bedava…"

"Evet," dedim hafifçe gülerek, "dediğiniz gibi, bir uşak da bedava."

Adam bakışlarını yine denize çevirdi, derin bir soluk aldı, hoşnutlukla göğüs geçirdi. Öylece sessiz sedasız oturduk.

"Gerçek şu elbette," dedim sonunda, "en iyi yıllarımı Lord Darlington'a verdim. Verebileceğim en iyi ne varsa ona verdim ve artık… Artık verecek pek fazla bir şey kalmadığını görüyorum."

Adam hiçbir şey söylemedi, ama başını salladı, ben de devam ettim:

"Yeni işverenim Bay Farraday geldiğinden beri, ona istediğim düzeyde hizmet verebilmek için çok, pek çok çabaladım aslında. Çalıştım çabaladım; ama ne yaparsam yapayım bir zamanlar hedeflediğim ölçütlere ulaşmaktan çok uzak kaldığımı görüyorum. İşimde gitgide daha fazla hata baş gösteriyor. Kendi içlerinde oldukça önemsiz şeyler elbette; hiç değilse şimdiye kadar öyleydiler. Ama daha önce asla işlemeyeceğim türden hatalar bunlar ve neyin habercisi olduklarını gayet iyi biliyorum. Tanrı biliyor ya, çalıştım çabaladım, ama yararı yok. Vereceğim ne varsa verdim, Lord Darlington'a verdim hepsini."

"Dostum! Mendil ister misin? Bir yerlerde olacaktı. Hah, işte! Al, temiz sayılır. Bu sabah yalnız bir kez sümkürmüştüm, o kadar. Al hadi."

"Ah, hayır, sağ olun, bir şey yok. Çok özür dilerim, herhalde yolculuk yordu beni. Çok özür dilerim."

"Şu Lord bilmem neye pek bağlı olmalısın. Öleli üç yıl oldu demiştin, öyle değil mi? Ona çok bağlı olduğun belli dostum."

"Lord Darlington kötü bir adam değildi. Hiç değildi. En azından yaşamının sonunda bütün hatalarından kendisinin sorumlu olduğunu söyleyebilme ayrıcalığına sahip oldu. Yürekli bir adamdı. Yaşamda belli bir yol seçti, bunun yanlış bir yol olduğu ortaya çıktı, ama elden ne gelir, o seçmişti bunu, hiç değilse orası kesin. Bana gelince, ben bunu bile ileri süremem. Anlıyorsunuz ya, *güvenmiştim*. Lord hazretlerinin bilgeliğine güvenmiştim. Ona hizmet ettiğim bütün o yıllar boyunca yararlı bir şeyler yapıyor olduğuma güvenmiştim. Kendi hatalarımı kendim işledim bile diyemiyorum. Gerçekten de… İnsan kendine sormalı… Vakar bunun neresinde?"

"Bak sana ne diyeceğim, dostum. Söylediğin her şeyi

anladığımdan pek emin değilim. Ama bana sorarsan senin tutumun baştan aşağı yanlış, anlıyor musun? Hep geriye bakıp durma, canını sıkmaktan başka işe yaramaz. Pekâlâ, işini eskisi gibi yapamıyorsun. Ama bu hepimiz için geçerli, anlıyor musun? Hepimiz bir yerde eleğimizi duvara asmak zorundayız. Bak bana! Emekliye ayrıldığım günden beri ağzım kulaklarımda. Tamam, hiçbirimiz artık gençliğin ilkbaharında değiliz, yine de hep ileriye bakmak zorundasın." Galiba işte o zaman söylemişti bunları: "Keyfine bakmalısın. Akşam, günün en güzel zamanıdır. Günlük işini tamamlamışsındır, ayaklarını uzatıp keyfine bakabilirsin artık. Bence böyle bu iş. İstediğine sor, herkes aynı şeyi söyleyecektir sana. Akşam, günün en güzel zamanıdır."

"Haklısınız," dedim. "Özür dilerim, yakışıksız bir şeydi. Fazlaca yoruldum herhalde. Epeydir yoldayım da."

Adam gideli neredeyse yirmi dakika oluyor, ben az önceki olayı beklemek için bu bankta kaldım; iskele ışıklarının yakılmasını yani. Dediğim gibi, iskelede toplanan ehli keyiflerin bu küçük olay karşısında gösterdikleri sevinç arkadaşımın sözlerinin doğruluyor sanki: Akşam, pek çok insan için günün en güzel zamanı. Öyleyse, bu kadar çok dönüp ardıma bakmamam, daha olumlu bir görüş açısı benimsemem ve günümden artakalanları en iyi biçimde değerlendirmeye çalışmam gerektiği öğüdünde de gerçek payı vardır belki. Yaşamımız pek de dilediğimiz gibi çıkmadıysa durmadan geriye bakıp kendimizi suçlayarak ne kazanabiliriz ki? Şu acı bir gerçek: Gerek sizin gerekse benim gibilerin, yazgımızı, dünya dediğimiz bu tekerleğin göbeğinde yer alan ve bizim hizmetlerimizden yararlanan o büyük beyefendilerin ellerine bırakmaktan başka pek bir seçeneğimiz yok. Yaşamınızın akışını denetim altına alabilmek için ne yapabilirdiniz, ne yapamazdınız, bunları düşünerek kendinizi yiyip bitirmenin ne anlamı var? Bizim gibilerin, hiç değilse doğru

ve değerli bir şeye ufak da olsa katkıda bulunmaya çalışmamız yeterli olacaktır kuşkusuz. Kimilerimiz böylesi yüce amaçlar uğruna yaşamda pek çok şeyi feda etmeye hazırsa, sonuç ne olursa olsun, bu çaba kendi başına bir gurur ve memnuniyet kaynağı olmalıdır.

Işıklar yandıktan sonra kahkahalar atıp gevezelik etmeye başlayan kalabalığı daha yakından incelemek üzere bir an ardıma döndüm az önce. İskelede her yaştan insan gezinip duruyor: Çocuklu aileler, genci, yaşlısı kol kola yürüyen çiftler. Biraz ilerideki altı yedi kişilik bir topluluk ilgimi çekti. Pek doğaldır ki başta, akşam gezmesi için birlikte dışarı çıkmış arkadaşlar olduklarını sandım. Ama konuşmalarını dinledikçe birbirleriyle şuracıkta, hemen arkamda karşılaşmış yabancılar olduklarını anladım. Besbelli ışıkların yanması sırasında hepsi bir an durmuştu, sonra birbirleriyle sohbete dalmışlardı. Şimdi hep birlikte neşeyle gülüyorlar. İnsanların birbirlerine bu kadar hızlı ısınabilmeleri ne tuhaf! Bu kişileri bir araya getiren salt önümüzdeki akşamın beklentisidir belki. Yine de işin daha çok şu şakalaşma becerisiyle ilgili olduğunu düşünüyorum. Onları dinleyince, birbiri ardına şakalı sözler söylediklerini duyabiliyorum. Galiba bu pek çok insanın severek seçtiği bir yol. Aslında bir süre önce yanımda oturan adam da kendisine takılmamı beklemişti belki; şu halde onu düş kırıklığına uğrattım sayılır. Belki de bu şakalaşma konusunu daha ciddiye almaya başlamanın zamanı geldi artık. Her şey bir yana, düşünürseniz, ilgilenmeye değmeyecek kadar da aptalca bir şey değil; hele hele insani sıcaklığın anahtarı gerçekten bu şakalaşmalarsa.

Dahası bu, bir işverenin bir meslek erbabından yerine getirmesini bekleyemeyeceği kadar mantık dışı bir görev de değil. Bu beceriyi geliştirmek için şimdiye kadar epey zaman harcadım elbette, ama belki de işe gerektiğince sıkı sarılmamışımdır.

Öyleyse yarın Darlington Malikânesi'ne döndüğümde –Bay Farraday'in geri dönmesine bir hafta daha var– yeni bir gayretle alıştırmalara başlarım belki. Umarım işverenim dönene kadar öyle bir düzeye gelirim ki hoş bir sürpriz olur ona.